ДЕРЖАВНА СЛУЖБА УКРАЇНИ З НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ВАВРЕНЮК Сергій Анатолійович

УДК 351.851:378.1(477)

ДИСЕРТАЦІЯ

МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ РЕФОРМУВАННЯМ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Спеціальність 25.00.02 – механізми державного управління

Подається на здобуття наукового ступеня доктора наук з державного управління

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело
_____ С.А. Вавренюк

Науковий консультант: ДОМБРОВСЬКА Світлана Миколаївна,
доктор наук з державного управління, професор, заслужений працівник освіти України

Харків 2021

АНОТАЦІЯ

Вавренюк С.А. Механізми державного управління реформуванням вищої освіти в Україні. - Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 – механізми державного управління. Національний університет цивільного захисту України, Харків, 2021.

В дисертаційній роботі запропоновано вирішення актуальної для науки державного управління проблеми щодо теоретико-методологічного обґрунтування й розробки практичних рекомендацій для формування та реалізації механізмів державного управління реформуванням вищої освіти.

Систематизовані теоретичні засади державного управління вищою освітою в Україні. Встановлені особливості державного управління при формуванні сучасної системи вищої освіти в Україні. Проаналізовано сутність реалізації державного управління в системі вищої освіти. Вивчені проблеми й перспективи розвитку вищої освіти в країнах Європи та світу. Проведено аналіз сучасного стану державного управління підготовки кадрів вищої школи в Україні. Розкриті механізми державного управління реформуванням вищої освіти в Україні. З’ясовані особливості інноваційних підходів до державного управління реформуванням вищої освіти. Охарактеризовані концептуальні засади державного управління реформуванням вищої освіти в Україні. Сформовані методологічні основи підвищення ефективності державного управління розвитком системи вищої освіти України. Удосконалено напрями ефективної й оптимальної роботи по створенню національних кваліфікаційних рамок для фахівців різних освітніх галузей, а також критерії для визначення взаємодії в галузі підготовки класифікованої робочої сили за рахунок кластеризації сфери освіти.

Запропонована концепція удосконалення державного управління реформуванням вищої освіти. Розроблена модель комплексного механізму державного управління реформуванням вищої освіти. Сформовані

методологічні основи підвищення ефективності державного управління розвитком системи вищої освіти України.

Ключові слова: державне управління, механізми державного управління вищою освітою, система вищої освіти, державна політика у сфері вищої освіти, реформування вищої освіти.

АННОТАЦИЯ

Вавренюк С.А. Механизмы государственного управления реформированием высшего образования в Украине. - Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени доктора наук по государственному управлению по специальности 25.00.02 - механизмы государственного управления. Национальный университет гражданской защиты Украины, Харьков, 2021.

В диссертационной работе предложено решение актуальной для науки государственного управления проблемы по теоретико-методологическому обоснованию и разработке практических рекомендаций для формирования и реализации механизмов государственного управления высшим образованием.

Систематизированы теоретические основы государственного управления высшим образованием в Украине. Установлены особенности государственного управления при формировании современной системы высшего образования в Украине. Проанализирована сущность реализации государственного управления в системе высшего образования. Изучены проблемы и перспективы развития высшего образования в странах Европы. Проведен анализ современного состояния государственного управления подготовкой кадров высшей школы в Украине. Раскрыты механизмы государственного управления реформированием высшего образования в Украине. Выяснены особенности инновационных подходов к государственному управлению реформированием высшего образования. Охарактеризованы концептуальные основы

государственного управления реформированием высшего образования в Украине. Сформированы методологические основы повышения эффективности государственного управления развитием системы высшего образования Украины. Усовершенствовано направления эффективной и оптимальной работы по созданию национальных квалификационных рамок для специалистов различных образовательных областей, а также критерии для определения взаимодействия в области подготовки классифицированной рабочей силы за счет кластеризации сферы образования.

Предложена концепция совершенствования государственного управления реформированием высшего образования. Разработана модель комплексных механизмов государственного управления реформированием высшего образования. Сформированы методологические основы повышения эффективности государственного управления развитием системы высшего образования Украины.

Ключевые слова: государственное управление, механизмы государственного управления высшим образованием, система высшего образования, государственная политика в сфере высшего образования, реформирование высшего образования.

ANNOTATION

Vavreniuk S.A. Mechanisms of State Management of Reforming Higher Education in Ukraine. - Dissertation on competition of Doctor of Sciences degree in Public Administration by specialty 25.00.02 – mechanisms of public administration. National University of Civil Defence of Ukraine, Kharkiv, 2021.

In the dissertation, a solution is proposed for the problems of public administration science on the theoretical and methodological justification and development of practical recommendations for the formation and implementation of public administration mechanisms of higher education.

The theoretical foundations of public administration of higher education in Ukraine are systematized. The features of public administration in the formation of the modern system of higher education in Ukraine are established. The essence of the implementation of public administration in higher education is analyzed. The problems and prospects of the development of higher education in Europe are studied. The analysis of the current state of public administration of higher education in Ukraine. The mechanisms of public administration of the reform of higher education in Ukraine are disclosed. The features of innovative approaches to public administration of higher education reform are clarified. The conceptual foundations of public administration of the reform of higher education in Ukraine are described. The methodological foundations of increasing the effectiveness of public administration of the development of higher education in Ukraine are formed. The areas of effective and optimal work on the creation of national qualification frameworks for specialists in various educational fields, as well as the criteria for determining the interaction in the preparation of a classified workforce through the clustering of education, have been improved.

The concept of improving public administration in the reform of higher education is proposed. A model of integrated mechanisms of public administration for the reform of higher education has been developed. The methodological foundations of increasing the effectiveness of public administration of the development of higher education in Ukraine are formed.

Keywords: public administration, mechanisms of public administration of higher education, higher education system, state policy in the field of higher education, reform of higher education.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, у яких опубліковано основні наукові результати дисертації

Монографії:

1. Вавренюк С.А. Державне управління реформуванням вищої освіти в Україні : монографія / С.А. Вавренюк. – Харків : НУЦЗУ, 2020. – 284 с.
2. Садковий В.П., Домбровська С.М., Шведун В.О., Вавренюк С.А. Державне управління виховним процесом в закладах вищої освіти України : монографія / В.П. Садковий, С.М. Домбровська, В.О. Шведун, С.А. Вавренюк. – Харків : НУЦЗУ, 2019. – 352 с.
3. Домбровська С.М., Вавренюк С.А., Палюх В.В. Державне регулювання фізичної культури та спорту в Україні : монографія / С.М. Домбровська, С.А. Вавренюк, В.В. Палюх. – Харків : НУЦЗУ, 2020. – 307 с.

Особистий внесок: розділ 2.3 «Виховні функції фізичної культури і спорту серед студентської молоді» (стор. 125-138).

4. Вавренюк С.А., Грень Л.М., Алієва П.І. Сучасна освіта України: державноуправлінський аспект: монографія / С.А. Вавренюк, Л.М. Грень, П.І. Алієва. – Харків: НУЦЗУ, 2021. – 238 с.

Публікації в закордонних наукових виданнях за фахом

5. Вавренюк С.А. Государственное регулирование реформирования высшего образования Украины на современном этапе /С.А. Вавренюк// East journal of security studies : наук. журнал. – National University of Civil Protection of Ukraine, Pomeranian University in Slupsk, 2018. – Вип. 2(12). – С. 15-24.
6. Вавренюк С.А. Преимущества модульной системы подготовки студентов в системе высшего образования Украины /С.А. Вавренюк// East

journal of security studies : наук. журнал. – National University of Civil Protection of Ukraine, Pomeranian University in Slupsk, 2018. – Вип. 3(1). – С. 77-85.

7. Вавренюк С.А. Европейские тенденции развития последипломного образования / С.А. Вавренюк// Polish journal of science : наук. журнал. – Польща (Варшава), 2018. – Вип. №9. – С. 29-32.

8. Вавренюк С.А. Стратегические направления реформирования современной системы высшего образования Украины / С.А. Вавренюк // Научный журнал «Власть и общество (история, теория, практика)». – 2019. - № 1 (49). – С. 28-36.

9. Vavrenyuk, S. (2019). QUALITY OF EDUCATION AS ONE OF THE STATE SAFETY FACTORS. EAST JOURNAL OF SECURITY STUDIES, 5(2), 37-47 .Retrieved from https://ejss.nuczu.edu.ua/index.php/ejss/article/view/21.

Статті у наукових фахових виданнях з державного управління:

10. Вавренюк С.А. Проблеми та напрямки досягнення якості освіти на етапі реформування вищої освіти України / С.А. Вавренюк// Інвестиції : практика та досвід: науково-практичний журнал, серія Державне управління. – К. : ТОВ «ДКС Центр», 2018. – Вип. 14. – С. 79-83.

11. Вавренюк С.А. Розвиток освіти в Україні в контексті ризиків та викликів / С.А. Вавренюк// Публічне урядування: зб. наук. праць. К. : Вид-во ДП «Виробничий дім «Персонал», 2018. – Вип. 3 (13). – 225 с.

12. Вавренюк С.А. Проблеми болонського процесу для системи вищої школи / С.А. Вавренюк// Інвестиції : практика та досвід: науково-практичний журнал, серія Державне управління. – К. : ТОВ «ДКС Центр», 2018. – Вип. 18. – С. 59-62.

13. Вавренюк С.А. Сучасний стан та проблеми дворівневої структури в системі вищої освіти України / С.А. Вавренюк// Право та державне управління :

збірник наукових праць. Запоріжжя. : Вид-во Класичний приватний університет, 2018. – Вип. 3 (2). – 175 с.

14. Вавренюк С.А. Проблемні питання підготовки висококваліфікованих кадрів вищої школи / С.А. Вавренюк// Інвестиції : практика та досвід: науково-практичний журнал, серія Державне управління. – К. : ТОВ «ДКС Центр», 2018. – Вип. 21. – С. 85-89.

15. Вавренюк С.А. Проблеми та розвиток процесу державної акредитації закладів вищої освіти в Україні / С.А. Вавренюк// Вісник Національного університету цивільного захисту України : зб. наук пр. – Х : Вид-во НУЦЗУ, 2018. – Вип. 2 (9). – 526 с. (Серія «Державне управління»).

16. Вавренюк С.А. Перспективи розвитку співпраці України та Євросоюзу в сфері вищої освіти / С.А. Вавренюк// Право та державне управління : збірник наукових праць. Запоріжжя. : Вид-во Класичний приватний університет, 2018. – Вип. 4. – С. 117-121.

17. Вавренюк С.А. Вплив процесу євроінтеграції на підготовку молоді в системі вищої освіти України / С.А. Вавренюк// Інвестиції : практика та досвід : науково-практичний журнал, серія Державне управління. – К. : ТОВ «ДКС Центр», 2018. – Вип. 24. – С. 75-79.

18. Вавренюк С.А. Механізм мобільності студентів як засіб підвищення якості освіти в Україні / С.А. Вавренюк// Публічне управління та адміністрування в Україні: науковий журнал, – ПУ «Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій», 2018. – Вип. 8, С. 23-27.

19. Вавренюк С.А. Моніторинг як засіб досягнення якості вищої освіти України / С.А. Вавренюк// Публічне урядування: зб. наук. праць. К. : Вид-во ДП «Виробничий дім «Персонал», 2019. – Вип. 1 (16). – 292 с.

20. Вавренюк С.А. Базові моделі державного управління системою вищої освіти України / С.А. Вавренюк// Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування : електронне фахове видання. – №1, 2019. – http://el-zbirn-du.at.ua/index/zmist_2019_1/0-39.

21. Вавренюк С.А. Удосконалення системи державного управління у сфері вищої освіти / С.А. Вавренюк// Вісник Національного університету цивільного захисту України : зб. наук. пр. – Х. : Вид-во НУЦЗУ, 2019. – Вип. 1 (10). – 397 с. – (Серія "Державне управління"). – С. 251-257.

22. Вавренюк С.А. Історія проведення реформи вищої освіти в Європі / С.А. Вавренюк// Інвестиції: практика та досвід : науково-практичний журнал, серія Державне управління. – К. : ТОВ «ДКС Центр», 2019. – Вип. 15. – С. 80-84.

23. Вавренюк С.А. Організаційно-правовий механізм державного управління вищою освітою України / С.А. Вавренюк// Інвестиції : практика та досвід: науково-практичний журнал, серія Державне управління. – К. : ТОВ «ДКС Центр», 2019. – Вип. 17. – С. 54-58.

24. Вавренюк С.А. Ефективність реалізації державної політики в сфері вищої освіти. / С.А. Вавренюк// Вісник Національного університету цивільного захисту України : зб. наук. пр. – Х. : Вид-во НУЦЗУ, 2019. – Вип. 2 (11). – 482с. – (Серія "Державне управління"). – С. 273-280.

25. Vavrenyuk S.A. Internal riscs of the contemporary state of higher education in Ukraine // S.A. Vavrenyuk // Pablic management : collection. - №5 (15) – September 2018. – Kyiv: ДП «Видавничий дім «Персонал», 2018. – 298 p.

26. Vavrenyuk S.A. Improving the efficiency of public administration of the development of the system of higher education of Ukraine // S.A. Vavrenyuk // Pablic management : collection. – №4 (19) – September 2019. – Kyiv : ДП «Видавничий дім «Персонал», 2019. – P.34-43.

27. Vavrenyuk S.A Influence of the process of reforming the higher education of Ukraine on the healthy lifestyle of student youth // S.A. Vavrenyuk // Pablic management : collection. – №5 (20) – December 2019. – Kyiv : ДП «Видавничий дім «Персонал», 2019. – P.34-44.

28. Vavrenyuk S.A. Features of governmental regulation in the sphere of educational services of Ukraine // S.A. Vavrenyuk // Pablic management : collection.

– №2 (17) – March 2019. – Kyiv : ДП «Видавничий дім «Персонал», 2019. – P.25-34.

29. Vavreniuk S. Problems and prospects of development of higher education in Europe // S. Vavreniuk // Вісник Національного університету цивільного захисту України : зб. наук. пр. – Х. : Вид-во НУЦЗУ, 2020. – Вип. 1 (12). – 592 с. – (Серія "Державне управління"). – С. 317-325.

30. Вавренюк С.А. Теоретичні основи підвищення ефективності системи вищої освіти на державному рівні / С.А. Вавренюк// Вісник Національного університету цивільного захисту України : зб. наук. пр. – Х. : Вид-во НУЦЗУ, 2020. – Вип. 2 (13). – 579 с. – (Серія "Державне управління"). – С. 24-36.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

31. Вавренюк С. А. The essence of state management of higher education of Ukraine in the process of its reforming / С. А. Вавренюк // Тезисы XII международной научной конференции. Научный журнал открытой дипломатии «Власть и общество (История, теория, практика)» № 4 (48) – 2018. – Грузия, 2018. – С. 149–150.

32. Вавренюк С.А. Сучасні аспекти розвитку якості системи освіти України / С.А. Вавренюк// ІІ міжнародна конференція «Інноваційні технології в науці та освіті. Європейський досвід» : матеріали. – Дніпро-Гельсінкі, 2018. – С. 44-47.

33. Вавренюк С.А. Сучасні аспекти організаційно-правових механізмів державного управління вищою освітою в Україні / С.А. Вавренюк// Правові аспекти публічного управління: теорія та практика : матеріали Х наук.-практ. конф. 13 грудня 2018 р., м. Дніпро / за заг.ред. Л.Л. Прокопенка. – Д. : ДРІДУ НАДУ, 2018. – С. 99-101.

34. Вавренюк С.А. Сучасні механізми управління освітою в Європі / С.А. Вавренюк// Формування ефективних механізмів державного управління та

менеджменту в умовах сучасної економіки: теорія і практика : матеріали VI Міжнародної заочної науково-практичної конференції 30 листопада 2018 р. / за ред. В.М. Огаренка. О.В. Покатаєвої та ін. – Запоріжжя : КПУ, 2018. – С. 47-49.

35. Вавренюк С.А. Стратегічні напрями реформування сучасної системи вищої освіти України / С.А. Вавренюк// Інноваційні економічні механізми для розвитку підприємств, регіонів, країн : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 15-16 лютого 2019 р. – Київ : Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського, 2019. – С. 39-41.

36. Вавренюк С.А. Гуманітарна складова професійної освіти курсантів профільних закладів / С.А. Вавренюк// Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави : тези доп. міжнар. наук. – практ. конф. (м. Харків, 30 листоп. 2018 р.) / МВС України, Харків, нац. ун-т внутр. справ; Консультант. Місія Європейського союзу. – Харків, 2018. – 362 с.

37. Вавренюк С.А. Підходи та інноваційні технології в освітньому просторі / С.А. Вавренюк// XIV Міжнародна конференція «Стратегія якості у промисловості і освіті» (4-7 червня 2018 р., Болгарія, Варна) : матеріали у 2 томах. Том І. Упорядники: Хохлова Т.С., Ступак Ю.О. – Дніпро-Варна, 2018. – 396 с.

38. Вавренюк С.А. Європейські тенденції розвитку післядипломної освіти / С.А. Вавренюк// Проблеми та перспективи забезпечення цивільного захисту : матеріали міжнародної науково-практичної конференції молодих учених. – Харків : НУЦЗУ, 2019. – Українською, російською, англійською та болгарською мовами. – С. 419-420.

39. Вавренюк С.А. Проблемні питання модульної системи підготовки студентів у системі вищої освіти України / С.А. Вавренюк// X Міжнародна конференція молодих вчених «Молоді вчені 2019 – від теорії до практики» (07 березня 2019 р., м. Дніпро, Україна): Упорядники : Хохлова Т.С., Ступак Є.О. – Дніпро, 2019. – С. 247-250.

40. Вавренюк С.А. Механізми формування та реалізації державної політики у сфері реформування вищої освіти / С.А. Вавренюк// Державне управління у сфері цивільного захисту: наука, освіта, практика : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 17-18 травня 2019 р. за заг. ред. В.П. Садкового. – Х. : Вид-во НУЦЗУ, 2019. – С.6-9.

41. Вавренюк С.А. Компетентнісний підхід оцінювання сучасного викладача закладу вищої освіти як один із способів покращення якості вищої освіти / С.А. Вавренюк// ІІ Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція : «Інноваційні технології розвитку особистісно-професійної компетентності педагогів в умовах післядипломної освіти», 23 травня 2019 р. – https://sites.google.com/view/professional-education-kaf.

42. Вавренюк С.А. Проблемні питання при підготовці фахівців сфери вищої освіти / С.А. Вавренюк// Публічне управління та адміністрування на сучасному етапі державотворення [Електронне видання] : матеріали І Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 24 жовтня 2019 р.) / відп. ред. А. А. Мазаракі. – Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2019. – С. 162-164.

43. Вавренюк С.А. Новітні інформаційні технології в роботі бібліотек закладів вищої освіти / С.А. Вавренюк// ІІІ Міжнародна конференція «Інноваційні технології в науці та освіті. Європейський досвід» : матеріали. – Дніпро-Амстердам, 2019. – С. 29-31.

44. Вавренюк С.А. Освіта як один із головних чинників безпеки держави / С.А. Вавренюк// Інноваційний розвиток і підвищення рівня спроможності об’єднаних територіальних громад : матеріали наук.-прак. конф. за міжнар. участю, м. Дніпро, 30 жовтня – 29 листопада 2019 р. / за заг. ред. І.А. Чикаренко. – Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2019. – С. 49-51.

45. Вавренюк С.А. Аналіз практики взаємодії роботодавців та закладів вищої освіти як фактор підвищення ефективності / С.А. Вавренюк// Державне управління у сфері цивільного захисту: наука, освіта, практика : матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 18-19 березня 2020 р. / за заг. ред. В.П. Садкового. – Х. : Вид-во НУЦЗУ, 2020. – С. 9-12.

46. Вавренюк С.А. Problems and prospects of development of higher education in Europe / С.А. Вавренюк// Формування ефективних механізмів управління в умовах трансформації соціально-економічних систем : матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 12 березня 2020 р. – Х : Вид-во ХНУМГ, 2020. – С. 205-207.

47. Vavrenyuk, S. Improving the effectiveness of public administration in the development of the system of higher education in Ukraine / S.Vavrenyuk // Authority and Society 2019 : XIII International Scientific Conference Proceeding 2019. – Tbilisi, Publishing House «Technical University», 2019. – P. 23–27.

48. Вавренюк С.А. Переваги інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі закладів вищої освіти / С.А. Вавренюк// Матеріали III Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції студентів, аспірантів та молодих вчених за тематикою «Сучасні комп'ютерні системи та мережі в управлінні»: збірка наукових праць / Під редакцією Г.О. Райко. – Херсон: Видавництво ФОП Вишемирський В.С., 2020. – С. 222-224.

Праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

49. Вавренюк С.А. Шляхи удосконалення системи навчання фізичної культури і спорту у вищих навчальних закладах України / С.А. Вавренюк // Публічне урядування : зб. наук. праць. К. : Вид-во ДП «Виробничий дім «Персонал», 2018. – Вип. 2 (12). – С. 85-94.

50. Вавренюк С.А. Удосконалення форм і методів мотивації студентів до занять фізичною культурою та спортом під час навчання у ЗВО / С.А. Вавренюк // Вісник Національного університету цивільного захисту України: зб. наук пр. – Х : Вид-во НУЦЗУ, 2018. – Вип. 1 (8). – 542 с. (Серія «Державне управління»).

51. Vavrenyuk, S., Karlash, V. (2019). Social security of the individual and society in the framework of the national security of Ukraine. EAST JOURNAL OF SECURITY STUDIES, 4(1), 67-79. Retrieved from https://ejss.nuczu.edu.ua/index.php/ejss/article/view/10.

ЗМІСТ

ВСТУП…… 17

РОЗДІЛ І. НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ВИЩОЮ ОСВІТОЮ УКРАЇНИ 27

1.1. Теоретичні основи державного управління вищою освітою…….. 27

1.2. Особливості державного управління при формуванні сучасної системи вищої освіти в Україні…… 45

1.3. Проблеми та перспективи розвитку вищої освіти в країнах Європи, підходи до визначення зарубіжного досвіду державного управління розвитком вищої освіти …… 65

Висновки до першого розділу……. 108

РОЗДІЛ ІІ. МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ РЕФОРМУВАННЯМ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ…….. 113

2.1. Сутність реалізації державного управління в системі вищої освіти… 113

2.2. Аналіз сучасного стану державного управління підготовки кадрів вищої школи в Україні…….. 133

2.3. . Особливості організації наукової роботи студентів в системі вищої освіти України…… 153

Висновки до другого розділу…….. 172

РОЗДІЛ ІІІ. ОЦІНКА МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ РЕФОРМУВАННЯМ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ…… 175

3.1. Сучасні аспекти організаційно-правових механізмів державного управління вищою освітою України…… 175

3.2. Інституційний механізм управління якістю у сфері підготовки наукових кадрів в системі вищої освіти України…… 198

3.3. Економічний механізм державного управління в системі реформування та розвитку вищої освіти України…….. 213

Висновки до третього розділу……. 231
РОЗДІЛ IV. ЕФЕКТИВНІСТЬ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ РЕФОРМУВАННЯМ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ... 235
4.1. Підвищення ефективності державного управління розвитком системи вищої освіти України…… 235
4.2. Концепція модернізації освітньої діяльності як одна із основ ефективної діяльності закладів вищої освіти…….. 254
4.3. Методологія підвищення ефективності діяльності кадрового складу вищої освіти в умовах реформування……. 275
Висновки до четвертого розділу…….. 295
РОЗДІЛ V. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ РЕФОРМУВАННЯМ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ…….. 300
5.1. Обґрунтування стратегічних напрямів реформування вищої освіти: державноуправлінський аспект…… 300
5.2. Модернізація побудови сучасної системи вищої освіти України….. 319
5.3. Модель комплексного механізму державного управління реформуванням вищої освіти України……. 338
Висновки до п’ятого розділу…… 360
ВИСНОВКИ…….. 364
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ……. 372
ДОДАТКИ…….. 424

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ВО – Вища освіта;

ЗВО – Заклади вищої освіти ;

ДОУО – Державні органи управління освітою;

ЗНО – Зовнішнє незалежне оцінювання;

ЗУ – Закон України;

НАЗЯВО – Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти;

ГСВО - Галузевий стандарт вищої освіти;

ЄС – Європейський Союз;

ОВВ – Органи виконавчої влади;

ОДА – Обласна державна адміністрація;

ЮНЕСКО – Організація Об’єднаних Націй з питань освіти, науки і культури;

ДСНС - Державна служба України з надзвичайних ситуацій;

КМУ – Кабінет Міністрів України;

ЗМІ - Засоби масової інформації;

МОН України - Міністерство освіти і науки України;

МСКО - Міжнародна стандартна класифікація освіти;

ООН - Організація Об’єднаних Націй;

ОКХ - Освітньо-кваліфікаційна характеристика;

США -Сполучені Штати Америки;

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. В останні роки система освіти значно відстає від вимог ринку праці та, орієнтуючись на кон'юнктуру професій й спеціальностей, створює надлишок випускників по окремим із них, а це породжує відсутність здорової конкуренції та призводить до росту соціальної напруженості.

Освітня сфера потребує відповідного управлінського впливу зі сторони державних органів та посадових осіб. Тому управління системою освіти повинно здійснюватися системно й в рамках цілісної, досить продуманої стратегії.

Теперішній стан системи вищої освіти та режим її функціонування визначається суспільством завдяки цілям та завданням, які воно ставить перед даною системою стосовно очікуваної якості навчання та виховання молодого покоління, а також рівня їхнього індивідуального розвитку й соціалізації, рівня підготовленості до життя та у виробничій діяльності.

В Україні, з врахуванням формування інноваційних векторів розвитку економіки, виникла необхідність реформувати систему вищої освіти, яка виступає однією зі складових економічного зростання нашої держави, будучи при цьому основою для соціального розвитку суспільства й благополуччя його громадян.

Разом з цим освітня система вимагає постійного оновлення технологічної бази, вибору інноваційних методик навчання, а так само адекватної реакції на вимоги мінливого світу та глобальної конкуренції.

Для розвитку системи вищої освіти в сучасних ринкових умовах господарювання, необхідно посилювати увагу до розроблення новітніх методологічних рішень для їх функціонування. Достатню увагу слід приділяти винайденню інноваційних та диверсифікованих джерел й методів фінансування завдяки впровадженню якісних підходів до організації планування доходів та витрат, впровадження сучасних напрямів розвитку закладів вищої освіти.

Що ж стосується державної освітньої політики, то вона, являє собою складне явище, яке відображає процес прийняття державою певних зобов'язань в освітній сфері. Політика в сфері освіти формується на основі цілей держави в галузі освіти, а так само визначається тими діями, які необхідні для досягнення поставлених цілей. Це говорить про те, що освітня політика потребує постійного процесу управління для досягнення співвідношення цілей та дій.

У зв'язку з цим, варто досягати такого співвідношення проведення подальших реформ в освіті й трансформацію всієї системи, котра забезпечить підвищення ефективності використання коштів бюджету при оптимізації структури фінансування системи освіти, виконуючи поряд з цим стратегічні цілі всієї державної освітньої політики.

Вищезазначене обумовлює необхідність розробки дієвих механізмів державного управління розвитком системи вищої освіти на основі вивчення теорії й практичного досвіду провідних розвинених країн світу та нашої держави.

Питання формування освітнього середовища та визначення його сутності й структури, висвітлені в наукових працях В. Александрова, А. Білинського, А. Дегтяря, С. Домбровської, К. Кречетникова, О. Крутій, В. Мороза, Д. Древаля, П. Лернера, Т. Лошакової, В. Огаренка, В. Петровського, Г. Полякової, К. Приходченка, І. Парубчака, В. Сиченка та ін.

Вивченню механізмів державної політики щодо реформування та модернізації вищої освіти присвятили свої праці наступні вітчизняні вчені: В. Андрущенко, В. Астахова, М. Ажажа, В. Дзюндзюк, Д. Древаль , С. Домбровська, І. Іванюк, Ю. Ковбасюк, О. Комарова, В. Кремень, В. Луговий, Т. Лукін, В. Мороз, Н. Обушна.

Питаннями сутності освітніх послуг, особливостями й проблемами ринкової модернізації сфери вищої освіти в новому макроекономічному середовищі, питаннями управління в сфері вищої освіти, формування стратегій її розвитку (зокрема фінансових) займалися В. Буланова, Б. Генкіна, К. Коліна, П. Покатаєва, А. Тихонова та ін.

Економічні основи удосконалення вищої освіти в умовах становлення економіки знань висвітлювали О. Пащенко, Л. Яковенко та ін. Концептуальні та стратегічні аспекти реформування системи вищої та післядипломної освіти для сталого розвитку певною мірою окреслили В. Баштовий, О. Кацеро, Н. Рідей та ін. Проблему модернізації державного управління в контексті європейської інтеграції України вивчали К. Ващенко, Ю. Ковбасюк, М. Михальченко, Н. Обушна, Ю. Сурмін та ін.

Разом з тим, не применшуючи наукової й практичної значущості праць відомих авторів, необхідно звернути увагу на те, що досі залишаються недостатньо опрацьованими питання формування й реалізації механізмів державного управління вищою освітою. Питання оновлення освітнього середовища закладів вищої освіти потребують додаткового дослідження, оскільки спостерігається переосмислення ролі університетів в суспільстві у зв'язку зі стрімким розвитком інформаційних технологій й швидким старінням знань. Відповідно, це зумовлює актуальність та значимість дисертаційної роботи.

Мета дослідження. Мета дослідження полягає в теоретико-методологічному обґрунтуванні та розробці практичних рекомендацій щодо формування, функціонування та вдосконалення механізмів державного управління реформуванням системи вищої освіти.

З урахуванням визначеної мети дисертаційного дослідження виділено наступні науково-теоретичні, методологічні та практико орієнтовані *завдання*:

- проаналізувати сучасний стан й тенденції розвитку вищої освіти в Україні;
- систематизувати теоретичні підходи державного управління реформуванням вищої освіти;
- здійснити порівняльний аналіз практики державного управління вищою освітою зарубіжних країн і нашої держави;
- з'ясувати специфіку механізмів державного управління вищою освітою;
- виявити інноваційні шляхи підвищення ефективності державного управління розвитком системи вищої освіти України;
- обґрунтувати концепцію управлінського впливу держави на процес реформування вищої освіти;
- удосконалити стратегічні напрями державного управління

реформуванням вищої освіти;

- надати пропозиції щодо концепції трансформації державної політики в контексті реформування системи вищої освіти в напрямі євроінтеграції;

- побудувати модель формування та застосування комплексного механізму державного управління вищою освітою.

Об'єкт дослідження − державне управління у системі вищої освіти.

Предмет дослідження – механізми державного управління реформуванням вищої освіти України.

Методи дослідження. Методологічну основу дисертаційного дослідження становлять такі загальнонаукові й спеціально-наукові методи:

- історичний підхід – для характеристики етапів розвитку системи вищої освіти щодо переваги тих чи інших механізмів державного управління;

- метод декомпозиції – для розкриття мети дослідження й постановки завдань;

- абстрактно-логічний метод – для аналізу літературних джерел, теоретичного узагальнення й формування висновків;

- гіпотетико-дедуктивний і аксіоматичний методи пізнання – для обґрунтування й підтвердження правильності методології дисертаційного дослідження;

- метод статистичного аналізу – для з'ясування сучасного стану розвитку галузі освіти;

- метод системно-структурного аналізу – для розгляду структури й компетенції органів державної виконавчої влади в досліджуваній сфері;

- соціологічний і категоріальний методи – для оцінки значущості впливу окремих факторів на результативність діяльності закладів вищої освіти;

- детермінантний метод аналізу – для визначення складових методології державного управління вищою освітою, а саме: категорій, принципів, норм, цінностей;

- метод емпіричного дослідження – для визначення специфіки державного управління розвитком системи вищої освіти на державному та регіональному рівнях;

- порівняльно-описовий метод – для порівняння вітчизняної та зарубіжної практики державного управління вищою освітою на державному й регіональному рівнях;

- структурно-функціональний аналіз – для систематизації складових комплексного механізму державного управління вищою освітою;

- програмно-цільове й індикативне планування – для окреслення перспектив розвитку вищої освіти України.

Інформаційною базою дослідження є нормативно-правові акти Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України, матеріали Міністерства освіти і науки України, наукові публікації українських й зарубіжних вчених щодо реформування й розвитку процесів вищої освіти.

Наукова новизна дисертаційної роботи й отриманих результатів визначається особистим внеском автора у вирішення актуальної наукової проблеми у державно-управлінській галузі відносно теоретико-методологічного обґрунтування й розробки практичних рекомендацій щодо формування і реалізації механізмів державного управління реформуванням вищої освіти. При цьому наукова новизна розкривається у таких положеннях:

уперше:

- запропоновано концепцію удосконалення державного управління реформуванням вищої освіти, яка базується на здійсненні інноваційних перетворень системи вищої освіти, що передбачають необхідність розробки прогнозів, цільових комплексних програм, стратегічного планування з необхідністю дотримання принципів й вимог законів ринку стосовно усунення суперечностей, пов'язаних із задоволенням соціальних запитів, що формуються в усіх прошарках суспільства й різних галузях промисловості;

- розроблено модель комплексного механізму державного управління реформуванням вищої освіти, яка являє собою систему нормативно-правових, організаційно-управлінських, фінансово-мотиваційних, стратегічних та інноваційно-інформаційних засобів цілеспрямованого впливу органів державного управління, в якому показані цілі, рішення, дії та результати.

Новітній комплексний механізм державного управління визначається сферою в якій застосовується й буде змінюватися від особливостей даної сфери;

- структуризовано методологічні основи підвищення ефективності державного управління розвитком системи вищої освіти України. При цьому процес підвищення ефективності забезпечується відкритістю освіти до зовнішніх запитів, застосуванням проектних методів, конкурсного виявлення й підтримкою лідерів в сфері освіти, успішною реалізацією новітніх підходів на практиці, адресністю інструментів ресурсної підтримки й комплексним характером прийнятих рішень, що дозволить здійснити модернізацію закладів вищої освіти через удосконалення змісту й практики використання механізмів державного управління системою вищої освіти на державному й регіональному рівнях.

удосконалено:

- механізм державної підтримки інтеграції освітнього середовища України до європейського освітнього простору, який включає: виявлення освітніх розривів; напрями імплементації освітніх стандартів; моніторинг ринку праці; навчання викладачів й підготовку освітніх кадрів; сукупність організаційних, адміністративних, економічних, інформаційних заходів підтримки освіти;

- шляхи виявлення особливостей інноваційних підходів до державного управління реформуванням вищої освіти. У цілому світі проходить розвиток суспільства, який супроводжується новими тенденціями, котрі характеризуються періодом глибинних змін як у світовій освіті, так й у вітчизняній. Зокрема ми говоримо про процес глобалізації, характерними властивостями якого є зростання попиту на вищу освіту, який носить масовий характер. Виявлено, що визначальними характеристиками новітнього кваліфікованого працівника будуть самостійність, нестандартність мислення й дія в різних ситуаціях, ефективне вирішення професійних та життєвих завдань різного роду й рівня, можливість бути суб’єктом професійного розвитку та якісний механізм академічної мобільності;

- методологію побудови комплексного механізму державного управління реформуванням вищої освіти, який складається з нормативно-правового, організаційно-управлінського, фінансово-мотиваційного, стратегічного та інноваційно-інформаційного компонентів на державному й регіональному рівнях, та який орієнтований на підтримку ефективної взаємодії органів виконавчої влади, профспілок, об'єднань роботодавців й інших громадських об'єднань за принципами партнерства в напрямі забезпечення належного функціонування системи вищої освіти з метою забезпечення збалансованого задоволення інтересів її суб'єктної та об'єктної підсистем й налагодження зворотного зв'язку між виробництвом й освітою

дістали подальшого розвитку:

- сутнісна характеристика поняття «державне управління реформуванням вищої освіти», що ідентифіковано як організований загальнодержавний процес цілеспрямованого вироблення, ухвалення й реалізації механізмів організаційного і координаційного характеру на освітні зміни в системі підготовки майбутніх фахівців у закладах вищої освіти, які спрямовані на реформування освіти шляхом трансформації нормативно-правового забезпечення освіти й повноважень виконавчої влади у сфері освіти з метою забезпечення соціальної стабільності, економічного добробуту й культурного розвитку держави, її конкурентоспроможності на міжнародній арені;

- критерії для визначення взаємодії в галузі підготовки класифікованої робочої сили за рахунок кластеризації сфери освіти. У даному випадку такий підхід допоможе підвищити конкурентоздатність на регіональному й національному рівнях, підвищити ріст інноваційного потенціалу, розвивати малий й середній бізнес у сфері освіти та підготовки кваліфікованих працівників. Саме кластерний підхід є засобом не тільки досягнення мети, що ставилась, а також інноваційним підсиленням, яке представляє собою дієвий засіб, що є стимулом регіонального розвитку, дозволяє отримати мультиплікаційний ефект, котрий приведе до збільшення зайнятості, підвищить

рівень заробітної плати, а також відрахувань у бюджет й зростання стабільності у конкуренції областей й держави в цілому;

- систематизація принципів державного управління реформуванням вищої освіти шляхом внесення таких доповнень: моніторинг якості освіти; культура якості, концепція осмислення проблем підвищення якості, автономія закладів вищої освіти; безперервність навчання; новизна в активності учасників кластеру, кластеризація сфери освіти, застосування інноваційних технологій у навчальному процесі; створення єдиного освітнього простору; дотримання академічної доброчесності; збереження національної самобутності, національна кваліфікаційна рамка;

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що основні теоретико-методологічні положення, висновки й рекомендації в дисертації можуть бути використані в процесі вдосконалення та реформування державної освітньої політики, у практичній діяльності центральних й регіональних органів влади щодо розробки стратегій та програм розвитку вищої освіти, а також для підготовки навчальної й методичної літератури. Крім того, результати дослідження можуть бути використані під час підготовки й підвищення кваліфікації державних службовців, у роботі наукових установ та громадських організацій.

Пропозиції дисертаційного дослідження використано в роботі Департаменту науки і освіти Харківської обласної адміністрації стосовно формування і реалізації комплексного механізму державного управління реформуванням вищої освіти України (довідка від 26.03.2021 № 01-35/1428), у діяльності Управління освіти Луцької міської ради стосовно методології підвищення ефективності діяльності кадрового складу вищої освіти в умовах реформування(довідка від 22.09.2020 № В-123/16.2-20), а також Відділу освіти Пустомитівської міської ради стосовно управлінського аспекту щодо обґрунтування стратегічних напрямів реформування освіти на сучасному етапі (довідка від 25.02.2021 №105).

Крім того, результати дисертаційного дослідження можуть бути

використані у навчальному процесі Національного університету цивільного захисту України по підготовці магістрів зі спеціальності «Організаційно-правові засади державного управління» (акт від 14.12.2020 р. № 32).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є одноосібно виконаною науковою працею, в якій викладено авторське бачення впливу державного управління на розвиток сфери вищої освіти. Положення, висновки та рекомендації, що викладені в дисертаційному дослідженні, ґрунтуються на результатах, отриманих особисто дисертантом.

У працях, опублікованих у співавторстві, дисертантом визначено основні принципи поєднання навчання й виховання здобувачів вищої освіти з загальною й спеціальною фізичною підготовкою та, як вона впливає на здоровий спосіб життя; а також завдання фізичного виховання у закладах вищої освіти; визначено сутність й місце механізмів забезпечення виховного процесу в теорії і практиці вищої освіти; проведено діагностику методичних підходів у дослідженні механізмів виховного процесу у закладах вищої освіти; визначено основні аспекти організаційного механізму державного управління формування виховного процесу у закладах вищої освіти.

Апробація результатів дослідження. Ключові положення й результати дисертаційного дослідження доповідались та обговорювались на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях: XII международной научной конференции «Власть и общество (История, теория, практика)» (Тбилиси, 2018 г.), II Міжнародній науково-практичній конференції «Інноваційні технології в науці та освіті. Європейський досвід» (м. Дніпро-Гельсінкі, 2018 р.), X Міжнародній науково-практичній конференції «Правові аспекти публічного управління: теорія та практика» (м. Дніпро, 2018 р.), VI Міжнародній заочній науково-практичній конференції «Формування ефективних механізмів державного управління та менеджменту в умовах сучасної економіки: теорія і практика» (Запоріжжя, 2018 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Інноваційні економічні механізми для розвитку підприємств, регіонів, країн» (Київ 2019 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні проблеми правового, економічного та

соціального розвитку держави» (Харків, 2018 р), Міжнародній науково-практичній конференції «Стратегія якості у промисловості і освіті» (Варна, Болгарія, 2018 р.), Міжнародній науково-практичній конференції молодих учених «Проблеми та перспективи забезпечення цивільного захисту» (Харків, 2019 р.), X Міжнародній науково-практичній конференції молодих вчених «Молоді вчені 2019 – від теорії до практики» (м. Дніпро, 2019 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Державне управління у сфері цивільного захисту: наука, освіта, практика» (м. Харків, 2019 р.), II Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції «Інноваційні технології розвитку особистісно-професійної компетентності педагогів в умовах післядипломної освіти» (2019 р), I Всеукраїнській науково-практичній конференції «Публічне управління та адміністрування на сучасному етапі державотворення» (Київ, 2018 р.), III Міжнародній науково-практичній конференції «Інноваційні технології в науці та освіті. Європейський досвід» (Дніпро-Амстердам, 2019 р.), XIII International Scientific Conference Proceeding (Tbilisi, 2019), Міжнародній науково-практичній конференції «Інноваційний розвиток і підвищення рівня спроможності об'єднаних територіальних громад» (м. Дніпро, 2019), Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Державне управління у сфері цивільного захисту: наука, освіта, практика» (Харків, 2020 р.).

Публікації. Ключові положення та результати дисертаційного дослідження викладено автором в 51 науковій праці загальним обсягом 63,2 авт. арк., із них: 1 − одноосібна монографія, 3 – колективні монографії 21 – стаття у вітчизняних наукових фахових виданнях, 5 – статей у наукових періодичних виданнях інших держав, 3 – статті в інших фахових виданнях, 18 – тез доповідей на конференціях.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел й додатків. Сукупний обсяг дисертації становить 427 сторінок, з них 372 сторінки основного тексту. Робота містить 27 рисунків, 10 таблиць та 4 додатки (на 4 сторінках). Список використаних джерел налічує 474 найменування (на 52 сторінках).

РОЗДІЛ І
НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ВИЩОЮ ОСВІТОЮ УКРАЇНИ

1.1. Теоретичні основи державного управління вищою освітою

Згадка про перші заклади вищої освіти з'явилася ще у XVII столітті. Якщо казати про освітню систему в Україні, варто зазначити, що вона має достатньо тривалу й давню історію становлення й розвитку, а також може вважатися однією з найкращих за своїми фундаментальними якостями.

Якщо казати про залежність й перспективи зростання держави та її соціально-економічній розвиток, а також загальносвітові процеси й тенденції, то вони визначаються завданнями вищої освіти[22]. Ми намагаємось будувати суверенну, правову й демократичну державу, в якій система вищої освіти вважається провідним соціальним інститутом, який й визначає, в значній мірі, успішність усього будівництва майбутнього. Тому, освіта складає основу інтелектуального, соціального, культурного, духовного й економічного розвитку суспільства, а також усієї держави. Головна мета освіти полягає в забезпеченні всебічного розвитку громадянина як особистості, винайдення в ньому талантів, фізичних й розумових здібностей, виховування високих моральних якостей, формування свідомості громадян до суспільного вибору, дотримуючись такої позиції, яка буде збагачувати інтелектуальний, творчий й культурний потенціал свого народу, збільшуючи його освітній рівень, й забезпечувати народне господарство кваліфікованими фахівцями[306].

Важливе місце в системі освіти України відводиться саме вищій освіті, оскільки вона по праву може вважатися мірилом інтелектуального багатства суспільства, виступаючи, як засіб для соціально-економічного прогресу держави[32].

Разом з цим, досить багато дослідників, серед яких М. Костікова, Ю. Рудаковський, В. Андрущенко зазначають, що в будь-якому розвиненому

громадянському суспільстві розвиток освіти буде сприяти підготовці освітніх, моральних, мобільних, конструктивних й практичних людей, які у свою чергу будуть мати почуття відповідальності за процвітання своєї держави та її майбутнє.

Формування основних особливостей вищої школи в Україні припадає на ХХ століття. Опираючись на вимоги свого часу, заклади вищої освіти держави отримали великий досвід з підготовки фахівців різних галузей. При цьому на формування системи вищої освіти впливали соціально-економічні фактори й існуюча ідеологія. Вони визначали структуру та зміст, форми й методи навчально-виховного процесу вищої школи.

Розпочинаючи з перших років радянської влади виникають певні форми переходу науки, вищої освіти й виробництва. Такою формою, котра виникла в цей період можна назвати Інститут інженерів електриків-виробників. В цей період було обмаль фахівців широкого й вузького профілю, лише інженери, котрі могли забезпечувати ті чи інші проблеми промисловості й техніки. Вважалося, що інженер повинен бути досвідченим спеціалістом, а не вивчати виробництво з нуля, при цьому втрачаючи час на цей процес. Студента позиціонували як повноцінного учасника процесу виробництва[102]. Для них виділяли чотири дні на тиждень, в які вони працювали на заводі, а два дні по 10 годин навчалися в навчальному закладі. Залікових сесій не було. Предмет, який закінчувався - одразу здавався. Така система давала можливість для розвитку економіки, так як студенти під час роботи на виробництві могли заробляти кошти на своє навчання, а також брали учать в створенні матеріальних благ.

У 1920 році у рішенні «Про реформу вищої школи» була прийнята нова концепція, яка давала можливість створювати у закладах вищої освіти вузькопрофільні факультети з терміном навчання три роки. Дане положення також поширювалось на університети, де на заміну філологічного й природного факультетів створювався педагогічний, в склад якого входили різні спеціальності. Це стало результатом відображення тенденцій розвитку системи

вищої освіти за кордоном, де вже на початку ХХ століття в американських університетах практикувалися педагогічні факультети.

Сама ситуація заставляла створювати педагогічні факультети при університетах, котрі б могли забезпечити підвищення якості підготовки педагогів, а також вирішували проблеми, які пов'язані з потребами вітчизняної освіти. В результаті такого процесу реорганізації з'являється можливість встановити профіль випускників, а також розробити навчальні програми й плани, ввести в навчальний процес суспільні дисципліни й, в результаті, проводити підготовку нових професорсько-педагогічних кадрів. Проте, таке реформування в українських університетах призвело до того, що комісаріат освіти почав ліквідовувати самі університети, а не так як планувалося, ліквідація всього негативного, що на той момент заважало розвитку закладу освіти[122].

Розпочинаючи з 1920 року Народним комісаріатом освіти України було ліквідовано ряд університетів в Києві, Харкові, Одесі. Управління вищою освітою почало рухатися в напрямі тверджень військово-комуністичного стилю управління. На заміну ліквідованим університетам прийшли самостійні медичні й юридичні інститути, а також вищі педагогічні курси, котрі були створені на базі фізико-математичних та історико-філологічних факультетів. Частина студентів фізико-математичних факультетів, котрі мали схильність до вивчення технічних дисциплін, переходили в спеціальні індустріально-технічні інститути. Тоді як створені тимчасові педагогічні курси не змогли існувати й прижитися, так як спроби додати теоретичний профіль педагогічним факультетам не знайшли достатньої підтримки серед студентів й професорів[269].

Розпочинаючи з другої половини 50-х років відбувається реформування університетської педагогічної освіти. Проходить процес перегляду усіх навчальних планів та програм для студентів за педагогічною направленістю в сторону збільшення кількості годин на педагогічні, психологічні й методологічні дисципліни. Також відбулися зміни в часових параметрах для

навчальної практики, вона збільшилася майже в три рази. Було встановлено й чітко розмежовано три види педагогічної практики, а саме:

- практика один раз на тиждень без відриву від навчального процесу з виховання дітей;
- місячна практика в літніх піонерських таборах;
- практика з відривом від навчального процесу, котра проходила в міських школах, а також місячне стажування в сільських школах.

В 60-х роках розпочинається розширення мережі державних університетів, які утворюються завдяки об'єднанню педагогічних інститутів. Основними завданнями даних закладів вищої освіти є підготовка висококваліфікованого працівника, котрий буде володіти глибокими теоретичними знаннями й практичними навичками. На ряду з вимогами сучасного виробництва вища школа намагається не відставати від цього процесу, тим самим постійно вдосконалює якість підготовки фахівців, враховуючи вимоги науки, техніки та культури, а також перспективи розвитку суспільства взагалі. Однією із головних частин діяльності закладу вищої освіти стає розвиток науково-дослідницької роботи, виготовлення підручників та навчальних посібників, виховання науково-педагогічних кадрів та фахівців з дипломом про вищу освіту, котрі зайняті у відповідних сферах народного господарства[403].

Процес навчання тісно починає поєднуватися з практикою на виробництві. Процес підготовки спеціалістів різних професій проходить на науково-теоретичному рівні, в залежності від розвитку науки, техніки й культури відповідних груп спеціальностей[442].

Університети при підготовці педагогічних кадрів починають використовувати науково-дослідну спрямованість, що і є відмінною рисою їх від педагогічних інститутів.

В наступному десятилітті під час процесу планування підготовки кадрів головна увага відводилася тим ланкам вищої освіти, котрі могли забезпечувати науково-технічний прогрес по всім галузям народного господарства, а також

подальше зростання культури й добробуту в суспільстві. Вже підготовка кадрів починає проводитися по новим спеціальностям, а саме:

- механізація обліку й обчислювальні роботи;
- обслуговування приладів точної механіки;
- електроакустика й звукова техніка;
- обслуговування електровакуумних машин та оптичних приладів;
- проектування й експлуатація електричних систем, електричних та атомних установок, напівпровідникових матеріалів;
- теплофізика;
- кібернетика;
- технологія полімерних матеріалів.

На основі діючих навчальних планів у 1974-1975 роках створюються робочі навчальні плани, де зазначалося кількість годин, які студенти затрачали на самостійну роботу по кожній дисципліні. Важливим моментом, на який зверталася увага, була складність навчального курсу та його трудомісткість, а також значимість для спеціалістів по даному профілю.

На думку Є. Шевченка й В. Сафонова, той ідеологічний й тоталітарний режими, які існували протягом минулого століття, суттєво пригнічували й гальмували розвиток творчої та ініціативної особистості. Після становлення демократичного суспільства, а також появи нових соціально-економічних реалій, виникає проблема пошуку іншого підходу до організації діяльності вищої школи. А науково-технічний прогрес вимагає постійної мобільності в системі підготовки фахівців, тоді коли навчальні програми в закладах вищої освіти не змінювалися. Навчальні заклади знаходились в залежності від інструкцій й приписів та не могли змінювати свої навчальні програми. А намагання виконати план по прийому й випуску фахівців призводило до неможливості відрахування «негативного» студента[1]. Лише в тому випадку, коли студент мав досить великі пропуски або ж вчинив якийсь кримінальний вчинок він відраховувався з закладу вищої освіти.

В навчальному процесі переважав принцип паралельності, де загальнонаукові, спеціальні й професійні дисципліни не перетиналися. Недоліком цього стало те, що випускники не повноцінно могли застосовувати отримані знання в педагогічній й виробничій діяльності.

Навчальні плани педагогічної спеціалізації складали в основному теоретичні дисципліни суспільно-політичного, військово-медичного характеру, котрі в подальшому не були ніяк пов'язані з педагогічною діяльністю. Педагогічна практика проводилася формально та все менше годин відводилося на неї. Студенти взагалі не мали чіткого уявлення про цей напрям в навчальному процесі, котрий проводився екстенсивними методами. Збільшилася кількість інформації, яку необхідно було засвоювати за весь період навчання в ЗВО. Також зростало число аудиторних занять. Самостійна підготовка студентів проходила формально, роль адміністративних методів управління значно перебільшувалася.

З набуттям Україною незалежності, з 1991 року розпочався новітній етап формування власної політики в сфері вищої освіти. Дана політика направлена на розвиток й досягнення європейського та світового рівня вищої освіти, продовження національного характеру, перебудови змісту, форм й методів навчального процесу, розширення інтелектуального потенціалу нашої держави.

Щодо перетворення змісту вищої освіти, варто зазначити, що в цей період відбувається розробка й впровадження навчальних планів, щодо реалізації диференційованого підходу в плані підготовки фахівців педагогічної, виробничої й науково-дослідницької діяльності. Впровадження даних планів дало можливість приблизити вищу освіту до сучасних вимог, які висуваються суспільством та освітою до формування новітнього фахівця на ринку праці[35].

Розпочинаючи з 2005 року Україна приєдналась до процесу євроінтеграції, який позитивно вплинув на просування української освіти в єдиний європейський простір. Де основними завданнями й принципами вищої освіти були наступні показники, котрі зображені в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1.

Основні завдання та принципи створення Європейської вищої освіти

Завдання	Принципи
Введення дворівневого навчання	Першочерговість загальнолюдських цінностей
Введення модульної системи	Науковий й світський характер освіти
Формування системи за контролем якості освіти	Відповідність світовим стандартам
Забезпечення й розширення мобільності здобувачів та викладачів	Гарантовані рівні умови навчання
Створення умов для працевлаштування випускників	Гуманізм й демократизм
Вектор направленості на європейську освітню систему	Поєднання навчання і науково-практичної діяльності з історією і культурою нашої держави

Щодо сутності управління системою вищої освіти, варто зазначити, що це процес діагностики стану такої системи й виявлення недопустимих відхилень, а також своєчасне формування й проведення управлінських впливів з метою підтримки необхідного стану й режиму функціонування. Під управлінським впливом варто розуміти закони й нормативно-правові документи, які приймаються для розвитку системи вищої освіти. Управлінські дії полягають в організаційній діяльності органів управління закладами вищої освіти й надання рекомендацій науковими установами, котрі досліджують проблематику педагогічної теорії[40].

Теперішній стан системи вищої освіти й режим її функціонування визначається суспільством завдяки цілям та завданням, які воно ставить перед даною системою стосовно очікуваної якості навчання й виховання молодого покоління, а також рівня їхнього індивідуального розвитку та соціалізації, рівня підготовленості до життя та у виробничій діяльності[82].

В такому розумінні сутність управління освітою можливо відобразити за допомогою рис. 1.1

Якщо розглядати сутність управління освітою[116], слід зазначити, що розвиток системи освіти направлений на чітке визначення цілей й завдань, відповідність організації управління освітою. В протилежному випадку можлива духовна та інтелектуальна деградація суспільства й відставання держави в культурному технічному й технологічному відношеннях від економічно розвинених країн, що зробить Україну ринком збуту їхньої неякісної продукції й сировинним придатком. Така ситуація вже відбувалася в перше десятиліття незалежності нашої держави.

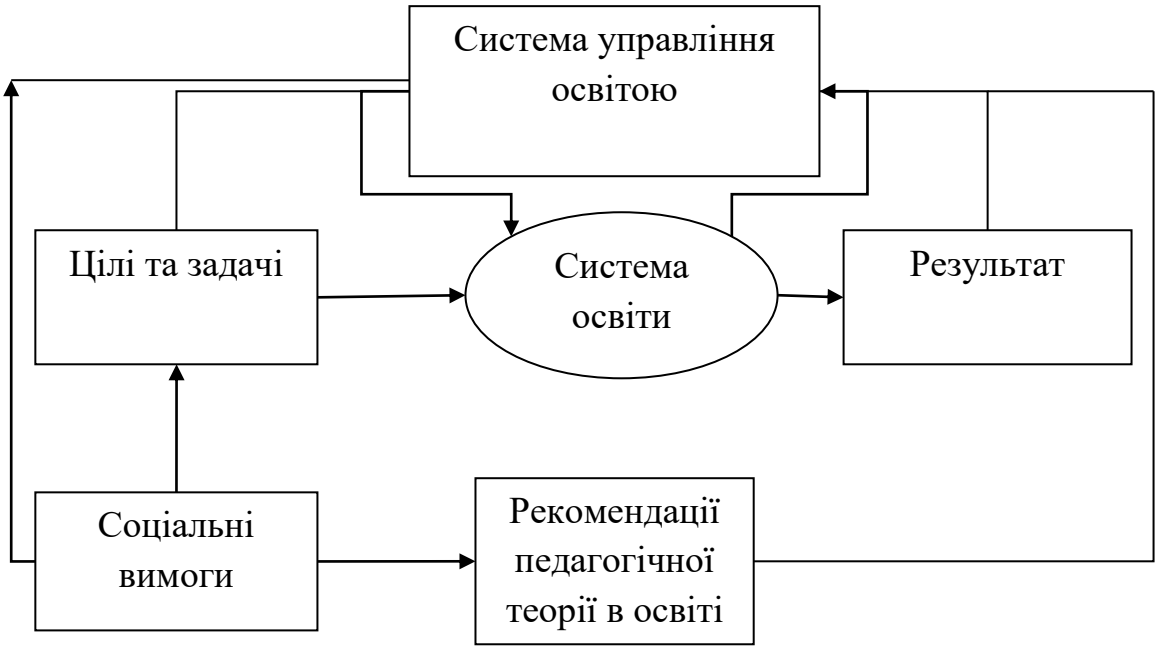

Рис. 1.1 Сутність управління освітою.

З одного боку управління освітою є самостійною одиницею в загальній структурі педагогічної діяльності, котра відіграє важливу функцію в розвитку суспільства. З іншого боку управління освітою являє собою складну ієрархічну систему. В якій верхній рівень займає державне управління освітою, на інших рівнях знаходяться органи регіонального та галузевого управління, далі -

органи управління закладами вищої освіти. Ще нижче знаходиться рівень, для якого характерним є управління навчальною й пізнавальною діяльністю здобувачів, котрі є складовою частиною науково-педагогічної діяльності науково-викладацького складу ЗВО[139].

Це можна вважати як процес проектування змісту навчального курсу й раціональних педагогічних технологій його впровадження, а також організацію лекцій, практичних й лабораторних занять або ж інших форм навчання.

Одним із важливих завдань в управлінні освітою та утримання її на досить високому рівні є визначення цілей освіти, а також принципів управління, розробка й реалізація розумної структури в системі управління, котра спроможна поєднувати широку університетську демократію та їх автономію для забезпечення цілісної політики держави в галузі освіти, підвищення якості освіти згідно стандартів. Дана вимога виникає у зв'язку з появою й розвитком системи закладів вищої освіти недержавної форми власності. Саме тому мета управління освітою являє собою процес успішної реалізації усіх завдань, котрі суспільство й держава пред'являє системі освіти. Для цього важливим є поєднання усіх зусиль зі сторони держави, суспільства, співробітників системи освіти й педагогічної науки, які будуть сприяти ефективному вирішенню проблем в цій системі, а саме: організаційних, змістовних, науково-методичних, фінансових, матеріальних та інших. В результаті вирішення таких проблем є змога для забезпечення високоякісної підготовки майбутніх фахівців до реального життя й діяльності в суспільстві.

Якщо більш ретельно конкретизувати мету державного управління вищою освітою в нашій державі, необхідно зазначити, що її реалізація є достатньо складною ієрархічною системою[15]. На верхньому рівні розміщені положення, які визначені Конституцією України й законами нашої держави, котрі регламентують діяльність галузі освіти взагалі, також накази й розпорядження Міністерства освіти і науки України. Середній рівень представлений документами й вказівками Головних управлінь освіти і науки обласних державних адміністрацій. До нижнього рівня відноситься діяльність

ректорів закладів вищої освіти, деканів факультетів й керівництва кафедрами щодо організації навчального й виховного процесу та управління цим процесом, котрі якраз забезпечують виконання соціальних вимог до професійної компетентності й особистих якостей майбутніх фахівців.

Управління освітою відноситься до виду соціальної діяльності, при якій формуються принципи, вироблені педагогічною теорією й практикою. Зміст таких принципів формується на основі стратегічних цілей суспільства й держави, загальноекономічною політикою й політикою в сфері культури та освіти особливо[48]. Також дані принципи формуються завдяки врахуванню передових світових тенденцій розвитку освітньої системи. В Конституції України законодавчо закріплені такі принципи, а також в законах та інших нормативно-правових актах й конкретно визначені цілі, способи та засоби управління й практична їх реалізація під час процесу організації управління напрямами й окремими галузями системи освіти, закладами вищої освіти й їхніми підрозділами, а також компонентами навчально-виховного процесу.

Так, Р. Акоффа вважає, що освітній процес оснований не на розподілі навчального матеріалу всередині регламентованих занять, а на розвитку в студентів бажання навчатися й спроможності задовольняти цей процес. Сучасний освітній процес повинен бути направлений на кожного студента та індивідуально задовольняти й розвивати його особистісні якості та пристосовуватися до кожного студента.

На сьогодні в освітній системі нашої держави відповідно до форми власності забезпечують навчальний процес два основних типи закладів вищої освіти – державні й недержавні. Відповідно до цього, в принципах управління таких ЗВО є відмінності. Проте всі вони опираються в своїй діяльності на головний Закон України – Конституцію України й Закони України «Про освіту», «Про вищу освіту», а також нормативні акти Міністерства освіти і науки України. Так в кожному ЗВО повинна бути ліцензія на підготовку фахівців відповідного профілю. В такій ліцензії прописується структура спеціальностей й максимальна чисельність можливих студентів. Окрім цього, в

кожному ЗВО розробляється Статут та Концепція освітньої діяльності, де прописуються цілі, завдання та основні напрями діяльності, а також принципи управління цим напрямом діяльності. Такі принципи розділяються на загальні й спеціальні[119]. До основних принципів управління системою вищої освіти варто віднести наступні:

- принцип державності;
- принцип демократичності;
- принцип гласності;
- принцип відкритості;
- принцип регіональності управління.

Що стосується кожного із цих принципів варто зазначити наступне:

1. Принцип державності передбачає розвиток освіти загалом та окремо кожного ЗВО й відбувається на планових засадах, при цьому фінансування їх діяльності здійснюється за рахунок державного бюджету. Хоча розглядаються і інші джерела фінансування, а саме платне надання освітніх послуг, спонсорські надходження та інше. При застосуванні принципу державності необхідно забезпечувати також якість підготовки фахівців згідно встановлених державних стандартів освіти по кожній спеціальності. В склад таких принципів включені освітньо-професійна програма (ОПП) та освітньо-кваліфікаційна характеристика (ОКХ). В ОПП визначені найбільш важливі сфери діяльності майбутнього фахівці, а в ОКХ визначений перелік вимог до компетенції такого фахівця, котрі зможуть забезпечити успішне здійснення відповідних видів діяльності. Опираючись на ОПП й ОКХ розробляється навчальний план по кожній спеціальності.

2. Для принципу демократичності характерним є те, що управління освітою та кожним закладом вищої освіти здійснюється на засадах поєднання громадського самоуправління з вертикаллю влади та єдиноначальністю в особі ректорів ЗВО, які наділені повнотою влади, передбаченої Статутом ЗВО та законами України. Основою цього принципу є те, що Ректор ЗВО назначається Міністерством освіти і науки України та укладає контракт з МОН, враховуючи

при цьому рекомендації Ради ЗВО. В своїй управлінській діяльності ректор ЗВО погоджує усі основні питання щодо управління закладом з Вченою радою та Радою трудового колективу, перед якими щорічно звітує про проведену роботу.

3. Принцип гласності управління означає висвітлення усіх питань, котрі виносяться на засіданнях Вченої ради й попереднє їхнє загальне ознайомлення, при якому кожен працівник або науково-педагогічний співробітник закладу вищої освіти може висловитись з приводу питань, що обговорюються. Окрім цього, усі рішення, які були прийняті Вченою радою закладу вищої освіти по основним напрямам його діяльності, доводяться до відома усім співробітникам й викладачам на засіданнях кафедр та вчених рад факультетів. Також така інформація доводиться до ознайомлення всьому колективу ЗВО різноманітними способами, оголошеннями або через сайти закладу та інше[164].

4. Для принципу відкритості управління характерним є обговорення усіх питань, котрі пов’язані з розподілом навчального навантаження, а також всіх інших видів навчальних доручень, з приводу прийому на роботу та звільнення з роботи, проходженням по конкурсу, подання на вчене звання співробітників, розгляд дисертаційних робіт. Всі дані заходи відбуваються відкрито на засіданнях кафедр й Вчених радах факультетів. Такі заходи дозволяють формувати сприятливу психологічну атмосферу й зменшення можливості появи конфліктних ситуацій та інтриг.

5. При принципі регіональності, управління сферою освіти в діяльності ЗВО вже не залежить від кадрового забезпечення потреб регіону. А організація навчально-виховного процесу й інших видів діяльності відбувається за участі рішень й рекомендацій місцевих органів державної влади й місцевого самоврядування. Так в кожному регіоні таку функцію виконує управління освіти і науки обласної державної адміністрації.

Якщо ж говорити стосовно спеціальних принципів управління освітою, варто виділити їх суспільно-державний характер, децентралізацію, демократизацію,

гуманізацію, інтеграцію, інноваційну спрямованість, компетентність й професіоналізм управління[302]. Сутність даних принципів полягає в наступному:

1. При суспільно-державному характері управління люди, які користуються своїм конституційним правом в управлінні, зацікавлені в розвитку належного виховання й навчання майбутніх поколінь, забезпеченні підготовки висококваліфікованих кадрів для підвищення економічного рівня держави, росту науки й культурного життя суспільства. Це люди, котрі розвивають вітчизняну систему освіти. Вони свою діяльність реалізують завдяки участі в роботах рад шкіл, органах управління освітою в місцевих радах, різного роду фондах й товариствах, а також громадських організаціях. Характер державного управління належить Міністерству освіти і науки України, котре проводить державну політику в сфері освіти, здійснює загальну стратегію розвитку системи освіти й науково-методичного забезпечення всієї освітньої галузі.

2. При децентралізації управління освітою відбувається перехід від командно-адміністративного формату керівництва, усі повноважні рішення проводяться по вертикалі вниз, закладам вищої освіти надається значно ширша академічна автономія та їхнім підрозділам. Одночасно з цим відбувається розширення повноважень й прав в радах шкіл, громадських організаціях, вчених рад ЗВО й факультетів, які активно беруть участь в управлінні діяльності закладів вищої освіти.

3. Для демократизації управління освітою характерним є те, що в обов’язки кожного органу системи управління освітою, керівників кожного ЗВО або ж їхніх підрозділів входить розвиток нового, демократичного стилю управління. Формат такого стилю оснований на глибокій повазі до кожної особистості науково-педагогічного працівника й здобувача, довіра й спрямованість на самоорганізацію й самоврядування колективу й кожної особистості. Даний принцип слугує гарантією дотримання загальних процесів демократизації життя в суспільстві нашої держави й направлений на

збільшення ролі і функцій педагогічних колективів й широкої громадськості при управлінському процесі системою освіти України, а також при виборі стратегії й напрямів розвитку освітнього простору[439]. При таких умовах можливе розширення колегіальної підготовки й прийняття рішень, дотримується гласність управління, вивчаються й враховуються громадські думки, проводиться справедливе й об'єктивне оцінювання кожного науково-педагогічного працівника, його діяльність й реальний внесок в спільну мету, а саме участь при управлінні закладом вищої освіти.

4. При процесі гуманізації управління освітою відбувається забезпечення особистісної орієнтації навчально-виховного процесу, розуміння у кожного учасника процесу того, що людина є найвищою цінністю й неповторною індивідуальністю. Даний принцип направлений на забезпечення шанобливого ставлення керівництва до своїх підлеглих, додержання норм й правил педагогічної етики й етики ділового спілкування. При такому підході можливим є розподілення обов'язків по відношенню до здібностей й можливостей кожної особистості, а також створення максимально вигідних умов для розкриття творчого потенціалу кожного співробітника, закладу вищої освіти й здобувачів, та, взагалі, всієї вітчизняної системи освіти.

5. При інтегруванні управління освітою проходить подолання кризи, яка виникає у вітчизняній системі освіти й направлення даної системи в європейський й світовий освітній простір. Мета інтеграції полягає в забезпеченні мобільності здобувачів й викладачів, а також створення високої конкурентоспроможності майбутніх випускників на європейському й світовому ринку праці. Сьогодні Міністерство освіти і науки України, а також заклади вищої освіти активно розвивають міжнародне співробітництво з провідними ЗВО Європи й світу у вигляді спільних наукових досліджень, науково-методичної роботи, впровадження новітніх педагогічних технологій[2]. В наслідок такої взаємодії є можливість для покращення матеріально-технічної бази закладів вищої освіти й змісту освітнього процесу завдяки впровадженню передового досвіду. Також за допомогою інтеграції управління освітою й

навчально-виховного процесу відбувається подолання фрагментарності, а також формування у здобувачів цілісного уявлення про світ та свою роль в ньому, розвиток власного світогляду кожної особистості й почуття відповідальності за можливі помилки у своїй професійній діяльності.

6. Для інноваційної спрямованості управління освітою характерним є швидке зростання об'єму інформації й науково-технічного прогресу. При такому процесі у керівництва сфери освіти й закладів вищої освіти повинні бути розвинені прогностичні здібності, котрі дозволять своєчасно виявляти перспективні напрями й тенденції розвитку освіти й науки, а також техніки, створення нових галузей суспільного виробництва. Все це дає змогу проводити організовану випереджальну політику в плані підготовки кадрів за новітніми спеціальностями, котрі зможуть забезпечити розвиток високих перспективних технологій й науково-технічного прогресу загалом. Одночасно з цим такий принцип дозволяє формувати інноваційну спрямованість мислення у здобувачів[4].

7. Компетентний й професійний принцип управління освітою – це забезпечення високої професійної, педагогічної й управлінської компетентності в керівників й управлінського апарату, закладів вищої освіти й організацій, а також установ в сфері освіти. Одночасно з цим, цей принцип формує високу культуру й професіоналізм, чіткий світогляд, моральні принципи й переконання, високий рівень формування особистісних якостей. Окрім цього, в умовах сьогоднішніх реалів розвитку ринку праці, керівники апарату управління повинні самі постійно вдосконалювати свій рівень професіоналізму, самовиховання й самовизначення, вміти знаходити вихід із складних ситуації й приймати оптимальні рішення. Новітній керівник повинен чітко орієнтуватися в реаліях інформаційної невизначеності, ризику й дефіциту часу. Для керівника важливо швидко приймати рішення й вміти відповідати за свої дії і можливі наслідки.

Підсумовуючи розглянуті принципи, необхідно зазначити, що для організації й практичного здійснення управління освітою опираючись на них,

дасть змогу успішно функціонувати й розвивати вітчизняні заклади вищої освіти й сферу освіти взагалі відповідно до вироблених стратегічних цілей держави й суспільства. Це дасть можливість для нашої держави готовити висококваліфіковані кадри нової генерації, котрі будуть спроможні забезпечувати реальне соціально-економічне й духовне відродження, а також успішний вихід на міжнародний європейський рівень розвитку людського суспільства.

Важливим моментом в управлінні освітою в нашій державі є державна політика в цій сфері. Мета такої політики полягає в формуванні умов для успішного розвитку кожної особистості й творчої самореалізації усіх громадян України. Виховання нового покоління людей, котрі здатні якісно працювати й навчатися протягом усього періоду життя, вміти берегти та примножувати національні цінності вітчизняної культури й суспільства, сприяти розвитку й зміцненню суверенної, незалежної, демократичної, соціальної й правової держави, котра є складовою світової та європейської спільноти.

Теперішня національна система освіти нашої держави функціонує й розвивається в суспільно-політичних й соціально-економічних досить складних умовах. Такі перетворення стали можливими з набуттям Україною незалежності, формуванням й становленням державності[45]. Вони пов’язані в відходом від тоталітарної системи й комуністичної ідеології й переходом до демократичного устрою. В результаті чого Україна розпочала формування ринкової економіки, що призвело до перетворень в духовно-ціннісному просторі українського суспільства, а також переосмислення взагалі світоглядних поглядів, моральних принципів та переконань.

Дані зрушення призвели до того, що почали відбуватися зміни у сфері освіти, відповідно до нових цілей й завдань, котрі ставить суспільство. Так, перехід до ринкової економіки спонукав необхідність підготовки висококваліфікованих фахівців в галузі менеджменту, маркетингу, обліку та аудиту, банківської справи. А інтегрування українського суспільства у світову спільноту призвело до формування в майбутніх спеціалістів новітніх знань й

навичок в галузі зовнішньоекономічної діяльності й міжнародного права, досконале вивчення іноземних мов. Одночасно з цим, освітньо-педагогічні новації проходять в контексті загально цивілізаційних трансформацій, котрі формуються за рахунок розвитку нових педагогічних технологій, комп'ютерної техніки й усвідомлення важливості індивідуального особистісного розвитку кожного громадянина нашої держави[226].

В останні п'ять років досить багато зроблено в плані демократизації системи вищої освіти й управління цією системою. Зокрема відбувається розробка й друк вітчизняних підручників, друкування педагогічної преси, висвітлення змісту освіти, зокрема, в соціально-гуманітарній сфері. Вдосконалюється практика щодо варіативності мережі закладів вищої освіти й освітньо-професійних програм. Проходить подальший розвиток й практичне впровадження гуманістичних цінностей освіти, її спрямування на розвиток особистості здобувачів. Відбувається процес розширення масштабів україномовного навчання, більша увага приділяється вивченню української мови в ЗВО. На ряду з цим, необхідно розуміти, що освіта являє собою консервативну систему, в якій нововведення втілюються й приживаються значно повільніше. Саме тому, світові й європейські інновації перевіряються часом й вітчизняним досвідом і впроваджуються послідовно через різні часові проміжки[277].

Наша держава орієнтується на світові тенденції в сфері освіти, проводить оновлення стосовно термінів навчання, методик оцінювання знань, введення в навчальний процес нових навчальних дисциплін й нових спеціальностей. Однак такі нововведення в галузі освітнього процесу необхідно фундаментально обґрунтовувати, проводити практичну апробацію й всебічно експериментувати.

Саме тому, вітчизняна система освіти намагається зберігати кращі традиції, накопичені роками й досвідом та одночасно з цим продовжує розвиватися, оновлюватися з метою досягнення відповідності вимогам часу. Однак такий розвиток не позбавлений труднощів й протиріч, проте його

основні тенденції визначаються завдяки процесам динамізму й модернізації освітнього простору.

Всі перераховані позитивні зміни стали можливими за рахунок впровадження цілої низки Законів України й інших нормативно-правових актів Верховної Ради, указів Президента України, постанов Кабінету Міністрів України, котрі впливають й регулюють розвиток сфери освіти в Україні[318].

Як підсумок, необхідно зауважити, що у відповідності до Національної доктрини розвитку освіти, в котрій прописані концептуальні ідеї й погляди щодо формування стратегії й основних векторів розвитку освіти в першій чверті XXI століття, при яких ціль державної політики в галузі освіти полягає в наступному:

- формування умов для всебічного розвитку особистості й творчої реалізації кожної людини;
- виховання нового покоління людей, котрі здатні поєднувати навчання й роботу протягом усього життя;
- оберігання й примноження цінностей вітчизняної культури й громадянського суспільства;
- розвивати й зміцнювати демократичну, незалежну, суверенну, соціальну державу, котра є частиною європейської й світової спільноти.

Для досягнення визначеної мети державної політики в плані розвитку освітнього простору також впроваджений Закон України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики», в якому висвітлені основні принципи внутрішньої політики в гуманітарній сфері[320], а саме:

- створення якісних умов для зростання освітнього потенціалу України;
- забезпечення рівних умов для кожного громадянина нашої держави по отриманню якісної освіти незалежно від фінансових можливостей, майнового стану й місця проживання;
- реформування системи освіти, забезпечення якісної вищої освіти в державних закладах вищої освіти й недержавних освітніх установах;

- забезпечення зростання престижності праці науково-педагогічних кадрів;
- робота над підтримкою обдарованої молоді;
- становлення ролі вищої освіти й науки, як фундаменту ефективної «економіки знань»;
- реформування й розвиток національної системи вищої освіти й науки, створення умов для їх інтеграції в європейський й світовий освітній, а також наукових простір;
- формування й реалізація принципів й стандартів процесу євроінтеграції в освітніх установах вищої освіти України.

1.2. Особливості державного управління при формуванні сучасної системи вищої освіти в Україні

Основним завданням освіти є досягнення успішної соціалізації людини. Сьогодні спостерігається така тенденція, коли на перше місце виходить ідея щодо безперервної освіти, яка включає в себе напрямок системи освіти на розвиток освітньої здатності особистості протягом усього її життя. Тому сучасна освіта в нашій державі передбачає те, що нове покоління буде здатне досягати соціальної, економічної та екологічної гармонії в суспільстві, виступаючи при цьому, як охоронець та розповсюджувач загальнолюдських цінностей.

Необхідно зауважити, що в системі освіти передбачається досягнення такого рівня, коли людина буде мати можливість постійно поповнювати та уточнювати свої знання, отримувати нову інформацію та осмислювати її, виробляти різні вміння і навички, які будуть відповідати сучасним стандартам та викликам суспільного життя.

Історично складена радянська система освіти вважалася однією з кращих довгий час. Однак через брак фінансування за останнє десятиліття минулого

століття українська система, побудована на радянських принципах, перестала розвиватися.

При цьому, розвиток нової економічної політики нашої держави призвів до зниження витрат держави на освіту. А це призвело до того, що на початку 21 століття в державі відбулися значні зміни в сфері освіти, яка піддалася процесу реформування. Зауважимо, що в усіх економіках розвинених країн світу сфера освіти та реформи в ній, являють собою один із головних напрямів розвитку.

В Україні, з врахуванням формування інноваційних векторів розвитку економіки, виникла необхідність модернізувати систему вищої освіти, яка виступає однією зі складових економічного зростання нашої держави, будучи при цьому основою для соціального розвитку суспільства та благополуччя його громадян[18].

Разом з цим освітня система вимагає постійного оновлення технологічної бази, вибору інноваційних методик навчання, а так само адекватної реакції на вимоги мінливого світу та глобальної конкуренції.

Освіта займає важливе місце в політиці. Тому для органів державної влади в галузі освіти є ряд повноважень, котрі дають їм можливість:

- розробляти єдину державну політику в галузі освіти;

- реалізовувати державні програми, котрі сприяють сталому розвитку освітньої системи;

- затверджувати стандарти та особливості роботи з державними та приватними підприємствами;

- регулювати діяльність системи освіти та контроль виконання кожного своїх обов'язків.

Варто відзначити, що вітчизняна система освіти сьогодні є комплексом навчальних програм, державних стандартів та вимог, котрі взаємодіють між собою. Освітні організації, що реалізують представлений комплекс, є незалежними один від одного установами, яким характерна наявність своїх типів та форм організаційно-правового підпорядкування контролюючим та керуючим органам в системі вищої освіти[75].

Загальновідомим фактом сьогодні є те, що саме освіта виступає як основна рушійна сила економічного зростання, яка забезпечує підвищення ефективності і конкурентоспроможності економіки держави. Саме тому, основною метою політики держави в галузі освіти є створення умов для доступної та якісної освіти, котра буде відповідати сьогоднішньому розвитку економіки і сучасним потребам суспільства.

Державна політика в галузі освіти, як частина складової загальної політики держави, являє собою поєднання теоретичних ідей, завдань та цілей, а також практичних дій, які направлені на розвиток освіти та входить до складу невід'ємної частини державної політики, котра направлена на розвиток і функціонування системи освіти загалом. Науковці відзначають, що сьогодні державі відведена визначальна роль в розвитку освіти, завдяки властивим її правовим, адміністративним та економічним методам. Сьогодні держава активно задіяна в процесі реформування системи вищої освіти і освітніх процесів[83].

На думку Є. Краснякова до функцій державної політики входить формування та реалізація освітньої політики, ініціювання процесів модернізації галузі, окреслення основних принципів, цілей та завдань для її реформування. Р. Валєєв також підтримує таку думку та вважає державу, органи державної влади в сфері освіти та їх діяльність гарантом реалізації прав на освіту. Що стосується державної політики Р.Валєєв схиляється до думки, що вона забезпечує цілеспрямований процес діяльності органів державної влади відносно забезпечення прав кожної людини на одержання вищої освіти. А це досягається завдяки розвитку та функціонуванні системи вищої освіти[203].

Якщо розглядати поняття змісту державної політики відносно довідкової літератури, необхідно зазначити, що це процес задоволення суспільних потреб, а також дії інших суб'єктів в сфері освітньої політики, стабільність курсу уряду та його відомчих установ відносно забезпечення та функціонування системи вищої освіти.

Відповідно до цього, важливо визначити основні поняття в сфері державного управління системою освіти. І одним із центральних понять, на наш погляд, є освітня політика, яка представлена великою кількістю трактувань, що мають різну форму, але схожий зміст.

Освітня політика держави являє собою діяльність органів державної влади, суспільних організацій для забезпечення підвищення ефективності роботи системи освіти та її функціонування в напрямку досягнення мети освітньої політики у відповідності задачам розвитку суспільства та держави взагалі. При цьому основним елементом управління буде якість освіти, яка досягається шляхом оптимізації взаємодії усіх факторів та умов, котрі супроводжують освітній процес для досягнення максимального результату (освіченості) у відповідності до освітніх стандартів[216].

До сфери впливу політики входить освіта разом з освітніми відносинами та функціями, а також окремі структурні елементи, а саме:

- освітні стандарти;
- вимоги та програми;
- освітні та допоміжні організації;
- керівні органи;
- юридичні організації;
- професійні та суспільні об’єднання в освітній галузі.

Освіта, як соціальний інститут органічно входить в політично-правову та культурну систему суспільства, яка направлена на забезпечення стабільності та соціальної динаміки розвитку освітній відносин. Враховуючи стан соціокультурного простору та минулого освітнього досвіду, держава розробляє стратегію розвитку освіти, оптимальні форми та механізми її реалізації в контексті історичного розвитку нашого суспільства. При цьому забезпечується баланс освітніх традицій та новацій. Законодавчі акти, котрі видаються центральними органами державної влади закріплюють основні напрями такої політики. Таким чином, освітня політика по відношенню до освіти здійснює

регламентуючі, перспективно-орієнтуючі, стимулюючі, комунікативні та інформаційні функції[304].

Основний документ в нашій державі, котрий регламентує діяльність державної освітньої політики є Конституція України, а також міжнародна та правова документація в освітній сфері. В Конституції України зазначені право на освіту та гарантії на свободу наукової та технічної творчості, а також розвитку наукової діяльності. Право на освіту має кожен громадянин, незалежно від статі, національності, раси, соціального та майнового стану, характеру та роду занять, світогляду, релігійних переконань, стану здоров'я і інших обставин. Таке право забезпечується завдяки розгалуженій мережі закладів вищої освіти, їх відкритістю, формування умов для вибору напряму навчання згідно зі здібностями особистості та її інтересу, різноманітністю форм навчання. В Конституції України зазначені зобов'язання держави щодо розвитку вищої освіти і її функціонування. А в законі України «Про освіту» визначено принципи, котрі орієнтовані на інтеграцію національної системи вищої освіти до світового освітнього простору, відродження національного характеру, покращення змісту, форм та методів навчання у ЗВО, збільшення наукового та інтелектуального потенціалу держави.

До основних принципів освітньої політики України можна віднести наступні:

- умови, які забезпечують всебічний розвитку людини;
- інтеграція навчання та науки;
- гуманізм, демократизм, пріоритет цінностей
- зв'язок з історією, культурою, традиціями;
- зв'язок системи освіти з системами інших держав;
- єдність і наступність освітньої системи;
- незалежність навчання від політики;
- світський характер освіти;
- доступність всіх форм освітніх послуг;
- неперервність системи освіти;

- гнучкість освітньої системи;
- поєднання впливу держави і громадськості на освіту.

Що стосується кожного принципу освітньої політики держави, необхідно зазначити наступне:

1. Згідно принципу доступності форм та типів освітніх послуг, кожна особистість користується правом вільного вибору для навчання в будь-якому закладі вищої освіти. Реалізація цього принципу відбувається завдяки безкоштовному навчанні в усіх типах закладів вищої освіти та оплата стипендій студентам[307].

2. Забезпечення всебічного розвитку особистості проходить у відповідності до навчальних планів закладів вищої освіти, котрі передбачають підготовку майбутніх фахівців та їх всебічний розвиток. Для цього у здобувачів є право вибору навчальних дисциплін та предметів, а також спеціальних курсів. В останні 5 років Міністерство освіти і науки України проводить політику стосовно вільного і рівного доступу громадян до отримання вищої освіти. Реалізовується даний принцип трьома напрямками:

- збільшення можливостей до вільного доступу молоді щодо отримання вищої освіти[450];
- дотримання об’єктивності, прозорості, відкритості та демократичності під час вступних випробувань та зарахування майбутніх студентів, завдяки належному оцінюванні знань та активній участі громадськості в період процесу вступу до ЗВО;
- формування в особистості мотивації та бажання до отримання вищої освіти[435].

Особливу увагу варто звернути на розробку нормативної бази відносно формування системи морального та матеріального заохочення молодих талантів, студентів, котрі займають призові місця у Всеукраїнських конкурсах студентських наукових робіт, яка дає можливість зростанню авторитету такої діяльності, а також забезпечення активного наукового пошуку студентів та науково-педагогічних працівників, котрі ведуть їх підготовку[321].

3. При застосуванні принципу гуманізму, демократизму та забезпеченні пріоритетності загальнолюдських цінностей проходить процес єдності людини, народу та держави. Викладачі та студенти складають основу системи вищої освіти та є її суб'єктами. Вони мають право на вибір закладу вищої освіти, брати участь у життєдіяльності ЗВО, при цьому є право застосовувати індивідуальні форми для досягнення своїх освітніх цілей. Якщо визначати термін гуманізація освіти, то необхідно орієнтувати освітню систему на розвиток та становлення відносин людської поваги між здобувачами і викладачами, котрі базуються на збереженні почуття власної гідності та розвитку потенціалу кожної особистості. При реалізації такого принципу варто враховувати світовий досвід демократизації життя університетів та надання їм широкої автономії. А це включає в себе забезпечення академічної свободи, розвиток педагогічних інновацій та міжнародного співробітництва, надання більшої ролі студентському самоврядуванню, яке направлене на модернізацію вищої школи і формування управлінських та організаторських навичок в роботі майбутніх фахівців. Враховуючи досвіт світових студентських організацій запроваджувати ці надбання у національній системі вищої освіти та збагачувати її інноваційними демократичними ідеями[336].

4. Принцип взаємозв'язку освіти із національною історією і культурою та традиціями направлений на вивчення рідної мови, історії та культури нашого народу, а також прищеплення шанобливого відношення до культур усіх народів, які проживають на території України. Даний принцип прописаний у Національній доктрині розвитку освіти[339].

5. Навчально-виховний процес повинен буди незалежним від різних політичних партій і релігійних організацій Про що прописана в головному законі нашої держави Конституції України. На думку С.І. Гессена лише наука повинна визначати класичний принцип діяльності ЗВО, а не сторонні науці інтереси зі сторони держави або ж політичних партій та віросповідання.

6. Принцип світського характеру освіти означає, що в закладах вищої освіти в освітній процес не включені релігійні предмети. Здобувачі отримують

знання про природу, культуру, науку, людину та суспільство, в наслідок чого відбувається формування наукового світогляду, правових, моральних, естетичних цінностей. Якщо і впроваджений в навчальну програму курс «Релігієзнавство», то він йде як ознайомчий про релігії народів світу та основи релігійних знань.

7. На основі принципу інтеграції навчання в поєднанні з наукою і практикою, заклади вищої освіти вивчають найновіші наукові здобутки, постійно використовують під час навчального процесу інноваційні, інформаційні, педагогічні та комунікативні технології, досягнення науки, техніки та культури. В навчальних планах ЗВО передбачена як теоретична так і практична підготовка студентів, різного роду практики на виробництві, що дає можливість формувати в здобувачів систему науково-професійних знань і практичних умінь та навичок[345].

8. Наша держава намагається рухатися в світовий освітній простір, саме тому вивчаючи принцип взаємозв’язку з освітніми системами інших країн, ми спостерігаємо відповідність вітчизняної системи вищої освіти європейським та світовим освітнім стандартам. Сьогодні в Україні проходить процес модернізації системи вищої освіти та підвищення якості освітнього процесу, щоб можливо було конкурувати на ринку освітніх послуг з провідними державами світу.

Узагальнивши, ми можемо сказати, що освітня політика являє собою окремий випадок політики, обмежений специфічною сферою, тобто освітою. Така політика має сукупність теоретичних ідей, цілей та завдань, а так само включає в себе практичні заходи, спрямовані на розвиток освіти.

Серед елементів освітньої політики виділяються наступні:

- нормативно-правова політика, яка встановлює межі поведінки для суб'єктів освітньої системи, а так само визначає їх компетенції;

- культурно-ідеологічна політика, яка сприяє визначенню суспільної свідомості та впливає на вибір того чи іншого рішення;

- фінансова політика, яка передбачає облік розподілу і використання державних коштів, котрі виділяються на освітню сферу.

Освітня політика спрямовується на організацію процесу освіти людини. Тому основною особливістю освітньої політики в Україні вважається збереження духовної культури, історичних зв'язків та прагнення до зміни майбутнього[376].

Для сучасної освіти характерний динамізм, який проявляється в рухливості та прагненні розвиватися. На даному етапі протікає інтенсивна реформаторська політика в освітній системі України, впроваджуються нові проекти і методи державного управління. Це призводить до того, що з'являється потреба удосконалювати основи управління системою освіти[381].

Під управлінням ми розуміємо таку функцію організованих систем, яка спрямована на забезпечення збереження структури та підтримку режиму діяльності, поряд з реалізацією прийнятих програм та поставлених цілей. При цьому для управління характерним є надання впливу на певну систему для її переходу в новий стан, підтримку в тому чи іншому встановленому режимі.

Закон України «Про освіту» визначає, що управління системою забезпечує цілеспрямованість та організацію всіх процесів в керованому об'єкті.

У зв'язку з цим формування освітньої політики враховує соціальні та культурні цінності в суспільстві, а так само спирається на уявлення соціально-економічного, науково-технологічного та культурного розвитку держави[384].

Сьогодні ми бачимо, що освіта більше не є внутрішньою замкнутою та самодостатньою системою, яка схильна до процесів реформування та модернізації. А процес глобалізації розкриває напрями нових світових тенденцій, які пов'язані з питаннями розвитку людського суспільства в цілому та сучасної системи освіти зокрема.

Таким чином, зміни в існуючій освітній політиці повинні враховувати історичну спадкоємність та носити відкритий характер.

Значення освіти в теперішніх умовах відіграє суттєве значення у сучасному світі. Воно дозволяє просвіщати населення, виховувати молоде покоління, соціалізувати дітей та молодь, дозволяє здійснювати процес підготовки і підвищення кваліфікації трудового потенціалу держави. Такий стан вказує на необхідність державного та громадського контролю за розвитком освіти.

Сучасний підхід до утворення пропонує розглядати її як затребувану та надійну інвестицію в розвиток людини і всього суспільства. Тому від стану і завдань освіти безпосередньо залежить подальший розвиток держави, що викликає необхідність постійного вдосконалення освіти, вибір нового змісту та підходів[388].

Система вищої освіти забезпечує отримання певного рівня грамотності, досягати загальнокультурного розвитку та громадянського виховання студентів, враховуючи при цьому орієнтири міжнародних стандартів в сфері вищої освіти.

При оновленні організаційно-економічних механізмів на усіх рівнях системи освіти, в тому числі і загального, можна забезпечувати відповідний економічний розвиток та відношення до суспільних потреб[411].

При розвитку освітньої системи освіти на перший план виходить вибір орієнтації на практичні навички та основоположні вміння, враховуючи індивідуалізований та орієнтований на особистість принцип побудови вищої освіти в Україні. В галузі вищої освіти ЗВО виступають основою для подальшої освіти, тому одним із напрямів модернізації освітньої політики є введення системи безперервної освіти. На сьогодні можна побачити, що спектр освітніх установ розширено, впроваджуються інноваційні методики та підходи до процесу навчання, з'явилася інклюзивна освіта, створюється конкурентне середовище в системі освітніх організацій.

Необхідно зазначити, що система освіти в регіонах повинна спрямовуватися на задоволення різних потреб населення та економіки конкретного регіону. У зв'язку з цим освітня політика повинна спрямовуватися на досягнення наступних цілей:

- підвищення мотивації населення розширювати освіту та створювати спеціальні умови для цього;

- створення умов для задоволення різних потреб для підготовки висококваліфікованих фахівців;

- переходити до стійкого інноваційного розвитку вищої освіти.

Тому для досягнення зазначених цілей, сьогодні політика освіти вибирає напрямок досягнення рівного доступу до якісної освіти, з огляду на її безперервність, формує цивільні цілі та підвищує роль регіонів в інноваційному розвитку вищої освіти[419].

Ми маємо на увазі, що регіональна система вищої освіти повинна задовольняти економічні потреби свого регіону, тому обрані напрямки та цілі освітньої політики повинні підвищувати відповідність можливостей системи освіти таким потребам.

Освітня політика виступає не тільки джерелом, яке визначає цілі управління системою освіти в сфері її реалізації, але так само є самим об'єктом управління в області розробки та реалізації. Це викликає необхідність визначення функцій управління для тих органів, які займаються цією роботою.

Що ж стосується державної освітньої політики, то вона, представляє собою складне явище, яке відображає процес прийняття державою певних зобов'язань в освітній сфері. Політика в сфері освіти формується на основі цілей держави в галузі освіти, а так само визначається тими діями, які потрібні для досягнення поставлених цілей. Це говорить про те, що освітня політика потребує постійного процесу управління для досягнення співвідношення цілей та дій[451].

У зв'язку з цим, варто досягати такого співвідношення проведення подальших реформ в освіті та трансформацію всієї системи, котра забезпечить підвищення ефективності використання коштів бюджету при оптимізації структури фінансування системи освіти, виконуючи поряд з цим стратегічні цілі всієї державної освітньої політики.

Найбільш затребуваним інструментом при реалізації державної політики з огляду на непростий економічний стан держави, скорочення доходів державного бюджету, скорочення витрат органів державної влади є державні цільові програми. Вони дозволяють вирішувати завдання соціально-економічного розвитку, подолання соціальних кризових явищ, а також забезпечити більш сталий розвиток.

Реалізація цільових програм в системі освіти, ефективні витрати коштів, що виділяються з державного бюджету, збіг реально виділеної суми з сумою, яка вказана в паспорті програми, а також проведення експертної оцінки та корекції досягнутих показників можуть підвищити ефективність економії бюджетних коштів та поліпшити якість розв'язуваних проблем[16].

Державна програма, як відомо, має забезпечити співвідношення якості вітчизняної освіти з мінливими запитами населення, а також перспективними завданнями розвитку українського суспільства та економіки. Крім того, даний інструмент державної політики повинен створити систему безперервної освіти.

Щоб державна політика в сфері вищої освіти була ефективною, а її реформування корисним, необхідно відмовлятися від змін, які суспільство не приймає[50].

Наступним кроком до ефективності буде вироблення виваженої стратегії модернізації вітчизняної освіти з врахуванням позитивних досягнень в цій сфері. Такий крок може бути орієнтований на повернення до універсальної підготовки, яка фінансово забезпечена державним бюджетом.

Крім цих кроків важливо в системі відносин «викладач - студент» вибрати напрямок, при якому викладач в ЗВО знову займе місце шанованої людини та не втратить свого авторитетного впливу, а студент крім своїх прав не забував би про обов'язки при отриманні вищої освіти. Дана міра повинна дозволити знайти вірний алгоритм рішень в освітній політиці сучасної України.

Ефективність державної політики також багато в чому буде залежати від того, наскільки буде забезпечена доступність вищої освіти та можливість її отримання на рівних умовах з огляду на процес модернізації[12].

Крім вищевказаних проблем, сфера вищої освіти не буде в повній мірі успішною без забезпечення кваліфікованими кадрами та поповнення цих рядів молодими фахівцями. Не менш важливо, щоб питання виховання знову стали невід'ємною частиною освітньої політики держави. Але для цього буде потрібно змінити політику держави в цілому, почати структурну перебудову економіки з упором на її реальний сектор та науково-технічні досягнення, немислимі без належного рівня освіти. Якщо не переглянути кардинально підходи до освіти, у нас навряд чи з'являться геніальні вчені, талановиті

інженери, грамотні управлінці, нічого очікувати в інноваційній економіці та, відповідно, шансу подолати відставання та стагнацію.

Головною особливістю управління системою вищої освіти в сучасних умовах є те, що в останні роки цей процес відбувався на рівні освітньої системи. Однак важливим принципом управління вищою освітою на усіх її рівнях повинен бути принцип системності. Так, наприклад, успішність закладу вищої освіти залежить від його успішної стратегії на ринку освітніх послуг та якості надання таких послуг.

Сьогодні освітня сфера переформатується на одну із головних та широких сфер людської діяльності, котра тісно пов’язана з іншими напрямами суспільного життя, а саме: економічною, політичною, сферою матеріального виробництва та духовного життя[20].

На ряду з цим, особливості державного управління сучасною системою освіти визначаються станом, в якому останнє десятиліття знаходиться галузь освіти, а саме стан експоненціального розширення, котрий супроводжується кризовими явищами та пошуками шляхів виходу з даної кризи. Такий пошук характеризується як теоретичним так і практичним характером, в ході якого випливають основні риси нової освітньої системи.

В освітній галузі нашої держави розпочалися зміни, які почали відбуватися на загально державному рівні. Проведення єдиної державної освітньої політики є важливою задачею управління освітою в українському суспільстві. При цьому пріоритетність освіти повинна бути послідовною та реалізовуватися в політичній практиці. Для фінансування та управління освітньою сферою необхідно розвивати стратегію та планування, а також проводити аналіз політичної діяльності, для того, щоб упорядкувати управління та використання ресурсів, при цьому враховуючи критерій «витрати-ефективність»[80].

Що стосується закладів вищої освіти, то вони повинні перейти до практики перспективного управління, яка буде відповідати вимогам середовища, в якому знаходиться ЗВО та функціонує. Кінцевою метою управління при такому підході повинне бути зміцнення інституційної місії ЗВО

завдяки забезпеченню високого рівня викладання, підготовки висококваліфікованих кадрів та проведення новітніх наукових досліджень.

Особливість державного управління новітньою системою вищої освіти полягає в тому, що вона має складну структуру. Основними підсистемами сучасної системи освіти є:

- педагогічна;
- технологічна;
- організаційна;
- економічна.

Дані підсистеми знаходяться в складній взаємодії одна с одною, а також з іншими сферами суспільного життя (рис. 1.2).

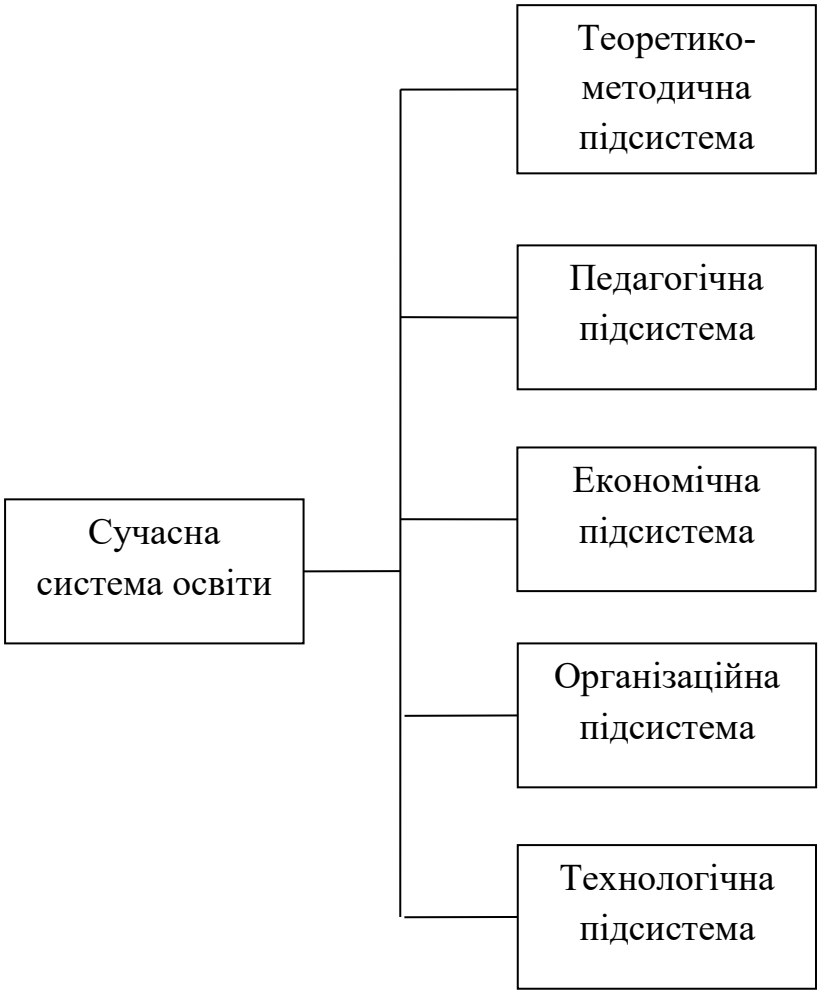

Рис. 1.2 Загальна структура сучасної системи освіти.

Тому, головним принципом управління вищою освітою на державному, регіональному та на рівні ЗВО повинен бути принцип системності.

Управління освітньою системою повинно відбуватися на рівні держави, на рівні міністерства і на рівні закладів вищої освіти. Застосовуючи таку управлінську піраміду з різними рівнями управління, варто зазначити, що кожен рівень може мати свою управлінську піраміду. Оцінка управлінських рішень на кожному рівні полягає в ефективності роботи на кожному з рівнів.

Окрім цього, ефективність такого управління може буди позитивним лише у випадку використання сучасних освітніх технологій, інноваційних методів викладання та навчання у вигляді мультимедійних технологій, Interner-технологій. Також управління залежить від відповідних організаційних структур та форм, від розробки нових економічних механізмів[85]. Проблеми удосконалення навчального процесу, механізмів його фінансування. Розвиток організаційних форм не можуть вирішуватися ізольовано. Дані проблеми повинні розглядатися та вирішуватися як компоненти єдиного процесу формування цілісності системи.

Також в системі управління вищою освітою важливе місце займають питання розробки нових нормативно-правових актів, котрі будуть відповідати українській соціокультурній ситуації та вимогам суспільства. А також вони будуть визначати співвідношення державного та недержавного рівнів вищої освіти, що сьогодні чітко не проглядається та розмежування компетенції, повноважень та відповідальності між даними рівнями.

Без розвитку нових правових основ не можливе становлення нової системи. Тому удосконалення теоретичних та методологічних основ управління системою освіти і побудова практичного алгоритму дій є важливим принципом управління такою системою освіти[90].

Управління освітньою системою в сучасних умова нашої держави повинне вирішувати наступні задачі:

- організація вільного доступу до освіти, котрий здатен задовольнити освітні потреби населення України;

- забезпечення рівності доступу до одержання вищої освіти для усіх людей на усіх рівнях та ступенях освіти;
- підвищення якості освіти і становлення її у відповідності до запиту суспільства;
- підвищення ефективності освітньої системи;
- забезпечення безперервності освітнього процесу;
- дотримання принципу безоплатності вищої освіти за рахунок персоніфікації фінансування та розподілу бюджетних коштів, котрі виділяються на освітні потреби;
- інтегрування закладів вищої освіти різних типів в єдині комплекси;
- розвиток конкурентоспроможного освітнього середовища.

Всі зазначені проблеми повинні вирішуватися в умовах навчання студентів при скороченні бюджетних коштів, котрі виділяються державою на одного студента. Така ситуація притаманна для останніх років нашої держави. По причині скороченням фінансування необхідно переглядати функції держави, підприємств, ЗВО, сім'ї, здобувачів при розподілі фінансових ресурсів та організації освіти[121].

Характерною особливістю управління новітньою системою освіти є подальший розвиток принципу автономності закладів вищої освіти, покращення можливостей самостійно визначати основні характеристики навчального процесу, методи і технології викладання, структуру кадрового потенціалу, джерела фінансування, контингент студентів, та, взагалі, забезпечення якісного освітнього процесу.

Сьогодні за державними органами управління вищою освітою залишаються функції розробки стратегії розвитку системи вищої освіти і регулювання процесів реалізації даної стратегії. Що стосується ЗВО, то держава із безпосереднього керівника перетворюється на замовника та споживача освітніх послуг. На ринку праці система вищої освіти формує новий стиль управління, котрий являє собою управління в ринковому конкурентоздатному середовищі. Відбувається боротьба за ринок освітніх послуг та його споживачів. Реалізація ринкового принципу розвитку системи вищої освіти представляє собою розвиток нових економічних механізмів в сфері освіти[124].

На ряду з розвитком ринкових освітніх послуг, розвивається система договірних відносин в плані підготовки висококваліфікованих кадрів між державними органами управління ЗВО, котрі спонукають до затвердження вимог до якості освіти, які встановлюються на основі державних стандартів вищої освіти. В них встановлений обов'язковий мінімум змісту освітніх програм, котрий являє собою основу оцінки рівня і якості отриманої освіти. На базі державних освітніх стандартів створюється національна система контролю за якістю освіти, створюються центри контролю за якістю освіти[144].

Освітня система складається з сукупності освітніх установ, яка побудована та функціонує завдяки загальним принципам. Відповідно до Закону України «Про освіту» до цієї системи також входять освітні програми і стандарти, а також органи управління освітою.

Управління освітою містить в собі різноманітні аспекти, а саме:

- процеси розвитку системи освіти взагалі;
- розвиток підсистем освіти;
- формування структури та рівнів освіти.

Все це говорить по кількісні параметри, тобто чисельність освітніх закладів освіти та кількість в них навчаємих студентів. В останні роки система освіти значно відстає від вимог ринку праці та, орієнтуючись на кон'юнктуру професій та спеціальностей, створює надлишок випускників по окремим із них, а це породжує відсутність здорової конкуренції та призводить до росту соціальної напруженості[132].

Освітня сфера потребує відповідного управлінського впливу зі сторони державних органів та посадових осіб. Тому управління системою освіти повинно здійснюватися системно та в рамках цілісної, досить продуманої стратегії.

Таким чином, до основних особливостей управління сучасною освітньою системою, котрі визначають основні стратегічні орієнтири, можна віднести наступні:

- необхідність проведення активної політики по розвитку та модернізації системи вищої освіти, перш за все на державному рівні;
- застосування системного принципу на усіх освітніх рівнях управління системою вищої освіти;
- управління в системі вищої освіти зобов'язане задовольняти суспільні потреби і забезпечувати доступність до освіти;
- ефективність управління системою вищої освіти повинна забезпечуватися за рахунок розділення компетенцій організацій різних вертикальних структурних рівнів у відповідності до розвитку принципів автономії ЗВО, в плані організації управління освітнім процесом;
- розвиток здорової конкуренції між ЗВО різного організаційного і правового статусу;
- забезпечення якісної освіти і розвиток системи контролю за нею в умовах ринкових відносин.

Сьогодні економічна політика ЗВО прямо залежить від державної економічної політики в області освіти. Важливими елементами формування ефективних економічних механізмів удосконалення і розвитку освіти, котрі зможуть забезпечити нові принципи та систему фінансування галузі освіти, повинні стати[142]:

- введення нормативного бюджетного фінансування з врахуванням державних освітніх стандартів і необхідних умов для проведення освітнього процесу;
- розробка диференційних нормативів бюджетного фінансування ЗВО, котрі в підсумку будуть відображати характер реалізації ними освітніх програм;
- створення системи державного освітнього кредитування, надання субсидій громадянам із малозабезпечених сімей для отримання ними вищої освіти;
- виділення коштів на розвиток освіти із бюджетів усіх рівнів;
- досягнення прозорості між розподілом фінансування по забезпеченню розвитку системи освіти;
- забезпечення цільового використання коштів, котрі виділяються на потреби освіти з бюджетів різних рівнів;

- нормативне та правове забезпечення економічної самостійності закладів освіти завдяки збільшенню різноманітності організаційно-правових форм освітніх закладів та організацій;
- створення умов для залучення додаткових коштів в ЗВО, систематизація пільг, в тому числі податкових.

Так до загальних тенденцій, котрі проявляються в системі вищої освіти за останні п’ять років і впливають на характер розвитку даної системи, варто виділити наступні:

- гуманізація вищої освіти, котра розглядає людину як найвищу соціальну цінність, дасть можливість формувати новий зразок освіти, при якому пріоритет надається особистісно орієнтованій освіті, коли знання отримуються з предмету;
- гуманітаризація вищої освіти, котра направлена на формування духовності, культури кожної людини окремо, планетарне мислення, тобто спроможність самовизначитись у світовій культурі, що є основою для розвитку змісту вищої освіти;
- відкритість системи вищої освіти, при якій цілі вищої освіти не обмежуються лише державним замовленням, а відповідають потребам у суспільстві та можуть доповнюватися в залежності від регіональних, етнічних або ж культурних умов;
- демократизація вищої освіти, при якій велике значення відводиться активності, ініціативі та творчості усіх учасників навчального процесу та значну участь громадськості в управлінських освітніх процесах;
- індустріалізація вищої освіти, котра забезпечується комп’ютеризації навчального процесу та його технологізації;
- диференціація та індивідуалізація вищої освіти, при якій створюються умови для самореалізації та самовизначення людини як особистості;
- поєднання компонентів навчання та виховання, а також підпорядкування їх змісту загального завдання по формуванню цілісної розвиненої особистості[192].

При розвитку вищезазначених тенденцій галузь вищої освіти вимагає проводити процес реформування та модернізації національної системи вищої освіти. Саме тому, державна політика нашої держави в сфері вищої освіти має направлятися на забезпечення конкурентності української системи освіти на європейському і світовому ринках інтелектуальних освітніх послуг, інтеграцію

освітньої та наукової, а також інформаційної сфери та можливість реалізації вітчизняної моделі безперервної освіти.

На рис. 1.4 зображена модель системи управління вищою освітою.

Рис. 1.4. Система управління вищою освітою.

Система управління освітою включає в себе державні та місцеві органи управління освітою, громадські організації, наукові та науково-методичні й методичні установи, ЗВО, науково-виробничі підприємства, що взаємопов’язані між собою і при правильній взаємодії призводять до розвитку освітньої галузі.

1.3. Проблеми та перспективи розвитку вищої освіти в країнах Європи, підходи до визначення зарубіжного досвіду державного управління розвитком вищої освіти

Ефективний та успішний розвиток будь-якої країни багато в чому спирається на систему вищої освіти. Революційні зміни технологій, які базуються на найвищому рівні інтелектуальних ресурсів, а також пов'язана з цим конкуренція серед провідних країн світу за зазначені ресурси, є важливим фактором, який визначає не тільки економіку, а й сприяє суспільному та політичному розвитку. Університети займають важливе місце в підготовці професіоналів, фахівців високого рівня, науковців та дослідників, які важливі для розвитку економіки країни, за допомогою того, що вони здатні генерувати знання, створюючи національні інноваційні системи. У такому контексті уряди різних країн повинні бути впевнені, що їх університети дійсно сприяють інтелектуальному та науковому розвитку населення[21].

На сьогоднішній день система вищої освіти розвивається під впливом кількох глобальних чинників, масовості та зростання доступності вищої освіти, що призводить до збільшення кількості студентів, глобалізації освіти та посилення міжнародної конкуренції ЗВО, інтернаціоналізації.

Що стосується східноєвропейських країн, то сьогодні в них можна спостерігати перебіг корінних змін, що стосуються національної системи освіти, які в першу чергу пов'язані з появою установ нових видів, в тому числі приватних, з ростом мобільності викладачів та студентів, а також освітніх програм[49].

Для останнього десятиліття характерні дві протилежні тенденції в системі управління вищою школою в країнах Східної Європи. З одного боку заклади вищої освіти прагнуть зберегти свою автономію, а з іншого впровадити посилення контролю з боку державних органів за їх діяльністю.

У зв'язку з цим особливу зацікавленість викликають питання проблем та перспектив розвитку в системі освіти країн Європи, зокрема Румунії[426].

Європейська освіта сьогодні схильна до процесу постійного перетворення, метою якого є подолання проблем, які з'являються всередині самої системи, та в процесі інтеграції. Багато європейських дослідників говорять про те, що такі зміни пов'язані не з новою кризою в освітній сфері, а викликані серйозними реформами, необхідність яких спирається на зміни в розумінні ролі освіти в Європі. На думку інших дослідників, зміни освітньої системи Європи пов'язані з глибинною трансформацією в самому європейському суспільстві. Зміни в соціальній, економічній, демографічній та інших сферах вимагають новацій та в сфері освіти[53].

В даний час в Європі немає жодної держави, в якій освітня система не піддається змінам. Універсалізація освіти впливає на повну зміну традиційних основ європейських освітніх систем, безліч з яких були утворені протягом XIX століття. Ще одним фактором, на наш погляд, можна назвати старіння традиційних основ освітньої системи через те, що існує необхідність зміни панівної ролі школи як транслятора цінностей знань та прогресивних суспільних змін, роллю інформації, комунікації і, тим самим, роллю знань[464].

Освітні системи Європи схильні загальним труднощам. По суті країни Євросоюзу багатогранні по способам організації освітніх процесів, системи фінансування, освіти педагогічних працівників та академічних порядків. Але при цьому мають одну і ту ж мету, яка полягає в забезпеченні загальнодоступності освіти та досягнення рівності можливостей в отриманні освіти. Саме ці цілі вважаються фундаментальними для європейських країн.

Необхідно відзначити, що становлення системи вищої школи в Європі спирається на зростання кількості випускників середніх шкіл і, відповідно,

зростанням чисельності студентів. Організація об'єднаних націй прогнозує демографічні зміни для населення країн Євросоюзу. Зміни, які стосуються вищої освіти, пов'язані з населенням вікової групи від 18 до 24 років, так як ця група формує здобувачів закладів вищої освіти[74].

Дані соціальних досліджень на рис. 1.5. говорять про те, що населення Європейського Союзу старіє з двох причин - зниження кількості народжень та збільшення тривалості життя. Така ситуація значно змінює віковий критерій. Так, в період 1950-2000 роки чисельність населення у віці від 15 до 24 років знизилася з 116 до 103 мільйонів чоловік, тоді як у віці від 60 років та старше, навпаки, зросла з 84 до 101 мільйона.

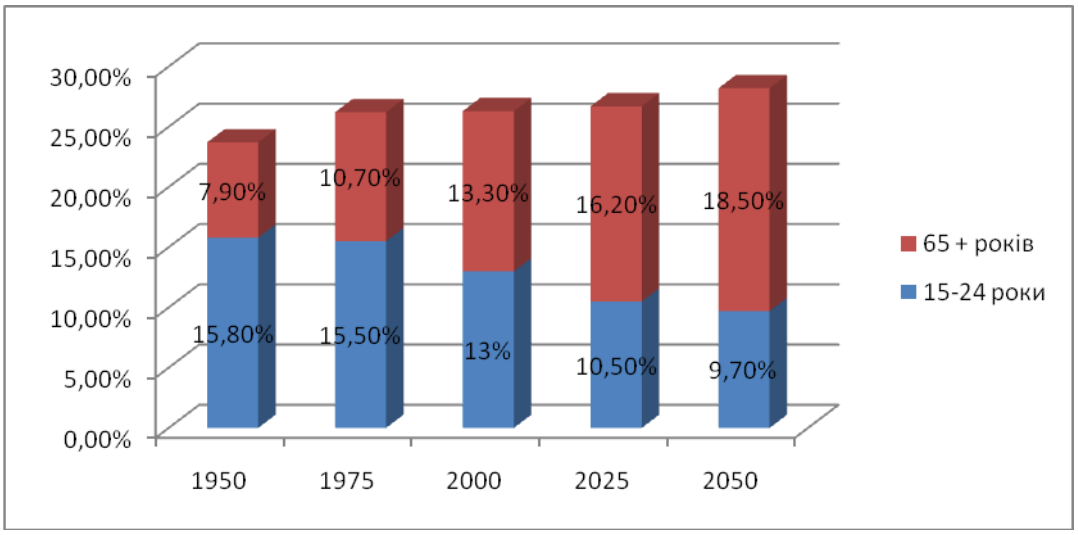

Рис. 1.5 Прогноз зміни вікового складу населення Європи (1950-2050 рр.) в %

Таким чином, на рис. 1.5. ми бачимо, що в більшості країн Європи прогнозується суттєве зниження кількості молоді, яка потенційно може претендувати на отримання вищої освіти. Сьогодні 80% студентів в країнах Євросоюзу молодше 25 років, тому демографічні зміни в цій віковій групі мають прямий вплив на зміни попиту на вищу освіту.

Дослідниками пропонуються різні сценарії, які можливі в розвитку вищої освіти відповідно до демографічних змін. Наприклад, з метою зниження впливу

демографічних змін заклади вищої освіти можуть уникати зниження попиту на освітні послуги за допомогою розширення спектру цих освітніх послуг. На наш погляд, серед таких способів можна виділити наступні:

1. Впровадження заочного навчання в тих країнах, в яких воно не поширене, поряд з іншими формами дуальної освіти, при якому студент може проводити частину часу в інституті, а іншу на робочому місці.

2. Активно залучати іноземних студентів, кількість яких зростає в останнє десятиліття.

3. Розвивати різні програми перепідготовки та підвищення кваліфікації з метою залучення додаткових здобувачів вищої освіти.

4. Розвивати програми цільової перепідготовки для співробітників підприємств та організацій.

5. Розширювати спектр освітніх програм для пенсіонерів. Зауважимо, що такі послуги сьогодні активно пропонуються в європейських університетах. Багато пенсіонерів відвідують навчальні заняття та отримують знання. З різних причин такі освітні програми користуються великою популярністю серед літніх людей. Притому, що збільшення середньої тривалості життя та збільшення частки пенсіонерів у населенні багатьох розвинених країн, такі програми стають все більш популярними[87].

Далі необхідно зазначити, що демографічні зміни в багатьох європейських країнах вже сьогодні схильні до так званого старіння населення, коли знижується частка працездатного населення. У зв'язку з цим підтримка економічного розвитку в європейських країнах безпосередньо залежить від залучення кваліфікованих фахівців з інших країн. Вже сьогодні багато провідних ЗВО Європи намагаються залучати обдарованих іноземних студентів, а також розвивати процес інтернаціоналізації.

Основним двигуном для розвитку стратегічного підходу до інтернаціоналізації європейського освітнього простору протягом останніх тридцяти років є загальноєвропейські наукові та освітні стипендійні програми,

такі як програма імені Марі Кюрі і «Еразмус», реалізовані завдяки соціально-економічній глобалізації та підвищення ролі знання в суспільстві.

Однак універсальної моделі інтернаціоналізації поки немає. Існуючі міждержавні та регіональні відмінності інтернаціоналізації постійно видозмінюються, разом зі змінами в підходах до інтернаціоналізації, які використовуються в різних університетах[158].

Проведені дослідження щодо інтернаціоналізації дозволяють відзначити наступні тенденції:

- наявність підвищеного інтересу до питання інтернаціоналізації на всіх рівнях, що в свою чергу впливає на появу інноваційних стратегічних підходів та форматів інтернаціоналізації, сприяє розвитку нових національних стратегій та амбіцій;

- спостерігається зростання кількості закладів вищої освіти, які працюють зі стратегіями інтернаціоналізації, пов'язані з такими ризиками як гомогенізація та обмеженнями, які фокусуються на кількісних дослідженнях;

- практично у всіх закладах вищої освіти проявляється проблема фінансування;

- процес інтернаціоналізації все більше залежить від комерціалізації та приватизації;

- на інтернаціоналізацію ефективно впливає процес глобалізації, який спрямований на підвищення конвергенції та гармонізації дій;

- можна побачити значний зсув від кооперації до більшої конкуренції;

- Європа спрямовує всі свої зусилля на посилення регіоналізації, яка і стає прикладом для інших регіонів та країн;

- спостерігається збільшення кількості учасників та зацікавлених сторін в інтернаціоналізації, яка при цьому супроводжується появою ризиків щодо кількості та якості;

- недостатність достовірної інформації для проведення порівняльного аналізу та прийняття подальших рішень;

- розвиток інноваційних напрямів, наприклад, інтернаціоналізація навчальних планів, транснаціональна освіта, цифрові технології в освіті.

При цьому саме з впровадженням програми «Еразмус» почався розвиток в Європі такого стратегічного напряму як інтернаціоналізація. За допомогою цієї програми було сформовано єдине розуміння процесу інтернаціоналізації та драйверів по її розвитку, що призвело до успішного переходу країн Європи до Болонської системи[168].

Завдяки студентам, викладачам та співробітникам, заклади вищої освіти змушені шукати можливості для міжнародного розвитку, вносити в освітній простір університетів інтернаціоналізацію та залучати до неї всіх зацікавлених сторін. В результаті такого підходу, виникає необхідність для керівництва університетів вводити в життя системні інституційні інструменти для підтримки інтернаціоналізації.

Різні чинники мотивують необхідність для розвитку інтернаціоналізації, зокрема, можливість розширення доступу до джерел інноваційних знань[340], поява нових варіантів для розвитку партнерських відносин та навичок міжкультурних комунікацій, а також забезпечення громадянського суспільства підготовленими кадрами, які здатні працювати в умовах глобалізації, в напрямі зростання іміджу закладу вищої освіти та поширення ідей за мир та взаєморозуміння[371].

Теоретично, дослідники розглядають стратегічні та всеосяжні підходи до процесу інтернаціоналізації, однак на практичній діяльності, в більшості випадків, до них ще досить далеко. Якщо навіть розглядати досвід європейських країн, в яких інтернаціоналізація вважається однією з найуспішніших у світі, слід зазначити, що ситуація в різних країнах неоднозначна, про що свідчать дані в Південній, особливо в Центральній та Східній Європі[210].

Говорячи про процес глобалізації освіти та наукових досліджень, необхідно відзначити, що він сприяє посиленню міжнародної конкуренції ЗВО. В основному найбільш передові та інноваційні дослідні центри зосереджені в

США та в розвинених європейських країнах[341]. Але останнім часом можна спостерігати якісні зміни в цій сфері.

Наприклад, за даними рейтингу ARWU (Academic Ranking of World Universities) в 2005 році тільки один китайський ЗВО входив в перші дві сотні провідних закладів вищої освіти світу, але до 2016 року вже 12, а в 2020 році їх вже налічується 24. Це говорить нам про те , що закладам вищої освіти в розвинених країнах необхідно підтверджувати свій рівень та конкурентоспроможність в глобальному освітньому та дослідному просторі.

Сьогодні існує безліч міжнародних та національних рейтингів закладів вищої освіти, крім ARWU (Academic Ranking of World Universities). Серед найбільш відомих можна виділити The Times Higher Education World University Rankings та глобальний рейтинг університетів QS. Так The Times Higher Education World University Rankings вважається одним з найбільших інформаційних баз світу, які містять інформацію з оцінки якості діяльності кращих університетів планети на міжнародному рівні. У 2017 році в рейтинг входили 800 університетів з 70 країн. Оцінювання університетів проходить відповідно їх ключових місій, а саме освіти дослідницької діяльності, передачі знань та міжнародної діяльності. Що стосується рейтингу QS, він також виступає серед найбільших в світі. Загалом критерії ранжирування університетів досить схожі з рейтингом Times, але є деякі відмінності. В першу чергу рейтинг QS групує університети не тільки по країнах, але і по частинах світу, крім цього відрізняються також критерії ранжирування. Вони складаються з академічної популярності ЗВО, популярності серед роботодавців, співвідношення кількості студентів та викладачів, рівня цитування в масштабах окремого факультету або інституту, співвідношення чисельності іноземних студентів та викладачів до кількості місцевих студентів та викладачів[231].

Останнім часом в світовому науково-освітньому співтоваристві ведеться активна дискусія про значне поширення рейтингів університетів, коли дослідники з різних країн світу вивчають їх об'єктивність, переваги та недоліки

в порівнянні з іншими способами зіставлення діяльності ЗВО, а також перспектив подальшого розвитку рейтингів.

За фактом будь-який міжнародний рейтинг сприяє формуванню моделі, тим самим задаючи стандарти сучасним університетам, на які і рівняються багато ЗВО світу[372]. При цьому далеко не всі дослідники оцінюють позитивно університетські рейтинги. Так активна критика спрямована на методологію рейтингування, оскільки існує недостатній рівень обґрунтованості використовуваних критеріїв, поряд з недосконалістю способів обробки статистичних даних університетів. Однак безліч провідних закладів вищої освіти намагаються щороку займати лідируючі позиції в різних рейтингах, що в свою чергу дає їм можливість займати кращі позиції на світовому освітньому та дослідницькому ринку, тим самим залучаючи нові міжнародні партнерства та іноземних студентів[242].

Серед основних способів залучення студентів, аспірантів або дослідників ЗВО можна назвати об'єднання зусиль університетів, спрямовані на просування своїх освітніх послуг на міжнародних освітніх ринках. Тут важливо зазначити, що реформування в системі вищої освіти пов'язано не тільки з демографічною ситуацією, оскільки викликається необхідністю підвищувати конкурентоспроможність ЗВО не тільки в сфері освітніх послуг, але і в сфері досліджень. Багато європейських країн обирають напрям об'єднання навколо провідних ЗВО, пропонуючи разом великий спектр освітніх програм та високий рівень науково-дослідних робіт.

Не менш значущим глобальним фактором вважається розвиток технологій. Так було проведено опитування в галузі освіти Міжнародним інноваційним освітнім самітом (WISE), який показав, що 50% опитаних припускають появу он-лайн доступності найбільш значущих джерел знань до 2030 року. Не викликає сумнівів той факт, що електронний формат дає можливість поширювати та адаптувати навчальні матеріали більш ефективно, стимулюючи тим самим зростання освітніх програм, які будуються з урахуванням можливостей он-лайн освіти[361].

У зв'язку з цим, сьогодні багато розвинених країн намагаються не тільки розвивати університети до світового рівня, які здатні конкурувати зі світовими провідними ЗВО, а й розвивати інноваційні методи викладання, використовуючи якісно нові освітні технології та сучасні освітні програми.

Вивчаючи сучасний стан освіти в Румунії, важливо враховувати і історію освітнього сектора країни. Так, до революції 1989 року сектор вищої утворення налічував 44 заклади вищої освіти, серед яких були державні університети та інститути, 163 тисячі студентів, притому, що 710 студентів доводилося на населення в 100 тисяч, а також кількість студентів PhD менш 0.3% і кількість викладачів в 11700. Починаючи з 1989 року, в румунській вищій освіті спостерігаються радикальні зміни. Серед них ми можемо назвати створення 70 абсолютно нових університетів, які дозволили збільшити кількість студентів практично на 500% до теперішнього часу. Слід зауважити, що Румунія завжди потребувала кваліфіковану робочу силу для відповідності очікуванням сучасної економіки.

До 1989 року система вищого освіти вважалася однією з кращих в Південно-Східній Європі, разом з тим, що вона була найбільш близькою західній системі освіти. Незалежно від недоліків в системі освіти, серед яких виділявся невисокий рівень мобільності персоналу, а також відсутність мобільності студентів та викладачів в європейській вищій освіті, престиж університетських досліджень мав високу ступінь. На підтвердження цього можна сказати, що професора, які брали участь в навчанні на протязі всього життя, отримували винагороди, а суспільство оцінювало випускників університетів на високому рівні. Притому варто зауважити, що сама участь професора на високій посаді в румунському університеті в основному було досить напруженим завданням. Так, йому необхідно було мати політичну приналежність до Соціалістичної партії або Комуністичної партії Румунії.

Відзначимо, що метою системи освіти в цей період було заповнення вимог ринкового попиту, які залежали також від процесу індустріалізації, тому комуністичний режим ставив акценти на необхідності створювати додаткові

технічні програми, серед яких виділялися інженерні, а обмежувалися гуманітарні та наукові. У 80-х роках студентів-інженерів налічувалося близько 50%, що вказувало на появу необхідності розвивати більш диверсифіковану галузь. Після краху комунізму відбулося різке скорочення цих інженерних програм, оскільки на перший план виходило капіталістичне суспільство.

Важливим моментом є те, що після розпаду комунізму для вищої освіти Румунії характерним було коливання між централізмом та децентралізмом. Це вказує на те, що в період з 1989 по 1992 роки розробка та реалізація освітньої реформи протікала досить повільно. Серед основних цілей програми реформи освіти на рівні вищої школи можна виділити наступні напрями:

1. Розробка узгоджених рамок політики в сфері освіти.

2. Залучення іноземних партнерів з метою проведення спільного фінансування реформи освіти.

3. Прийняття нового законодавства, відповідних його правил в сфері освіти.

4. Проведення реструктуризації системи вищої освіти з метою задоволення нових економічних, соціальних і політичних потреб суспільства.

Наступним етапом розвитку вищої освіти Румунії є період з 1992 по 1996 роки. Цей час був досить ефективним для системи вищої освіти, в якій децентралізація виділялася за рахунок значного дерегулювання системи вищої освіти. Тут же слід сказати про те, що в ініціативі щодо децентралізації вироблені регулювання адміністрації, ступеня, просування по службі, академічні програми та розширення навчальних програм.

В середині цього періоду міністерство освіти в Румунії виконувало кілька завдань в реформі освіти. Сюди можна віднести процес вдосконалення навчальної програми за допомогою додавання списку дисциплін, розширення міжнародних конференцій, які організовувалися на факультетах, зростання рівня академічної наукової продукції, а також прогрес в оснащенні сучасним обладнанням та розширенням числа фахівців, які брали участь у міжнародній

науковій діяльності. Крім цього, в цей час широко розповсюджувалися приватні заклади вищої освіти[373].

Таким чином, починаючи з 1990 року, відбувалося зростання кількості закладів вищої освіти, коли показники вищої освіти збільшувалися поряд з великою диверсифікацією спеціалізованих навчальних програм, які пропонувалися різними установами. Число державних установ за 10 наступних років збільшилася в два з половиною рази, коли з 48 державних ЗВО в 1990 році стало 121 ЗВО у 2000 році.

Поширення приватних ЗВО пов'язано з розвитком сфери соціальних та гуманітарних наук. Державні заклади вищої освіти також додавали нові навчальні програми. Такий розвиток можна пояснити появою високого попиту на вищу освіту з боку різних верств суспільства. Відповідаючи на цей попит, при відсутності достатніх державних субсидій на вищу освіту, абітурієнти вибирали як державні, так і приватні заклади. Число субсидованих навчальних місць була обмежена, тому державні заклади вищої освіти, так само могли надавати програму платного навчання, як і приватний ЗВО[410].

Для кращого розуміння кількісних характеристик сфери послуг вищої освіти в контексті кількості ЗВО в цілому по Румунії розглянемо відносні показники - кількість студентів у розрахунку на один заклад вищої освіти та кількість студентів в розрахунку на 10 тис. населення (рис 1.6).

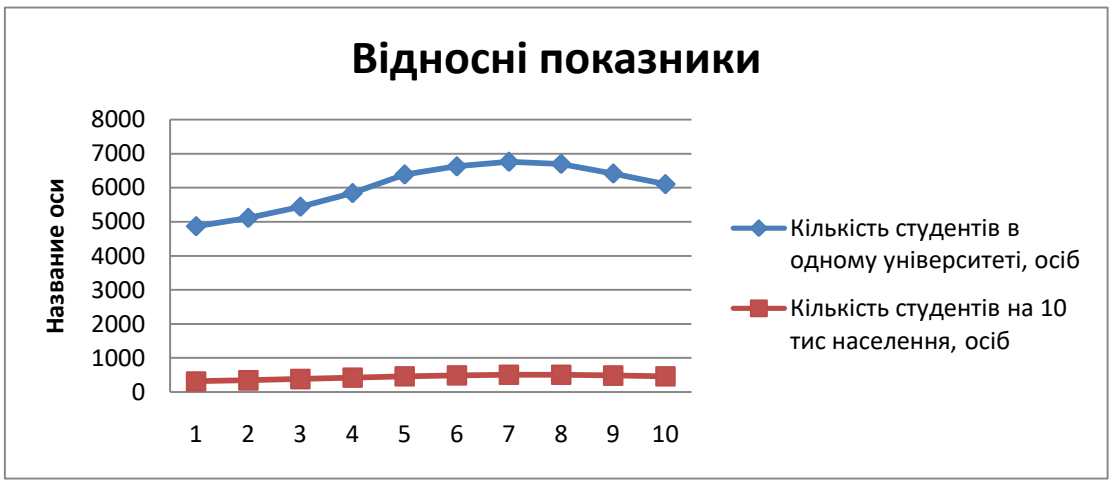

Рис. 1.6. Відносні показники кількості студентів у розрахунку на один заклад вищої освіти

Так, аналізуючи рис. 1.6., ми можемо сказати, що станом на 2019/20 навчальний рік у закладах вищої освіти навчається понад 2,13 млн. студентів, що становить в середньому 465 осіб на 10 тис. населення.

Досліджуючи сучасний стан вищої освіти в Румунії можна звертати увагу на кількість студентів та загальний рейтинг в країнах Європи і Євросоюзу (таблиця 1).

Таблиця 1.2

Порівняльна характеристика кількості студентів ЗВО ЄС та Румунії в 2019-2020 навчальному році

1	Кількість студентів	
	Загальна кількість, тис. осіб	На 10000 населення, осіб
	2	3
Литва	204,8	608
Польща	2166,0	568
Україна	2364,5	511
Арменія	2130	465
Іспанія	1781,0	393
Європейський Союз (27 країн)	19040,20	382
Великобританія	2329,5	380
Болгарія	264,5	346
Франція	2164,5	338
Італія	2013,9	337
Німеччина	2245,1	273
Люксембург	3,0	62

Спираючись на дані таблиці, ми бачимо, що за своїми масштабами вища освіта в Румунії має хороші позиції серед інших країн Європи. А динамічний

розвиток ринку послуг вищої освіти в Румунії дає можливість досліджувати проблеми та перспективи даного напряму освітньої галузі[440].

Далі, слід зауважити, що в останнє десятиліття, зміни кількості студентів інституційно не пов'язана із змінами у викладацькому складі, а також державному фінансуванні. Студентів та педагогів було подвоєно, набиралися молоді співробітники, вводилися нові навчальні програми. Судячи з даних таблиці 2 можна простежити розвиток державної фінансової підтримки вищої освіти. Так ми можемо побачити, що відсутній пропорційний розвиток в розширенні кількості учасників та кількості закладів вищої освіти.

Таблиця 1.3

Об’єми фінансування протягом 2011-2020 років.

Рік	Загальне фінансування, млн. лей	Середньорічний рівень курсу обміну валют	Валовий внутрішній продукт, млрд.євро	Частка фінансування ВО у валовому внутрішньому продукті
2011	633.15	3.76	52.60	0.32
2012	847.26	4.05	60.80	0.34
2013	1,041.24	3.62	79.50	0.36
2014	1,175.35	3.52	97.70	0.34
2015	1,680.73	3.34	123.70	0.41
2016	1,947.30	3.68	139.70	0.38
2017	1,950.04	4.24	118.20	0.39
2018	1,908.68	4.21	124.40	0.36
2019	1,710.61	4.24	131.30	0.31
2020	1,675.28	4.46	132.00	0.28

Головними проблемами, з якими зіткнулася румунська вища освіта, включають в себе: слабкі кваліфікації співробітників через відсутність фінансової мотивації і реальної конкуренції (в 60% університетів, заснованих

після 1989 року, було відсутнє належне законодавство в сфері забезпечення якості, а також належної політики по людських ресурсах), орієнтація на викладання, схильність більше до створення, ніж до вирішення проблем; бюрократія, заснована нинішнім законодавством, корупція, непотизм, недолік транспарентності в управлінні ЗВО, недолік належних каналів та способів комунікації в середині академічної спільноти, недолік далекоглядності та лідерства в управлінні закладами вищої освіти; хронічне недофінансування, а також слабка система виборності на провідні позиції в ЗВО. Звичайно, не всі ці проблеми є у всіх університетах Румунії, але, швидше за все, деякі з них можуть бути знайдені в будь-якому ЗВО Румунії.

Крім того, валовий валютний продукт (ВВП), асигнований на освіту був в розмірі 6% в політичних заявах, але ніколи не перевищував 3.5% в реальності. Асигнування на наукові дослідження досягли піку в 0.79% від ВВП в 2008 році, що створило нові амбіції в цьому секторі в той час. Після цього, через економічну кризу, асигнування на наукові дослідження різко скоротилися до 0.18% від ВВП в 2009 році, після чого збільшилися лише трохи, асигнування на освіту становлять 2,8% від ВВП в цьому році. Що принесла з собою економічна криза в державних вузах, так це 25 відсоткове зниження зарплати штату співробітників, заборона на працевлаштування викладацького складу на термін більше трьох років, та скорочення інвестицій до майже нульової позначки. Криза продовжує загрожувати на тлі зниження демографії, яка складе 30% в 2025 році.

Суперечливий новий закон про освіту, поки ще не пройшов через Парламент, намагаються вирішити проблеми сектора освіти шляхом примусових заходів. Закон має намір заборонити помилкові думки законодавців, та не має стимулюючого духу, скорочуючи автономію ЗВО. Швидше за все, що цей закон не буде успішним, хоча рішення проблем в румунській вищій освіті є інтересом кожного.

Далі відзначимо, що не дивлячись на значний прогрес, Румунія залишалася однією з країн, для якої характерний високий рівень ризику

бідності та соціальної ізоляції в Європі, практично в два рази вище, ніж середнє значення по Євросоюзу. Тільки Латвія та Болгарія мали більш високий рівень бідності та соціальної ізоляції. У зв'язку з цим, ми можемо зробити висновок, що інвестиції в вищу освіту можуть виступати засобом соціальної мобільності, надаючи доступ до вищої освіти більшій кількості студентів[443].

Наступним напрямом розвитку системи вищої освіти Румунії стає підписання Болонської Декларації. Різні кроки, спрямовані на реалізацію принципів та завдань Болонського процесу робилися окремими університетами з моменту підписання Румунією в 1999 році, і тільки в 2004 році були прийняті конкретні законодавчі заходи на національному рівні. З 2005 року програми вищої освіти мають три цикли: перший - бакалавр, другий - магістр, а третій - докторантура, передбачені Законом 288/2004. Крім цього, ECTS вводило доповнення до таких дипломів для різних університетів.

Таким чином, можемо сказати, що болонські реформи привели до нових змін на університетському рівні. У 2004 році парламент Румунії прийняв закон у структурі університетської освіти, який поміняв дворівневу систему на трирівневу.

Наступний закон був прийнятий тільки в лютому 2011 року, його головна мета полягала в диверсифікації місії університетів, а також спрямовувалася на розширення таких принципів, як оптимізація ресурсів для університетських досліджень.

Проводячи порівняльний аналіз освітніх систем тих країн, які підписали Конвенцію можна сказати, що національні контрольні показники мобільності в Румунії мають індикатори, спрямовані на інтернаціоналізацію та збільшення мобільності студентів і викладачів, однак не мають чітких орієнтирів та цілей для здійснення такої мобільності. Що дозволяє нам зробити висновок про недосягнення всіх цілей Болонського процесу.

На сьогоднішній день румунські університети стикаються з новою реальністю, в якій на перший план виступає конкурентоспроможність закладів вищої освіти, оскільки вони повинні боротися за майбутніх студентів. Ставши

членом Євросоюзу, Румунія зіткнулася з зовнішніми конкурентами, оскільки всі випускники румунських середніх шкіл можуть вибирати будь-які європейські університети, які вважаються більш престижними. Даний фактор повинен враховуватися при виборі напряму розвитку того чи іншого румунського університету, наприклад, показник може бути побудований ґрунтуючись на кількості випускників середніх шкіл, які покидають щороку Румунію для навчання за кордоном в Європейському Союзі. Крім цього необхідно враховувати і внутрішніх конкурентів.

Процес розвитку всієї системи вищої освіти ґрунтується на виборі стратегії STT, яка враховує втрату частки ринку щороку та визначає сам напрям розвитку, який також враховує зовнішню та внутрішню конкуренцію серед закладів вищої освіти[447].

На сьогоднішній день в секторі вищої освіти Румунії налічується 29 державних закладів вищої освіти з 324 філіями, а також 20 приватних ЗВО, понад мільйон студентів, 3% студентів PhD і близько 30 тисяч викладачів.

Конкуренція серед румунських університетів - досить нова концепція, яка отримала розвиток зважаючи на недавні обставин, низького фінансування, глобальної конкуренції та демографічного спаду. Нещодавно, як наслідок нового закону про національну освіту (2011 рік), була складена класифікація румунських ЗВО за трьома видами, в основному, в залежності від інтенсивності проведених наукових досліджень: дослідницьких університетів, університетів освіти та наукових досліджень, університетів освіти.

Класифікація була створена з явним наміром перерозподілити бюджетні асигнування ЗВО, а також підтримати, як мінімум, два університети, в їх становленні університетами світового класу і у входженні в рейтинги 500 найкращих ЗВО світу. У Румунії є 4 університети, які можуть претендувати на входження в категорію університетів світового класу (Університет Олександра Іоанна Кузьо, міста Ясси, Університет Бабес-буля, міста Клуж, Університет Бухареста та Політехнічний університет Бухареста), а також 30-35 інших ЗВО

високої якості (як державних, так і приватних, включаючи освітні заклади мистецтва).

Спираючись на ці сучасні характеристики румунської системи вищої освіти, а також на зазначені дані, представлені вище, всі університети Румунії спрямовують свою діяльність на підвищення свого престижу. Ще одним важливим фактором, який визначає цю спрямованість виступає такий критерій, як міжнародні університетські рейтинги. Це говорить про те, що ті університети, які не мають домінуючого положення на ринку, повинні вибирати стратегію більш розвинених закладів вищої школи. Тим самим ми можемо сказати, що побудова стратегії для румунських університетів має опиратися на зовнішніх конкурентів, і ґрунтуватися на політиці співпраці, прагнути до розробки спільних програм.

Таким чином, розвиток румунського вищої освіти з 2007 року характеризується проведення ряду реформ, однак багато з них через десятиліття продовжують потребувати розвитку багатьох юридичних документів, які будуть ґрунтуватися на послідовній політиці, надійних дослідженнях та реальній оцінці впливу.

Вища освіта в Європі різниться в залежності від країни та конкретного університету. Однак, незважаючи на різницю форм та методів організації освіти різних держав, їх проблеми в цілому схожі. Безліч фахівців, які займаються проблемами в сфері освіти, виділяють кілька напрямків.

Одним з них можна назвати різноманіття Європи[448]. Так, в ній відсутня єдність етнічного, культурного, соціального, політичного, мовного та освітнього сенсу. Однак всі країни Європи об'єднує схожа ідеологія. Такий парадокс викликає одну загальну для всього європейського утворення проблему. Ідеологічна єдність Європи передбачає прагнення до відкриттів та пізнання нового, однак пояснення світу спирається на таку парадоксальну єдину точку зору, яка представляє собою позицію євроцентризму. Вона викликає якусь ворожість до представників інших світів, аж до ксенофобії. Сьогодні ми бачимо, що чим вище ступінь відкриття Європи, тим більший

рівень нетерпимості в молодіжному середовищі до представників інших культур. Незважаючи на те, що проповідується культурне різноманіття та рівність усіх в освітньому процесі, міжнаціональна неприязнь зростає. Однак європейська політика продовжує спрямовуватися на збільшення числа мігрантів в Європі[356], породжуючи напруженість в освітньому середовищі. Зауважимо, що така напруженість невисока по відношенню до представників інших європейських регіонів, проте досить інтенсивна по відношенню до представників неєвропейських культур.

Друга проблема, яка впливає на розвиток сучасної вищої освіти, полягає в стрімкому старінні населення Румунії і всієї Європи в цілому, такий процес і викликає зростання міграції. Європейський уряд повинен розширювати міграційні потоки, незважаючи на невдоволення європейців[360]. Слід зазначити, що основна міграція йде з тих країн, в яких політична ситуація настільки важка, що проблема міграції в Європу продовжує ускладнюватися. Це впливає на появу безлічі питань у сфері освіти. Серед них ми можемо виділити проблему утримання планки освітнього рівня, оскільки в Європі він значно вищий, ніж у багатьох інших країнах. Одночасно з цим європейські держави приймають такі освітні програми, які базуються на розвитку високотехнологічних галузей, приводячи тим самим до появи необхідності підвищення якості освіти та розвитку професійної компетенції. Європа претендує на те, щоб стати регіоном з економікою, яка досягає рівня економіки США та Японії[172]. Це призводить до підвищення вимог до освітнього рівня[362].

Важлива проблема полягає в масовому включенні мігрантів в освітню систему. Проблема міжкультурної взаємодії і мультикультуралізму виходить на перший план в контексті взаємодії з прийнятою культурою в приймаючій країні. А фундаментальна проблема представляється в інтеграції мігрантів в освітню систему на різних її етапах. При цьому різні країни не мають єдиної думки з приводу того, що є інтеграцією, яка її ступінь та які відносини повинні бути при побудові взаємодії між суспільством та меншинами щодо їх мови і

культури. Розумне рішення проблеми в тих країнах, для яких характерна давня традиція міграції, наприклад, Великобританія чи Франція. Навіть ці держави знаходяться в пошуку вирішення зазначених проблем.

Звідси випливає третя проблема, яка турбує уряди європейських країн. Вона полягає в зниженні освітнього рівня. Крім того, що є проблема відсутності бажання продовжувати навчання після досягнення обов'язкового рівня. Так студенти після 16 років не хочуть продовжувати свою освіту навіть на рівні бакалаврату. Сьогодні понад 150 мільйонів європейців не отримують навіть середньої базової освіти.

У 2017 році статистичним бюро Європейського союзу Eurostat було опубліковано звіт про стан освіти в країнах Євросоюзу щодо вимог програми Europe 2020 strategy[455].

Так, у 2019 році населення Євросоюзу у віці від 30 до 40 років, які мають вищу освіту, становить 36%, тоді як в 2010 році їх було 34%, а в 2005 - 28%. Людей цієї вікової категорії, які не мають середньої освіти, стало менше і їх частка становить 13%, при тому, що в 2010 році їх було 14%, а в 2005 - 16%. Зауважимо, що до 2022 року стоїть мета знизити рівень кількості тих людей, які проживають в країнах Євросоюзу, які мають тільки початкову освіту до 10%.

Відзначається, що серед країн з найнижчою часткою у віковій групі від 30 до 34 років, які мають вищу освіту, виділяється Італія з 21,7%, Румунія з 21,8% і Мальта - 22,4%, а найвищою стала Ірландія з 51%, Кіпр з 49,9%, Люксембург з 49,6% і Литва з 48,7%.

За даними звіту ми можемо зробити висновок, що вісім держав Євросоюзу вже досягли цілей, які ставить програма Europe 2020 strategy, серед них ми називаємо Данію, Кіпр, Латвію, Литву, Люксембург, Нідерланди, Фінляндію і Швецію.

Цікавим фактом є те, що вікова група від 30 до 34 років, якій характерна наявність вищої освіти, в країнах Євросоюзу, має більш високу частку жінок, ніж чоловіків (40% і 31,6% відповідно). При цьому найбільший розрив між чоловіками та жінками спостерігається в Естонії, Латвії та Словенії.

Слід зазначити, що, починаючи з 2005 року, найвищий приріст в цій віковій групі, яка має вищу освіту, відзначається в Латвії, яка з 18,5% в 2005 році збільшився до 37% в 2019 році, Чехії - з 13% до 25,6% і Румунії з 11,4% до 21,8% відповідно. Для порівняння, статистика в провідних країнах Євросоюзу наступна: Німеччина в 2005 році мала частку людина віку 30-34 років з вищою освітою в 26,1%, а в 2019 році показник зріс до 31,9%, у Франції з 37,7% до 43,6%, у Великобританії з 34,6% до 47,1%.

Якщо аналізувати групу людей, які не мають середньої освіти, то сама низька частка спостерігається в Словенії і становить 4%, а найвища в Іспанії - 25%. У 2019 році вікова категорія від 18 до 24 років, яка не має середньої освіти, представлена найнижчою часткою в Словенії - 4%, Словаччини - 5,3%, Чехії - 5,5% і Польщі - 5,7%. Найвища, як уже зазначалося, в Іспанії, далі йде Мальта з 22,6% і Португалія з 20,8%.

Відзначається, що дев'ять країн Євросоюзу вже змогли досягти цілей, які поставлені програмою Europe 2020 strategy щодо частки населення, які мають найнижчий рівень освіти. Сюди слід віднести Чехію, Данію, Латвію, Литву, Люксембург, Австрію, Словенію, Словаччину та Швецію. Знову ж жінки показують меншу частку серед малоосвічених верств, в порівнянні з чоловіками, 11% жінок і 14,5% чоловіків. Така особливість спостерігається в усіх країнах Євросоюзу, за винятком Болгарії[457].

Що стосується найвищих темпів зниження малоосвічених верств серед населення, починаючи з 2005 року і по 2019, то його демонструє Португалія, показуючи з 38,8% в 2005 році до 20,8% в 2019. Вивчаючи показники провідних країн Євросоюзу, то в Німеччині цей показник з 13,5% в 2005 знизився до 10,5% в 2019, у Франції з 12,2% до 11,6%, а у Великобританії з 11,6% до 13,5%. Примітним є те, що за останній час в Великобританії спостерігається погіршення ситуації і зростання частки малоосвічених верств населення.

Слід зазначити, що програма Europe 2020 strategy передбачає збільшення до 2020 року частки населення країн Європи людей, які отримали вищу освіту

до 40%, і зниження малоосвічених до показників менше 10%. Однак на сьогоднішній день, тенденція така, що можна будувати прогнози щодо невиконання поставленої норми деякими країнами Євросоюзу, серед яких виділяють Болгарію, Латвію і Румунію по обом названим показниками.

Незважаючи на це, проблема зниження освітнього рівня в багатьох країнах Євросоюзу все ж вирішується. І порівнюючи ситуацію з 2005 роком, наприклад, можна сказати, що спостерігаються позитивні тенденції, коли початкова та середня освіта в Європі стала загальною, а вища перестала бути елітарною та доступною тільки для університетського кола людей.

Не менш важлива проблема сфери освіти в Європі є наявність слабкого зв'язку між освітньою системою та професійною сферою. Так, в закладах вищої освіти спостерігається тенденція до ізолювання себе від суспільства та його існуючих потреб, положень на ринку праці та заявок роботодавців[458]. Причиною тому стає бажання створити для вищої освіти особливе ставлення, не знижуючи освітню планку. Це призводить, в свою чергу до того, що університети займаються освітою для освіти, а наукою для науки. Особливо таке становище спостерігається в університетах з багатовіковими традиціями, які є ровесниками європейської державності. Країни, в яких переважає ідея традиційної освіти, в яких педагог не виступає як транслятор інформацією і її джерело, а вважається швидше носієм знань, таке проблемне становище спостерігається найбільше.

На нашу думку, це пов'язано з тим, що університети хочуть врятувати науку та освітній рівень. Однак на практиці це призводить до неузгодженості освітньої системи та ринку праці. Тим самим основна задача тут повинна полягати в налагодженні більш тісного зв'язку між підприємствами та освітніми установами, а так само розширення застосування нових технологій в освітньому процесі, які дозволять досягти відповідності сформованих компетенцій швидкоплинних потреб сучасного суспільства.

Зокрема, проблема в сфері освіти Румунії та всіх країн Євросоюзу полягає в переорієнтації професорсько-викладацького складу. У зв'язку зі змінами всієї системи освіти, відбуваються так само зміни в вимогах до викладачів. Так, сьогодні сучасний румунський викладач повинен брати до уваги наявність домінування нових технологій та розширення знань, враховувати стирання

кордонів між окремими галузями знань та освітніми дисциплінами, розширювати співпрацю та брати участь в груповому рішенні проблем.

З такої точки зору, можна сказати, що викладачі стають у домінуючу позицію в освітньому процесі та отримують набагато більше функцій, оскільки від них залежить майбутнє освітньої системи та всього суспільства. У зв'язку з цим уряду Румунії необхідно враховувати особливу роль викладачів і тим самим надавати їм більше гарантій.

В останні роки можна спостерігати падіння професійного рівня викладачів в Європі[365]. Тим самим представляється небезпечним втрата викладачем свого значення, і становлення його кимось на кшталт робочого в освітній сфері, оскільки найчастіше викладачі стикаються з перешкодами з боку адміністрації в реалізації їх творчих проектів, на користь виконання обов'язків адміністративного характеру.

Таким чином, підбиваючи підсумок наявних проблем в освітній сфері країн Євросоюзу в загальному, і Румунії зокрема, можна припустити, що найбільша заклопотаність урядів різних європейських країн відноситься до пристосування освітньої системи до швидко змінюваних умов сучасності. Європейське суспільство не встигає за швидкістю змін, які до того ж протікають нелінійно та послідовно, а характеризуються зигзагоподібною лінією протягом усього минулого століття. Сьогодні суспільство схильне до зростання плюралістичності, ускладнення взаємозв'язків, зниження впевненості та стабільності, руйнування стереотипів про моральний фундамент освіти, відповідно до якого раніше будувалося життя населення країн Європи. Наслідком цього стало руйнування основ європейської освітньої системи, в якій до того ж намітилася криза, що відноситься скоріше до визначення власних цілей подальшого розвитку.

Тим самим нові реалії розвитку сучасної вищої освіти призводять до необхідності створення адекватної та своєчасної реакції з боку країн Євросоюзу на виклики XXI століття, які створюють принципово нову ситуацію в сфері освіти в університетах.

Вже на сьогоднішній день, ми бачимо суттєві зміни в сфері розвитку вищої освіти Європи. В першу чергу це відноситься до процесу інтернаціоналізації освіти, яка проявляється у вигляді зростання кількості студентів у зарубіжних закладах вищої освіти, в обміні викладачів та дослідників. Так само інтернаціоналізація освіти полягає в використанні зарубіжних програм, навчальної літератури та телекомунікаційних джерел інформації. Разом з тим спостерігається тенденція використання міжнародних процедур акредитації та різні види між університетського співробітництва в країнах Європейського союзу[459].

Другим аспектом, який говорить про позитивний розвиток системи вищої освіти на сьогоднішній день, є зростання конкуренції університетів різних країн Європи, в тому числі і Румунії, на світовому ринку освітніх послуг.

Третій позитивний момент полягає в розвитку тенденції, в результаті якої освіта підпадає під вплив з боку нових імперативів економічного розвитку, що є наслідком глобалізації. Така обставина зумовила появу необхідності до створення міжнародної системи ліцензування, сертифікації та акредитації, яка спрямована на забезпечення якості професійної підготовки, враховуючи при цьому зростання міграції фахівців між країнами.

Крім того, подальший процес лібералізації світової торгівлі призводить до входу сектора освіти в сферу міжнародного правового регулювання з точки зору надання транснаціональних послуг. Основний принцип цього регулювання полягає в наданні закордонним провайдерам освіти умов доступу на внутрішній ринок будь-якої Європейської країни, аналогічний тим, які представлені в національних установах та інститутах. Однак даний принцип на сьогоднішній день тільки закріплюється в національних законодавствах та знаходиться в перспективі становлення і розвитку.

Ще одним важливим аспектом розвитку вищої освіти сьогодні є зміна ролі держави в галузі освіти. Так, багато країн віддають перевагу політиці делегування, передаючи університетам права та повноваження в більшій мірі, ніж раніше. Така обставина дає можливість розвитку більш акцентованого

ринкового підходу в освіті в цілому, сприяє зростанню конкуренції і скорочує бюджетне фінансування, тим самим стаючи сильним мотиватором для університетів проявляти активність за межами не лише своєї країни. Також, зростаюча роль інформаційних технологій дозволяє підсилити цей процес.

Зазначені фактори говорять про те, що в перспективі фаза формування європейського ареалу вищої освіти перейде на новий етап свого розвитку, тим самим вийшовши на якісно інший рівень освітніх послуг, які відповідають суворим та нагальним вимогам Болонського процесу.

Одним із визначальних моментів для успішного розвитку будь-якої держави є розвиток вищої освіти. При цьому найважливішими факторами, які можуть визначати зростання економіки, суспільний та політичний розвиток, є революційні зміни технологічних реформ, основою яких стає високий рівень інтелектуальних ресурсів[460].

Саме тому важливе значення відводиться університетам, які забезпечують підготовку фахівців та спеціалістів високого рівня, професіоналів своєї справи, науковців та дослідників, які, значною мірою, необхідні для того, щоб рухати економіку країни, що спроможні генерувати знання та створювати різні інноваційні системи на національному рівні. Якщо розглядати цей момент у даному контексті, слід зазначити, що саме уряди розвинених європейських держав бажають мати впевненість в тому, що їх найкращі університети дійсно знаходяться серед структур, що забезпечують інтелектуальний та науковий розвиток.

Розглядаючи систему освіти, можна сказати, що саме вона являє собою один із соціальних інститутів, а її вдосконалення залежить від зміни потреб суспільства, що обумовлене характером та досягненням науково-технічного та соціального прогресу. Важливим моментом є те, що суспільний розвиток та його динаміка, характеризуються швидкими та глибокими змінами в усіх сферах життя та людської діяльності, а саме в науці та техніці, в економіці та політиці, в освіті та культурі, у виробничій діяльності та в її управлінні. В залежності від змін цілей та потреб суспільства, освіта, яка є одним із важливих соціальних інститутів, також схильна до постійного розвитку та перетворення, завдяки розробленням та впровадженням високих технологій. Проте реагування

освітніх систем на суспільні виклики часу проходить не автоматично, а опосередковано, та лише у процесі розвитку громадської думки та активності педагогів, громадських та державних діячів, при цьому спостерігається деяка інертність та різниця[456].

Говорячи про дані обставини, М.Д. Култаєва вказує на необхідність постійного пошуку, дослідженні та моніторингу загально-цивілізаційних процесів функціонування системи освіти для того, щоб узгодити їх основні параметри із суспільними змінами, а також з головними напрямками та тенденціями науково-технічного й соціального прогресу.

Проте, можна сказати, що найбільшого та суттєвого удосконалення потребує один із елементів освіти, а саме його зміст, тому що, зокрема зміст базової освіти, складає фундамент та можливості інновації програм для підготовки учнів старшої та професійної школи, а також забезпечує рівень та якість вищої школи. Саме зміст професійної освіти впливає на характер розвитку та використання продуктивності в суспільстві, а також на матеріальну та духовну культуру, на добробут населення взагалі.

С. Леу зазначає, що для розробки ефективних механізмів управління функціонуванням закладів вищої освіти в умовах реформування всієї освіти України та її адаптації до змін зовнішнього середовища, доцільно провести глибоке вивчення та об’єктивний аналіз досвіду передових країн, а також країн Євросоюзу, за питаннями, які стосуються організації системи вищої освіти, її інтеграції з ринком праці та участь держави у цьому процесі[453].

Відповідно до цього, можна сказати, що дослідження тенденцій розвитку європейських систем освіти проводились Лондонським інститутом освіти за дорученням Європейської комісії за такими напрямами:

- відсоткове відношення кількості учнів, що прибувають у вищу освіту на фоні збільшення частки молоді, яка вже вибуває з системи освіти;
- статусний розподіл між загальною та професійною освітою в більшості країн Євросоюзу;

- підвищення популярності поєднання навчання та виробничої діяльності;
- відродження так званих програм «учнівства» з метою підвищення їх значимості;
- впровадження більш гнучких вимог та кваліфікацій для переходу від навчання до трудової діяльності;
- розуміння необхідності постійного підвищення освітнього рівня протягом всього життя з акцентом на професійний аспект.

Наряду з цим у різних європейських країнах були виявлені розбіжності у питаннях регулювання та змісту вищої освіти. Якщо розглядати поняття «регулювання», то під ним ми розуміємо процес впливу правових, організаційних та політичних чинників на стан системи вищої освіти. Окрім цього, регулювання це процес, який впливає на стан реалізації й самі результати освітніх програм та визначається за кількісними та якісними показниками.

До таких чинників, що мають найбільше значення, слід віднести:

- різні види участі органів державної влади, законодавча та нормативна база;
- участь соціальних партнерів у процесі;
- розвиток ринкових механізмів та їх вплив;
- традиції та звичаї, що притаманні окремій країні.

Як приклад, до таких моделей регулювання можна віднести такі країни як Німеччина, Франція, Великобританія та Данія.

Говорячи про Німеччину, слід зазначити, що німецька модель вищої освіти це дуальна модель, тобто вона базується на поєднанні системи вищої освіти та підприємства, які пов’язані між собою. При цьому регулювання даної системи відбувається тільки в рамках корпоративних норм. Усі освітні програми, що входять до дуальної системи, визначаються в залежності від потреб економіки, та у такій взаємодії, як федерація, земля та соціальні партнери[452].

Дуальне навчання – це такий вид навчання, при якому теоретична частина підготовки проходить на базі освітньої організації, а практична - на робочому місці. Підприємства роблять замовлення освітнім установам на конкретну кількість фахівців, роботодавці беруть участь у складанні навчальної програми. Студенти проходять практику на підприємстві без відриву від навчання.

Дуальне навчання, як показує практика європейської системи освіти, є продуктом взаємодії освітніх організацій та роботодавців щодо успішної професійної та соціальної адаптації майбутнього фахівця[454].

Можна виділити деякі переваги дуальної моделі.

Переваги системи:

- практична частина навчання проводиться на підприємствах;
- зміст робочих програм погоджено між освітньою організацією та роботодавцями;
- між освітньою організацією та підприємством можуть виникати, а також розвиватися тісні взаємовигідні відносини;
- при працевлаштуванні випускників можливо негайне застосування набутих знань та немає необхідності в професійній адаптації;
- постійне чергування навчання в освітній організації та на підприємстві сприяють кращій мотивації учнів;
- формування чітких та однозначних описів професійних компетенцій конкретної професії.

При цьому варто сказати, що згідно офіційних даних, зміст освітньої програми та її направленість орієнтується на вимоги, які в майбутньому будуть пред’являтися до потенційного фахівця на робочому місці.

По суті кажучи, дуальна освіта в Німеччині є державною програмою та має повністю державне фінансування, проте підтримує паритетні зв’язки з підприємствами.

При такій дуальній системі освіти підготовка фахівця проводиться паралельно з поєднанням навчання на підприємстві та у вищій школі. Кажучи про навчання на підприємстві, слід зазначити, що федеральні органи управління контролюють та регулюють цей процес, проте як навчання у вищих школах можна віднести до предмету ведення окремих територій (земель), які являють собою окремі регіональні інституції, що відносяться до системи

загальної та вищої освіти. При цьому основна мета навчання у вищій школі складається з навчання на самому підприємстві з доповненням теоретичних знань, що становить дві третини часу та підвищення самого загального та освітнього рівня, що становить одну третину часу[465].

Для того, щоб отримати вищу освіту потрібно обов'язково відвідувати таку профшколу, яка закріплена у відповідних територіальних нормативних документах. Що стосується одержання практичних навичок безпосередньо на підприємстві, слід зазначити, що це відбувається у навчальних майстернях та на робочому місці на масштабних підприємствах, а якщо це мале підприємство, то тільки на робочому місці. Також до учасників освітньої системи відносяться так звані міжвиробничі навчальні центри. Зазначимо, що їхня функція така ж сама, як у підприємств, тобто це забезпечення навчання практичним навичкам. Частіше за все дані центри беруть до себе на навчання у тих випадках, коли підприємство має вузько направлений профіль та не в змозі після навчання забезпечити навчаємого робочим місцем по спеціальності. Також слід відзначити, що навчання може проходити окремими етапами, при цьому, на різних підприємствах.

Для молоді, яка вже закінчила навчання та має середню освіту у таких федеральних землях як Баден-Вюртемберг, Берлін, Тюрінгія та Саксонія створені так звані «професійні академії», які представляють систему дуального навчання[375]. Навчаємі укладають з підприємством угоду та вступають на навчання до даних Академій, згідно свого профілю. Фінансування здійснюється державою та приватним підприємством. Вищий навчальний заклад відповідає при цьому за теоретичну підготовку, а підприємство за підготовку учня щодо практичної частини. У такому вищому закладі переважають в основному технічні дисципліни, економічні предмети, а також викладаються соціальні курси. Просту професійну кваліфікацію учні отримують вже через два роки, а диплом про закінчення Академії по профілю – через три роки навчання. Якщо розглядати середній управлінський рівень, слід відмітити, що випускники таких академій в практичній діяльності є керівниками у інженерів, які мають вищу освіту[251]. Ці випускники досить швидко просуваються в плані кар'єрного зростання та є, в основному, резервом управлінських кадрів в Німеччині[466].

Дана система вищої освіти в Німеччині, яка створювалась на протязі багатьох років, досить успішно забезпечує підготовку висококваліфікованих кадрів, що потребують як власні, так і європейські підприємства.

Саме поєднання спільної діяльності уряду, Федерального інституту вищої освіти, земельних інститутів, які займаються питаннями освіти та педагогіки, а також громадських організацій, дозволяє розробити механізми якості підготовки кадрів з багатьох професій та розвивати систему вищої освіти та, при цьому, доповнити її новим елементом – «навчанням через все життя».

Більш жорстке регулювання системи вищої освіти з прив'язкою до навчального закладу, ми можемо спостерігати у Франції. До сьогоднішнього часу в цій країні зберігається досить жорстка централізована система управління освітою в загальному, а особливо вищою освітою, що може визначати велику зацікавленість до Франції при дослідженні проблем, що виникають при організації та управлінні вищою освітою[472].

На думку багатьох науковців цієї галузі, за останні два століття у Франції створена одна з передових систем вищої освіти, за основу якої взяте соціальне просування громадян, і, саме тому, вона є важливим фактором особистісного розвитку майбутніх робітників.

Говорячи про цей момент, не треба нагадувати, що саме вища освіта є рушійною силою для зростання продуктивності праці та економічного росту в країні. Саме цей напрям фінансується та підтримується з боку держави на досить високому рівні та є пріоритетним.

Протягом останніх 10 років альтернативна освіта у Франції в значній мірі розвивалася завдяки чіткому принципу: спільне використання робочого часу між навчальною організацією та компанією. Завдяки статусу співробітника та трудовим договором, молода людина може отримати свій диплом та одночасно отримати перший професійний досвід, який дає визнаний досвід роботи та дозволяє легше працевлаштуватися в подальшому[462].

Іншою важливою перевагою є безкоштовність освіти, вартість альтернативної освіти фінансується компаніями-роботодавцями. Залежно від

віку, рівня освіти та підписаного контракту учням платять заробітну плату від 53% до 100% від затвердженої державою мінімальної заробітної плати. Ця заробітна плата виплачується протягом всього терміну альтернативного навчання та дозволяє молодим людям вести самостійне життя, а також не залежати від батьків з економічної точки зору. Крім того, роботодавець часто пропонує учневі постійну роботу по закінченню його навчання, хоча це не є зобов'язанням компанії.

Сьогодні система альтернативної освіти Франції пропонує широкий спектр освітніх програм, як з точки зору рівнів та тривалості навчання, а також і з точки зору напрямів та професійних областей навчання. З точки зору галузевої спрямованості на промислові підприємства припадає майже 28% учнівських контрактів, 13% контрактів становить сектор інформаційних та цифрових технологій, безліч програм альтернативної освіти пропонує сфера послуг, 11% учнівських контрактів пропонують банки, 8% - страхові компанії.

Якщо розглядати напрямки розвитку системи вищої освіти, слід зазначити, що до таких віднесені наступні:

- збільшення можливості вступу до ліцеїв по профілю;
- розширення доступу до одержання освітнього рівня бакалавра та вищої освіти;
- одночасне забезпечення достатнього набору дисциплін при навчальному процесі та збереження повноти їх змісту;
- постійне розширення автономії закладів вищої освіти.

У Франції створена децентралізована система управління закладами вищої освіти, що є головною тенденцією розвитку освіти взагалі. Якщо дивитися її результати, слід сказати, що було проведено обмеження функцій центру та був визначений чіткий напрямок базових цілей, як загальної так і вищої освіти, та в якому напрямку її розвивати. У зв’язку з тим, що відбулося зменшення функцій органів управління, дані повноваження були передані територіям. Що стосується адміністрацій регіонів та муніципалітетів, то їм були надані повноваження щодо організації діяльності різних видів підготовки, атестування та переатестування всього педагогічного складу тощо. Починаючи з 1993 року до функцій регіонів віднесли такі завдання, як підготовка молоді до навчання, з метою одержання кваліфікації, а саме вищої освіти.

В результаті були розроблені активні програми, що направляються на навчання молоді, які закінчивши школу ще не мають кваліфікації, а також на тих, хто відчув проблеми в плані переходу до сфери праці. Саме такі програми давали можливість індивідуального вибору навчання по певній спеціальності. Принцип даних програм полягає у тому, що проводиться початкове оцінювання кандидатів, а далі для них розробляється індивідуальний план навчання та група педагогів супроводжують таких навчаємих. В результаті такого навчання проводиться акредитація відповідник кваліфікацій[463].

Що стосується процесів децентралізації управління в системі вищої освіти Франції, слід зазначити, що вони проходять паралельно з розширенням повноважень для навчальних закладів вищої освіти. Такі повноваження надаються Раді піклувальників закладу вищої освіти, котрі можуть на законних підставах обмежувати повноваження ректора закладу, який призначається державою. Паралельно з цим заклади вищої освіти мають можливість більш самостійно витрачати отримані кошти, а також з'являється можливість їх додатково заробляти та витрачати на власний розсуд.

З таким наданням повноважень навчальним закладам вищої освіти зовсім не означає, що держава повністю перестає контролювати та нести відповідальність за стан освіти в державі.

На сьогоднішній день у Франції в системі державного управління вищою освітою пріоритетними, як і раніше, є такі напрямки:

- на законодавчому рівні здійснюється підтримка та стимулювання якості вищої освіти й широке впровадження інноваційних освітніх технологій, що мають велике значення для підвищення конкурентоздатності економіки взагалі, враховуючи оптимізацію коштів, що інвестовані в освіту;
- закупівля освітніх курсів відповідно до попиту ринку.

Якщо вести мову про регульований ринок освітніх послуг, можемо допустити, що прикладом такої системи вищої освіти та навчання, слід вважати Британську систему національних професійних кваліфікацій.

Дана система вважається п’ятиступеневою. Перший ступінь – коли випускники отримують загальну освіту у школі, позашкільних освітніх закладах та на підприємстві. При цьому теоретичні знання та навички, що отримує учень, є досить обмежені, тому випускник може виконувати найпростіші види трудової діяльності, тобто він освоює лише елементарні робочі операції[468].

Що стосується другого ступеню навчання, то він складається з навчання в загальноосвітній школі та у вищій школі, при цьому випускник вже отримує спеціальність за профілем. Третя ступінь включає в себе шкільну підготовку, навчання у вищій школі та, у разі необхідності, додаткове підвищення кваліфікації. У цій фазі рівень загальної теоретичної підготовки набагато вищий, при цьому випускник отримує навички менеджера.

Переходячи до четвертого ступеню, випускник проходить всі рівні підготовки, що й на попередній фазі, але тут додається окремий комплекс підготовки, що включає в себе вищу школу без вивчення наукових основ професії. По суті, такий випускник після навчання стає управлінським працівником середнього класу.

П’ятий ступінь підготовки передбачає, що випускник закінчує загальноосвітню середню школу, заочно отримує вищу освіту, при цьому професію вивчає з науковими основами, отримує навички менеджера, лідерські якості, за результат праці відповідає персонально, одержує право на займання посаду, яка відноситься до управлінської.

В національному свідоцтві про кваліфікацію передбачено також п’ять рівнів, відповідно до ступенів освіти.

Підсумовуючи сказане, слід відмітити, що дані кваліфікації (NVQs), розроблені відповідно до рівнів, починаючи від першого (BasicSkills), які відносяться до випускників навчальних центрів, шкіл, коледжів та до випускників університетів та окремих коледжів, що відповідають п’ятому рівню (Professional), та в результаті власник сертифікату має можливість знайти роботу та будувати майбутню кар’єру. При цьому професійна його

компетентність є основним показником рівня кваліфікації. Такий термін у більшості випадків використовується для визначення професіоналізму фахівця та достатнього рівня кваліфікації[474].

Дані національні кваліфікаційні вимоги складають основу концепції професійної компетентності, можливості вирішувати стандартні умови під час роботи та адаптуватися до змін, що відбуваються. Також вони вказують на те, які навички має людина на початку своєї професійної кар'єри та чого він зможе досягнути у своїй професії. Окрім цього NCVQ надає повний перелік основних навичок, котрі необхідні для будь-якої сфери професійної діяльності, де основне значення відводиться розвитку загальноосвітніх та творчих навичок. За проханням роботодавців дані вміння були введені у професійні кваліфікації. За рекомендаціями соціальних партнерів NCVQ до яких відносяться: підприємці, їх спілки та асоціації, державні структури, що беруть участь у підготовці кадрів, громадські організації, профспілки, які дають поради по освіті та бізнесу, котрі знаходяться у кожному муніципальному окрузі, були запропоновані складові у змісті професійних кваліфікацій.

Говорячи про зміст стандартів у Великобританії[430], слід відмітити, що у різних професіях він значно відрізняється один від іншого, проте в ньому є інваріантні складові, котрі містяться в усіх стандартах та формують головні комунікативні, навчальні та освітні навички. В даних національних стандартах (NQQs) зазначено, чого потрібно досягнути в результаті, а не те, що потрібно вивчати. Якщо розглядати зміст будь-якої кваліфікації, то можна сказати, що його розбито на модулі, які включають в себе професійні знання та навички, методи оцінювання відповідно до стандарту, ступень широти, гнучкість, а також перенесення знань та навичок[434]. Якщо професійно підготовлена людина бажає отримати кваліфікацію за більш короткий термін часу, для цього слугують курси модульної підготовки, у порівнянні з повним курсом навчання. Дана модульна система дозволяє навчаємому самому приймати рішення щодо темпу та терміну навчання, а також щодо загальноосвітніх модулів, які дають можливість вибору різних спеціальностей. Досить широкого значення у

Великобританії набули повномасштабні модульні курсі, що дозволяють отримувати сертифікати вищої освіти[461].

Кваліфікації для того, щоб мати акредитацію на державному рівні, повинні:

- відповідати державним стандартам, мати можливість виробництва, враховуючи вимоги ринку зайнятості;
- утворюватися завдяки оцінюванню результатів навчання, які людина отримує незалежно від форми, терміну та місця навчання;
- отримуватися тільки на правильній та об'єктивній оцінці, що є гарантом відповідності роботи до національних стандартів;
- бути незалежними від будь-яких перешкод, доступні для усіх, хто бажає досягти необхідного стандарту, вільні від дискримінаційних вчинків будь-якого виду.

У більшості випадків у Великобританії функції присвоєння кваліфікації виконують галузеві Головні організації (LB), що затверджені урядом. Дані організації видають дозволи для навчальних закладів та коледжів по присвоєнню статусу «оцінювальних центрів», при цьому усі повноваження, щодо оцінки знань та трудових навичок, передаються закладам освіти, та в результаті призводять до накопичення кваліфікаційного посвідчення. В основному діяльність подібних центрів проходить в рамках закладу освіти, однак бувають випадки, коли людина отримує дозвіл на оцінювання знань та виробничих навичок, яка самостійно опановувала спеціальність або пройшла курс навчання у іншому закладі[469].

Окрім державної сертифікації вищої освіти у Великобританії створена і приватна система оцінювання. Видані свідоцтва такими приватними організаціями, незважаючи на їхній статус та авторитет, не становлять якоїсь цінності для державного сектору через відсутність контролю зі сторони держави, саме тому майже не знаходяться у прямому зв'язку з виробничим державним сектором. Така система підготовки характерна для певного підприємства або окремих секторів в економіці, що забезпечує дані установи

кадровим персоналом. Людина, яка отримала кваліфікацію лише у приватному центрі навчання, формально не визнається.

Слід зазначити, що достатньо обмежені функції мають державні органи в питаннях вищої освіти. Зокрема, Департамент освіти не може контролювати процес присвоєння кваліфікації в освітній сфері, йому відводиться тільки дорадча функція. Фінансування програм навчання молодих людей, що не мають освіти, які є безробітними, здійснює міністерство праці, а також наряду з іншими міністерствами відповідає за їхній розвиток[454].

На сьогоднішній час британські спеціалісти розглядають підготовку, підвищення кваліфікації та кар’єрний розвиток по службі як єдиний процес впродовж всієї активної життєдіяльності працівника та називаючи його терміном «вдосконалення». Якщо розглядати поняття підвищення кваліфікації та перепідготовку, слід відмітити, що в основному це процес забезпечення працівника повним комплексом теоретичних та практичних знань, умінь та навичок, які відповідають сучасним вимогам виробництва. Незалежно від рівня освіти, будь-який спеціаліст, якщо припиняє навчатися та удосконалюватися, швидко знецінюється.

Система освіти в Данії була прийнята в 1994 році. Вона визначила повні права батькам, які приймають рішення самостійно з приводу відвідування школи. Відповідно до букви закону, передбачено обов'язкову освіту для віку з семи до шістнадцяти років. Цікаво, що при цьому обов'язкове відвідування школи від дітей не потрібне. Обов'язкове або спеціальне навчання в школах проводиться безкоштовно, починаючи з 1 серпня після досягнення семи років та до 31 липня після закінчення дев'ятого класу[449].

Датська освітня система забезпечує отримання знань в школі, старшій школі та у закладах вищої освіти. Відвідування середньої школи (Folkeskole) обов'язково на протязі, як мінімум, дев'яти років. Рівноцінний рівень освіти може бути придбаний навіть вдома або в приватних навчальних закладах. Навчання в Данії проводиться безкоштовно, не виставляється оплата також при зарахуванні в будь-який з закладів вищої освіти. Учні, які відвідують старшу та

вищу школи, можуть претендувати на отримання так званої студентської допомоги, аналог нашої стипендії, яка виплачується щомісяця в установленому обсязі.

У Данії діють 5 видів ЗВО: університети (програми бакалаврату, магістратури, PhD), університетські коледжі (програми професійного бакалаврату), датські бізнес-академії (програми професійного бакалаврату та Academy Profession), художні інститути вищої освіти (програми бакалаврату, магістратури, PhD) та морські школи (програми навчання фахівців для роботи в торговельному флоті та на рибальських промислах).

Мабуть, з перерахованих рівнів освіти в поясненні потребують тільки професійний бакалаврат і програма Academy Profession (AP). Професійний бакалаврат (Professional Bachelor Degree), як зрозуміло з назви, орієнтований на навчання фахівців конкретної професії (бізнес, педагогіка, інженерна справа, IT, догляд за хворими, соціальна робота і так далі). Цим він відрізняється від бакалаврату в університетах, де студенти отримують загальні академічні знання, які покликані служити базою для магістратури. Але професійний бакалаврат триває довше: не три, а три з половиною або чотири з половиною роки. Що ж стосується Academy Profession, то ця програма триває два або два з половиною роки. Вона еквівалентна двом першим курсам професійного бакалаврату з тією тільки різницею, що в ході її готуються фахівці для роботи конкретно в бізнесі та промисловості. У деяких ЗВО студентам надається можливість доповнити Academy Profession «додатковим курсом» (top-up degree), який триває протягом півтора років, щоб в результаті отримати ступінь, повністю можна порівняти з академічним навантаженням зі ступенем професійного бакалавра[445].

Вища освіта в Данії носить скоріше практичний, ніж теоретичний характер. Вона спрямована на вирішення нагальних проблем. Ось чому поряд з традиційними лекціями тут активно застосовується система спільних студентських проектів та виробнича практика. А завдяки загальноприйнятій системі освітніх кредитів студенти можуть переводитися з одного закладу вищої освіти до іншого.

Таким чином, можна зробити висновки щодо світової системи освіти на початку XXI століття, у якій склалися та досить чітко проявляються наступні глобальні тенденції:

1. Система освіти стає більш демократизованою, більш доступною для всього населення країни, в першу чергу для талановитого молодого покоління, не зважаючи на його соціальне походження та матеріальне становище, а також спадкоємність ступенів та рівнів освіти.

2. Більш відкритим стає прагнення до забезпечення права на освіту для тих, хто бажає, тобто з'являється можливість та однакові шанси для кожної людини здобути вищу освіту у закладі будь-якого типу та рівня, незважаючи на національну та расову приналежність, політичні погляди та віросповідання.

3. Здійснюється реформація середньої (базової) школи. Основи базових знань та вмінь закладаються одночасно із забезпеченням навчаємих досить широкими можливостями навчально-професійної направленості. Слід зазначити, що на сьогодні ні одна із розвинених країн світу не гарантує успішне поєднання загальної освіти дітей та її професійну підготовленість на високому рівні саме у школі за час навчання в ній[69].

4. Для більшості розвинених країн вже тенденцією стало поступове ускладнення систем вищої освіти, винайдення та застосування інноваційних варіантів, які розраховані на молоде покоління віком 18-23 роки. Також проглядається тенденція розширення системи вищої освіти на людей старшого віку, що, з різних випадків, змінюють професію. На ряду з цим, відходять від так званих «вузьких» професій та підготовки молодої людини одночасно за декількома спеціальностями, освоєння яких проходить за досить малий проміжок часу після найму їх на роботу.

5. Проглядається поступове збільшення ринку освітніх послуг та розширення їх функцій.

6. Освіта стає одним із основних об'єктів фінансування в більшості розвинених країнах світу, відбувається усвідомлення перспективності інвестування у людський капітал.

7. У сфері управління освітою проходить пошук взаєморозуміння між жорсткою централізацією та стандартизацією освіти, з однієї сторони, та повною автономією закладів вищої освіти, з іншої.

8. Постійно відбувається розширення функцій навчально-організаційних заходів, що спрямовані на потреби різносторонніх інтересів, а також розвиток здібностей учнів.

9. Усі зусилля спрямовані на удосконалення багаторівневої системи освіти, що зможе забезпечувати досить широку мобільність в темпах навчання та у виборі навчаємими майбутньої професії. Дана система дозволяє студенту формувати здатність та прагнення до оволодіння на базі університетської освіти нової спеціальності.

10. Варто відмітити зростання гуманітарної складової змісту підготовки спеціаліста в цілому у світовій системі освіти, що виражається у збільшенні кількості наукових та навчальних дисциплін, таких як: економіка, філософія, психологія, екологія, політологія, соціологія, культурологія.

11. Ведеться робота по посиленню університізації вищої освіти та входження вищих закладів освіти до системи провідних в країні та у світі університетів, що дозволить створювати потужні університетські комплекси, науково-освітні мегаполіси на державному, континентальному та міжрегіональному рівнях.

12. Важливим є об’єднання навчальних закладів разом з промисловими комплексами, що дозволяє утворювати базу для наукових досліджень та підготовку досвідчених професіоналів для сучасних підприємств та різних фірм.

13. Постійно відновлюються цілі, зміст та технології вищої освіти, відбувається корегування навчальних програм, відповідно до розвитку науково-технічного та соціального прогресу та вимог світових стандартів освіти.

14. Збільшується міжнародне співробітництво в області освіти. Все це можливо при значному потенціалі національної системи освіти та від рівнозначних умов для партнерів, що будують свої відносини на державному рівні та на рівні окремих учасників цієї співпраці.

15. Велике значення відводиться нововведенням із збереженням національних традицій та ідентичності держави та регіонів. Освітній простір

орієнтований на розвиток людини та цивілізації в цілому, більш відкритий для створення міжнародного освітнього середовища, направлений на залучення людини до світових життєвих цінностей, а також до досягнень цілих цивілізацій.

Наведені світові тенденції розвитку освіти носять лише загальний характер. При цьому для розвитку кожного етапу освіти є свої специфічні особливості, що обумовлені своїми цілями, характером виконання та новими соціальними вимогами до рівня підготовленості майбутніх випускників.

Слід відмітити, що на сьогодні у світі існують наступні основні моделі освітніх систем. Їх можна охарактеризувати таким чином.

Американська освітня модель включає в себе молодшу середню школу – середню школу – старшу середню школу – дворічний коледж – чотирирічний коледж у складі університету – магістратуру – аспірантуру.

Кажучи про французьку модель, зазначимо, що вона має наступну систему: єдиний коледж – загальноосвітній, технологічний та професійний ліцей – університет – магістратуру – аспірантуру.

Що стосується німецької моделі, то вона має наступну структуру: загальна школа – технічне училище, гімназія та основна школа – заклад вищої освіти – аспірантура.

Структура англійської моделі: об’єднана школа – граматична та сучасна школа – коледж – університет – магістратура – аспірантура.

Якщо говорити про українську модель освіти, то вона представляє собою: загальноосвітня школа – повна середня школа, гімназія або ліцей-коледж – інститут, університет та академія – магістратура – аспірантура – докторантура. На даному етапі триває пошук та розробка нових моделей освіти, тому цей процес можна вважати безперервним[189].

Проте ефективність будь-якої моделі можна підтвердити тільки за допомогою освітньої практики та досвіду. Досить велику увагу на сьогодні, у вирішенні проблем світової освіти, приділяють міжнародним проектам та

програмам, тому що вони дають можливість сумісної участі навчальних закладів та педагогів, які представляють різні освітні системи.

Розглядаючи найбільш популярні сучасні масштабні міжнародні проекти та програми, то можна серед них виділити наступні.

Проект Еразмус, завданням якого є забезпечення мобільності студентів країн Європейського Союзу, що в рамках даної програми дозволяє до 10% здобувачів закладів вищої освіти навчатися частину терміну у закладі освіти іншої країни Євросоюзу в обов'язковому порядку[217].

Програмою проекту Лінгва передбачено підвищення ефективності вивчення іноземних мов. Перевагою є те, що вона розрахована на різний віковий контингент та розпочинається ще для учнів молодших класів.

Проект Еврика дозволяє координувати наукові дослідження закладів вищої освіти, що входять до Європейського союзу з закладами країн Східної Європи.

Метою проекту Еспріт є об'єднання зусиль закладів вищої освіти країн Європи, наукових та дослідницьких організацій й комп'ютерних фірм для створення інноваційних технологій інформаційного направлення та їх можливість використання для подальшого удосконалення системи освіти.

Одним із найбільш потужних проектів є загальноєвропейська програма Темпус, яка направлена на удосконалення мобільності освіти навчальних закладів та забезпечення їх конкурентоспроможності на світовому ринку праці.

Систему проектів являє собою програма Ірис, що спрямовані на розширення можливостей отримання вищої освіти для жінок та подальше їх працевлаштування.

Якщо розглядати останнє десятиліття, варто відзначити, що світове науково-освітнє співтовариство активно дискутує по причині широкого поширення рейтингів закладів вищої освіти: спеціалісти даної області обговорюють об'єктивність даних рейтингів, їх переваги та недоліки, відповідно до інших методів та способів оцінки діяльності навчальних закладів та перспективи розвитку рейтингування[243].

Дивлячись фактично на міжнародні рейтинги університетів, можна констатувати, що вони формують моделі та створюють стандарти сучасного вищого закладу освіти, відповідно яким і намагаються слідувати інші заклади.

Проте не всі спеціалісти даних університетських рейтингів відгукуються позитивно. Досить активній критиці піддаються методи, які використовуються у рейтингах, а саме: недостатньо обґрунтовані критерії, способи обробки статистичних даних університетів. Незважаючи на це, достатня кількість провідних закладів вищої освіти борються за лідируючі позиції у різноманітних рейтингах, що дозволить їм в подальшому зайняти вищі позиції на світовому освітньому та дослідницькому ринку, залучити нових міжнародних партнерів та студентів з інших країн.

Для залучення студентів, аспірантів, провідних професорів та дослідників до закладів вищої освіти потрібно об'єднувати зусилля між закладами, щодо просування їхніх освітніх послуг на світових освітніх ринках. Саме тому процеси реформування навчальних закладів пов'язують не лише з демографічними змінами, а й з можливістю підвищення конкурентоспроможності університетів в області системи освіти та у сфері досліджень[425].

По такому принципу здійснюють свою діяльність більшість європейських університетів, коли навколо провідного закладу вищої освіти об'єднуються профільні заклади та пропонують об'єднаний, досить широкий, спектр освітніх програм та високий науково-дослідницький рівень.

Ще одним із відносно нових феноменів є інтернаціоналізація вищої освіти, яка на рівні концепції може по різному трактуватися.

Основним двигуном для розвитку стратегічного підходу до інтернаціоналізації європейського освітнього простору на протязі останніх тридцяти років є загальноєвропейські наукові та освітні стипендійні програми, такі як програма імені Марі Кюрі та «Єразмус», що реалізовуються завдяки соціально-економічній глобалізації та підвищенню ролі знання у суспільстві.

Однак універсальної моделі інтернаціоналізації поки що не має. Існуючі міждержавні та регіональні розбіжності інтернаціоналізації постійно видозмінюються, разом з відмінностями у підходах до інтернаціоналізації, що використовуються у різних університетах.

Щодо проведених досліджень та висновків по них стосовно інтернаціоналізації, можна відмітити такі тенденції:

- значне підвищення питання інтернаціоналізації на усіх рівнях, та як наслідок, поява інноваційних стратегічних підходів та форматів інтернаціоналізації, нових національних стратегій та амбіцій;
- збільшення кількості закладів вищої освіти, що працюють над стратегіями інтернаціоналізації, які пов'язані з такими ризиками, як гомогенізація, та обмеженнями, що фокусуються на кількісних дослідженнях;
- майже скрізь проявляються проблеми з фінансуванням;
- інтернаціоналізація набуває комерціалізації та приватизації;
- на інтернаціоналізацію ефективно впливає процес глобалізації, що спрямований на підвищення конвергенції та гармонізацію дій;
- значне зрушення від кооперації до більшої конкуренції;
- у Європі усі зусилля направлені на посилення регіоналізації, що розглядається як зразок для інших регіонів та країн;
- відбувається збільшення кількості учасників та стекхолдерів інтернаціолізації , що супроводжується ризиком зміни у відношенні кількості та якості;
- недостатність достовірної інформації для проведення порівняльного аналізу та подальшого прийняття рішень;
- розвиток інноваційних напрямків, зокрема, інтернаціоналізація навчальних планів, транснаціональна освіта, цифрові технології у навчанні.

При цьому саме з впровадженням програми «Еразмус» розпочався розвиток у Європі такого стратегічного напряму як інтернаціоналізація. За допомогою цієї програми було сформоване єдине розуміння процесу інтернаціоналізації та драйверів щодо її розвитку та привело до успішного переходу країн Європи до Болонської системи[437].

Завдяки студентам, викладачам та співробітникам, заклади вищої освіти змушені відшуковувати можливості для міжнародного розвитку, вносити в освітній простір університетів інтернаціоналізацію та залучати до неї усіх зацікавлених сторін.

В наслідок такого підходу, постає необхідність для керівництва університетів вводити в життя системні інституційні інструменти для підтримки інтернаціоналізації.

Різні фактори мотивують необхідність для розвитку інтернаціоналізації, зокрема, можливість розширення доступу до джерел інноваційних знань, поява нових варіантів для розвитку партнерських відносин та навичок міжкультурних комунікацій, а також забезпечення громадського суспільства підготовленими кадрами, які здатні працювати в умовах глобалізації, у напрямку зростання іміджу закладу вищої освіти та поширення ідей за мир та взаєморозуміння.

Теоретично, дослідники розглядають стратегічні та всеосяжні підходи до процесу інтернаціоналізації, проте на практичній діяльності, у більшості випадків, до них ще досить далеко. Якщо, навіть розглядати досвід європейських країн, у яких інтернаціоналізація рахується однією з найуспішніших у світі, слід відмітити, що ситуація у різних країнах неоднозначна, про що свідчать дані в Південній, а особливо в Центральній та Східній Європі.

Підсумовуючи вище сказане, слід зазначити, що попередній аналіз наукових досліджень в області європейського досвіду організації системи вищої освіти та використання його для України, дозволяє виявити окремі проблеми, що можуть бути предметом для подальших досліджень та винайдення адекватних рішень в даній сфері. Серед таких моментів можна виділити:

- відсутність конкретизованих рекомендацій та рішень щодо адаптації накопиченої інформації та позитивного європейського досвіду системи вищої освіти відповідно до освітнього простору в Україні;
- розходження у єдиному науковому підході до питань показників та критеріїв якості різнорівневих освітніх програм в Україні та Європі[33].

Тому дані проблеми повинні стати предметом вирішення, щоб можна було сформувати ефективну систему управління вищою освітою, а також закладами вищої освіти, в першу чергу. Саме при такому підході можливе ефективне досягнення цілей, які, на сьогодні, потребують впливу усіх учасників ринку освітніх послуг.

ВИСНОВКИ ДО ПЕРШОГО РОЗДІЛУ

У **першому розділі –** *«Науково-теоретичні засади державного управління вищою освітою в Україні»* – проаналізовано стан розробки теми дисертаційного дослідження, визначено основні напрями сучасних наукових досліджень щодо обраної теми.

На основі аналізу літературних джерел із досліджуваної проблематики встановлено, що основна увага науковців за тематикою дисертації концентрується навколо питань, які пов'язані із розкриттям поняття даного феномену, акцентуванням уваги на сутності й ролі освіти в соціально-економічному розвитку держави, взаємозв'язку освіти з політикою, освіти й суспільства, освіти й управління, сутнісні характеристики освіти. Дослідниками аналізуються принципи й чинники формування державної освітньої політики, висвітлюється роль держави в управлінні вищою освітою, акцентується увага на інституційно-правовій базі забезпечення державної політики щодо управління вищою освітою, визначаються проблеми, які спонукають органи державної влади до реформування й удосконалення вітчизняної освітньої системи, розкривається зарубіжний досвід формування й реалізації державної освітньої політики з метою його використання в українській практиці.

Незважаючи на доволі ґрунтовне висвітлення в наукових джерелах різних аспектів державної політики в сфері вищої освіти, поза увагою дослідників залишається цілий ряд проблем, які виникають із введенням в життя інноваційних методів й швидкому розвитку інформаційних технологій. Тому постала необхідність виявити тенденції розвитку освітньої галузі та вплив на неї державної політики в цій сфері.

Під час дослідження встановлено, що сутність державного управління вищою освітою являє собою процес діагностики стану такої системи та виявлення недопустимих відхилень, а також своєчасне формування та проведення управлінських впливів з метою підтримки необхідного стану та режиму функціонування. При цьому управлінські дії мають організаційний

напрям в управлінні закладами вищої освіти й розробці рекомендацій науковим установам.

Виявлено, що розвиток системи освіти передбачає чітке визначення цілей й завдань, відповідність організації управління освітою[377]. З одного боку управління освітою є самостійною одиницею в загальній структурі педагогічної діяльності, котра відіграє важливу функцію в розвитку суспільства. З іншого боку управління освітою є складною ієрархічною системою. В якій верхній рівень займає державне управління освітою, на інших рівнях знаходяться органи регіонального й галузевого управління, далі – органи управління закладами вищої освіти. Ще нижче знаходиться рівень, який являє собою управління навчально-пізнавальною діяльністю здобувачів, котрі є невід'ємною частиною науково-педагогічної діяльності професорсько-викладацького складу ЗВО[5].

Визначено, що важливим моментом в управлінні освітою є державна політика в цій сфері. Мета такої політики полягає в формуванні умов для успішного розвитку кожної особистості й творчої самореалізації усіх громадян України. В останні п’ять років досить багато зроблено в плані демократизації системи вищої освіти й управління цією системою[380]. Вдосконалюється практика щодо варіативності мережі закладів вищої освіти й освітньо-професійних програм. Проходить подальший розвиток й практичне впровадження гуманістичних цінностей освіти, її спрямування на розвиток особистості здобувачів. Всі перераховані позитивні зміни стали можливими за рахунок впровадження цілої низки Законів України та інших нормативно-правових актів Верховної Ради, указів Президента України, постанов Кабінету Міністрів України, котрі впливають й регулюють розвиток сфери освіти в Україні[393].

Встановлено, що державне управління при формуванні сучасної системи вищої освіти в Україні має ряд особливостей. Державна політика в галузі освіти, як частина складової загальної політики держави, являє собою поєднання теоретичних ідей, завдань та цілей, а також практичних дій, які

направлені на розвиток освіти й входять до складу невід'ємної частини державної політики, котра направлена на розвиток й функціонування системи освіти загалом. Освітня політика держави являє собою діяльність органів державної влади, суспільних організацій для забезпечення підвищення ефективності роботи системи освіти та її функціонування в напрямі досягнення мети освітньої політики у відповідності задачам розвитку суспільства й держави загалом. При цьому основним елементом управління є якість освіти, яка досягається шляхом оптимізації взаємодії усіх факторів й умов, котрі супроводжують освітній процес для досягнення максимального результату. Освітня політика виступає не тільки джерелом, яке визначає цілі управління системою освіти в сфері її реалізації, а також є самим об'єктом управління в області розробки й реалізації функцій державного управління галуззю[28].

Під управлінням була визначена така функція організованих систем, яка спрямована на забезпечення збереження структури й підтримку режиму діяльності, поряд з реалізацією прийнятих програм й поставлених цілей. При цьому для управління характерним є надання впливу на певну систему для її переходу в новий стан, підтримку в тому чи іншому встановленому режимі.

Встановлено, що головною особливістю управління системою вищої освіти в сучасних умовах є те, що в останні роки цей процес відбувався на рівні освітньої системи. Однак важливим принципом управління вищою освітою на усіх її рівнях повинен бути принцип системності. Характерною особливістю управління новітньою системою освіти є подальший розвиток принципу автономності закладів вищої освіти, покращення можливостей самостійно визначати основні характеристики навчального процесу, методи і технології викладання, структуру кадрового потенціалу, джерела фінансування, контингент здобувачів, та, взагалі, забезпечення якісного освітнього процесу[382].

Уточнено, що сутність реалізації державного управління в системі вищої освіти полягає в інтеграції в європейський освітній простір, розширенні й поглибленні відносин освіти з європейським освітнім простором й

удосконаленні механізмів реалізації державної політики в управлінні системою вищої освіти[386]. Встановлено, що державне управління в системі вищої освіти може реалізуватися за допомогою конкретних методів, важелів та інструментів впливу при підтримці правового, інформаційного, нормативного й фінансового забезпечення.

Вивчаючи проблеми й перспективи розвитку вищої освіти в країнах Європи було установлено, що система вищої освіти в різних країнах розвивається під впливом кількох глобальних чинників, масовості й зростання доступності вищої освіти, що призводить до збільшення кількості здобувачів, глобалізації освіти й посилення міжнародної конкуренції ЗВО, а також інтернаціоналізації. Для останнього десятиліття характерні дві протилежні тенденції в системі управління вищою школою в країнах Східної Європи. З одного боку заклади вищої освіти прагнуть зберегти свою автономію, а з іншого впровадити посилення контролю з боку державних органів за їх діяльністю. Європейська освіта сьогодні схильна до процесу постійного перетворення, метою якого є подолання проблем, які з'являються всередині самої системи, та в процесі інтеграції[47].

Обґрунтовано, що вища освіта в Європі різниться в залежності від країни й конкретного університету. Однак, незважаючи на різницю форм та методів організації освіти різних держав, їх проблеми в цілому схожі. Безліч фахівців, які займаються проблемами в сфері освіти, виділяють кілька напрямів:

- різноманіття Європи (відсутня єдність етнічного, культурного, соціального, політичного, мовного й освітнього сенсу);

- стрімке старіння населення Європи в цілому, що викликає зростання міграції;

- масове включення мігрантів в освітню систему (проблема міжкультурної взаємодії й мультикультуралізму);

- зниження освітнього рівня.

У зв’язку з цим з’ясовано, що нові реалії розвитку сучасної вищої освіти призводять до необхідності створення адекватної й своєчасної реакції з боку

країн Євросоюзу на виклики XXI століття, які створюють принципово нову ситуацію в сфері освіти в університетах.

Окрім цього виявлені окремі проблеми в області європейського досвіду організації системи вищої освіти й використання його для України:

- відсутність конкретизованих рекомендацій та рішень щодо адаптації накопиченої інформації й позитивного європейського досвіду системи вищої освіти відповідно до освітнього простору в Україні;

- розходження у єдиному науковому підході до питань показників та критеріїв якості різнорівневих освітніх програм в Україні та Європі[51].

Разом з цим, з’ясовано, що для розвитку системи вищої освіти в сучасних ринкових умовах господарювання, необхідне розроблення новітніх методологічних рішень для їх функціонування. Достатню увагу слід приділяти винайденню інноваційних й диверсифікованих джерел та методів фінансування завдяки впровадженню якісних підходів до організації планування доходів й витрат, впровадження сучасних напрямів розвитку закладів вищої освіти.

Отже державне управління вищою освітою буде виступати як цілісна, відкрита система з ієрархічною підпорядкованістю й погодженням з центральними органами управління[76].

РОЗДІЛ ІІ
МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ РЕФОРМУВАННЯМ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

2.1. Сутність реалізації державного управління в системі вищої освіти

Сьогодні у нових умовах розвитку відбувається перетворення державного управління вищою освітою в різних країнах світу, проходить зміна централізованого жорсткого адміністративного контролю на гнучке управління автономними закладами вищої освіти, котрі функціонують під впливом різних організаційних та економічних методів і інструментів. У теперішній час система державного управління вищою освітою в Україні також проходить процес постійних змін[19].

З одного боку необхідно вдосконалювати механізм державного управління освітою, тобто розробляти принципово нові підходи до форм та методів управління, а також визначати науково обґрунтовані нормативно-правові аспекти державного регулювання. З іншого боку, організаційно-економічна складова ЗВО в умовах інноваційного розвитку та глобалізації відстає від національних об’єктивних потреб суспільства. Тому важливим та необхідним вже сьогодні є створення єдиного ефективного інформаційного забезпечення в системі закладів вищої освіти.

В загальному, при реалізації державної політики в нашій державі щодо розвитку вищої освіти в руслі інтеграції в європейський освітній простір, варто створювати передумови для розширення та поглиблення відносин освіти з європейським освітнім простором та удосконалювати механізми реалізації державної політики в управлінні системою вищої освіти[23].

Важливою складовою загальнодержавної економічної політики в нашій державі є гуманітарна політика, котра визначає принципи державного управління в галузі освіти. Гуманітарна політика являє собою систему рішень, які забезпечують утворення умов для розвитку суспільства в напряму

соціально-гуманітарного вектора, інтелектуальної, соціальної та духовної безпеки кожного громадянина, реалізації його духовних благ та збагачення творчого потенціалу. Фундаментом гуманітарної політики є визнання невід'ємних прав людини, а саме: право на гідне життя кожного, незалежно від расових, національних, релігійних, статевих, вікових, індивідуальних, а також соціальних ознак. Держава при цьому виступає як суб'єкт гуманітарної політики, а також органи державної влади і місцевого самоврядування, різні політичні партії, соціальні групи[257]. Може бути суспільство або ж окрема особа.

Державна гуманітарна політика направлена на послідовну діяльність держави у формуванні відносин з кожним громадянином та суспільством в цілому. Вона проводиться за допомогою органів державної виконавчої, законодавчої та судової гілок влади із залученням громадськості та врахуванням основних прав людини. Метою такої політики є можливість досягнути якісно високого життєвого, духовного та інтелектуального рівня людини, в її особистих інтересах та в інтересах держави[88].

В європейському просторі серед економічно розвинених країн в класичному наборі цілей гуманітарної політики можна виділити такі напрями:

- економічне зростання;
- економічна ефективність;
- повна зайнятість;
- стабільний рівень цін;
- економічна свобода;
- економічна забезпеченість;
- справедливий розподіл доходів;
- збалансованість зовнішньоекономічних відносин.

До сфери гуманітарної політики та пріоритетів її розвитку по освітнім напрямам можна віднести наступні:

- вплив культурної політики повинен бути направлений на створення умов для всебічного розвитку духовного потенціалу особистості і в цілому

суспільства, забезпечувати доступність користування послугами закладів культури та гарантії свободи творчості[107];

- політика у сфері науки повинна забезпечувати потреби держави у сфері науки, формувати інтелектуальний потенціал суспільства, формувати нову систему національної науково-технологічної політики та її органічне входження у світовий науковий простір, підвищувати стан науки у суспільстві, підвищувати взаємну залежність науки та економіки;

- для політики в освітній сфері характерним є забезпечення доступності до освіти, створення за допомогою засобів державної політики умов для всестороннього розвитку усіх галузей освіти, котра є основою для соціально-економічного, культурного, духовного та інтелектуального розвитку суспільства, збереження усіх позитивних досягнень та освіти, впровадження закордонного досвіду в плані розвитку освіти, збагачення освітнього простору нашої держави[118].

На думку І. Силадій, гуманітарну політику в плані реалізації задач та пріоритетів бажано здійснювати по різним напрямкам та усіма органами державної влади й місцевого самоуправління. В основі єдності усіх напрямків повинні бути ідеї національного характеру гуманітарної політики, формування національної свідомості, захист цінностей, котрі прописані в конституції України, консолідація суспільства до поєднання та праці.

На економічний ріст і підвищення економічної ефективності при зростанні інформаційного суспільства має великий вплив інноваційні технології. В даному напрямку гуманітарна політика має забезпечувати всю об’єктивність бази наукової діяльності за допомогою оновлення механізмів здійснення державної політики в управлінні вищою освітою, надавати забезпечення якості освіти та відповідність зі структурою потреб ринку праці. А складовими частинами механізму державного управління будуть особливості сфери, котру він регулює[126].

Що стосується означення терміну механізм державного управління – це система, котра призначена для практичного здійснення державного управління

і досягнення поставленої мети, яка має визначену структуру, важелі, методи, інструменти впливу на об’єкт управління із відповідним нормативним, правовим та інформаційним забезпеченням.

На думку Л. Приходченка до складових механізмів державного управління необхідно віднести цільову, економічну, організаційну та інформаційну складові. При цьому, початковим елементом в структурі механізму є цільова складова. Правовій складовій належить функція визначення всієї можливої сукупності режимів функціонування, а формування нормативної складової залежить від розпоряджень та рішень місцевих органів влади. Однак при такому тлумаченні складових, зміна правових актів проходить набагато повільніше за нормативних. Це говорить про те, що більш вагоме значення мають останні для функцій механізму державного управління[128].

До функцій організаційної складової відноситься визначення прав, компетенцій і обов’язків, а також відповідальність під час процесу формування та прийняття рішень управлінського характеру. Якщо розглядати зв'язок між організаційною та нормативно-правовою складовою, необхідно відзначити, що розподіл компетенцій, які прописані в правових документах визначають межі, проте не тлумачать зміст. Останній при цьому відбувається в процесі роботи організаційної складової.

Економічна складова державного управління містить в собі вартісну оцінку результатів процесу управління, що дозволяє проводити оцінювання таких рішень. Також обов’язковим елементом будь-якого механізму є інформаційна складова, котра носить наскрізний характер. В зміст даної складової входить структура, яка складається з інформаційної бази даних, джерела та споживачі цієї інформації, а також процес, що дозволяє обробляти дану інформацію[129].

В своїх доводах Л. Приходченко вказує на те, що кожна з цих складових містить в собі своє призначення, має свій зміст, методи функціонування, тим самим достатньо суттєво впливає на характеристики управлінського процесу, а

при їхній оптимальній взаємодії проходить формування ефективних управлінських рішень.

На думку Н. Мирної для визначення структури комплексного механізму необхідно застосовувати сукупність декількох основних складових, які являють собою окремі механізми, котрі об'єднані в цілісну систему організаційних, інституційних, правових і фінансових засобів, котрі можуть функціонувати оптимально в комплексі. В такому випадку будуть досягнуті цілі державної політики, а також така взаємодіє приведе до підвищення їх ефективності[159].

Загальна структура механізму державного управління зображена на рис. 2.1.

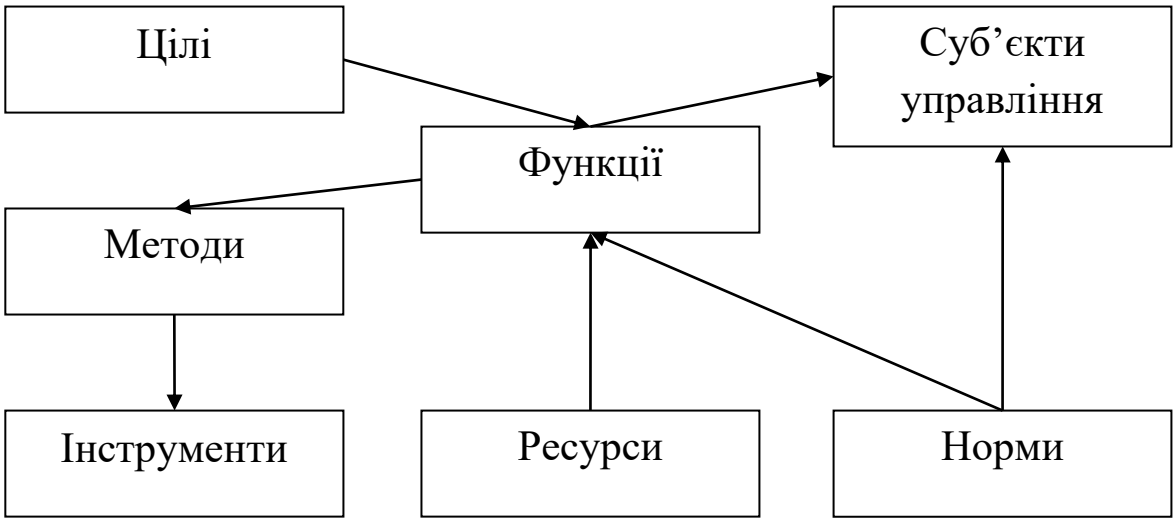

Рис. 2.1 Загальна структура механізму державного управління

В своїх дослідженнях В. Боделан стверджує, що організаційна структура механізму державного управління являє собою сукупність управлінських ланок, а також зв'язків між ними, в результаті чого відбувається реалізація цілей та завдань держави взагалі або ж на окремому напрямі. Він стверджує, що така складова забезпечує взаємовідносини між усіма ланками та створює зв'язки між ними, котрі в подальшому виражають взаємодію та координують елементи всередині такої системи. В основі її координації лежать цілі та завдання, котрі реалізуються завдяки функціям, які в свою чергу є визначальними в

організаційній структурі та визначають необхідність окремих елементів системи та її архітектуру в цілому[167].

На думку Р. Рудницької, структура механізмів державного управління складається з наступних основних елементів: методів, важелів, інструментів, політики, правового, нормативного та інформаційного забезпечення. Ми також підтримуємо таку думку, однак як доповнення вважаємо, що склад механізму державного управління кожної сфери суспільного розвитку змінюється в залежності від особливостей кожної сфери.

Щодо визначення видів та кваліфікації механізмів державного управління в літературі з державного управління існують різні підходи. Наша думка співпадає з думкою Н. Брюховецької, яка вважає, що від переваги акцентів на різні сфери управління, в механізмі управління буде змінюватися назва. При застосуванні державного механізму управління в залежності від проблем, які потрібно вирішити, він може буди складним, тобто комплексним, що складається із окремих видів механізмів:

- економічний механізм державного управління, котрий здійснює банківську, грошово-валютну, інвестиційну, інноваційну, кредитну, податкову, страхову діяльність;
- мотиваційний механізм, який складається із сукупності командних і адміністративних та соціально-економічних стимулів, які спонукають державних службовців до ефективності в результаті своєї діяльності;
- організаційний механізм формується з об’єктів та суб’єктів державного управління, які визначають завдання, функції, цілі, методи управління і організаційні структури;
- правовий механізм – це нормативне та правове забезпечення: сюди відносяться закони і постанови Верховної Ради України, укази Президента, постанови і розпорядження Кабінету Міністрів, а також методичні рекомендації і інструкції (рис. 2.2).

Рис. 2.2 Класифікація механізмів державного управління

В даному контексті вища освіта розглядається як об'єкт державного управління і відноситься до загальнодержавного рівня, яка безпосередньо підпорядковується вищим органам державного управління. Важливо зазначити, що механізм державного управління, як система, може реалізуватися за допомогою конкретних методів, важелів та інструментів впливу при підтримці правового, інформаційного, нормативного та фінансового забезпечення[193].

Основними складовими механізмів державного управління ЗВО Міністерства освіти і науки України в умовах інтеграції в європейський освітній простір є механізми зображені на рис. 2.3.

Рис. 2.3 Структура механізму державного управління ЗВО Міністерства освіти і науки України

Методи державного управління по формі впливу можна розподілити на прямі і непрямі. Суб'єкти управління функціонують за допомогою методів прямого впливу. Однак особливість державної політики в сфері освітніх послуг у контексті процесу євроінтеграції полягає в тому, що при ринкових відносинах та стабілізації економіки, функції прямого впливу держави будуть звужуватися

на сферу освіти, а це дає можливість більше зосереджуватися на методах непрямого впливу на даний процес[24].

Форми непрямого впливу держави на освітню діяльність можуть проявлятися у вигляді державного кредитування, державних позик, податкового регулювання, амортизаційної політики, стандартизації.

В залежності від надання освітніх послуг, складовими важелів державного управління освітньою діяльністю можуть бути:

- економічна доцільність, яка є мотивацією освітньої діяльності, впливає на державне замовлення, прогнозування і програмування діяльності в освітній галузі;
- обґрунтування обсягів і джерел фінансування;
- виконання вимог усіх правових документів.

До інструментів механізму державного управління можна віднести технологічні, зокрема, ціноутворення, ставки податків і пільги з оподаткування, проценти за кредит, а також програмні, а саме: директивні заходи макроекономічних планів та цільових комплексних програм, норми і нормативи, державні гарантії та державні закупівлі, квоти і ліміти, а також ліцензії.

Що стосується рішень, які лежать в компетентності органів державного управління, то вони постійно несуть в собі правовий, інформаційний, нормативний, а також фінансовий та економічний характер. Функціонування ЗВО в системі Міністерства освіти і науки України відбувається згідно до чинного законодавства держави та законів в сфері освіти:

- «Про освіту»[236];
- - «Про вищу освіту»[252];
- - «Про наукову та науково-технічну діяльність»[322];

Указів Президента України:

- «Про основні напрями реформування вищої освіти в Україні»;
- - «Про національну доктрину розвитку освіти»[311];

- - «Про заходи вдосконалення системи вищої освіти України». Постанов Кабінету Міністрів України:

- - «Про затвердження Положення про державний вищий заклад»[312];

- - «Про затвердження переліку платних послуг, які можуть надавати ЗВО»[310].

Якщо аналізувати нормативну, правову, інформаційну та фінансово-економічну базу, яка забезпечує роботу бібліотечного та інформаційного секторів ЗВО, важливо зазначити, що вона складається з двох управлінських структур.

Для забезпечення розвитку і реалізації державної політики в освітній галузі необхідно зберегти існуючу та вдосконалювати наявну систему вищої освіти за рахунок покращення якості надання освітніх послуг, підняття рівня освіченості кожного громадянина держави, шляхом розширення можливостей отримувати вищу освіту, створення та дотримання рівноправного доступу до вищої освіти, додаткового фінансування у вигляді цільових та пільгових кредитів, функціонування збалансованої структури і обсягів підготовки майбутніх фахівців, котрі навчаються за державним замовленням. При цьому варто врахувати зацікавленість кожного громадянина, держави і суспільства, завдяки наданню соціальних пільг студентам та гарантій згідно законодавства[328].

Окрім цього, необхідно зазначити важливість державної політики в області міжнародного співробітництва і вищої освіти, відповідно до чого держава здійснює:

- діяльність щодо розвитку і налагодження взаємовигідного міжнародного співробітництва у рамках двохсторонніх та багатосторонніх договорів,

- створює умови для міжнародного співробітництва ЗВО усіх форм власності: виробничих, наукових, проектних, медико-профілактичних, клінічних, культурно-освітніх організацій і закладів, які можуть забезпечити

функціонування і розвиток освітньої системи, управлінських органів вищою освітою, завдяки бюджетному фінансуванню;

- надання пільг по оплаті податків і зборів, що пов'язані із закупівлею і ввезенням на територію України навчального, наукового та виробничого обладнання і матеріалів для забезпечення освітньої, наукової і науково-технічної діяльності.

Основними пріоритетними напрямами розвитку державної політики в освітній галузі можна виділити наступні:

- особистісна орієнтованість вищої освіти;
- формування загальнолюдських і національних цінностей;
- рівноправні умови для кожного громадянина нашої держави для отримання вищої освіти;
- постійне вдосконалення якості освіти та оновлення її змісту і форм організацій в навчально-виховному процесі;
- формування системи безперервного навчання;
- органічне поєднання освіти і науки;
- розвиток дистанційної освіти;
- формування умов для економічних і соціальних гарантій, а також професійної самореалізації педагогічних, науково-педагогічних кадрів, підвищення їхнього статусу;
- впровадження інновацій в освіті і застосування інформаційних технологій;
- застосування сучасних засобів навчання і виховання, повне забезпечення ними ЗВО;
- створення конкурентоспроможності на ринку освітніх послуг і забезпечення його науково-методичного функціонування[326].

Разом з цим, стан справ у освітній галузі, темпи і глибина перетворень не в повній мірі задовольняють потреби кожної людини, суспільства і держави в цілому.

До процесів, які визначають розвиток людини як головну мету і стають основним показниками сучасного прогресу можна віднести:

- глобалізацію;
- зміну технологій, перехід до постіндустріального інформаційного суспільства;
- становлення пріоритетів постійного розвитку та інші притаманні риси сучасній цивілізації.

Потреба у радикальній реформації освітньої сфери ставить перед державою і суспільством задачі, котрі забезпечуть пріоритетність розвитку освіти і науки, першочерговість вирішення її проблем[330].

Однією з актуальних задач є забезпечення доступності до отримання якісної освіти на протязі всього життя для кожної особистості, а також подальше становлення її національного характеру. Необхідно постійно оновляти зміст освіти і підходи до організації навчально-виховного процесу з дотриманням демократичних цінностей та ринкових основ економіки, а також науково-технічного прогресу.

На сьогодні залишаються серйозні питання щодо стану фінансування освіти і науки, недостатнім є рівень оплати праці освітніх працівників. Державну підтримку потребують всі профільні рівні освіти, навчання здібних та обдарованих студентів, а також особистостей з особливостями психічного та фізичного розвитку[343].

Така проблема по фінансування освітньої галузі є досить актуальною, тому що від цього залежить ефективність функціонування ЗВО і забезпечення високоякісних освітніх послуг. Це призведе до інтеграції наукових установ із зовнішнім освітнім середовищем і дозволить впровадити в освітній процес інноваційні освітні технології.

В останні роки багато європейських розвинених країн орієнтовані на фінансування закладів вищої освіти та значна увага приділяється безпосередній підтримці студентів. Така зміна ролі державного підходу в галузі вищої освіти веде до змін в механізмах державного фінансування системи вищої освіти.

До таких механізмів, де відбувається залучення соціальних інвестицій в освітній галузі необхідно віднести:

- інвестування коштів у виробництво в сфері освітніх послуг;
- підтримка в фінансовому плані окремих ЗВО;
- фінансова підтримка безпосередньо тим громадянам котрі навчаються;
- підтримка з боку кінцевих споживачів освітніх послуг.

На сьогоднішній день новітні механізми державного інвестування у вищу освіту будуються при зменшеному фінансуванні та розвитку ринкових відносин в галузі освіти.

На думку С.Я. Саліли, можна виділити два головні напрями зміни в механізмах державних інвестицій в систему вищої освіти при сьогоднішньому розвитку ринку освітніх послуг, а саме:

- створення квазі-ринку в державному секторі освіти;
- розвиток контрактації в галузі освіти.

Такі зміна, а також розвиток ринку може відбуватися лише при наступних умовах:

- коли існує реальна конкуренція між постачальниками освітніх послуг;
- при відсутності конкуренції, відбувається формальність між покупцем та постачальником освітніх послуг;
- укладання договору з монополістом , котрий не має стимулу для пошуку якісних шляхів надання освітніх послуг, проте такий підхід може привести до неефективного використання суспільних коштів.

Враховуючи необхідність реформування системи вищої освіти України і забезпечення її відповідними соціальними інвестиціями та якості освітнього процесу, які викликані процесами глобалізації та самореалізації, необхідно будувати таку систему на наступних пріоритетних напрямах (рис. 2.4)

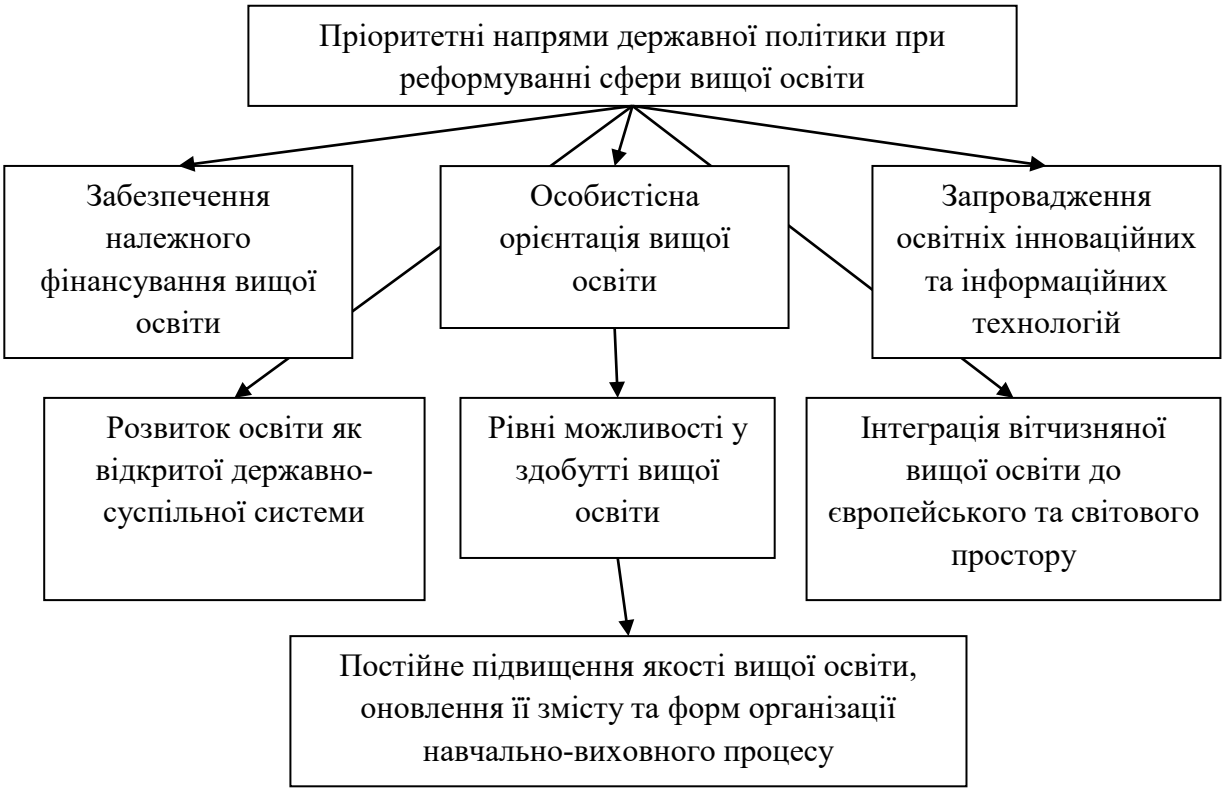

Рис. 2.4 Пріоритетні напрями державної політики у реформуванні сфери вищої освіти

Важливо суттєво зміцнювати навчально-матеріальну базу, проводити комп'ютеризацію ЗВО, запроваджувати технології, забезпечувати ефективну підготовку і підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних кадрів, вводити новітні економічні і управлінські механізми розвитку освітньої системи. Дані проблеми вимагають першочергового вирішення. Саме тому в Україні необхідно забезпечувати прискорений, випереджаючий інноваційний розвиток, а також створювати умови для розвитку самоствердження та самореалізації особистості на протязі всього життя[379].

Для розвитку системи вищої освіти в сучасних ринкових умовах господарювання, необхідно посилювати увагу до розроблення новітніх методологічних рішень для їх функціонування. Достатню увагу слід приділяти винайденню інноваційних та диверсифікованих джерел та методів фінансування завдяки впровадженню якісних підходів до організації

планування доходів та витрат, впровадження сучасних напрямів розвитку закладів вищої освіти[366].

Якщо розглядати нормативні та правові акти, котрі приймаються міністерствами, в контексті управління інноваційною та інформаційною освітньою сферою, варто зазначити, що тут спостерігається певна неузгодженість (рис 2.5).

З одного боку, структурні підрозділи ЗВО, регламентовані наказами Міністерства освіти і науки України, а з іншого боку – наказами Міністерства культури та туризму України (далі - МКТУ). Щодо питань формування штатної структури, нормативів та норм, інструкцій, стандартів та звітності підрозділів ЗВО проходить відповідно до наказів та методичних вказівок МКТУ, а нормативними документами МОНУ регулюються функціональні обов'язки працівників підрозділів в закладах освіти.

Окрім цього, реалізація фінансової складової відбувається завдяки фінансуванню та контролю використання державних коштів, та проводиться тільки на рівні Міністерства освіти і науки України в межах однієї освітньої установи, тому що підрозділи при ЗВО не є окремими юридичними особами. Якщо провести порівняльну лінію, можна зазначити, що у країнах колишнього пострадянського простору (Білорусії, Росії) управління ЗВО здійснюється лише одним освітнім управлінським органом. Тому ми вважаємо, що державне управління з позиції системного підходу, варто розглядати як цілу, відкриту систему із ієрархічною підпорядкованістю і погодженням з централізованим управлінням[369].

Якщо проводити аналіз інноваційних технологій при управлінні ЗВО необхідно зазначити наступне.

Якщо застосовувати інноваційні технології при управлінні ЗВО, то характерною ознакою буде пошук інноваційних технологій у психологічній та педагогічній науці для формування політики стратегічного управління розвитком системи ЗВО.

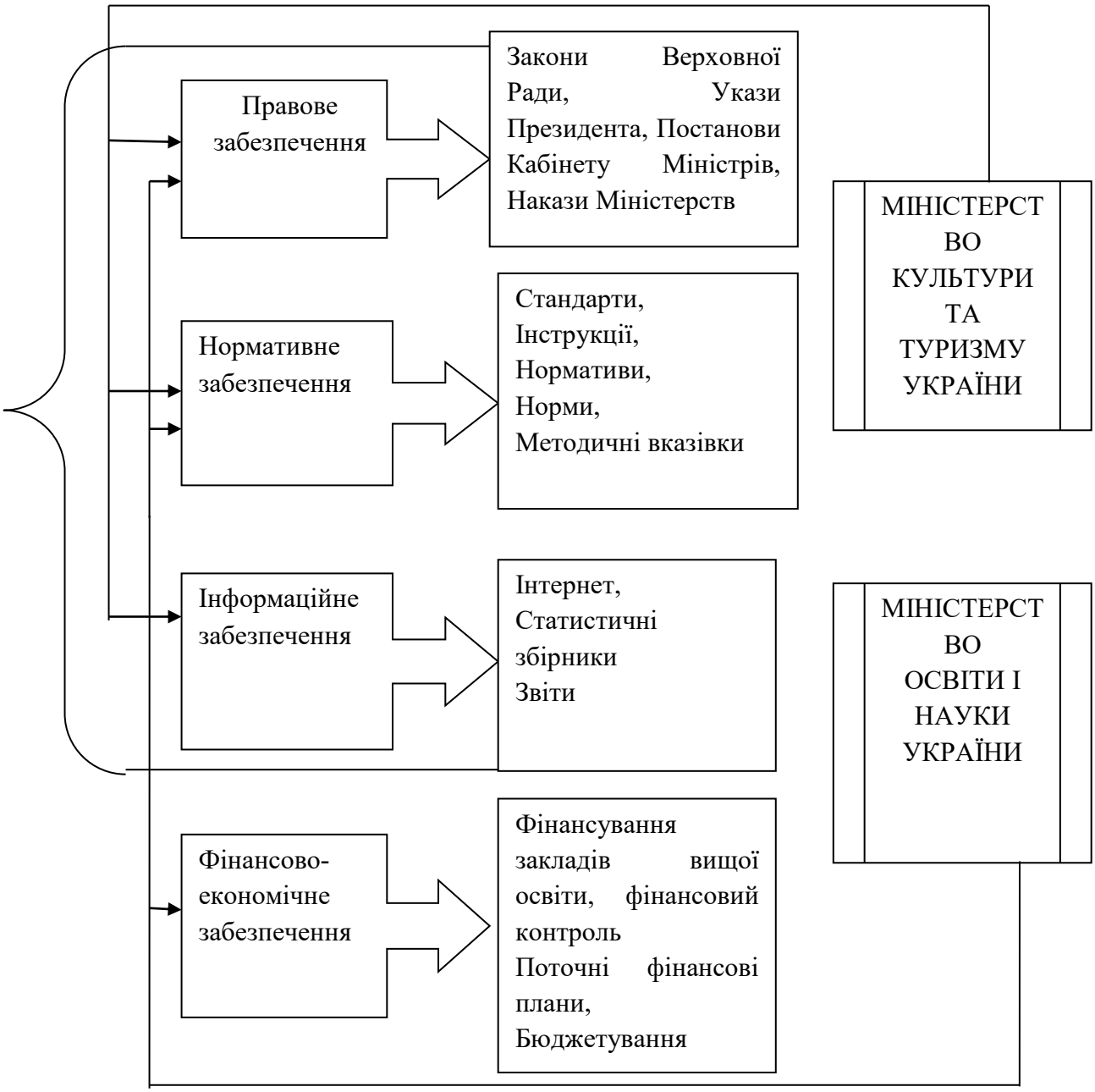

Рис. 2.5 Реалізація механізмів державного управління в інноваційній та інформаційній сфері закладів вищої освіти

При такому підході предметом управління в науковому й практичному плані буде заклад вищої освіти взагалі або ж його головні структурні блоки:

- науково-педагогічні працівники;
- студентські організації;
- науково-дослідницький процес;

- навчально-виховний процес.

Даний момент можна пояснити створеними стереотипами управлінського мислення, при якому зв’язки-відношення між цілісністю і елементами або блоками системи не розглядаються керівниками як якість, котра утворює диференційовану цілісну систему взаємопов’язаних компонентів, а також може бути частиною системи вищого рівня.

Все це говорить про те, що в питаннях інноваційних технологій в управлінні ЗВО існують певні протиріччя, котрі вимагають поглибленого наукового дослідження.

Складовою частиною управління ЗВО в науковому плані є впровадження інноваційних та виробничих технологій, застосування інноваційних матеріалів. А це не можливо буде здійснювати без наявного висококваліфікованого наукового потенціалу в ЗВО. Завдяки вищій освіті відбувається формування та відтворення уміння науково-педагогічних працівників в різних галузях виховувати сучасне покоління свідомих майбутніх фахівців, котрі якісно будуть пристосовані до роботи в нових суспільних умовах.

Якщо проводити оцінку взагалі успішності системи вищої освіти, варто зазначити, що вона ґрунтується на задоволенні потреб сучасного ринку, успішність студента оцінюється не лише на основі засвоєння теоретичних знань, але й набуття ними практичних навиків.

Також для того, щоб використовувати інноваційні технології при управління ЗВО варто постійно оновлювати та покращувати матеріально-технічну базу, а аналізуючи ЗВО ми бачимо, що сьогодні в системі вищої освіти існує досить багато проблем, котрі гальмують її розвиток. Однією з таких основних проблем можна назвати невідповідність між матеріально-технічною базою ЗВО та науково-технічним та технологічним розвитком сучасних наукових, дослідницьких та виробничих процесів. Ще одна проблема у визначені об’єктивної необхідності в розробці галузевих стандартів вищої освіти нашої держави нового покоління для всіх спеціальностей та категорій, враховуючи новітні технології та запровадження їх у навчально-виховний

процес. Також є проблема у забезпеченні ЗВО навчальними посібниками, котрі будуть відповідати вимогам галузевих стандартів вищої освіти України.

При управлінні ЗВО із застосуванням інноваційних технологій, необхідно комплектувати заклади вищої освіти висококваліфікованими кадрами, при цьому роблячи акцент на науково-педагогічних працівників, які сьогодні сформовані майже на 90%.

Такий вектор може інтерпретуватися як універсальний управлінський цикл, де проводиться аналіз як окремих функцій процесу управління, так і аналіз цілісного циклу. Суть цього аналізу полягає в об'єктивній оцінці послідовності кожної функції усіх етапів наукового пошуку оптимального вектора дослідження. Варто зазначити, що при деталізації цього підходу, можливо розглядати інноваційну технологію, яка зовсім не обов'язково буде формуватися на новітніх категоріях та принципах. Таким чином інноваційність технології буде визначатися встановленням нових системо утворюючих зв'язків, які виникають між існуючими науковими категоріями з поглибленою їх трактовкою щодо можливості ефективного застосування в системі управління ЗВО[398].

Якщо розглядати проблему інформатизації сфери освіти, то її необхідно розглядати тільки в контексті загальної інформатизації всього суспільства. Кожні два-три роки відбувається подвоєння обсягу знань у сучасному світі. Саме тому багато розвинених країн в світі переходять від індустріального до інформаційного суспільства. Наша держава також робить суттєві кроки в цьому плані та не стоїть осторонь цих процесів, вживаючи активно заходи, котрі спрямовані на інформатизацію суспільства в нормативно-правовому, науково-теоретичному, матеріально-технічному та практичному напрямах.

Якщо розглядати нормативно-правовий напрям, то він забезпечується Законом України «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні». При цьому основна ознака інформаційного суспільства – це доступність для кожної особистості створювати та накопичувати інформацію, мати вільний доступ до неї, використовувати та обмінюватися інформацією. Всі

ці умови дадуть можливість для суспільного і економічного розвитку суспільства та покращення умов життя.

Стратегічна ціль розвитку інформаційного суспільства в Україні, згідно Закону, забезпечення інформаційної та комп'ютерної грамотності всього населення, завдяки системі освіти, яка буде орієнтована на застосування інноваційних інформаційно-комунікативних технологій, що будуть формувати всебічно розвинену особистість[258].

Забезпечення основних засад розвитку інформаційного суспільства буде освітньо-професійна підготовка кожного громадянина до життя та роботи в інформаційному середовищі.

Щоб досягти поставлену мету, Закон направлений на розвиток національно-освітнього простору, формування методології і методики використання мультимедійних комп'ютерних технологій, а також забезпечення їхнього впровадження під час навчального процесу, пріоритетність напряму удосконалення підготовки кадрів з інформаційно-комунікативних технологій, покращення стану з матеріально-технічним забезпеченням процесів інформатизації, підвищення комп'ютерної грамотності населення, а також намагання розвивати національну науково-освітню мережу, інтегруючи її в європейський науково-освітній простір[383].

Такий підхід можливо вважати об'єктивним, так як інформатизація суспільства досить тісно пов'язана із галуззю освіти, а точніше без неї не сумісна. Окрім цього такий зв'язок є двостороннім, так як завдяки інформатизації суспільства підвищується інформатизація, а якість освіти забезпечує суспільство висококваліфікованими кадрами, котрі спроможні створювати та запроваджувати в усі сфери суспільної діяльності передові інформаційні технології.

Підсумовуючи вище зазначене, необхідно сказати, що інформатизація новітнього суспільства повинна бути базисом для глобалізації його процесів. Результат освітніх процесів характеризується латентним періодом, так як знання отримані в період навчання, у зв'язку з стрімким оновленням

інформаційного простору, можуть швидко втрачати актуальність. Саме тому необхідно впровадження в освітню практику новітні інформаційні технології та змінювати педагогічну парадигму в векторі самостійності пошуку набутих знань[260].

Як підсумок, на основі проведеного аналізу, варто впроваджувати структурний механізм реалізації державної політики в галузі вищої освіти при сучасних умовах інноваційного розвитку України. При цьому невід'ємними компонентами повинні бути: важелі, методи і інструменти, а також правове, нормативне, фінансово-економічне і інформаційне забезпечення.

Проаналізувавши стан реалізації механізмів державного управління в галузі інновацій та інформації ЗВО можна говорити про те, що державне управління вищою освітою з позиції системного підходу необхідно розглядати як цілісну, відкриту систему з ієрархічною підпорядкованістю і погодженням з центральними органами управління[264].

При такій моделі механізмів реалізації державної політики в області вищої освіти при умові інноваційного розвитку держави, буде досягатися основна мета, тобто підготовка висококваліфікованих кадрів, котрі стануть конкурентоспроможними на світовому, європейському та національному ринках праці[3].

Надалі залишаються актуальними питання щодо розкриття сутності і напрямів в плані реалізації механізмів державного управління ЗВО в сучасних умовах динамічного розвитку нашого суспільства та використання інноваційних підходів в області державного управління[266].

Як висновок, необхідно зазначити, що процес реформування і розвитку державної політики в області вищої освіти в умовах інформаційного суспільства об'єктивно змінюються традиційні та формуються нові вектори взаємозв'язків між державними інституціями і освітою, і як наслідок приводить до актуальності формування новітньої державної політики в області освітніх послуг.

2.2. Аналіз сучасного стану державного управління підготовки кадрів вищої школи в Україні

Для розвитку сфери вищої освіти в Україні важливою необхідністю є формування професійної компетентності кадрів та керівних кадрів закладів вищої освіти в період інноваційних змін, а також підвищення їхнього профільного рівня. Основу підготовки та підвищення профільного рівня забезпечує тільки спеціальна освіта. Одну із важливих ролей у даному аспекті відіграє підготовка фахівців державного управління у сфері освіти та управління закладом вищої освіти. Це стосується керівних кадрів сфери освіти на районному, міському та регіональному рівнях та керівників закладів вищої освіти для яких основне завдання полягає у забезпеченні реалізації державної освітньої політики[6].

Новітня модель кадрової політики вищої школи являє собою статичну систему, яка орієнтована на збереження та продовження усталених практик, порядку присвоєння наукових ступенів, а також вчених звань. Така модель формує в вищій школі дух закритості та конформізм, а також низьку мобільність викладачів та кулуарність.

При статичній моделі кадрової політики викладач вищої школи не намагається максимально викладатися на протязі всієї своєї академічної кар’єри. При досягненні якогось відповідного рівня у вигляді наукового ступеня або ж вченого звання викладач не завжди намагається здійснювати далі свій науковий ріст, а просто імітує роботу в плані нових якихось результатів в науково-педагогічній роботі[268].

Для статистичної моделі кадрової політики характерним є орієнтація на пошук мак сильної повноти вимог до кандидатів на вчені звання та наукові степені. При зміні таких вимог на протязі певного періоду не відіграє роль при сприйняті наукових степенів та вчених звань, котрі отримувались в різні періоди. Документи про присвоєння вчених звань та наукових степенів в такій

моделі розглядаються як незмінні цінності. При наявності таких документів вирішуються відповідні кадрові питання у вищій школі[270].

При такій моделі викладача вищої школи можна вважати не активним суб'єктом дії, а більше пасивним реципієнтом. У віці до 40 років викладачеві вищої школи все менше виникає бажання працювати як самостійний суб'єкт, при цьому він все більше намагається виконувати роль інструменту дії. Найефективнішим способом поведінки при статичній моделі кадрової політики може бути пасивність, а також винайдення компромісу з існуючими практиками. Тим поведінки викладача вищої школи в даній моделі можна визначити як пристосованість[271].

Сьогодні кадрову політику вищої школи назвати успішною досить складно. Неефективність такої політики визначається декількома причинами, а саме: відсутністю стратегії розвитку, реформування вищої освіти та нерозумним визначенням завдань щодо кадрової політики[26].

Сьогодні багато науковців займаються дослідженням питань підготовки фахівців за профільним рівнем «магістр». Зокрема, В. Кремень наголошує про важливість створення системи саморозвитку кожної особистості, котра буде методично забезпечена та буде вказувати на необхідність навчання фахівців з управлінської освітньої діяльності на різних рівнях. На думку В. Кременя, у сучасних умовах інноваційні функціональні можливості фахівців управління потребують змін в області забезпечення якісної вищої освіти та професійної підготовки, а також при управлінні якістю навчальних програм, при методиці викладання та діагностиці професійних якостей спеціалістів всіх категорій тощо.

Керівниками закладів вищої освіти недержавних форм власності призначаються їхні власники, а також уповноважені ними органи з погодженням відповідних місцевих органів управління освітою. Керівники закладів вищої освіти здійснюють свою діяльність на основі положення та статуту відповідного закладу. Відповідно до чинного законодавства педагогічну діяльність здійснюють працівники з високими діловими та

моральними якостями, які мають освіту відповідну спеціальності та професійно-практичну підготовку, стан здоров'я яких дозволяє виконувати службові обов'язки. В закладах вищої освіти третього та четвертого рівнів акредитації педагогічну діяльність здійснюють науково-педагогічні працівники. Згідно переліку Кабінету Міністрів встановлюється кількість посад наукових та науково-педагогічних в закладі вищої освіти.

Щороку проводиться конкурсний набір на роботу науково-педагогічних працівників, котрі в подальшому укладають трудовий договір чи контракт.

Через встановлений проміжок трудової діяльності, педагогічні та науково-педагогічні працівники підлягають атестації, по результатам якої визначається їх відповідність займаній посаді, рівню кваліфікації, надається відповідна категорія та педагогічне звання. Міністерством освіти і науки України затверджений порядок проведення атестації наукових та науково-педагогічних працівників.

Для присудження категорій та педагогічних звань для науково-практичних працівників встановлений порядок, котрий визначається Кабінетом Міністрів України. Під час атестації рішенням атестаційної комісії працівник може бути звільнений з роботи в порядку, що встановлений законодавством.

До педагогічних працівників в системі вищої освіти можна віднести осіб, котрі за основним місцем роботи в закладах вищої освіти першого та другого рівнів акредитації займаються професійною педагогічною діяльністю. Що стосується поняття науково-педагогічних працівників, до них варто відносити осіб, котрі за основним місцем роботи у закладі вищої освіти третього та четверного рівнів акредитації займаються професійно педагогічною діяльністю та паралельно науковою та науково-технічною діяльністю.

Наукову та науково-технічну діяльність науково-педагогічні працівники закладів вищої освіти третього та четвертого рівнів акредитації здійснюють на основі Закону України «Про наукову та науково-технічну діяльність»[67].

Згідно чинного законодавства наукові та науково-педагогічні працівники користуються правом:

- захисту своєї честі та професійної гідності;
- правом вільного вибору засобів та методів навчання в межах закладу вищої освіти;
- веденням наукової роботи в закладі вищої освіти усіх рівнів акредитації;
- брати участь у громадському самоврядуванні;
- вести індивідуальну педагогічну діяльність[363];
- підвищувати свою кваліфікацію, здійснювати перепідготовку в закладах, в організаціях та в установах, які надають такі послуги.

Одночасно з цим наукові та науково-педагогічні працівники зобов'язані:

- займатися постійно підвищенням свого професійного рівня, педагогічної майстерності, загальної культури[364];
- створювати умови для якісного засвоєння студентами, курсантами, слухачами, стажистами, аспірантами навчальних програм, котрі відповідають обов'язковим вимогам змісту, рівня та обсягу освіти, сприяють розвитку здібностей навчаємих;
- постійно особистим прикладом та настановами прививати повагу до принципів загальнолюдської моралі, а саме: правди, патріотизму, гуманності, працелюбності, поміркованості та інших;
- прищеплювати молодому поколінню любов та повагу до батьків, жінок, старших за віком, національних традицій та звичаїв, історичних та культурних цінностей нашої держави, її державного та соціального устрою, дбайливе ставлення до історичної та культурної спадщини, а також природи України;
- підготовлювати студентів до життя в дусі взаєморозуміння, злагоди, миру з усіма народами, національними, етнічними та релігійними групами;
- під час спілкування дотримуватися педагогічної етики та моралі, поважати гідність студентів;

- завжди бути на захисті молоді від будь-якого фізичного та психічного насильства, вести пропаганду проти вживання алкоголю, наркотиків та інших шкідливих звичок.

До функцій держави, щодо забезпечення гарантій науковим та науково-науково-педагогічним працівникам можна віднести:

- правовий, соціальний та професійний захист;
- не рідше одного разу на п’ять років підвищення кваліфікації;
- згідно з чинним законодавством призначення та виплата пенсій;
- встановлення надбавок та посадових окладів за наукові степені та вчені звання;
- нарахування науковим та науково-педагогічним працівниками надбавок за вислугу років щомісяця у відсотках до посадового окладу в залежності від стажу педагогічної роботи;
- виділення коштів у вигляді щорічної грошової винагороди науковим та науково-педагогічним працівникам в розмірі одного посадового окладу за зразкове виконання службових обов’язків та сумлінну працю;
- надання допомоги на оздоровлення в розмірі місячного посадового окладу з відбуттям у щорічну відпустку;
- встановлення посадових окладів науковим та науково-педагогічним працівникам в закладах вищої освіти на рівні подвійної середньої заробітної плати працівникам промисловості тощо.

У відповідності до рівня інфляції двічі на рік проводиться перерахунок заробітної плати науковим та науково-педагогічним працівникам з щоквартальною індексацією. Згідно чинного законодавства, у встановленому Кабінетом Міністрів України порядку, затверджуються схеми посадових окладів науковим та науково-педагогічним працівникам, а також їх підвищення посадових окладів (індексація)[78].

Для визначення потреби у наукових та науково-педагогічних працівниках органи управління освітою таким дослідником як Т.С. Вакуленко були організовані моніторинг та прогнозування, котрий наголошує, що є тенденція

до появи так званих «прихованих вакансій», які заповнюються за рахунок працівників пенсійного віку, а це більш ніж 14%, а також студентами старших курсів закладів вищої освіти. Все це вказує на неефективну кадрову політику органів управління освітою. На сьогоднішній день значно зменшилася кількість наукових та науково-педагогічних працівників віком до 30 років, якщо у 2001 році цей показник був на позначці 22,5%, у 2007 році 18,8 то у 2018 становить 15,4%. Це зумовлює роботу в напрямку залучення молодих фахівців в заклади вищої освіти для наукової та педагогічної роботи.

В залежності від рівня акредитації закладу вищої освіти формується структура та підпорядкування, обсяги підготовки фахівців за напрямками та спеціальностями. Так в закладах вищої освіти третього та четвертого рівня акредитації до складу структури кадрового забезпечення варто включати науково-педагогічних працівників за посадами: ректор, проректора, декани, завідувачі кафедр, професори, доценти, старші викладачі, викладачі. Вибір проводиться на конкурсній основі. В першу чергу звертають увагу на наукові ступені або вчені звання, а також наявність магістратури, аспірантури та докторантури. Відповідно до статуту вищого навчального закладу таким особам, як правило, висуваються додаткові вимоги.

Через кожні п’ять років наукові та науково-педагогічні працівники проходять атестацію. По результатам якої визначають відповідність працівника займаній посаді, присвоюють категорії, педагогічні звання. В разі позитивного рішення працівник може претендувати на підвищення в посаді, а якщо негативне рішення – це може слугувати підставою для звільнення з посади в порядку, котрий регламентований законодавством. Для проведення атестації приймається рішення відповідним уповноваженим центральним органом виконавчої влади у галузі освіти та науки. Рішеннями Кабінету Міністрів України встановлений перелік кваліфікаційних категорій та педагогічних звань для наукових та науково-педагогічних працівників, а також порядок їх присудження.

Якщо розглядати кадрову ситуацію в України, варто зазначити, що на неї позитивно впливають наступні фактори:

- постійне оновлення нормативно-правової бази підготовки, функціонування, перепідготовки та підвищення кваліфікації наукових та науково-педагогічних кадрів;
- зменшення адміністративного та бюрократичного тиску на працівників;
- сприяння розвитку професійних товариств, асоціацій, спілок, котрі беруть участь в формуванні освітньої політики в державі;
- міжнародне співробітництво з закладами вищої освіти, органами управління європейських країн;

Проблемність кадрової ситуації у сфері освіти полягає в тому, що вона носить системний характер, часто однозначний та суперечливий. До таких проблемних питань можна віднести наступні:

- зниження суспільного престижу науково-педагогічних професій;
- фізичне старіння наукових та науково-педагогічних кадрів;
- перехід молодого та перспективного покоління у комерційні структури або виїзд за кордон;
- низьке матеріально-технічне та науково-інформаційне забезпечення наукової та науково-педагогічної діяльності, тобто обмежена можливість використання сучасної, наукової та методичної літератури, а також професійного спілкування;
- зневіра в підтримці зі сторони держави у розвиток сфери освіти та зниження значимості морально-психологічного чинника[52].

Особлива увага зараз приділяється проблемі змісту підготовки наукових та науково-педагогічних кадрів. Якщо дивитися в історію, варто зазначити, що саме в XIX столітті при слабкій педагогічній підготовці науково-педагогічних кадрів виникли інститути при університетах, вже на початку XX століття виникають педагогічні кафедри в усіх університетах. В період становлення інституту аспірантури була закладена фундаментальна структура програми

підготовки аспірантів, котра включала в себе наступні компоненти: соціально-економічні, спеціальні, педагогічні дисципліни, дві іноземних мови, виробничу та педагогічну практику та науково-дослідницьку роботу. В подальшому тільки змінювався в основному зміст кожного компонента програми, на нього впливали динаміка різних зовнішніх факторів та установи влади. Не дивлячись на це все, в системі підготовки науково-педагогічних кадрів можна виділити ряд проблем:

- незрозумілі формування професійних вимог;
- відсутність кваліфікаційної характеристики науково-педагогічних кадрів;
- невідповідність атестаційних вимог змісту підготовки.

Як приклад, випускники аспірантури повинні виконати аспірантський індивідуальний план та скласти кандидатські екзамени, кандидати наук – захистити дисертацію доктора філософії, доктора – захистити дисертацію доктора наук. В наслідок, виконання змістової освітньої частини навчання ставало формальним та не атестаційним елементом.

Раніше зміст програми підготовки науково-педагогічних кадрів формувався не на основі кваліфікаційних вимог, котрі не були основані на законодавчому оформлені, а виходили з ідеологічних, соціально-економічних та науково-виробничих потреб розвитку суспільства.

Ще однією невирішеною проблемою для розвитку системи підготовки науково-педагогічних кадрів залишається проблема її організаційних форм. Їхня різноманітність не тільки підвищувала якість підготовки науково-педагогічних кадрів, але й створювала додаткові труднощі для її функціонування. Різноманітність привела до дискретності, локальності підготовки науково-педагогічних кадрів, до замилювання вимог щодо її різних рівнів[56].

Основною формою підготовки науково-педагогічних кадрів, після закінчення закладу вищої освіти, завжди була самостійна робота. Проте вона не допомагала вирішити проблему швидкого та повного задоволення постійно

зростаючих запитів університетів у професорах та викладачах. Якщо розглядати в цілому, варто зазначити, що для підготовки науково-педагогічних кадрів характерним на сьогодні є наявність різноманітних форм. Можна виділити наступні форми:

- закордонне стажування;
- навчання в педагогічних закладах вищої освіти;
- навчання в інституті академічних вихованців.

На початку ХХ століття завдяки накопиченому досвіду були відпрацьовані дві основні інституційні організаційні форми, а саме: інститут професорських стипендій та приватдоцентство, перший з яких продовжував функціонувати в перші роки радянської влади. Далі в системі підготовки науково-педагогічних кадрів відбулися зміни. З'являється інститут наукових працівників та Інститут червоної професури, котрі потім плавно перейшли в аспірантуру. Окрім цього також існував інститут практикантів, працювала система прикомандирування наукових працівників до Академії наук для завершення написання докторських дисертацій.

Як результат, в радянський період вже існувало шість організаційних форм, котрі відповідали кожному ступеню підготовки науково-педагогічних кадрів. Зокрема, виділяли етап підготовки до ступеню кандидата наук – очна та заочна аспірантура та здобувачі, етап підготовки до ступеня доктора наук – докторантура та переведення кандидата наук на посаду наукового співробітника, етап підготовки претендента в аспірантуру – інститути стажистів-дослідників та стажистів-викладачів. Багато з цих етапів мали низьку ефективність або спрощувались та відмирали самі по собі, а деякі продовжують існувати по наш час, проте без відповідного науково-методичного забезпечення[84].

Із проведеного ретроспективного огляду варто зробити ряд важливих висновків, а саме:

- вітчизняна система підготовки науково-педагогічних кадрів основана на великому досвіді функціонування та реформування. При цьому її

завданнями реформування було намагання вирішити проблему попереднього етапу, а також вирішити певні протиріччя між метою, формами та змістом підготовки;

- система підготовки викладачів підкреслювалась необхідністю здійснення власної педагогічної складової, тобто на протязі всього розвитку від навчання на педагогічних факультетах та в педагогічних кружках, при обов'язковому вивченні усіх дисциплін під час навчання в аспірантурі. Це говорить про те, що зміни вимог до кандидата наук або згідно загальноєвропейських положень до доктора філософії, що пов'язані зі збільшенням освітньої складової його підготовки не є таким вже нововведенням, а скоріше за все забутий, але традиційний вітчизняний досвід;

- дана система завжди використовувала різноманітні організаційні форми. Саме тому варто вивчати дані форми, проводити аналіз відмови від тих чи інших форм, модернізувати існуючі форми та пропонувати цей досвід колегам по Болонському клубу.

Сучасні перетворення системи після університетської підготовки проходять в умовах структурно-змістовного переходу вищої школи від масово-репродуктивної до індивідуальної та професійної, багаторівневої підготовки та її інтеграції у єдиний європейський освітній простір. Відмінністю для нашого часу є зміни в характері освіти, котрі орієнтовані все більше на «вільний розвиток людини», високу культуру, творчу ініціативу, самостійність, конкурентоздатність, мобільність, а це в свою чергу потребує нового якісного підходу до формування майбутнього професіонала, та в свою чергу відповідно викладача[109].

Для сьогодення важливим завданням кадрової політики вищої школи є можливість переходу від статичної моделі до динамічної. Для цього необхідними факторами будуть: прозорість закладів вищої освіти при рішенні кадрових питань, достатня мобільність викладацького складу, відхід від інститутоцентризму, зменшення контролю та опіки викладацького складу зі сторони центральних органів виконавчої влади, забезпечення достатності в

оцінці надійності та прозорості процедур, котрі застосовуються під час реалізації кадрової політики в ЗВО.

Заклади вищої освіти мають право визначати усі вимоги, які висуваються до викладацького складу. Цей перелік вимог формується завдяки основним положенням, котрі формуються центральними органами виконавчої влади. Сучасний викладач повинен підпорядковуватися такій інституції та усім виставленим до нього вимогам.

Що стосується динамічної моделі реалізації кадрової політики, то вона повинна виходити за межі фізичного суб'єкта, котрий отримує можливість для власної ініціативи та використовує весь свій власний потенціал, задля обґрунтування можливості займатися викладацькою діяльністю та проводити дослідження в ЗВО. Основним моментом в такій моделі буде не відповідність формальним вимогам кандидата у викладачі, а його перспектива в плані пропозицій,з якими він приходить в ЗВО[146].

Для забезпечення якості кадрової політики закладів вищої освіти необхідно адекватно реагувати на внесені пропозиції. При динамічній моделі ми можемо говорити про спроможність потенціалу ЗВО дотримуватися тієї або ж іншої перспективної пропозиції.

Щоб можна було розбудовувати динамічну модель кадрової політики необхідні попередні заходи, котрі можна сформувати у вигляді рекомендацій, а саме:

- необхідне спрощення існуючої ієрархічної моделі науково-педагогічного суспільства, яка досить тісно взаємодіє зі статичною моделлю кадрової політики сьогодні у вищій школі. Буде нерозумно здійснювати перехід до динамічної моделі, коли буде існувати теперішня модель, котра передбачає собою досить складну процедуру присвоєння вчених звань, а також дворівневу систему наукових ступенів;
- проведення ефективної кадрової політики вищої школи повинна базуватися на національній системі забезпечення якості вищої освіти. Саме такий підхід повинен бути визначальним при прийняті будь-яких рішень, котрі

ухвалюються стосовно кадрової політики взагалі у вищій школі. Якраз при підготовці Порядку присвоєння вчених звань варто застосовувати даний підхід, а також при ухваленні рішень, які б привели до відмови цього Порядку. Будь-яке рішення, котре приймається стосовно кадрової політики у вищій школі визначається спроможністю забезпечити якість вищої освіти суб'єктами національної системи настільки надійно, що буде гарантований результат виконання;

- варто остаточно відмовитися від практичного формування формалізованих вимог до науково-педагогічних кадрів та виставляти претензії до повноти таких вимог. Краще проводити пошук оптимальних вимог до викладацького складу вищої школи, котрі висувають та контролюють центральні органи виконавчої влади, а також здійснювати перехід до моніторингу процесів реалізації кадрової політики у вищій школі[162].

- під час перехідного періоду доцільним буде проведення конкурсів за заміщення посад науково-педагогічних працівників в закладах вищої освіти;

- при проведенні конкурсу на заміщення науково-педагогічних посад в ЗВО насамперед необхідно враховувати пропозиції кандидата ті їх перспективи реалізації в найближчі п'ять-десять років;

- завдяки проведенню конкурсу на заміщення науково-педагогічних посад в ЗВО необхідно оцінювати не самого кандидата, я повний перелік його пропозицій. Повний перелік пропозицій не обмежується лише умовами конкурсу, а повинен формуватися особисто кандидатом, та містить в собі усі переваги та підтвердження того, що даний працівник може претендувати на викладання та проведення досліджень в конкретному ЗВО. В такий список доробок входять навчально-методичні та науково-дослідні розробки, котрі кандидат буде впроваджувати в життя продовжуючи працювати в закладі вищої освіти;

- накопичені здобутки кандидата на заміщення посади науково-педагогічного складу в ЗВО можуть лише слугувати підґрунтям для визначення його спроможності до подальшого саморозвитку та досягнення майбутніх

поставлених цілей, котрі він перед собою буде намагатися ставити. Проте все ж таки варто оцінювати перспективи кандидата та дослідника в майбутньому. Новітня кадрова політика в вищій школі повинна бути направлена на те, щоб змушувати викладача на постійне осмислення власних перспектив в майбутньому, а не задовольнятися його сьогоднішніми науковими та дослідницькими результатами.

Ще одним важливим моментом є формування компетентного викладача закладу вищої освіти, котрий проходить навчання в магістратурі, аспірантурі та докторантурі, а також можлива перепідготовка або додаткова кваліфікація завдяки відповідним інститутам та факультетам. При цьому варто звертати увагу на основні етапи цієї підготовки, описуючи цілі та сутність кожного етапу.

Для першого етапу підготовки викладача характерним є професійний відбір та професійний підбір науково-педагогічних кадрів. В процесі цього етапу відбувається діагностика на професійну придатність, що є основною метою. При другому етапі підготовки визначається право на ведення професійної діяльності у вищих школах, а також отримання можливості на додаткову кваліфікацію викладача закладу вищої освіти в магістратурі та аспірантурі. Прикладом такого навчання може бути магістерська аспірантська підготовка або додаткова професійна перепідготовка в інститутах та на факультетах підвищення кваліфікації. Під час даного етапу характерним у формуванні викладача буде підготовка, котра включає до себе професійно-педагогічні знання, які складають основу теоретичної та прикладної діяльності викладача у закладах вищої освіти.

При наступному етапі професійної підготовки педагога вищої школи повинна бути професійна його адаптація, яка включає процес пристосування до даної діяльності. Характерним для старту цього етапу буде пасивна та активна педагогічна практика під час професійного навчання, а також можливе проведення різного роду стажування та педагогічної діяльності на протязі першого року викладання у закладі вищої освіти[199].

Далі наступний етап професійної підготовки спонукає професійній готовності до діяльності у ролі викладача у закладах вищої освіти. Важливим фактором при цьому тут є формування професійної педагогічної компетентності педагога вищої школи, котра дасть можливість викладачу визначити професійно-педагогічні компетентності та професійні якості з метою подальшого професійного виконання педагогічної діяльності. Саме тому, щоб реалізувати таку мету варто вибирати компетентнісну модель викладача вищої школи. Для того, щоб зробити опис компетентнісної моделі майбутнього професіонала необхідна бінарна класифікація тільки тих компетенцій, котрі можуть формуватися в процесі підготовки викладача. А це можуть бути компетенції, які необхідно розбити на дві групи:

- універсальні, котрі включають в себе загальні, ключові та над профільні;
- професійні, в які входять предметно-спеціалізовані.

Модель викладача вищої школи включає в себе два основних компоненти. Для першого компонента – професійного, тобто це професійно-педагогічна компетентність, характерним є процес формування професійної компетенції та її реалізація в подальшій професійній діяльності. Для другого компонента – інваріантного, характерна функціональна грамотність фахівця. Функціональні інваріанти моделюють заповнення та збереження особистістю досягнутого рівня універсальної компетентності та його актуалізацію, а також реалізацію у суспільстві. Для них характерним є загальносуспільні якості дорослої людини та її культурний рівень, а також здатність до дій. В складі такого компоненту включені також інваріанти, які складають сферу діяльності з організації роботи колективу, планування роботи, системи управління якістю, рішення пізнавальних завдань, пошук нестандартних рішень. Завдяки таким компетенціям в даному компоненті утворюється певний фундамент, який дозволить викладачеві добре орієнтуватися в різного роду ситуаціях та бути завжди готовим до продовження досягнення наступного освітнього рівня, перекваліфікації, самоосвіти та самовдосконалення[208].

Завдяки підвищенню професійно-педагогічної компетентності та досягнення функціональної грамотності викладача можливо говорити про зростання професійно-кваліфікаційної мобільності. Саме тому навчання такого педагога в системі підвищення кваліфікації в такому напрямі дозволяє поширювати не тільки компенсаторну функцію, але й адаптивну та розвиваючу. В такому випадку навчання кваліфікованого викладача в такій системі переходить в ранг базового.

Для сучасної парадигми вищої освіти характерним є принципи підготовки та перепідготовки науково-педагогічних працівників закладу вищої освіти, при цьому базовим є компетентнісний підхід[279]. Серед таких принципів варто виділити наступні:

- в основі підготовки науково-педагогічного працівника вищої школи лежить принцип універсальності, функціональної грамотності, котра є базовою та утворює фундамент, який в подальшому сприяє розвитку у викладача гнучкості та орієнтації в різного роду ситуаціях, а також виробляє бажання до продовження освіти, перекваліфікації, до самоосвіти та самовдосконалення;
- при аналізі діяльності майбутнього науково-педагогічного працівника закладу вищої освіти не варто охоплювати весь спектр його професійних та педагогічних функцій та посадових обов’язків. Необхідно визначати сфокусовані моменти діяльності, котрі можуть викликати проблеми, труднощі або невдачі;
- у визначенні професійно-важливих якостей науково-педагогічного працівника закладу вищої освіти варто виділяти вміння в професійній діяльності, котрі важливі при вирішенні різного роду завдань, що стануть якраз параметрами для професійного відбору на педагогічну діяльність у вищій школі;
- при розгляді професійно важливих характеристик кожної особистості, котрі можливо розвинути завдяки навчанню та тренінгам, варто враховувати при розробці спеціальних навчальних курсів та практикумів, які

подалі включати в навчальний процес підготовки та перепідготовки науково-педагогічних працівників вищої школи;

- при визначені професійних якостей науково-педагогічного працівника закладу вищої освіти, необхідно враховувати індивідуальний стиль діяльності, що може бути зважений при виборі конкретної предметної спеціалізації та подальшої професійної діяльності.

В новітній кадровій політиці у вищій школі необхідно виділити три нових принципи, або так звані підходи, які будуть основою такої політики. Кожен з таких принципів повинен бути протиставлений певному принципу або підходу, котрий сьогодні поставлений в основу та утворює теперішню кадрову політику в вищій школі[281].

До таких принципів варто віднести наступні:

- принцип максимальної довіри до наукового та дослідницького потенціалу закладу вищої освіти та особисто до викладача. При такому принципі відбувається протиставлення патерналізмові, котрий сьогодні має значний вплив на галузь вищої освіти, а також характер взаємовідносин держави та закладів вищої освіти[286]. Завдяки принципу довіри відбувається передача відповідальності закладам вищої освіти права ухвалювати будь-які кінцеві рішення відносно кадрових питань. Держава повинна менше втручатися у питання кадрової політики, яку проводять ЗВО. Такі питання, котрі охоплювала держава щодо опіки викладачів, їхньої діяльності та тотального контролю необхідно відходити від таких принципів. Проте сам принцип максимальної довіри містить в собі не лише право ЗВО зловживати та нехтувати питаннями забезпечення якості освітнього процесу. Для запобігання такого зловживання необхідно проводити постійний моніторинг діяльності ЗВО в межах вітчизняної системи забезпечення якості вищої освіти, а також на основі моніторингу раціонально проводити розподіл фінансового забезпечення між закладами вищої освіти[295];

- для принципу розумної достатності або мінімалізму характерним є протиставлення сьогоднішнього підходу, котрий буде направлятися на

збереження ієрархічної структури вищої школи, її ступенів, а також бар'єрів, які можливо подолати при виконанні надмірних вимог. Існуюча ієрархічна модель вищої школи не проявляє максималістський характер, так як не усі виконуються вимоги та не досягається відповідні рівні розвитку такої моделі. Тому для спрощення такої моделі можливе застосування принципу розумної достатності, а саме відмова від дворівневої системи наукових ступені, а також практики присвоєння вчених звань. При такому принципу повинен вивільнятися потенціал викладача вищої школи, котрий направляється на викладацьку та на науково-дослідну його діяльність. Для викладача вищої школи сьогодні необхідно не лише показувати свою спроможність на досить високому рівні викладати свій предмет, але обґрунтовувати своє право на це в теперішньому конкурентному середовищі. Якщо брати межі ЗВО, то викладач повинен бути спроможним обґрунтовувати своє право брати участь у науково-дослідних програмах;

- якщо використовувати принцип плюралізму та процедурного підходу необхідно його протиставляти спробі універсалізувати вимоги до усіх науково-педагогічних працівників, де є можливість застосування повного переліку таких вимог, котрі являють собою критерії для визначення права на ріст по ієрархічним щаблям у вищій школі. Однак цей перелік вимог до науково-педагогічних працівників, потенційних доцентів та професорів залишається сумнівним та навіть несе в собі певну шкідливість. При процедурному підході ми відмовляємося від визначеного переліку вимог, який містить в собі претензії на універсальність та повноту[337].

Принцип плюралізму та процедурний підхід безпосередньо взаємодіє з принципами розумної достатності та принципом максимальної довіри. Заклади вищої освіти мають мати право на вибір процедур, опираючись при цьому на рекомендації освітніх установ, котрі мають право на визначення якості вищої освіти. Такі установи при наданні рекомендацій щодо якості вищої освіти повинні звертати увагу на процедури, котрі спроможні забезпечити надійність проведення кадрової політики[396].

Основними процедурами, які стосуються практики організації проведення конкурсів на заміщення науково-педагогічних посад в ЗВО є визначення повного переліку вимог до потенційного кандидата та прозорість і об'єктивність цього процесу[221].

На нашу думку такі переліки вимог можуть складатися під певного кандидата, а щоб цього не відбувалося, варто переходити на практику обґрунтування кандидатом свого права на можливість займати відповідну посаду. При цьому серед певної кількості кандидатів посаду віддати можливо тому, хто краще представить своє обґрунтування.

Підсумовуючи питання проведення конкурсів на заміщення науково-педагогічних посад працівниками, важливо зазначити, що саме публічне обґрунтування працівника повинне відігравати ключову роль при визначені кандидатури в умовах конкуренції. Тому такі практики необхідно оцінювати та проводити їх моніторинг при провадженні кадрової політики в окремому закладі вищої освіти[417].

Виходячи із вище сказаного, зауважимо, що в нашій державі виникає достатньо суперечливих моментів щодо процедури присудження ступеня PhD (доктора філософії) та як його співвідносити з науковими ступенями кандидата та доктора наук. А в рамках євроінтеграції постає питання як цей ступінь призначати та зараховувати. Так як Україна рухається в сторону євроінтеграції та хоче буди членом Європейської зони, вона повинна виконувати вимоги, які виставляються до такого членства та впроваджувати затверджені їхні положення.

І як наслідок, при виконанні взятих на себе зобов'язань вчасно та якісно їх дотримуватися, то проблема реформування підготовки наукових та науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації в нашій державі може вирішуватися позитивно. При цьому будуть виконуватися норми приведення цих рішень у відповідність до вищезазначених вимог, що забезпечить необхідність існування в Україні Вищої атестаційної комісії (ВАК України), яка направлена на виконання функцій атестації науково-педагогічних та наукових кадрів,

присудження їм наукових ступенів, проте відсутня у більшості країн Європи. А також інституту присудження двох наукових степенів, таких як кандидат та доктор наук та вирішення проблеми співвідношення їх за європейським степенем доктор філософії[234].

Багато українських науковців сходяться на думці, серед яких Ю.Л. Бошицький, Ю.С. Шемшученко, що існуюча структура ВАК України буде направлена на подолання корупції в системі вищої освіти, коли наукові степені, інколи можуть присуджуватися за працю, яка за своїм змістом навіть не наближається до міжнародного рівня досліджень, а також не несе собою ніякого наукового підґрунтя. Така структура може виконувати роль «академічної поліції», котра намагається боротися з корупцією в сфері підготовки наукових та науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації. Однак серед більшості представників західноєвропейських закладів вищої освіти склалося негативне ставлення до структури ВАК, так як вони вважають, що за високий рівень підготовки фахівців у сфері науки повинні відповідати конкретні заклади вищої освіти, а не деперсоніфікована державна інституція. Також досить значну проблему в контексті вище сказаного становить наявність в національній системі вищої освіти двох наукових ступенів.

Для європейського розвиненого суспільства важлива компетентність співробітника, ніж його статус, а це не вимагає наявності двох рівнів наукових ступенів – доктора та кандидата наук. Щоб займати посаду професора досить мати ступінь доктора філософії в окремій галузі науки. Ступінь доктора наук свідчить про те, що людина досконало знає свою дисципліну, опанувала наукову методологією та внесла вагомий внесок в окрему галузь науки. Такий ступінь можливо отримати при досягненні кваліфікаційного магістерського ступеня по закінченню навчання в дворічній докторантурі та захисті дисертації.

Підсумовуючи вище зазначене, варто сказати, що без виконання відповідних зобов’язань та проведення відповідних змін у системі підготовки наукових та науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації, питання про входження нашої держави в Європейську зону вищої освіти буде залишатися

відкритим. Лише завдяки реформуванню системи підготовки наукових кадрів та політична підтримка з боку вищого керівництва України, а також розробки простих та зрозумілих механізмів безперервного контролю та самоконтролю реформ в галузі вищої освіти, при забезпеченні достойного рівня фінансування та автономії закладів вищої освіти, можливо мати надію на покращення та зміцнення системи вищої освіти та підготовку кадрів вищої кваліфікації[276].

Сьогодні визначальним фактором неефективної кадрової політики в освітньому просторі нашої держави можна вважати відсутність якісної стратегії розвитку та реформування освітньої сфери. Усі питання, котрі стосуються кадрової політики приймаються окремо від розвитку системи забезпечення якості сфери вищої освіти. Якраз при визначенні якості повинна визначатися кадрова політики у вищій школі, однак цього не відбувається. Внаслідок, ефективність кадрової політики втрачається, так як вона існує сама по собі.

В новітній стратегії розвитку та реформування освітнього середовища повинен бути вектор направленості на розбудову такої вітчизняної системи, при якій усі інституційні суб'єкти мали можливість при взаємодії забезпечувати якість вищої освіти. І складовим елементом такої стратегії неодмінно повинна бути відповідна кадрова політика. Говорячи іншими словами, коли при побудові національної системи забезпечення якості вищої освіти, ми будемо розглядати кадрову політику окреме, це призведе до прийняття малоефективних, половинчастих та суперечливих рішень. Такі рішення будуть швидше виражати інтереси окремих груп або окремих осіб, чим бути складовими продуманої кадрової політики у вищій школі.

В останні роки кадрова політика у вищій школі України значно погіршилася, так як зміни проходять в умовах реального блокування розвитку системи забезпечення якості освітнього простору. Наша держава намагається просуватися в європейське освітнє середовище, однак необхідно просувати тільки створену та розбудовану національну систему забезпечення якості вищої освіти, тільки в такому разі можна говорити про інтеграцію в загальноєвропейську систему[342].

Сьогоднішні принципи, які лежать в основі кадрової політики у вищій школі, сприяють неадекватному визначенню завдань такої політики. В результаті такого підходу така причина веде до її неефективності. А вимоги які висуваються до науково-педагогічних працівників більше направлені на збереження сьогоднішньої кадрової політики, а не на якісні зміни. Підхід також залишається без змін, так як держава в особі МОН виставляє свої «порядки» та намагається все тримати під своїм контролем. Однак не розглядається ефективність такого контролю взагалі. Все зводиться до того, що формальні вимоги до науково-педагогічних працівників закінчуються мінімізацією часу при отримані необхідних документів у вигляді довідок.

Для отримання відповідної посади доцента чи професора розглядається в більшості випадків його фінансова спроможність вирішити дане питання. Тому саме держава провокує та спонукає на такі рішення, чим сприяє корупції в системі вищої освіти[344].

Теперішня кадрова політика у вищій школі України направлена на пошук оптимального переліку вимог до головного суб'єкта навчального процесу, а саме викладача. Однак застосовуючи хибний підхід, шукати оптимальне рішення є не досить розумно. Такий оптимальний перелік вимог до педагогічного працівника визначають центральні органи виконавчої влади, а це є неможливим, що призводить до неадекватного вирішення завдання в галузі кадрової політики у вищій школі[346].

2.3. Особливості організації наукової роботи студентів в системі вищої освіти України

Сьогодні, на ряду із соціальними проблемами відбувається реформування сучасної системи вищої освіти України. Реалії життя такі, що в умовах ринку праці та при особливостях працевлаштування, висуваються досить великі вимоги до професійної компетентності майбутніх випускників. А це, в свою чергу, обумовлює до розроблення нових форм та методів вищої освіти, які

будуть спрямовані на винайдення цілісної системи безперервної освіти, а також розширення можливостей самостійної діяльності студентів, в котрих розвиваються навички самоосвіти та самоорганізації[275].

Згідно з положенням «Про організацію навчального процесу у закладах вищої освіти», одним із засобів засвоєння студентами навчального матеріалу у вільний від навчання час є самостійна робота. Завдяки зростанню функцій та збільшенню ролі самостійної роботи у студентів проходить розширення її обсягу, а також відбуваються зміни у взаємовідносинах між викладачем та студентом у вигляді рівноправних суб'єктів навчальної діяльності. Завдяки такому підходу, студент навчається самостійно вирішувати організаційні питання, питання планування та контролю щодо своєї навчальної діяльності, при цьому виховуючи таку рису характеру, як самостійність[285].

За рахунок цілеспрямованої сукупності дій студента під контролюючим впливом викладача завдяки використанню супроводжуючих засобів навчального процесу забезпечується самостійність, тобто здатність формувати самостійну роботу на основі вироблення якостей рефлексивного керування. Самостійна робота складає один із важливих компонентів освітнього процесу, котрий спроможний забезпечити інтеграцію різних видів індивідуальної та колективної навчальної діяльності, що може здійснюватись в період аудиторних та поза аудиторних занять як під керівництвом безпосереднього керівника так і за його відсутності. Сьогодні, якщо розглядати самостійну роботу в контексті сучасної системи навчання, то вона я домінуючою серед усіх інших видів навчальної діяльності студентів після практичної підготовки, що може складати від 15 до 55% навчального програмного матеріалу та дає можливість розглядати накопичені знання студентом, як об'єкт його особистої діяльності. Для забезпечення пізнавальної діяльності у студентів під час самостійного процесу варто підвищувати рівень самостійності та сприяти залученню студентів до підвищення творчої активності. Самостійна робота в закладі вищої освіти полягає у засвоєнні нового матеріалу та його повторення, а також закріплення. Далі використання цих знань на практиці[348]. Для того, щоб забезпечити ефективність самостійної роботи, необхідна правильна

організація, зміст, взаємозв’язок та характер завдань. З однієї сторони, самостійну роботу можна розглядати як педагогічний засіб управління та організації самостійною діяльністю студента під час навчання. З іншої сторони, самостійна робота може становити особливу форму навчально-наукової діяльності. У зв’язку з активним залученням інформатизації суспільства відбувається оновлення педагогічної системи, саме тому аспект самостійності виходить на якісно новий рівень[349]. При аналізі досліджень в проблемі використання інформативних ресурсів під час навчання студентів дозволяє визначати основний вектор активного застосування інформаційних технологій під час навчального навантаження. До таких напрямків варто віднести: збільшення можливостей для підвищення якості освіти та розвиток мислення у студентів, а також індивідуальний підхід щодо способів отримання знань завдяки самостійній роботі, використовуючи при цьому інформативно-комп’ютерні технології, котрі можуть виступати фактором приближення галузі освіти до реального світу. Завдяки цьому, може відбуватися поєднання традиційних та сучасних методів навчання, яке допомагає створювати єдиний освітній та інформаційний простір[327].

Якщо розглядати самостійну роботу студентів як окремий напрям досягнення результату, можна виділити наступні критерії:

1. Оцінка характеру керівництва та способу здійснення контролю за якістю знань зі сторони викладача, при цьому враховуючи місце та час проведення розрізняють:

- аудиторну та поза аудиторну, тобто це 3-4 години на день, враховуючи також вихідні;
- колективну роботу під контролем викладача або індивідуальні заняття з викладачем.

2. По рівню обов’язковості:

- обов’язкову, котра визначається навчальними планами та робочими програмами, тому включає в себе виконання домашніх завдань, підготовка до лекцій та практичних робіт, а також різновидність завдань, котрі варто виконувати під час ознайомлювальної, навчальної, виробничої, переддипломної практики, підготовка та захист дипломних, а також курсових робіт;

- рекомендовану, при якій студент бере участь у роботі наукових гуртків, конференціях, підготовка наукових тез, наукових статей, доповідей;
- прищеплення ініціативи, а саме участь у різноманітних конкурсах, олімпіадах, вікторинах, виготовлення наочної інформації, підготовка технічних засобів навчання.

3. По рівню прояву творчості;

- репродуктивну, при якій відбувається розв'язання типових задач, моделювання схем, виконання тренувальних завдань, які спонукають осмислювати, запам'ятовувати та відтворювати раніше отримані знання;
- реконструктивну, котра забезпечується слуханням та доповненням лекцій викладачем, складання планів, конспектів, тез;
- евристичну, яка спрямована вирішувати проблемні завдання, отримувати нову інформацію та проводити її структурування, а саме: складати опорні конспекти, анотації, будувати технологічні карти, розв'язувати творчі завдання;
- дослідницьку, котра буде орієнтуватися на проведення наукових досліджень, а саме: проведення експериментів, проектування приладів, макетів, а також включає теоретичні дослідження[335].

Так як сьогодні серед проблематики в системі вищої освіти є зменшення кількості годин на викладення навчального матеріалу відповідно до робочої програми, саме тому можуть застосовувати такий засіб як видача випереджувальних завдань. Такі завдання забезпечують повноту або частковість самостійного вивчення студентами визначеного навчального матеріалу, котрий надається викладачем під час планових занять. Завдяки попередньому вивченню студентами матеріалу, його можна застосовувати на лекціях, семінарах у виді реферату, наукової доповіді або обговорювати під час дискусійних моментів.

Для організації самостійної роботи студентів, можливо застосовувати різноманітні методи для того, щоб оволодівати навчальним матеріалом. Одним із таких методів є робота з книгою, тобто сюди можна віднести: складання

плану по прочитаному матеріалу, написання тез, конспектування, цитування окремих фраз, анотація, рецензування, реферування, нотування незрозумілих слів з подальшим тлумаченням. Однак у сьогоднішніх реаліях все частіше книги замінюють інші джерела інформації. До таких джерел можна віднести інформаційно-комунікативні технології, соціальна мережа інтернет. Під розумінням «інформаційні технології» варто розуміти систему сукупності методів засвоєння знань та способів взаємодії між викладачем, студентом та засобами інформаційно-комунікативних технологій, котрі будуть спрямовані на досягнення результату навчального процесу, який забезпечує розширення дидактичних можливостей в організації самостійної роботи у студентів, а саме:

- забезпечує гнучкість навчального процесу завдяки варіативності, а також трансформацію змісту, методів та форм навчання;
- сприяє організації навчальних занять, поєднуючи при цьому різні методики навчання студентів при різнорівневій підготовці;
- додає варіативної складової та об’єму завдань та темпу їх виконання;
- активізує навчально-пізнавальну діяльність студентів завдяки моделюванню інноваційної візуалізації навчального матеріалу, а також віртуальних об’ємів, явищ та процесів;
- забезпечує ігрове навчання, де все подається в ігровій формі;
- посилює мотивацію та пізнавальний інтерес у студентів під час навчання завдяки інноватиці методів навчання та можливості індивідуалізації навчання;
- відбувається зростання мобільності за рахунок реалізації технічних можливостей комп’ютерної техніки, здійснюється педагогічна корекція та забезпечується безперервність зворотного зв’язку та спілкування;
- проходять якісні зміни в навчальній діяльності взагалі та тестовий контроль разом з діагностикою, зворотнім зв’язком та оцінювання етапів дистанційного навчання.

За рахунок інформаційно-комунікативним технологіям під час самостійної роботи студентів можуть реалізуватися наступні методологічні підходи:

- диференційний, який сприяє розширенню доступності навчання, забезпечує покращення якості навчання, дозволяє впроваджувати інноваційні технології та використовувати додаткові освітні ресурси, котрі можуть призводити до підсилення ролі самостійної роботи студентів;
- системний, для якого характерним є активне застосування інформаційних технологій як ефективних методів, котрі зможуть забезпечити не лише системність, але й структурно-функціональний зв'язок між навчальним матеріалом.

Завдяки інноваційним освітнім технологіям забезпечується підвищення зацікавленості до процесу навчання, коли студент намагається працювати самостійно, розвивається в нього компетентність та мобільність, проходить адаптування до вимог сучасного суспільства[357].

Саме тому, важливу роль при організації самостійної роботи студентів відіграють інформаційні технології, так як вони забезпечують доступ студентам до самоосвіти, нетрадиційного збагачення знаннями за рахунок інформаційно-комунікативних технологій, а також дають можливість творчо мислити, находити неординарні підходи при вирішенні виробничих ситуацій. Дані фактори сприяють винаходити новітні засоби навчання та якісно нові технології під час підготовки конкурентоспроможних фахівців при переході від початкового до вищого рівнів самостійності[397].

Забезпечення самостійної роботи студентів з використанням інформаційних технологій краще розглядати як цілісну систему, де можливе застосування освітній сайтів, робота з електронними виданнями, виконання індивідуальних завдань, а також атестування завдяки електронному тестуванню, що є одним із способів контролю за самостійною роботою студентів.

При здійснені контролю за самостійною роботою студентів варто проводити перевірку конспектів, рефератів ,розв’язання задач, розрахунків, виконання індивідуальних завдань та графічних вправ, а також перевіряти відповіді на контрольні та тестові питання.

Незалежно від самостійного засвоєння знань студентам важливо навчитися опановувати методи аналізу, синтезу та узагальнення інформації.

Одним із важливих моментів під час досягнення вищої освіти є здатність студента вивчати професійну термінологію та нею оперувати, вміти аргументовано висловлювати власні думки, проводити аналіз фактів, вступати та активно вести дискусію. Для досягнення більш якісного результату по самостійній роботі студентів необхідне застосування додаткових джерел, таких

як: енциклопедії, словники, бази даних, котрі можуть забезпечити можливість зіставлення матеріалу, порівняння, узагальнення, аналіз, класифікацію[400].

Однією із важливих проблем, з якою зіштовхуються студенти є відбір необхідної цінної інформації в межах будь-якої навчальної програми. При цьому в студентів відсутнє розуміння ступеню необхідності інформації та можливостей її використання.

В сьогоднішніх реаліях педагогічний працівник намагається максимально наповнити навчальним матеріалом при організації самостійної роботи студентів, а саме, це може бути створення електронного навчально-методичного посібника, котрий буде слугувати носієм навчально-наукового змісту навчальної дисципліни, а також буде відповідати вимогам висококваліфікованого майбутнього фахівця[395].

Досить багато комп’ютерних курсів застосовують інноваційні можливості для презентації навчального матеріалу. При цьому специфічними особливостями, на думку М.А. Бовтенка, може бути особлива інтерактивність, яка передбачає застосування комплексу засобів для представлення інформації у вигляді тексту, графіків, звуку, відео, індивідуалізації навчання, адаптивності, контролю за виконанням та моделювання завдань. Якраз для закріплення навчального матеріалу та підготовки до планових занять при організації самостійної роботи можливе використання комп’ютерних програм. Такий підхід дасть можливість максимально полегшити запам’ятовування навчального матеріалу, розвивати функції сприйняття мозку, а саме розвивати слухову та емоційну пам'ять. В залежності від структури та навальних блоків відбувається ефективність опрацювання та якість засвоєння матеріалу. До таких блоків варто віднести: теоретичний, наочно-дидактичний або ілюстративний, довідково-довідниковий та контролюючий.

До переваг в застосуванні сучасних інформаційних технологій при організації самостійної роботи необхідно віднести:

- подання навчального матеріалу на сучасному рівні;
- спектр вибору студентом індивідуального режиму роботи;

- поява можливостей переносу навчального матеріалу на електронні носії;
- варіативність завдань, враховуючи здібності та можливості студентів;
- підвищення мотиваційної складової у студентів;
- поява об’єктивного електронного контролю за процесом засвоєння студентом необхідного навчального матеріалу.

Ще одним важливим моментом в усіх видах діяльності при організації самостійної роботи є формування дидактичної мети, котра направлена на цілеспрямоване вивчення навчального матеріалу та індивідуальних завдань, які зможуть направляти та контролювати самостійну роботу студента, виявляти шляхи просування у вивченні матеріалу у визначеній послідовності завдяки методичним рекомендаціям, інструкціям, поясненням, довідковій системі, що супроводжує матеріал та дасть змогу студенту здійснювати самостійне пізнання, самоконтроль та прагнути до самоосвіти[415].

Варто сказати, що якраз самостійна робота студента може ефективно сприяти розвитку творчої активності, творчому мисленню, враховуючи індивідуальні можливості та призводити до активізації самостійної роботи в творчому спектрі. У таких умовах проходить процес адаптації навчального матеріалу відповідно до рівня знань студента, котра зможе досягатися завдяки багаторівневій структурі діяльності.

При раціональній організації самостійної роботи студентів з одночасним застосуванням інноваційних форм та технологій є можливість не лише інтенсифікувати роботу в плані якісного засвоєння навчального матеріалу, але й закласти фундамент для подальшої постійної самоосвіти та самовдосконалення. А інформаційне та освітнє середовище, котре створюється завдяки інтеграції взаємодії програмно-апаратних та традиційних форм навчання дає можливість студенту використовувати самостійну роботу я незалежну, творчу та пріоритетну.

Якщо розглядати напрями самостійної роботи, варто зазначити, що одним із важливих таких напрямів є науково-дослідна робота, котра значною мірою

впливає на підготовку висококваліфікованих фахівців. Науково-дослідна робота студентів включає в себе два взаємопов’язані між собою аспекти:

- розвиток у студентів організації та методики наукової творчості та елементів дослідної діяльності;
- проведення наукових досліджень студентами під безпосереднім керівництвом науково-педагогічних працівників.

Що стосується змісту та характеру науково-дослідної роботи, то він визначається наступними чинниками, а саме:

- проблематикою науково-дослідної та науково-методичної діяльності кафедр, факультетів, закладу вищої освіти загалом;
- тематикою досліджень, котрі проводяться кафедрами у взаємодії із виробництвом;
- наявністю бази для проведення досліджень, а також умовами дослідницької діяльності та можливістю доступу до наукової інформації, наявністю комп’ютерної техніки та кваліфікованого наукового керівника;

Завдяки змісту та структурі науково-дослідної роботи студентів забезпечується послідовність її засобів та форм в залежності від логіки та послідовності навчального процесу. Саме тому відбувається процес спадкоємності її методів та форм від курсу до курсу, від дисципліни до дисципліни, від кафедри до кафедри, а також проходить поступове зростання обсягів та складності набутих знань, умінь та навичок, котрі студенти отримують під час виконання наукової роботи[29].

Відповідно до навчальних планів та програм загальноосвітніх та фахових дисциплін кожен студент намагається формувати в собі процес пізнання наукових основ. Для цього йому приходиться виконувати завдання на протязі усього періоду навчання, які поступово ускладнюються та поглиблюється.

На думку вчених В. Гаврилюка, Л. Гусейнова, Т. Ісламишина, можливо виділити рівні самореалізації студентів при навчально-дослідній діяльності. До таких рівнів варто віднести наступні:

- репродуктивно-стереотипний, при якому розв'язання проблеми проходить відповідно до засвоєних алгоритмів розміркувань, спілкування та діяльності. При такому рівні викладач дає детальні роз'яснення студентам, котрі звертаються до нього, по завданням дослідження, алгоритму діяльності, які прагнуть отримати швидкий результат при цьому прикладати мінімум зусиль. В такому випадку студенти не прагнуть до оволодіння культурою навчального дослідження та до вдосконалення особистісної культури взагалі;

- адаптаційний, під час якого студентам наданий алгоритм викладачем для виконання навчального дослідження. Під час цього рівня студенти не прагнуть до особистісно-ціннісного самовизначення та самореалізації під час навчально-дослідної діяльності, а також зацікавленості в опануванні культурологічних аспектів;

- творчо-рефлексивний, характеризується тим, що студенти актуалізуючи власний особистісно-ціннісний, креативний потенціал, визначають сутність проблеми, моделюють дослідну ситуацію, виділяють варіанти та способи її вирішення. Завдяки рефлексії , студенти можуть критично аналізувати отримані досягнення в результаті своєї діяльності, зокрема в інтелектуальному, культурно-науковому розвитку, виділяють бар'єри, котрі є у них на шляху.

Науково-дослідну діяльність студенти закладу вищої освіти проводять по таких напрямам:

- згідно навчальних та календарно-тематичних планів навчально-дослідна робота є невід'ємним елементом навчального процесу та є обов'язковою для усіх студентів;

- науково-дослідна діяльність, яка проводиться окремо від навчального процесу у рамках студентського науково-творчого товариства, наукового гуртка, групах, котрі потребують додаткових занять;

- науково-дослідна робота проводиться у вигляді науково-організаційних заходів, таких як: конференції, конкурси, олімпіади;

- впровадження в закладах вищої освіти спеціальних курсів з основ організації та методики проведення наукових досліджень. А викладачі при

знайомстві з дисципліною звертають увагу на специфіку методів дослідження науки;

- завдяки належній організації науково-дослідної роботи студентів під час навчального процесу відбувається поглиблене вивчення та засвоєння навчальних дисциплін, розвивається індивідуальність, формується власна думка щодо конкретної дисципліни;
- за допомогою академічної групи проходить залучення студентів до науково-дослідної роботи. З початком навчального року під час планових занять, в період настановчої сесії на заочному відділенні, на курсах, на факультетах проводяться бесіди зі студентами щодо запланованої наукової тематики закладу вищої освіти та його напряму руху в плані розвитку науки;
- Коли студент бере участь у науковій роботі, тоді він відповідає тільки за себе. Він незалежно ні від кого вибирає тему досліджень та терміни виконання роботи. При цьому студент затрачає свій особистий час, однак розвиває такі якості, як творче мислення, відповідальність та вміння відстоювати власну думку;

Завдяки науково-дослідній діяльності студент спроможний вирішувати цілий ряд завдань. Серед таких завдань є: формування наукового світогляду у студентів, оволодіння методологією та методами наукового дослідження, швидке опанування спеціальності, розвиток творчого мислення та індивідуальних здібностей при виконанні практичних завдань, вироблення самостійності при науково-дослідній діяльності, проявлення ініціативи, перенесення теоретичних знань на практичну діяльність, залучення кращих студентів до розв’язання наукових проблем, котрі відіграють досить велике значення для розвитку науки та практики, постійне розширення та вдосконалення своїх знань, розширення наукової ерудиції та теоретичного кругозору майбутнього висококваліфікованого фахівця[54].

Науково-дослідна діяльність студентів досить суттєво впливає на розвиток системи інтелектуальних та творчих якостей особистості, а саме:

- інтуїції, тобто пряме бачення сутності речей без їх обґрунтування;

- креативності, тобто творчо мислити та продукувати нові ідеї, гіпотези та способи розв'язання завдань, які є проблемними;
- творчої уяви, при якій відбувається самостійне створення нових образів, котрі реалізуються в оригінальності результатів;
- дивергентності мислення, а саме здатності пропонувати декілька способів при розв'язанні задач та можливості змінювати їх, розуміти проблеми та об'єкти в різних ракурсах;
- оригінальності мислення, при якому характерним є своєрідність якостей розуму та спосіб розумової діяльності;
- асоціативності мислення, тобто можливість використовувати асоціації або приводити аналогії.

При науково-дослідній роботі студентів характерним є єдність напрямів та цілей навчальної, наукової та виховної роботи, а також тісна взаємодія усіх форм та методів роботи, яка реалізується під час навчального процесу та поза навчальний час. А це, в свою чергу, допомагає забезпечити безперервність процесу в науковій діяльності студента на протязі усього періоду навчання.

В закладах вищої освіти сьогодні функціонує два основних види науково-дослідної роботи. Це, зокрема, навчальна науково-дослідна робота, яка передбачається навчальними планами, а також науково-дослідна робота, котра проводиться безпосередньо під керівництвом науково-педагогічних працівників. Навчальна науково-дослідна робота планується в межах навчального процесу та є обов'язковою для кожного студента та задіяна майже в усіх формах навчальної роботи, а саме:

- по конкретній темі написання рефератів під час процесу вивчення дисциплін соціально-гуманітарного циклу, фундаментальних та професійно орієнтованих, спецдисциплін, а також курсів спеціалізації;
- під час виконання лабораторних та практичних, а також семінарських та самостійних завдань, контрольних робіт, котрі містять в собі елементи проблемного пошуку;
- під час виконання нестандартних завдань дослідницького характеру в період різного роду практик, індивідуальних завдань;
- розробка методичних матеріалів із застосуванням дослідницьких методів, таких як спостереження, бесіда, анкетування, соціометрія;

- підготовка та захисту курсових, а також дипломних робіт, котрі пов’язані з проблематикою досліджень кафедри;
- для кожного студента важливим є оволодівання процесом наукового пізнання, котре можливо досягти на протязі всього періоду навчання, виконуючи завдання, котрі ускладнюються та поглиблюються поступово.

В першу чергу, для набуття наукового досвіду студентами варто знайомити майбутніх фахівців із прийомами, методами, видами наукових досліджень, а також із основними поняттями наукового апарату та правилами для знаходження важливої та необхідної інформації або ж підготовки статей, доповідей, рефератів. Далі, на другому курсі, студентів можна знайомити із фаховими напрямами роботи кафедр, залучати до участі у наукових гуртках, проблемних групах, а також навчати самостійній пошуковій роботі. Під час навчання на третьому курсі додаються окрім рефератів курсові роботи з навчальних дисциплін. Однак вони поки мають реферативний та прикладний характер. Починаючи з четвертого курсу студент вже має достатній рівень для проведення більш вагомих самостійних досліджень та написання курсових робіт по фаховим дисциплінам. Важливим компонентом для цього виступає виробнича практика, яка передбачена навчальними планами. А також студенти захищають дипломну роботу, котра є результатом усієї науково-дослідної роботи[55].

Одним із інноваційних напрямів в технології навчання є можливість впровадження у навчальний процес індивідуальних навчально-дослідних завдань. Даний вид роботи застосовується окремо від планового навчального навантаження та носить навчально-дослідницький або ж проектно-конструкторський характер. Згідно запропонованої програми студент проходить навчальний курс по результатам якого складає підсумковий іспит або залік.

Індивідуальні науково-дослідні завдання дають змогу самостійно вивчати частину програмного матеріалу, систематизувати, поглиблювати, узагальнювати, закріплювати практичні знання студентів з навчального курсу та розвивати навички самостійної роботи.

Індивідуальні науково-дослідні завдання можна надавати у вигляді конспекту із теми за заданим планом або планом студента, розробленого ним особисто, реферату по темі або ж вузької проблематики, задач різного рівня та

складності з теми курсу, теоретичних або практичних функціональних моделей явищ, процесів, конструкцій. Також у вигляді анотації прочитаної додаткової літератури з курсу, бібліографічного опису, історичної довідки.

Викладач, який читає лекційний курс по дисципліни та приймає залік або іспит має право оцінювати індивідуальне науково-дослідне завдання, оцінку за яке він виставляє на останньому занятті з курсу. Перед виставленням оцінки викладач ознайомлюється зі змістом індивідуального науково-дослідного завдання. Захист такого завдання може проходити у вигляді усного звіту студентом про виконану роботу. Отримана оцінка впливає на іспитову загальну оцінку та враховується при підсумковій оцінці з навчального курсу. Індивідуальне науково-дослідне завдання значною мірою може впливати на підсумкову оцінку та в залежності від складності може становити від 30% до 50 % питомої ваги.

Під час навчальної науково-дослідної роботи студентів значна увага приділяється написанню курсових робіт на усіх курсах навчання, а також дипломній роботі. Цей процес дає можливість студенту самостійно розвиватися, мислити, він навчається опрацьовувати наукову літературу, проводить аналіз необхідної інформації. З набуттям досвіду та с кожним роком навчання студенту надаються курсові роботи з більшими вимогами та складністю написання. Таким чином з кожним роком студент має можливість творчо розвиватися та зростати як особистість[65].

Дипломна робота являє собою завершальний етап навчання у закладі вищої освіти та допомагає студенту розширити та закріпити теоретичні знання та поглибити вивчення вибраної теми. Під кінець навчання досить багато студентів визначились з майбутньою професією та працюють по спеціальності, тому тематику дипломної роботи вже вибирають свідомо. А це дає можливість в дипломній роботі окрім аналізу літератури, описати власний практичний досвід, який дає можливість збагатити наукову цінність роботи.

Науково-дослідна робота студентів також включає в себе реферати по темам семінарських та практичних занять при умові, коли вони написані при аналізі кількох десятків статей та джерел[99].

Також важливим моментом формування висококваліфікованого майбутнього фахівця є проведення науково-дослідної роботи окремо від навчального процесу. В такому форматі студент бере участь у роботі предметних наукових гуртків, проблемних групах, секціях, може виконувати держбюджетні або госпрозрахункові наукові роботи, проводить дослідження в рамках творчої співпраці кафедр, факультетів, організовує роботу по написанню статей, тез доповідей та інших публікацій.

Що стосується предметного наукового куртка, необхідно зазначити, що він є формою науково-дослідної роботи студентів, котрі починаючи с першого курсу стають членами таких гуртків. Студенти готують доповіді та реферати, згодом їх заслуховують на засіданнях таких гуртків або на науковій конференції. Членами таких гуртків може буди будь-який студент закладу вищої освіти. Для забезпечення успішного функціонування та результативності роботи наукових студентських гуртків варто дотримуватися основних організаційних принципів, а саме:

- доцільність;
- добровільність;
- плановість;
- реальність тематики;
- різноманітність методів роботи;
- стабільність складу;
- врахування інтересів та можливостей студентів;
- висока наукова кваліфікація та зацікавленість викладача;
- спадкоємність та формування традицій в роботі;
- стимулювання, високий ідейно-теоретичний рівень.

Завдяки діяльності студентських наукових гуртків студенти оволодівають спеціальністю, розширюють теоретичний кругозір та наукову ерудицію, знайомляться із станом вирішення наукових проблем в різних галузях науки, техніки, культури, формують здібності по застосуванню теоретичних знань у практичній діяльності, навчаються вести наукові дискусії.

При проведенні організаційних зборів наукового гуртка відбувається розподіл тем доповідей та рефератів за вибором студентів, проходить

ознайомлення зі списком основної та додаткової літератури та розглядається план роботи. Обов'язком керівника наукового гуртка є здатність допомагати студентам в розроблені обраних тем. Раціонально прочитати студентам декілька теоретичних лекцій щодо методів та способів наукового дослідження, як правильно збирати матеріал, проводити огляд літератури.

Для заслуховування доповідей заздалегідь складається графік. Згідно такого графіку на одному засіданні заслуховується не більше двох доповідей, для того, щоб можна було ретельно обговорити її, мати змогу поставити запитання та отримати аргументовані відповіді. Так як більшість доповідей сприймаються на слух досить важко, це приводить до зниження активності та зацікавленості членів гуртка. В якості формату підведення підсумків роботи гуртка може бути конкурс доповідей, доповідь на наукових конференціях та предметних олімпіадах, виступи на засіданнях круглих столів, у вигляді опублікування тез доповідей у наукових збірниках закладу вищої освіти.

Студенти можуть залучатися до роботи у проблемних групах, котрі дещо схожі по роботі до наукових гуртків, однак в них можуть об'єднуватися студенти з різних курсів та факультетів закладу вищої освіти. В таких групах в якості об'єкту може виступати проблема, якою займається науковий керівник даної групи. При такій формі науково-дослідної роботи студентів з'являється можливість досліджувати обрану тему значно глибше та з різних сторін. Для якісного вирішення якоїсь теми проблемні групи організовують зустрічі із людьми, котрі також працюють по даній тематиці, тим самим більш якісно розглядаються наукові пошуки[148].

По результатам вирішення якоїсь наукової проблематики студенти готують доповіді у вигляді реферату або ж тез доповідей та беруть участь у наукових конференціях, де висвітлюють проблемні питання з якими вони зіштовхувалися під час розгляду вибраної теми. Даний вид виступу спонукає студентів ретельно готуватися до виступу, більш глибше вникати у проблематику обраної теми, репетирувати виступ та тренувати ораторські здібності. В результаті виступу студент має можливість зробити оцінку роботи на фоні інших та винести відповідні висновки з таких конференцій. Так як

конференції супроводжуються обговоренням по закінченню виступу студента, це дає змогу доповідачу почерпнути оригінальні думки та наукові ідеї.

Під час проведення науково-практичних конференцій студенти можуть обговорювати шляхи розв'язання практичних завдань. Передбачення такого виду виступу можливе не лише в стінах закладу вищої освіти, де студент навчається, але й поза межами цього закладу, а саме це можливо на території заводу, фабрики, фермерського господарства, шкіл, інших закладів вищої освіти, різного роду підприємств. Проведення науково-практичних конференцій сприяє тісному взаємозв'язку між закладами вищої освіти та підприємствами, що дає можливість формувати у студентів застосовувати теорію на практиці.

На протязі всього навчання у закладі вищої освіти студенти беруть участь у виконанні різного роду та складності наукових робіт. Звітність таких робіт може бути представлена у вигляді рефератів, курсових робіт, дипломних робіт, магістерських робіт, доповідей.

До найпростішої форми наукової роботи можна віднести реферат. В якому проводиться огляд та аналіз наукових джерел відповідної тематики, а також має елементи самостійного пошуку. Під час написання реферату, студент навчається умінням аналізувати, узагальнювати та зіставляти різні підходи, погляди, висвітлювати свою думку та ставлення до досліджуваної проблеми, при цьому робити правильні обґрунтовані висновки. При написанні реферату ставиться мета навчити студента розширювати кругозір та поглиблювати свої знання з предмету, розвивати основні практичні уміння наукової роботи, тобто дослідницькі навички, вміння знаходити спеціальну літературу та працювати з нею, складати список використаних джерел та оформляти опрацьований матеріал, формувати наукові уміння, засвоювати стиль наукового мовлення та етику наукового диспуту.

Курсова робота представляє собою деякий науково-теоретичний та практичний досвід студента разом з самостійним дослідженням на основі здобутих знань. По своєму змісту курсова робота відповідає науково-методичному пошуку, тому не лише обмежується реферуванням наукових джерел, але повинна містити елементи нових знань та експериментального досвіду[389].

Дипломна робота є завершальним етапом навчальної та науково-практичної діяльності студента за весь період навчання у закладів вищої освіти. Дипломна робота відноситься до комплексної форми контролю, яка підтверджує досягнутий студентом профільний рівень та відповідає позиціям професіоналізму фахівця відповідного профілю.

Магістерська робота відноситься до завершеного самостійного дослідження, в якій надані наукові дослідження до публічного захисту та свідчать про достатній науково-теоретичний та науково-практичний рівень студента, а також його вміння творчо застосовувати сучасні методи досліджень.

При доповіді відбувається усне викладення самостійно опрацьованої теми за навчальними підручниками або спеціальною літературою та іншими джерелами. Як різновид доповіді можливі нетривалі за часом повідомлення про досить цікаві факти в даній області науки на протязі 3-5 хвилин. Наукова доповідь дозволяє формувати у студентів вміння поєднувати теорію та практику, користуватися літературою, статистичними даними, популярно доносити складні питання та вміло їх тлумачити, впевнено триматися перед аудиторією під час виступу. Досконалі та цікаві доповіді в подальшому подаються на конкурси студентських наукових робіт.

Підсумовуючи вище сказане, варто зазначити, що організація наукової та навчально-дослідницької роботи студентів значною мірою впливає на підвищення ефективної професійної підготовки майбутніх висококваліфікованих фахівців в закладі вищої освіти. В першу чергу тому, що дає можливість індивідуалізувати навчання, розвивати особистісно-орієнтоване навчання, розширювати обсяг знань, умінь та навичок студентів та формує активність, допитливість, розвиває творче мислення, а також спонукає до самостійного розвитку особистості[170].

Сьогодні в умовах новітньої освітньої парадигми, котрій притаманний компетентнісний підхід, відбувається зміна специфіки, сутності діяльності та його змісту підготовки. Досить спірним залишається питання серед науковців щодо використання в компетентністному підході ролі та досвіду, вміння практично реалізовувати знання, вирішувати різного роду завдання. Проте тут одним із основних моментів є те, що робиться акцент на практичній стороні питання.

Якщо ж проводити порівняльну характеристику компетентістного підходу та знаннєвого, варто відзначити наступні моменти. Ціллю при компетентністному підході є формування системи компетенцій та практична направленість процесу навчання, тоді як при знаннєвому підході важливим є

формування системи знань, умінь та навичок, а також досвіду творчої діяльності й наукового світорозуміння основ культури. Тоді коли в основі знаннєвого підходу лежить фундаментальність, то для компетентністного підходу характерним є прагматичність та зв'язок з роботодавцями.

Якщо розглядати принципи, що притаманні знаннєвому підходу, варто виділити наступні:

- свідомість та активність;
- прозорість навчання;
- систематичність та послідовність;
- доступність, міцність, науковість;
- зв'язок теорії та практики.

Тоді як при компетентністному підході застосовуються наступні принципи:

- самостійність учня;
- формування змісту навчання через проблеми пізнавального, професійного, комунікативного, організаційного характеру;
- цілісне включення студента у навчально-пізнавальну діяльність;
- відкритість та свобода вибору своїх дій студентами;
- формування ре флексійної позиції до себе, як до суб’єкта діяльності.

При виборі змісту у знаннєвому підході важливим є багатопредметність, а в компетентністному – міждисциплінарність.

Що стосується, організації освітнього процесу характерним для знаннєвого підходу є послідовна лекційно-семінарська, а для компетентністного – модульна організація. Для оцінювання в знаннєвому підході використовується п’ятибальна оцінка, а в компетентністному модульна оцінка. При цьому роль педагога в знаннєвому підході визначається як лідируюча, коли в компетентністному педагог виступає консультантом або ж помічником. Студент в першому випадку виступає об’єктом, а в другому суб’єктом. При знаннєвому підході ключовими термінами є знання, вміння та навички, тоді коли в компетентністному підході використовуються такі терміни, як компетентність, компетенція[184].

ВИСНОВКИ ДО ДРУГОГО РОЗДІЛУ

У другому розділі *«Методологічні аспекти державного управління реформуванням вищої освіти України»* − встановлено, що на законодавчому рівні здійснюється підтримка й стимулювання якості вищої освіти й широке впровадження інноваційних освітніх технологій, котрі мають велике значення для підвищення конкурентоздатності економіки взагалі, враховуючи оптимізацію коштів, що інвестовані в освіту.

При цьому аргументовано, що методологічна складова формування моделі державного управління розвитком вищої освіти простежується в наступних тенденціях:

1. Система освіти стає більш демократизованою, більш доступною для всього населення країни.

2. Для більшості розвинених країн вже тенденцією стало поступове ускладнення систем вищої освіти, винайдення й застосування інноваційних варіантів.

3. Проглядається поступове збільшення ринку освітніх послуг й розширення їх функцій.

4. Освіта стає одним із основних об’єктів фінансування в більшості розвинених країнах світу, відбувається усвідомлення перспективності інвестування у людський капітал.

5. У сфері управління освітою проходить пошук взаєморозуміння між жорсткою централізацією й стандартизацією освіти, з однієї сторони, та повною автономією закладів вищої освіти, з іншої.

6. Усі зусилля спрямовані на удосконалення багаторівневої системи освіти, що зможе забезпечувати досить широку мобільність в темпах навчання та у виборі здобувачів щодо їх майбутньої професії тощо.

Аналіз сучасного стану державного управління підготовки кадрів вищої школи в Україні дозволив зробити висновок про те, що для розвитку сфери вищої освіти в Україні важливою необхідністю є формування професійної

компетентності кадрів й керівних кадрів закладів вищої освіти в період інноваційних змін, а також підвищення їхнього профільного рівня. У зв'язку з цим виявлено, що проблемність кадрової ситуації у сфері освіти полягає в тому, що має системний характер, часто однозначний й суперечливий. Серед таких проблемних питань були визначені наступні:

- зниження суспільного престижу науково-педагогічних професій;
- фізичне старіння наукових й науково-педагогічних кадрів;
- перехід молодого й перспективного покоління у комерційні структури або виїзд за кордон;
- низьке матеріально-технічне й науково-інформаційне забезпечення наукової та науково-педагогічної діяльності, тобто обмежена можливість використання сучасної, наукової й методичної літератури, а також професійного спілкування;
- зневіра в підтримці зі сторони держави у розвиток сфери освіти й зниження значимості морально-психологічного чинника.

Разом з цим, можна констатувати, що важливим завданням кадрової політики вищої школи є можливість переходу від статичної моделі до динамічної. Для цього необхідними факторами будуть: прозорість закладів вищої освіти при рішенні кадрових питань, достатня мобільність викладацького складу, відхід від інститутоцентризму, зменшення контролю й опіки викладацького складу зі сторони центральних органів виконавчої влади, забезпечення достатності в оцінці надійності й прозорості процедур, котрі застосовуються під час реалізації кадрової політики в ЗВО. Визначальним фактором неефективної кадрової політики в освітньому просторі нашої держави можна вважати відсутність якісної стратегії розвитку й реформування освітньої сфери. Усі питання, котрі стосуються кадрової політики приймаються окремо від розвитку системи забезпечення якості сфери вищої освіти.

Розглядаючи особливості організації наукової роботи студентів в системі вищої освіти України було визначено, що в закладах вищої освіти сьогодні функціонує два основних види науково-дослідної роботи. Це, зокрема,

навчальна науково-дослідна робота, яка передбачається навчальними планами, а також науково-дослідна робота, котра проводиться безпосередньо під керівництвом науково-педагогічних працівників. Одним із інноваційних напрямів в технології навчання є можливість впровадження у навчальний процес індивідуальних навчально-дослідних завдань[238].

Зазначено, що організація наукової й навчально-дослідницької роботи студентів значною мірою впливає на підвищення ефективної професійної підготовки майбутніх висококваліфікованих фахівців в закладі вищої освіти. В першу чергу тому, що дає можливість індивідуалізувати навчання, розвивати особистісно-орієнтоване навчання, розширювати обсяг знань, умінь та навичок студентів та формує активність, допитливість, розвиває творче мислення, а також спонукає до самостійного розвитку особистості[370].

РОЗДІЛ ІІІ
ОЦІНКА МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ РЕФОРМУВАННЯМ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

3.1. Сучасні аспекти організаційно-правових механізмів державного управління вищою освітою України

Під терміном освіта ми розуміємо певний направлений процес навчання та виховання на благо людини, суспільства та держави, що передбачає та констатує досягнення громадянина, який проходить навчання, за встановленими державою освітніми рівнями.

В Конституції України зазначено, що право на отримання освіти є одне з основних та беззаперечних конституційних норм громадянина України. А сам процес навчання та виховання супроводжується фактичними досягненнями навчаємих, тобто здобутком встановлених освітніх рівнів.

Таким чином, саме заклади вищої освіти в Україні слугують основними центрами підготовки фахівців для практичної діяльності в різноманітних областях економіки та соціальної сфери суспільства. Тому від якості підготовленості персоналу буде залежати нормальне функціонування усіх інститутів суспільства та формування соціальної держави. Для того, щоб готувати висококваліфікованих працівників, потрібно здійснювати цю підготовку у відповідності до визначених правил та стандартів, дотримання яких дозволить досягати високого рівня підготовки спеціалістів, тому що дані норми та стандарти встановлюються у відповідності до соціально-економічної ситуації нашої держави, яка існує на даний час та у сучасному суспільстві[7].

Слід зазначити, що політика держави в області системи освіти базується на деяких принципах, серед яких наступні:

- характер освіти більш гуманістичний, а у пріоритеті стоять загальнолюдські цінності, здоров’я та життя людини, свобода розвитку особистості, виховання таких якостей, як повага до прав та обов’язків людини,

любов до Батьківщини та сім'ї, до навколишнього середовища, до праці, набутті громадянської позиції;

- єдність освітнього та культурного простору, захист та розвиток культури нації, культурних традицій регіонів, особливостей розвитку багатонаціональної держави засобами системи освіти;
- загальний доступ до отримання освіти, а також адаптація системи освіти до рівнів та нюансів підготовки й розвитку майбутніх фахівців;
- характер освіти в муніципальних та державних освітніх закладах носить світську направленість;
- в освітньому просторі панує свобода та плюралізм;
- автономність навчальних закладів, при тому, що управління освітою має демократичний та державно-суспільний характер;

Зазначимо, що стосується державної політики, то вона направлена на виконання завдань держави в області освіти, на основі чого й будується освітня система. Однією з основних складових такої політики є забезпечення єдиної позиції в основних питаннях освіти в цілому у державі, а також в поєднанні їх з регіональними (демографічними, національними) умовами разом зі здійсненням розвитку приватних структур освіти[9].

Важливим моментом щодо виконання задач державними органами в області вищої та після вузівської освіти є контроль якості освітніх послуг. Для цього у державі розроблені та встановлені державні освітні стандарти вищої освіти, акредитація закладів вищої освіти, а також ліцензування освітньої діяльності. Усі ці поняття тісно пов'язані з законодавчими громадянськими нормами, які становлять основу діяльності закладів вищої освіти.

Враховуючи вищесказане, слід відмітити, що саме еволюційний поступовий рух до зрозумілих досяжних цілей, які включають в себе й національні традиції, а також всебічне вивчення міжнародного досвіду, зможе привести до системності та логічності усіх процесів в освітньому просторі. Одночасно дане просування повинне бути постійним, якщо відбуваються зміни, то реакція на них повинна бути своєчасною, тому що суспільство, яке

розвивається досить динамічно, постійно потребує нових знань, навиків та умінь. Новітня передова технологія, методика або система, буде актуальна тільки сьогодні, а вже завтра вона стає застарілою, неактуальною та недопустимою, що веде в результаті до явної або скритої корупції.

Майже у всіх пострадянських державах та в Україні на сьогоднішній день формально створені процеси та процедури забезпечення освітніх послуг та контролю якості, що будувалися в умовах адміністративного управління.

Важливим моментом створення європейської системи освіти, є то, що вона, навпаки, формувалась в умовах природного вибору, коли вимоги до якості освіти висувались безпосередньо споживачами освітніх послуг, тобто студентами, роботодавцями та цілими галузями. На думку незалежних міжнародних спостерігачів, якість та ефективність вищих закладів освіти України досить низька з позиції інноваційних досліджень та вкладу в світовий банк знань[72].

В нашій державі для оцінки якості освіти створені окремі структурні підрозділи міністерства освіти та науки й державна інспекція закладів вищої освіти, в обов'язки яких входять наступні функції: моніторинг, ліцензування, акредитація (самого закладу вищої освіти в цілому, та окремо по освітнім спеціальностям), рейтингування, державна атестація випускників та інспектування даних закладів. Всі зазначені процедури прописані в законі України про Вищу освіту. В даному законодавчому акті зазначено, що акредитація – це процедура надання закладу вищої освіти визначеного типу права здійснювати освітню діяльність, яка пов'язана з отриманням вищої освіти та кваліфікації відповідно до вимог стандартів вищої освіти, а також з дотриманням державних вимог до кадрового, науково-методичного та матеріально-технічного забезпечення[91].

Зацікавленість в акредитації на сам перед полягає в прерогативі самого закладу вищої освіти і є добровільною процедурою, проте це все умовно, так як освітній заклад, що не пройшов акредитацію не в змозі отримати сертифікат та, відповідно, його випускники не отримають дипломи про освіту. Державна

акредитація передбачає ряд етапів становлення оціночних процесів, проте вони різняться нормативно-правовою документацією, з якою можуть розібратися тільки вузькопрофільні фахівці в даній галузі. Також проглядається не відповідність деяких наказів Міністерства освіти України, що стосуються ліцензування, які відмінюють або підмінюють положення по акредитації. У зв'язку з інноваційними підходами постійно відбуваються зміни у нормативних ліцензійних вимогах[401]. Дана активність обумовлена політичними подіями у державі, такими як зміна влади та президентів, світові тенденції розвитку освітніх стандартів та оціночних процедур. Все це вказує на необхідність детального розгляду питань акредитації на сучасному етапі[104].

Відповідно до Закону України про Вищу освіту в системі освіти існує декілька рівнів акредитації закладів вищої освіти. Заклади першого-другого рівня акредитації мають право готовити студентів по спеціальності освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр». Освітні заклади, що відносяться до третього рівня ведуть підготовку спеціалістів по напрямку освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» та «магістр». Заклади вищої освіти четвертого рівня готують спеціалістів освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» та «магістр» по усім спеціальностям, а також їм надане право на відкриття аспірантури та докторантури.

Національною рамкою кваліфікації проходить порядок затвердження освітньо-кваліфікаційних рівнів. Дані рівні свідчать про престиж навчального закладу, його професійну готовність до виконання тих або інших задач, його здатність надавати відповідні послуги[402].

Зазначимо, що у відповідності до різного часу акредитація різнилась своїми способами та методами. Однак на сьогодні вона потребує особливої уваги у зв'язку з загостреннями розбіжностей між заявленим та дійсним, бажаним та існуючим. Питання акредитації загострене ще тим, що закладу вищої освіти відповідного освітньо-кваліфікаційного рівня, який визнаний готовим випускати визначений вид «продукту» надається певний ресурс, що відповідає різному рівню зарплати викладачам, різне бюджетне фінансування

закладу в цілому. Саме тому боротьба за підвищення рівня акредитації навчального закладу досить серйозна, проте не завжди одержаний рівень відповідає реальному фактичному стану[110].

Якщо розглядати ситуацію десять років назад, то варто позначити, що процес акредитації закладів вищої освіти проводився формально та не був пов'язаний з профільним міністерством експертизи при спеціалізованих радах. На початку дані професійні експертні ради, які створювались та працювали при окремих навчальних закладах, виносили попереднє рішення відносно рівня акредитації. Згодом державна комісія по акредитації, базуючись на висновки експертів, виносила власне рішення. Однак навіть така зовні бездоганна система мала ряд недоліків. Як часто буває основою прийняття рішення є не об’єктивний аналіз, а просто небажання допустити конкурента із передмістя на ринок освітніх послуг[404]. Таким чином склалася ситуація, коли одні вузькопрофільні спеціалісти залежали від інших, що породжувало меркантильне відношення між ними. В результаті на діяльність професійних рад надходили скарги, тому міністерство освіти просто закрило їх.

В подальшому була створена державна комісія по акредитації, що існувала при департаменті наукової діяльності та ліцензування міністерства, яка діє по сьогоднішній день. До роботи в даній комісій запрошуються фахівці з різних закладів вищої освіти. Проте, здавалось було винайдене оптимальне рішення, однак створена із спеціалістів різних закладів, ця комісія знаходиться під контролем міністерства. При даній ситуації така обставина знову породжує конфлікт інтересів. Виходить один і той же державний орган, такий як міністерство, одночасно фінансує заклад вищої освіти та визначає його рівень акредитації, що вже саме по собі становить базу корумпованих не правових діянь[145].

Що стосується самої процедури державної акредитації, варто зазначити, що вона досить непроста, з великою кількість табличок та приписів та може складати об’єм від трьохсот до сімсот сторінок, із врахуванням додатків у вигляді документів закладу та копій різних стандартів. На ряду з цим, бувають

випадки втрати даної справи, тому потрібно завчасно готовити два екземпляра документів. Також до експерта можливо необхідно приїздити не один раз, а декілька, при цьому добавляючи більш чіткі відомості, такі як завірені ксерокопії трудових книжок та дипломів співробітників закладу. В такому разі, при позитивному висновку спеціаліста, до закладу з перевіркою направляються експерти із акредитаційної ради, тобто колеги із інших навчальних закладів та надають свої висновки. Далі представник даного закладу звертається до спеціаліста у міністерстві, який зробить висновок, що дасть можливість подати діло навчального закладу на розгляд до експертної ради, при цьому деякі члени цієї ради вже відвідали цей заклад у ролі перевіряючих. Як результат, том цієї справи потрапляє на розгляд до державної комісії по акредитації, головою якої є голова Міністерства освіти України[405]. Далі за позитивним результатом, через декілька тижнів, представник із закладу отримує виписку з протоколу, що дає право на отримання сертифікату або ліцензії про акредитацію[141].

При такому положенні справ, коли міністерство освіти особисто присвоює рівень акредитації, при цьому досить важким способом з підвищеними вимогами, контроль громадськості виключається. І, як вихід із даної ситуації стає створення незалежної професійної експертизи, а можливо й декілька паралельних. В наш час важливо залучити до даної проблеми професіоналів в даній області. Завдяки спільним зусиллям можливо буде визначити шляхи утворення незалежних експертних комісій, які б працювали на незалежній думці кожного.

Зацікавленою стороною у процесі акредитації повинні бути працедавці, як і у всьому світі, що добре знають ціну диплома закладів вищої освіти в Україні, а також студенти та їх батьки. Студент, що турбується про своє майбутнє, має право вимагати забезпечення якості освіти та зможе оцінити рівень отриманих знань. Окрім цього, студент є споживачем, тому до його думки потрібно прислухатися.

Одним із окремих питань, що на сьогодні недостатньо вирішене, є створення системи управління якістю у закладі вищої освіти, тому що

відповідно до умов створення єдиного європейського освітнього простору саме навчальний заклад відповідає за якість освітніх послуг. Головним чином, особливу актуальність становить проблема оцінки якості навчального процесу за допомогою моніторингу ефективності освітньої діяльності закладу вищої освіти. Для сучасної системи освіти проблема якості набуває найбільш актуального значення. Поряд з цим якість освіти в першу чергу визначає характеристики результату навчання у закладі вищої освіти, фіксує зміни у системі професійних знань та умінь навчаємих під час проходження усіх етапів освітнього процесу, починаючи від початкового та закінчуючи кінцевим рівнем вивчення навчальної дисципліни. Варто зазначити, що проблема якості освіти нерозривно пов'язана з проблемою моніторингових досліджень[140].

Якщо розглядати такі поняття, як «якість вищої освіти» та «моніторинг якості освіти», слід відмітити, що вони не знайшли свого кінцевого визначення у педагогічній теорії та практиці. Про це свідчать результати теоретичного аналізу науково-педагогічних, методичних, публіцистичних та інформаційних джерел інформації, де серед практиків та теоретиків не спостерігається однієї єдиної думки відносно тлумачення «моніторинг якості освіти». Щоб розкрити сутність визначення «моніторинг якості освіти», на наш погляд, потрібно визначити поняття «якість освіти» в контексті вищої освіти. Даний момент дозволить встановити взаємозв'язок вищезгаданих понять, а також розробити раціональну та всебічну систему показників та критеріїв, для того, щоб можна було визначати якість вищої освіти, як об'єкт оцінки, оскільки вона буде відображати всі її аспекти та складові[351].

Відносно розуміння якості – це сукупність характеристик продукції або послуги до її здатності задовольняти встановлені та запропоновані потреби споживача. Щодо поняття якості вищої освіти, то, таким чином, це – сукупність якості особи з вищою освітою, що відображає її професійну компетентність, орієнтацію на відповідні цінності, соціальну направленість та обумовлює здатність задовольняти як особисті духовні та матеріальні потреби, а також й суспільні потреби взагалі. Все це призводить до того, що якість освітньої

діяльності виступає як набір характеристик системи вищої освіти та її складових, яка визначає її спроможність задовольняти встановлені та передбачені потреби окремої особи та суспільства в цілому. На сьогодні ми бачимо, що разом з утворенням та розбудовою європейського освітнього простору стають актуальними питання якості вищої освіти. Однак на думку деяких спеціалістів, недостатньо чітко сформовані позиції європейського освітнього простору з питань забезпечення якості вищої освіти у тексті Болонської декларації.

Згідно Болонської декларації забезпечення якості освіти лежить на відповідальності закладів вищої освіти. Дана відповідальність обумовлена наступними причинами:

- відхилення держави від чіткого регулювання у сфері вищої освіти;
- більшість освітніх систем європейських країн в останні роки переходять на контроль освітнього процесу на кінцевому етапі.

За дотриманням таких умов основним в оцінці ефективності стає не планування та реалізація навчального процесу (зміст навчальних планів, планування навчального часу та навантаження, атестації, заліки та екзамени), а планування його результатів, тобто якість отриманих знань студентами, їх компетенція та навики[147].

Існує декілька класичних індикаторів ефективності освітніх процесів:

- співставлення та визнання дипломів та ступенів;
- процентне відношення працевлаштування випускників по окремій спеціальності;
- середній прибуток, що отримують молоді спеціалісти протягом перших п’яти років трудової діяльності.

Проте, щоб дані механізми оцінювання запрацювали, потрібно гарантувати працевлаштування та зайнятість випускників закладів вищої освіти відповідно до отриманих ними кваліфікацій. Однак у зв’язку з розвитком сучасної української економіки, вирішення даної проблеми майже неможливе,

так як спостерігається значний розрив між потребами ринку праці та структурою, а також кваліфікацією випускників навчальних закладів.

Це призводить нас до того, що задля визначення якості освіти, акцент робиться на співставленні ясності та признання дипломів та ступенів. Саме цей момент є одним із важливих для системи національної освіти та закладів вищої освіти, тому що мова йде про конкурентоспроможність з європейськими закладами на світовому ринку освітніх послуг.

Необхідно зазначити, що велика кількість закладів вищої освіти намагається стати повноцінним членом Болонського процесу, а це в свою чергу, призводить не тільки до міжнародного співробітництва між навчальними закладами, але й досягненню відповідних критеріїв, за якими проводиться оцінка діяльності кожного закладу, зокрема, і в сфері якості освіти. Щоб вирішити це завдання потрібно застосовувати механізми забезпечення якості, які є зрозумілими для міжнародних користувачів.

Для того, щоб проводити оцінку якості освіти застосовують внутрішні та зовнішні механізми. До внутрішніх механізмів варто віднести:

- застосування різного роду методів самооцінки в межах діяльності закладу вищої освіти;
- залучення до процесу оцінювання якості освітніх послуг студентів даного закладу;
- введення у навчальному закладі відділів внутрішньої якості.

Що стосується зовнішніх механізмів оцінки якості, до них слід віднести:

- підготовку та проходження процедури акредитації та атестації закладу вищої освіти на рівні держави та в міжнародних організаціях;
- запрошення для оцінювання якості освітніх послуг працедавців та батьків навчаємих.

Для допомоги закладам вищої освіти направлена Європейська Асоціація Університетів, що забезпечує практичну реалізацію принципів Болонської декларації стосовно якості освітніх послуг. Ця асоціація пропонує спеціальну програму інституційної оцінки, тобто акредитації.

Варто зазначити, що для оцінки якості вищої освіти у міжнародній практиці застосовуються наступні основні підходи: традиційний, науковий, менеджерський, споживчий, демократичний. Розглянемо основні характеристики даних міжнародних підходів до оцінки якості вищої освіти[160].

Говорячи про традиційний підхід, слід зазначити, що забезпечення якості освіти залежить від престижу закладу вищої освіти. Тобто, якщо освіта має якісний характер, то вона тим самим забезпечує престиж навчального закладу, а майбутні спеціалісти такого закладу вищої освіти займають передові позиції на ринку праці.

При науковому підході до якості освіти оцінюється рівень отриманої освіти до сформованих стандартів. Відповідно до підходу в менеджменті, якщо клієнт задоволений освітніми послугами, то така освіта вважається якісною.

Відносно споживчого підходу до якості освіти, котрий є подібним до менеджерського, потрібно зазначити, що його основна характерна особливість полягає у визначенні якості освіти самим споживачем, виконанні побажань споживача закладом вищої освіти. При таких умовах навчальний заклад отримує відповідні кошти за надання освітніх послуг та намагається здійснювати інтереси та запити його споживачів.

Якщо розглядати демократичний підхід, варто відзначити, що заклади вищої освіти працюють на користь суспільства того регіону, де знаходиться заклад, та орієнтуються на вивчення ринку праці й потреб працедавців. Наприклад, на сьогоднішній день в країнах Європи існує два підходи до якості освіти, які доповнюють один одного. Серед них практичний підхід, який полягає у визначенні якості ступеня відповідності цілі, тобто різні цілі споживача відповідають різній якості, що призводить до необхідності управління якістю. Інший підхід доповнює та продовжує перший та стосується внутрішніх процесів, які протікають у рамках освітнього процесу[176].

Однак при такій різноманітності підходів та багатогранності використання загальний понятійно-категоріальний апарат проблеми «оцінка якості освіти» розроблений недостатньо.

Однією із основних властивостей існування людства є якість освіти з однієї сторони та система динамічних особливостей особистості з іншої. Якщо виділяти якість вищої освіти, то вона складається з окремих якісних показників та є системою, яка направлена на вирішення конкретних задач по профілю. При цьому результатом вивчення державних стандартів стає вивчення дисципліни, що направлене не на формування потреб та умінь майбутніх спеціалістів використовувати їх науковий зміст, а лише фактографічне засвоєння наукових відомостей, зазвичай на рівні запам’ятовування.

Разом з цим, педагогічна майстерність та творчість викладачів закладів вищої освіти залежить від характеру взаємодії педагогічної діяльності з науковою, а також з професійною діяльністю майбутнього фахівця. Проте така взаємодія у сучасному закладі вищої освіти на сьогодні частіше відсутня.

У процесі навчання студент знайомиться з загальною інформацією про зв'язок навчання та основними профільними завданнями, які він буде вирішувати у професійній діяльності, а також із змістом та формами самопідготовки та організацією навчального процесу.

Що стосується гуманістичного та технологічного підходу до якості освіти студента, потрібно відмітити, що першим критерієм якості освіти є рівень самореалізації особистості у трудовій діяльності[416]. Сама оцінка якості направлена на визначення об’єктивної фіксації результату підготовки майбутнього фахівця, яка потрібна як студенту так і викладачу. При технологічному підході основними критеріями якості слугують показники успішності, умови організації навчального процесу, кількість наукових досліджень тощо. Однак спільне для кожного із вказаних підходів полягає в тому, що оцінка якості освіти, тобто результат та процес, здійснюються однозначними, зрозумілими та значимими для навчаємого, викладача та адміністратора критеріями[187].

На сьогодні ми бачимо таку тенденцію, що майбутній випускник закладу вищої освіти в достатній мірі володіє фундаментальними знаннями по вибраній професії та здатен вести дослідницьку діяльність, однак не готовий до виконання професійних обов'язків, та не здатний до ефективних дій в конкретній практичній ситуації[414].

Взагалі говорячи про освіту, потрібно звертати увагу на той момент, що освіта є властивістю задовольняти споживача, але потреби та сподівання споживача можуть змінюватися, саме тому, якість освіти стає змінною величиною.

Якщо ми розглядаємо заклад вищої освіти як окреме підприємство, яке надає освітні послуги, то потрібно звертати увагу на те, що якість послуг залежить від потреб споживачів (суспільства, абітурієнтів, батьків, працедавців). Тоді як розвиток суспільства характеризується швидкими змінами в економічному, політичному розвитку, збільшенням інформаційного потоку, відповідно змінюються потреби споживачів в плані освітніх послуг. Важливим моментом є те, наскільки швидко буде реагувати навчальний заклад на дані зміни. Проте сьогодні відчувається значний розрив між попитом ринку праці та освітніми послугами, які надають університети[254].

Для визначення якості освітніх послуг, а разом з цим роботи самої системи управління якістю у закладі вищої освіти, проводять моніторингові дослідження. Моніторинг забезпечує управління інформацією. Якщо студенти проводять оцінювання організації навчального процесу, діяльності викладачів, то сам факт здійснення моніторингу забезпечує управлінську діяльність. Знаючи результати, викладачі корегують свою діяльність у відповідності до тих критеріїв, по яким проводилось оцінювання.

Саме тому, на наш погляд, важливим моментом в плані визначення якості освіти навчального закладу стає проведення моніторинг. Це призводить до того, що постає необхідність розкрити сутність поняття «моніторинг якості вищої освіти».

В результаті проведення теоретичного аналізу науково-педагогічних джерел потрібно зазначити про достатню різноманітність підходів до сутності поняття «моніторинг якості освіти». Розуміння слова «моніторинг» має ряд визначень та використовується не тільки у сфері освіти.

Зокрема у педагогічній літературі до слова «моніторинг» застосовуються такі синоніми, як «контроль» та «діагностика». В результаті аналізу можна зробити висновок, що потрібно розрізняти ці поняття.

Ряд вчених розглядають контроль, як одну із функцій управління, яка направлена на виконання трьох задач: виявлення відхилень фактичних результатів управління від передбачених, вияснення причин розходження цілі та результатів управління та визначення змісту регулюючої діяльності задля зменшення виникаючих відхилень. Коли контроль є складовою управлінського циклу, то він направлений на організацію реалізації плану роботи та його цілі. В результаті контроль має ситуаційний характер та є нетривалим в часовому просторі. Проглядається зв'язок контролю з мікроелементами освітньої системи, коли моніторинг зв’язаний з функціонуванням усієї системи. Перед плануванням та прийняттям рішення передує моніторинг[267].

Варто зазначити, що моніторинг, на наш погляд, є більш широким поняттям у порівняні з контролем, яке охоплює як діагностичні дослідження так й контрольні вимірювання та аналіз[244]. При діагностиці ми з'ясовуємо усі обставини руху освітнього процесу та визначаємо його результати. А при контролі більше уваги звертається на об’єкт у стані стабільного функціонування. Взагалі виділяють два основних види контролю: контроль результатів, тобто, що було зроблено із запланованого, що залишилось невиконаним та які результати були отримані, та контроль процесу, який дозволяє виявляти можливі відхилення від норми діяльності та рівень раціональності діяльності та її часові характеристики.

Підсумовуючи вище сказане, зазначимо, що моніторинг дозволяє досягнути оптимального поєднання контролю та результатів процесу. Окрім цього, моніторинг охоплює аналіз, діагностику, нормування, програмування,

конструювання та проблематизацію. За допомогою моніторингу вивчається не тільки процес та його результат, але й створюється проект нової діяльності на сучасному етапі розвитку системи вищої освіти та значно розширюються можливості закладів вищої освіти[245].

Фактично моніторинг ототожнюється із системою збору та аналізу відповідної інформації, при цьому важливо розуміти вимоги, які висуваються до інформації. Моніторинг забезпечує дослідження, які направлені на основні параметри навчального закладу. При проведені моніторингових досліджень потрібно зберігати результати та накопичувати банк даних. Однак це не можливо здійснити без інформаційного забезпечення, тому розроблення та застосування інформаційної системи потрібно розглядати як складову частину основного завдання впровадження системи якості закладу вищої освіти[246].

Основним завданням інформаційної системи є супровід системи якості, здійснення підвищення ефективності та результативності її функціонування, для того, щоб забезпечити високий рівень задоволеності усіх зацікавлених сторін у діяльності закладу вищої освіти. Така система позитивно впливає на покращення як навчально-виховних, так і фінансово-економічних показників. Для впровадження інформаційної системи потрібна підтримка вищого керівництва та відповідні ресурси закладу вищої освіти. На сьогодні в нашій державі застосовується універсальна модель інформаційної системи супроводження системи якості навчальних закладів, вона є трьохрівнева та складається з системи управління документацією, системи управління базою даних й системи управління знаннями[290].

Для того, щоб підтримувати систему моніторингу якості освіти потрібне чітке розмежування обов’язків та повноважень. Спосіб розробки та впровадження моніторингу якості освіти в навчальному закладі також можливо використовувати в організаціях по іншому профілю та виду діяльності, тому що організація має напрямок на постійне удосконалення роду діяльності, забезпечення системного підходу, стимулювання впровадження інноваційних технологій й покращення рівня задоволення споживачів освітніх послуг[248].

На думку науковців, моніторинг направляється на досягнення основних параметрів навчального закладу та має статус дослідження, а не виступає засобом емпіричного збору матеріалів. Він забезпечує комплексний, системний характер та створює умови для планування. Щоб проводити моніторингові дослідження потрібно розробити методику, тобто визначити необхідні методи та інструментарій, зокрема, опитувальні листи, анкети, бесіди, інтерв'ю.

Якщо повертатися до відмінностей між моніторингом та контролем, варто відзначити, що при моніторинговому дослідженні відбуваються повторення через визначений проміжок часу та досліджуються одні об'єкти. Одночасно потрібно розробляти концепцію, яка повинна містити стратегічну ціль, оперативні цілі, дослідницьке завдання та проблеми із декілька питань та відповідей, які можна отримати за допомогою розроблених методів. Тому можна стверджувати, що моніторинг потрібен для збору даних про окремий об'єкт дослідження та повторюється з часом[250].

Також слід наголосити на взаємозв'язок моніторингу з культурою оцінювання, відповідність його процедур культурі оцінювання, тому що це є важливою умовою ефективності моніторингу[391].

Культуру оцінки можна охарактеризувати наступними показниками:

- наявність чітких критеріїв оцінювання;
- розроблення процедури оцінювання;
- присутність кваліфікованих експертів;
- чіткі форми фіксації інформації під час моніторингу;
- розроблені часові характеристики оцінювання;
- чіткий зв'язок оцінювання з прийняттям рішення.

Під час моніторингу відбувається безперервне або періодичне спостереження за навколишнім середовищем для того, щоб запобігти небажане відхилення по основним досліджуваним параметрам. Моніторинг має систематичний характер спостереження та є превентивним[390].

Під освітнім моніторингом ми можемо розуміти систему організації збору, збереження, обробки та розповсюдження інформації про діяльність

педагогічної системи, яка забезпечує безперервне стеження за його станом та прогнозування розвитку. Якщо говорити про моніторинг у системі освіти, слід зазначити, що це направлене організоване, цільове, системне спостереження за якістю освіти, яке дозволяє виявляти відхилення від державних стандартів та рівень задоволення освітніх потреб населення[297].

На наш погляд, моніторинг якості вищої освіти включає в себе регулярне, спеціально організоване систематизоване спостереження за якістю вищої освіти, тобто освітніми послугами, які надає заклад вищої освіти, а також за діяльністю систем управління якістю в даному вищому закладі.

Після проведеного теоретичного аналізу наукових та педагогічних джерел інформації можна визначити такі функції моніторингу, як: діагностична, інформаційна, аналітико-оціночна, стимулююча, мотиваційна, контролююча, прогностична, корекційна.

В залежності від моніторингових процедур визначається й тип моніторингу, що обумовлений задачами, цілями, різного роду процедурами та смисловими особливостями.

Так, можна виділити наступні типи моніторингу:

- стратегічний, тактичний та оперативний, відповідно до масштабу цілей та задач освітньої справи;
- вхідний або відбірковий, навчальний або перемінний, вихідний або підсумковий, в залежності від етапів навчання;
- ретроспективний, попереджувальний, текучий, в порівнянні з тимчасовим показником;
- разовий, періодичний, систематичний, відповідно до частоти процедур;
- локальний, вибірковий, суцільний, якщо враховувати масштаб об’єкту спостереження;
- індивідуальний, груповий, фронтальний, в залежності від організаційних форм;

- зовнішній або соціальний, взаємоконтроль, самоаналіз, якщо задіяні аналітичні процедури в контексті суб’єкт-об’єктивних відносин;
- стандартний, нестандартний, матричний, коли застосовується інструментарій;
- локальний, модульний, системний, під час масштабної інноваційної діяльності.

Зазначимо, що мета проведення моніторингу полягає у підвищенні ефективності функціонування системи, особливо ефективності діяльності закладу вищої освіти, завдяки підвищенню якості освітніх послуг, що надає заклад.

Відповідно до цього метою освітнього моніторингу є: відстеження динаміки якості освітніх послуг та відстеження ефективності управління якістю освіти у навчальному закладі. В залежності від такої мети можуть бути сформульовані наступні завдання[309]:

- постійний нагляд за станом вищої освіти та отримання оперативної інформації щодо неї;
- своєчасне виявлення змін та відхилень, які можуть вникати в системі вищої освіти та факторів, що викликають ці зміни;
- попередження негативних тенденцій;
- здійснення прогнозування розвитку основних процесів у закладі вищої освіти;
- оцінювання повноти та ефективності реалізації методичного забезпечення освіти.

До основних принципів освітнього моніторингу потрібно віднести: принцип науковості, професійної відповідності, безперервності, цілісності. І для того, щоб проводити освітній моніторинг потрібно дотримуватися загальних та організаційно-методичних вимог. Так, серед загальних вимог виділяють систематичність, об’єктивність, точність, достатність, повноту, надійність, оптимальність, структурованість, узагальнення, оперативність,

доступність, облік психолого-педагогічних особливостей, гуманістичну направленість[347].

Якщо застосовувати організаційно-методичні вимоги до проведення моніторингу, потрібно звертати увагу на наступні:

- моніторинг слід проводити з обмеженим та постійним набором й формою показників протягом встановленого періоду;
- показники повинні фіксувати феномени освітнього процесу, які вже достатньо вивчені в науковому плані та адекватно можуть відображати рівень якості освіти;
- показники мають носити характер оцінювання;
- не рідше одного разу на рік потрібно корегувати набір показників, які використовуються;
- при результатах моніторингу не можливі репресивні міри, а тільки характер стимулювання у відношенні педагогів до своєї професійної діяльності.

Що стосується підходів проведення моніторингу, варто зазначити, що не існує єдиного підходу до кількості та назв його етапів. У педагогічній літературі визначено такі етапи:

- підготовчий, тобто з'ясування мети, визначення об'єкту, встановлення терміну проведення спостереження, співбесіди, тестування, анкетування, спостереження, контроль діагностичних зрізів;
- аналітичний, який включає в себе аналіз та систематизацію отриманої інформації, розроблення рекомендацій та пропозицій на наступний період, формування висновків[350].

Ряд інших вчених виділяють такі етапи моніторингового процесу:

- нормативно-встановлений, під час якого визначають мету та задачі педагогічного моніторингу, основні показники та критерії, засоби досягнення реальних показників дослідницького об'єкту;
- аналітичний, до якого входить збір інформації за допомогою підібраних методик, кількісна та якісна обробка отриманих результатів, вироблення педагогічного діагнозу;

- діагностичний, що включає в себе аналіз результатів проведеної роботи, визначення реального рівня досягнень об’єкту моніторингу, порівняння його з нормативними показниками, відомості про результати організації та проведення моніторингу;
- прогностичний, передбачає прогнозування подальших тенденцій та можливості розвитку досліджуваного об’єкту, розробку плану педагогічних корекційних дій;
- діяльно-технологічний, що здійснює корекцію педагогічного процесу.

На нашу думку, саме такі етапи проведення моніторингу досить чітко описують процедуру проведення моніторингу.

Підсумовуючи вище зазначене, варто сказати, що проблема якості освіти, а особливо вищої освіти, виникла у зв’язку з приєднанням нашої держави до європейської зони освіти. Стало відомо, що визначення якості вищої освіти пов’язане зі спеціальними процедурами, створенням нових установ, метою яких повинна бути суспільна оцінка якості освітніх послуг, які будуть надаватися. На кожному освітньому рівні – національному, регіональному, рівні закладу вищої освіти, необхідно проводити системне та систематичне дослідження якості освітньої діяльності.

Таким чином, під час проведення аналізу теоретичного матеріалу було встановлено, що на сьогодні немає єдиного підходу до визначення дефініції «моніторинг якості освіти». Для реалізації задач моніторингу потрібно розробляти науково-практичні інструменти. Найбільш раціональними методами для вирішення таких задач є метод опитування, експертного оцінювання, спостереження, вивчення документації.

Серед показників якості освіти можна виділити університетський рівень, інститутський (факультетський) рівень та показники якості освіти кафедрального рівня. Структурованість роботи підрозділів закладу вищої освіти та ефективність системи управління повинні складати основи оцінки якості роботи закладу взагалі. Оцінка якості навчально-виховного процесу

повинна визначати якість навчальних програм, планів, розкладу занять, склад науково-педагогічних працівників та студентів[353].

При оцінці якості науково-дослідницької діяльності потрібно звертати увагу на оцінку якісного складу науково-дослідницьких працівників, якісного використання фондів, що виділяються на дослідження.

Для визначення комплексної оцінки якості освітніх послуг потрібно враховувати думку трьох сторін: здобувачів, молодих випускників та працедавців, що будуть безпосередніми керівниками. Підсумком комплексної оцінки буде розрахунок інтегрального показника, тобто рівня якості освітніх послуг, що буде вираховуватися як корінь третього ступеню із трьох показників, які відображають незалежну оцінку безпосередніх споживачів специфічної продукції.

На сьогодні в Україні відсутня культура реалізації потреб та прав усіх учасників освітнього процесу у поєднанні із застарілими принципами адміністрування освітньої системи, що приводить до негативних явищ:

- спостерігається відсутність мотивації у студентів, викладачів, працедавців, державних та недержавних організацій до підвищення якості освіти;
- основою національної системи забезпечення якості є застаріла система цінностей, тому при проведенні моніторингу розвитку системи освіти вона не відповідає цілям підвищення якості;
- європейська система забезпечення якості в повному та послідовному розумінні відсутня, заклади вищої освіти частково реалізують її у вигляді процедур моніторингу якості, проводячи дослідження для усіх закладів по однаковим критеріям без урахування їх різнотипності[367];
- система, яка направлена на забезпечення якості, працює не на просування учасників сфери вищої освіти для її ефективного досягнення, а контролює, давить та наказує тих, хто не відповідає встановленим критеріям;
- для забезпечення якості існуючі процедури не є прозорими, як для учасників, так і для зовнішніх спостерігачів, тобто суспільства, промисловості,

міжнародних експертів, а також не відсутній зв’язок між контролем якості та прийняттям рішень;

- існує велика кількість органів, що контролюють якість освіти, а також їх непогодженість, та наявність досить багатьох процедур оцінки якості призводять до знецінення даних процедур та мотивації закладів вищої освіти до повноцінної участі в такому процесі;
- інформація про освітні процеси, що подається закладами вищої освіти у різних звітах, здебільшого перенасичена та швидко старіє, а статистична природа не відображає реальний стан якості вищої освіти[368];
- так як держава фінансую усіх учасників системи забезпечення якості, то вони є залежними від неї, тому їх діяльність не викликає достатньої довіри;
- самостійність закладів вищої освіти знаходиться на досить низькому рівні, так як управління вищою освітою здійснюється централізованою адміністративно-командною системою;
- відсутні важелі впливу основних зацікавлених осіб на національну систему забезпечення якості.

Зазначені фактори сигналізують про необхідність до проведення змін. Тому створення довготривалої повноцінної системи забезпечення якості вищої освіти шляхом еволюційних змін є на сьогодні основною метою українського суспільства. Потрібні суттєві структурні перетворення, при цьому участь суспільства в забезпеченні якості освіти обов’язкова[359].

Вважаємо за потрібне визначити конкретні задачі в залежності від таких довготривалих цілей, а саме:

- визначити поняття якості та національної концепції забезпечення якості освіти в контексті нашої держави;
- сформувати систему цінностей у вищій освіті відповідно до сучасних європейських практик, яка буде направлена на забезпечення ефективності освіти в умовах вільного ринку на основі трикутника знань «освіта-дослідження-інновації»;

- працювати над підвищенням мотивації зацікавлених осіб в системі вищої освіти;
- здійснювати поступовий та паралельний перехід від бюрократичних принципів до прозорих процедур забезпечення якості при участі зацікавлених осіб.

На сьогодні ми бачимо відсутність дієвих механізмів забезпечення якості освіти, яка, у свою чергу, призводить до низького результату розвитку та удосконалення всього механізму вищої освіти. Окрім цього таке положення справ погіршується також небажанням громадян діяти, що впливає на розвиток корупції. Неодноразові опитування суспільної думки, звіти правоохоронних органів, відгуки працівників та студентів свідчать про наявність системної корупції на усіх рівнях системи вищої освіти в нашій державі.

Виходом із даної ситуації може стати саме культура якості у вигляді накопиченого досвіду взаємодії суспільства та самої освітньої системи. Для того, щоб здійснити перший крок у цьому напрямі потрібне потужне інформаційне поле. Так як споживачі освітнього продукту формують свої вимоги, то вони повинні володіти доступною інформацією для формування критеріїв якості освіти. Для цього потрібні зрозумілі та відкриті для суспільства процедури забезпечення якості освітнього процесу.

Незалежно від того, як будуть змінюватися процеси та механізми, сталим залишиться один момент: молоді юнаки та дівчата, які кожного року приходять до закладу вищої освіти, вимагають якісної освіти.

Однак на сьогодні досить мала кількість закладів вищої освіти в Україні готова до незалежного оцінювання професійним суспільством. Дане оцінювання повинне супроводжуватися також реальною можливістю самих закладів. Саме при цьому відправною точкою може стати ідея автономності та самоуправління навчальних закладів. Окрім цього така ідея означає підтримку споживача, котрий сам вибирає виконавця освітніх послуг та виносить вердикт ефективності діяльності конкретного закладу вищої освіти. Якщо говорити

фактично, то держава буде фінансувати не бюджетні структури, а послуги визначеного рівня.

Одним із важливих моментів є те, що з 1 липня 2018 року Міністерство освіти та науки проводить ліцензування освітньої діяльності закладів вищої освіти виключно через Єдину державну електронну базу з питань освіти. Справи будуть регіструватися в порядку поступлення до Міністерства відповідно до електронної черги. Даний відхід дозволить значно полегшити та прискорити проведення ліцензування, зменшити затрати та усунути корупційні ризики. А перехід від паперової форми до електронної дозволить закладам вищої освіти адаптуватися до нового формату[385].

Заклад вищої освіти буде самостійно вносити інформацію про кадрове та матеріально-технічне забезпечення до ЄДБО. Встановлені строки, зокрема кадрову інформацію, потрібно буде оновлювати кожен навчальний рік до 1 березня, а дані про матеріально-технічне забезпечення до 31 грудня або на протязі трьох місяців після зміни інформації. Проте взагалі заклад має право у випадку необхідності обновляти дані на протязі року.

При цьому логічний круг, що включає реальний суспільний інтерес, повинен мати такі вимоги, як високий рівень освітніх послуг, високий попит, збільшення абітурієнтів, обдарованих студентів, кращих випускників, працедавців, які зацікавлені в таких кадрах.

Підсумовуючи вище сказане, слід зазначити, що визначення сучасного змісту поняття «якість освіти» супроводжується глобалізаційними процесами, що супроводжуються переходом від індустріальних до інноваційно-інформаційних технологій.

При вироблені концепції осмислення проблеми підвищення якості вищої освіти в Україні, потрібно включити в неї наступні моменти:

1. становлення нової модернізаційної філософії стандартів вищої освіти;
2. створення системи моніторингу якості освіти;

3. удосконалення критеріїв та процедур забезпечення якості суб'єктів освітнього процесу;

4. адаптацію до вітчизняних основ та існуючих моделей рейтингування закладів вищої освіти;

5. удосконалення традиційних засобів забезпечення якості освіти.

На основі наведених принципів слід розробити основи для практичного удосконалення забезпечення високої якості української вищої освіти, що будуть включати в себе наступні основні напрямки: розроблення та впровадження систем менеджменту якості відповідно до вимог міжнародних стандартів, створення незалежних агентств оцінювання якості освіти, забезпечення тісного зв'язку вищої освіти з науковими дослідженнями, забезпечення повної автономії закладів вищої освіти, при умові збереження кращих традицій фундаментальності української освіти.

3.2. Інституційний механізм управління якістю в сфері підготовки кадрів сучасних закладів освіти в Україні

У сучасних умовах освіта та наука розглядаються як пріоритетні напрямки розвитку будь-якої держави. Належна підтримка науково-інформаційних технологій, котра здійснюється найбільш розвиненими країнами, є однією з головних умов їх конкурентоспроможності в сучасному світі.

Розвиток вищої школи проходить по шляху диверсифікації структур вищої освіти, яка, в свою чергу, нерозривна з диверсифікацією ступенів та кваліфікацій, які присуджуються закладами вищої освіти. В даний час майже в усіх університетах та прирівняних до них іншим навчальним закладам західноєвропейських держав функціонують багатоступінчасті системи підготовки фахівців (бакалаврат - магістратура - докторантура), що відповідає основним принципам євроінтеграції, учасниками якої стали близько 50 європейських країн, в тому числі і наша держава[399].

Сучасні напрями модернізації вищої школи, які пов'язані з диверсифікацією освіти, розширенням академічних свобод, зміною освітньої парадигми, інтеграцією вищої школи в єдиний європейський освітній простір, серйозним чином змінюють стратегію підготовки кадрів. Вона стає орієнтованою на потреби економічної діяльності регіону, конкретних роботодавців, запити суб'єктів ринкових відносин. Сучасний ринок праці висуває вимоги як до рівня теоретичних знань потенційного співробітника, так до його особистісних якостей, здібностей, а також бажань та вмінь навчатися, в цілому до системи його компетенцій. Зміни в підготовці студентів автоматично ведуть до перетворення сучасної системи підготовки викладача вищої школи. Саме викладач повинен готувати компетентного фахівця, перейти в своїй діяльності на особистісно (суб'єктно) орієнтуватися на парадигму, сам відповідати сучасним реаліям функціонування системи вищої освіти. В умовах модернізації вищої освіти першочерговими для викладача стають завдання підвищення якості підготовки кадрів вищої наукової кваліфікації, реалізація стратегії практикоорієнтовної освіти.

Забезпечення ефективності функціонування національної системи освіти неможливо без забезпечення якості підготовки педагогічних кадрів, не просто компетентних в сфері організації навчального процесу за напрямом підготовки, а й здатних до постійного самовдосконалення засобами самоосвіти в умовах перманентних змін соціального та освітнього середовища.

Концептуальні засади розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в європейський освітній простір визначають, що "метою розвитку педагогічної освіти є створення такої системи педагогічної освіти, яка на основі національних надбань світового значення та європейських традицій забезпечує формування педагогічних працівників, здатних здійснювати свою діяльність на демократичних та гуманістичних принципах, реалізовувати освітню політику як пріоритетну функцію держави, яка спрямовується на розвиток та самореалізацію особистості, задоволення її освітніх та духовно-культурних потреб, а також спроможність бути конкурентоспроможними на ринку праці ".

Сьогодні масштабність освітніх завдань вимагає відповідного рівня підготовки викладача як в галузі науково-технічних та гносеологічних новацій, які безпосередньо відносяться до дисципліни, яку він викладає, так і в галузі самих педагогічних процесів. Навчання викладачів повинне виходити за межі викладання дисципліни: вивчення нових технологій, а також аналіз способів забезпечення мотивації учнів, повинне бути невід'ємною частиною цього процесу[406].

Отже, мова йде не стільки про придбання технічних навичок, скільки про формування здатності здійснювати вибір серед постійно зростаючих пропозицій різноманітних навчальних матеріалів. Сутність управління якістю підготовки майбутніх науково-педакогічних кадрів виражається через такі функції:

- контроль, який передбачає перевірку;
- оцінювання та облік освітнього процесу та його результати, як за кількісними, так за якісними показниками;
- аналіз отриманої інформації, виявлення відхилень та з'ясування причин розбіжності фактичного рівня підготовки майбутніх фахівців та належного;
- планування подальшої управлінської діяльності з метою визначення змісту коригувальних дій та розробки відповідних планів;
- організація, яка полягає в здійсненні запланованих дій та реалізації прийнятих управлінських рішень.

Аналіз матеріалів досліджень педагогічної діяльності викладачів закладу вищої освіти та нормативних актів, котрі визначають орієнтири їх діяльності свідчить нам про те, що основними функціями діяльності викладача ЗВО є:

- освітня функція, котра спрямована на підготовку бакалаврів до майбутньої професійної діяльності в ході вивчення навчальних дисциплін, а також на навчально-методичне забезпечення процесу навчання;

- науково-дослідна функція, котра припускає проведення досліджень, які мають те чи інше відношення до сфери діяльності майбутнього бакалавра;

- організаційно-управлінська функція, котра спрямована на організацію всього навчально-виховного процесу (як на навчальних заняттях, так і в позааудиторній роботі), в ході якого відбувається формування важливих та значимих якостей особистості сучасного фахівця тієї чи іншої сфери діяльності.

Виконуючи дані функції, викладач закладу вищої освіти не тільки реалізує стандарти та нормативи, а й проявляє в діяльності свої життєві установки - ціннісні орієнтації, доводить важливість та необхідність самовираження як вченого, наставника студентської молоді, педагога, члена викладацького колективу[413].

Разом з тим, сьогодні в нашій державі склалася система вищої освіти, яка не передбачає цілеспрямовану підготовку викладачів ЗВО з урахуванням специфіки вищої школи та напрямків підготовки кваліфікованих кадрів, котрі в ній здійснюються. При підготовці викладача вищої школи (як правило, вона здійснюється через стажування, аспірантуру та докторантуру) ігнорується прогностична модель бакалаврів, не враховуються останні наукові досягнення в галузі педагогіки та психології вищої школи, а також нормативні вимоги до викладача ЗВО, що містяться в офіційних матеріалах. На наш погляд, недостатня увага приділяється при цьому також процесу формування нормативно-рольових уявлень у викладачів ЗВО.

Необхідно зазначити, що кваліфікований викладач вміє робити те, чого вчить інших, зокрема, організовувати продуктивну пізнавальну діяльність студентів. Але в сфері освіти, викладачеві теж доводиться «грати за правилами». Знання та вміння, які він отримав, дуже швидко старіють. Як вважає О. П. Денисова, а ми поділяємо її точку зору, важливо забезпечити умови для постійного професійного розвитку кожного викладача ЗВО. В ході професійної діяльності молоді викладачі закладів вищої освіти стикаються з різними проблемами, а саме:

- в своїй більшості викладачі не мотивовані до освоєння суб'єктної позиції по відношенню до освітньої діяльності ЗВО (осмислення проблем, що виникають в ході своєї діяльності; участі в ініціюванні та проектуванні

системних змін в педагогічному процесі; проведення якісної оцінки власної діяльності; участі в управлінні якістю діяльності ЗВО.);

- більшість молодих викладачів відчувають труднощі при переході від позиції передавача, який репродуктивно відтворює існуючі знання, ідеї, цінності та смисли, до позиції організатора, котрий створює сприятливі умови для самостійного оволодіння студентами новими знаннями, ідеями, цінностями і;

- певні проблеми виникають у викладачів, тому що них не сформована готовність до переходу від суто викладацької до науково-освітньої діяльності;

- відсутність системи психолого-педагогічної підтримки та супроводу аспірантів, а також молодих викладачів закладів вищої освіти, що знижує якість їх науково-педагогічної діяльності.

Окремого розгляду заслуговують проблеми управління діяльністю викладачів ЗВО. Варто сказати, що управляти такими працівниками (особливо тими, хто ініціативний), застосовуючи лише традиційні принципи менеджменту, практично неможливо. Тут на перший план виходить система розвитку, яка здатна закріпити в ЗВО інтелектуальних (творчих) співробітників, забезпечити їм перспективу статусного, кар'єрного зростання та, як наслідок - підвищити якість діяльності ЗВО в цілому.

Сьогодні в закладах вищої освіти існує гостра потреба в інноваційних підходах, а саме:

- до програмування навчальних курсів та розвитку адекватних педагогічних технологій для оволодіння аспірантом (магістрантом), молодим викладачем компетенціями пошуково-дослідницького характеру, нормативно-правовою базою вищої освіти, основними важливими рольовими функціями;

- до інтеграції соціально-правового, наукового та педагогічного зростання викладача вищої школи для підвищення ефективності своєї науково-педагогічної діяльності.

Зміст мотивації викладачів ЗВО значно відрізняється від спрямованості мотивації співробітників, що входять в інші групи. Найбільш значущим

мотивом стає прагнення до нового (досвіду, технологій, методів). При цьому на другий план відходять традиційні мотиватори (матеріальна та нематеріальна винагорода, комфортність робочого місця, графік роботи). Розвиток та «челендж» стають основою внутрішньої мотивації носіїв інтелектуального потенціалу будь-якої організації. Що стосується формування професорсько-викладацького складу ЗВО необхідно зазначити наступне:

- формування викладача починається вже при його зарахуванні на роботу до ЗВО: жага оволодіння новим інтелектуальним досвідом повинна бути мотивом здійснення ним професорсько-викладацької діяльності;

- постійний саморозвиток викладачів має стати ключовою цінністю ЗВО, бо відсутність динаміки розвитку педагога позначається на зниженні рівня розвитку вищої школи в цілому.

Звідси можна виділити першочерговим комплексний об'єкт змін, що забезпечують розвиток ЗВО - його актив, науково-педагогічні кадри. Основною метою стає підвищення кваліфікації та перепідготовка педагогічних кадрів вищої школи. Тут мова йде про проведення спеціалізованих семінарів та курсів, які забезпечують становлення в них професійно важливих компетенцій. В рамках зазначених семінарів та курсів повинна забезпечуватися педагогічна підтримка учасників у планомірному та системному вибудовуванні траєкторії своєї професійної еволюції.

Для того щоб семінари та курси стали механізмами реального розвитку, вони повинні мати чітку проблемну орієнтацію та носити проектно-дослідний характер. При цьому дана проблема повинна вибиратися з числа найбільш значущих та актуальних для конкретного ЗВО[352].

Основним завданням таких курсів має бути оновлення основної освітньої програми в умовах переходу на багаторівневу вищу освіту. На етапі планування курсів необхідно організувати діяльність учасників як відкриту та рефлексивну. При цьому відкритість та рефлексивність їх діяльності означає, що будь-який учасник повинен відчувати та усвідомлювати себе активною стороною освітнього процесу та розуміти свою роль в ньому[422].

Освітня діяльність учасників семінару повинна носити не стандартно-навчальний, а проблемний характер. Для цього по ходу розвитку учасників курсів має бути забезпечено:

- формування в гуманітарному просторі курсів безлічі відкритих освітніх ситуацій та відкритих освітніх подій;

- реальне «проживання» та «переживання» учасниками всіх відкритих освітніх ситуацій та відкритих освітніх подій.

На думку О. М. Михалева, характер діяльності, спрямованої на розвиток учасників проекту, визначається наступними основними умовами:

- проблемна орієнтація освітньої діяльності;
- педагогічна підтримка учасників проекту;
- продуктивність підвищення кваліфікації учасників проекту.

Реалізація таких умов дозволить вибудувати індивідуальні траєкторії саморозвитку учасників семінарів або курсів, забезпечити синтез навчальної діяльності, сформувати стійку мотивацію активної участі в роботі семінару або курсів, а також мотивацію до саморозвитку.

Тут слід звернути увагу на необхідність розробки науково-методичних основ діагностики якості професійної майстерності викладачів новітнього ЗВО.

В даний час, як правило, під час експертизи освітньої програми якість викладацького корпусу оцінюється за такими показниками: базовою освітою викладача, стажу роботи, спеціалізації викладача та його відповідності викладання навчальної дисципліни, кваліфікації (наукового ступеня, звання, посади), форми та дати підвищення кваліфікації.

Не викликає сумнівів, що наведені кваліфікаційні характеристики викладача повинні використовуватися при оцінці кадрового потенціалу ЗВО, що забезпечує вищу освіту. Однак їх недостатньо. При одних і тих же кваліфікаційних показниках різні викладачі є носіями різних професійних позицій, по-різному ставляться до своїх обов'язків. Звідси випливає, що якість професорсько-викладацького корпусу ЗВО в основному забезпечується педагогічною діяльністю, взаємодією, вдосконаленням професійної майстерності. Тому необхідно характеризувати не тільки наявні досягнення

(освіта, стаж роботи, кваліфікацію), але й процес професійного розвитку викладачів ЗВО.

Діяльність сучасного викладача закладу вищої освіти багатогранна та багатоаспектна відповідно до безлічі виконуваних ним ролей. Збереглося (і навіть посилилося) значення його традиційної ролі - педагог, який організовує та забезпечує процес освоєння знань і становлення умінь. Але крім цього викладач тепер повинен формувати широке коло компетенцій, котрі передбачають реальне привласнення знань особистістю студента, тобто здатність компетентно використовувати ці знання у практичній діяльності[436].

Принципово нові вимоги до викладачів вищої школи породжуються також процесами глобалізації та інтернаціоналізації. Тепер викладачі стають (повинні ставати) суб'єктами глобалізації та інтернаціоналізації, суб'єктами міжнародного освітнього та наукового співробітництва. В даний час вченими виділяються такі суперечності в підготовці науково-педагогічних кадрів для вищої школи, а саме:

- між недостатньою розробленістю вимог до професійної майстерності викладачів ЗВО та необхідністю розробки науково обґрунтованої моделі їх діяльності на кожному кваліфікаційному рівні (магістр, доктор філософії та доктор наук);

- між наявністю різних вимог до підготовки науково-педагогічних кадрів у закладах вищої освіти та необхідністю реалізації єдиної освітньої програми підготовки;

- між відсутністю наступності освітніх програм вищої та післядипломної освіти, а також необхідністю її встановлення;

- між традиційною множинністю організаційних форм підготовки науково-педагогічних кадрів та важливістю використання універсальних інституційних форм, котрі відповідають вимогам педагогічної науки та суспільства;

- між існуючими нормативно-правовими документами, що лежать в основі процесу підготовки кадрів вищої кваліфікації для ЗВО та необхідністю

введення єдиного законодавства, що регламентує раціональне функціонування системи їх підготовки.

Перераховані вище протиріччя чекають свого вирішення з метою вдосконалення процесу підготовки викладацьких кадрів для ЗВО, адекватного сучасним вимогам ринку праці та інтеграційним процесам у вищій школі.

Зважаючи на необхідність підготовки науково-педагогічних працівників не нижче рівня бакалавра, органи управління освітою, заклади вищої освіти залучають педагогічних коледжів викладачів за науковими ступенями та вченими званнями, при цьому нарощують науковий потенціал. А також залучають такі коледжі як структурні підрозділи до педагогічних університетів. Одночасно з тим зростає увага до діяльності інститутів післядипломної освіти, підготовка фахівців в яких є непрофільним видом діяльності, а має бути направлена на виконання прямих обов'язків, а саме:

- підвищення кваліфікації педагогічних працівників;
- забезпечення методичної роботи в закладах освіти регіону.

Оптимізація мережі, направленої на підготовку педагогічних кадрів організовується на міжрегіональному рівні. Важливою проблемою сьогодні залишається розроблення науково-обгрунтованої системи довгострокової педагогічної профорієнтації та професійного відбору на педагогічні напрями через створення мережі шкіл майбутнього вчителя педагогічних класів, ліцеїв педагогічного спрямування[8].

Підвищенню якості кадрового потенціалу в області освіти сприяють наступні умови:

- прогнозування перспективності в кадрах відповідних спеціальностей;

- укладання відповідних угод з закладом вищої освіти, зокрема закладами сусідніх регіонів, на підготовку кадрів, забезпечення при цьому можливої цільової квоти для прийому сільської молоді;

- введення цільового прийому за заочною формою випускників педколеджів на програми вищого рівня за державним замовленням, якщо випускник працевлаштовується на роботу ЗВО;

- модернізація педагогічної та післядипломної освіти педагогів, зокрема оновлення стандартів вищої педагогічної освіти при одночасному посиленні їх психолого-педагогічної складової;

- створення адекватної динаміки розвитку суспільства і освіти безперервної системи підвищення кваліфікації;

- введення новітньої системи атестації педагогічних кадрів, складовою якої є оцінка професійної компетентності, теоретичної підготовки за допомогою зовнішнього оцінювання та оцінки якості роботи педагога, як споживача освітніх послуг;

- формування європейського стилю соціалізації молодої людини, орієнтація ЗВО на вивчення та впровадження позитивного досвіду ЗВО європейських країн відносно трансформації навчального процесу в напрямі поглиблення соціокультурного змісту освіти;

- застосування нового переліку галузі знань, який направлений на бакалаврську підготовку педагогів та сприятиме впровадженню модульної системи організації навчального процесу, переходу до інтеграції навчальних дисциплін, від колективно орієнтованих форм та методів роботи зі студентами до індивідуальних, підготовки висококваліфікованих педагогічних працівників, здатних забезпечувати навчальний процес на різних диференційованих рівнях;

- проведення конкурсів, студентських олімпіад з фахових дисциплін, спеціальностей та напрямів підготовки студентів при науково-дослідній роботі;

- організація роботи з молодими викладачами стосовно адаптації їх до професії педагога шляхом стажування, педагогічного шефства, наставництва, що дає можливість прискорити процес їхнього професійного становлення, виробити власний стиль діяльності.

Кадрова ситуація в системі післядипломної педагогічної освіти залишається на сьогодні непростою Для більшості викладачів та методистів системи актуальним є стрімке старіння їх психолого-педагогічних та предметно-методичних знань, котрі пов’язані із сучасною тенденцією[31].

Нагальною є проблема розроблення стандартів післядипломної педагогічної освіти. Велику роль у підготовці викладацьких кадрів для вищої

школи відіграють університети та педагогічні інститути. Підготовка наукових та науково-педагогічних кадрів традиційно займає окреме місце у вищій школі. Саме в аспірантурі та докторантурі готуються наукові та науково-педагогічні кадри вищої кваліфікації, постійно поповнюючи та оновлюючи інтелектуальний потенціал держави[299].

Аналіз свідчить, що в умовах кризових процесів в освітянській галузі вдалося зберегти систему підготовки наукових та науково-педагогічних кадрів від руйнування, про що свідчить збереження та навіть підвищення кількісних показників прийому до аспірантури та докторантури. Це підтверджує також збереження в цілому ефективності діяльності цієї системи.

Однак кадрова ситуація у вищій освіті залишається складною, що диктує необхідність пошуків нових підходів до розв'язання кадрової проблеми. Особливе занепокоєння викликають процеси, котрі відбуваються в складі науково-педагогічних кадрів у зв'язку з їх старінням, а також те, що конкурс до педагогічних закладів вищої освіти I-II рівнів акредитації є одним із найнижчих та протягом останніх років демонструє сталу тенденцію до подальшого зниження[34].

Підготовка педагогічних та науково-педагогічних працівників, їх професійне вдосконалення – є важливою умовою модернізації освіти. Для підтримки педагогічних та науково-педагогічних працівників, підвищення їх відповідальності за якість професійної діяльності держава забезпечує завдяки:

- розробці та вдосконаленню нормативно-правової бази професійної діяльності педагогічних та науково-педагогічних працівників;
- прогнозуванню та задоволенню потреб суспільства у зазначених працівників;
- розвитку конкурентоспроможної системи закладів вищої освіти, в яких проводиться підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації педагогічних та науково-педагогічних працівників;
- розробка та запровадження державних стандартів педагогічної освіти різних освітньо-кваліфікаційних рівнів та державних стандартів післядипломної педагогічної освіти;

- оволодінню педагогічними працівниками сучасних інформаційних технологій;
- періодичному оновленні та взаємоузгодженню змісту підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації педагогічних працівників;
- упровадженню системи цільового державного фінансування підготовки педагогічних та науково-педагогічних працівників та їх професійного вдосконалення;
- покращенню системи стимулювання професійного зростання педагогічних та науково-педагогічних працівників, можливість вивчення ними іноземних мов.

Держава створює умови для підвищення престижу та соціального статусу педагогічних та науково-педагогічних працівників, удосконалює систему професійного відбору молоді до педагогічних закладів вищої освіти.

Реальна дійсність свідчить, що разом з наявними прагненнями урядовців, політиків, вчених до здійснення кардинальних змін в напрямку забезпечення якості вищої освіти на практиці в галузі професійної підготовки педагогічних кадрів залишаються багато невирішених проблем та протиріч[38].

Однією з проблем можна виділити спрямованість діючої системи якості освіти в значній мірі на контроль, а не на забезпечення якості. У зв'язку з цим визначено, що розробка нової системи повинна бути побудована на основі:

- розробки моделі стандартизації вищої освіти завдяки системі якості;
- моделювання менеджменту якості вищої освіти, як компонента системи якості;
- визначення концептуальних та методологічних основ проектування системи якості в контексті регіональної системи вищої освіти.

Негативним фактором, через який страждає якість освіти, на думку С. Ніколаєнко, є дія принципу "більше студентів - більше грошей". У зв'язку з цим, на державному рівні запропоновано змінити зовнішні критерії оцінки якості роботи закладу вищої освіти, розробити комплексні критерії якості освітнього процесу, які містять в собі наступне:

- контроль змісту навчання;

- контроль технологій, які застосовуються під час навчання;
- контроль здобутих знань;
- вимоги до організації та контролю над здійсненням навчального процесу;
- вимоги до викладачів, вимоги до студентів; чітку та прозору процедуру самообслунання закладу вищої освіти, як новітньої системи забезпечення якості.

Крім того, важливим моментом є створення відповідних умов для підвищення кваліфікації викладацького складу закладів вищої освіти усіх форм власності, зокрема, відновлення єдиної державної системи обов'язкового підвищення кваліфікації викладачів з наступною переатестацію. На жаль, сьогодні в Україні професія викладача частково втратила престиж, коефіцієнт тих, хто хоче її отримати, незначний, що пов'язано зі слабкою мотивацією науково-педагогічного працівника в матеріальному та професійному планах.

Єдиним способом повернути назад цю тенденцію є проведення конкретних заходів щодо підвищення соціального престижу професії, покращення умов праці та збільшення заробітної плати викладачам відповідно до Міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права.

Якість освіти, освітні стандарти та норми ще не відповідають сучасним потребам щодо підготовки висококваліфікованих фахівців педагогічного профілю. Йдуть тривалі дискусії щодо змісту освіти, проблеми співвідношення стандарту та творчості, стандарту та академічних свобод в процесі підготовки майбутніх викладачів, ідеальної моделі випускника ЗВО, який, на думку одних, повинен бути "вузьким фахівцем", а на переконання інших - повинен стати "універсалом ", носієм фундаментальних знань. У цьому контексті освітні стандарти повинні бути здатні надавати навчальному процесу динаміку руху, повинні орієнтуватися на підтримку творчої роботи викладача та студента. Ми погоджуємося з думкою В. Громова бачити стандарти "супутником різноманітності", які можливі лише за умови подолання уніфікації нашої освіти, зміни природи знання, змісту освіти, типу основних суб'єктів навчального процесу. Напрацювання ж фахівців, які пропонують певні прогресивні зміни в

системі вищої педагогічної освіти, не можливо втілювати через нестачу коштів, неузгодженість адміністративних структур, нераціональну системи відбору, апробування та впровадження інновацій в освітній галузі, неналежного моніторингу отриманих результатів і тому подібного. За твердженням фахівців, істотно впливає на зниження якості професійної освіти також незабезпеченість необхідною інформацією батьків, педагогів про те, що відбувається в освітній галузі, як на законодавчому, так і на змістовому рівнях[44].

Окрім того, при сьогоднішніх умовах кожен заклад вищої освіти реалізує власні програми професійної підготовки педагогічних кадрів. Слабкість більшості цих програм в тому, що вони за своєю спрямованістю максимально адаптовані до можливостей викладацького складу, навчально-методичного та матеріально-технічного ресурсу відповідного навчального закладу, але слабо враховують потреби та вимоги ринку праці нашої держави, а також тенденції розвитку міжнародного ринку освітянських послуг. Тобто ці програми відображають певні корпоративно-кафедральні інтереси, які призводять до появи тенденцій щодо розробки політики в області якості освіти майбутніх фахівців педагогічного профілю, відхід від системної ідеології зміцнення та утвердження авторитету, а також конкурентоспроможності України на міжнародному просторі шляхом формування контингенту фахівців з відповідним міжнародним стандартом та рівнем підготовки[253].

Істотну проблему в контексті забезпечення якості педагогічної освіти представляє зниження рівня підготовки випускників загальноосвітніх шкіл, які стають абітурієнтами закладів вищої освіти. Важливим кроком у напрямку вирішення цієї проблеми стало введення національної системи зовнішнього оцінювання та моніторингу якості освіти[255]. Нагальною потребою в зв'язку з цим є формування на основі об'єктивної порівняльної інформації про рівень навчальних досягнень учнів, обґрунтованих рекомендаціями щодо освітньої політики, коригування навчального процесу, оновлення змісту освіти, методик викладання. Однак, на жаль, така інформація відсутня. Результати державної підсумкової атестації, які повинні відображати реальний рівень навчальних досягнень, відрізняються від навчального закладу до навчального закладу, від

села до міста. Це відбувається через те, що немає єдиної технології оцінювання та внаслідок суб'єктивності оцінювання, оскільки оцінюють продукт своєї праці ті ж вчителі, які працювали з учнем протягом його навчання[58].

Але достовірність інформації про рівень навчальних досягнень кожного випускника набуває при вступі до закладів вищої освіти особливого значення. Сьогодні Україна знаходиться на стадії становлення цілісної системи моніторингу якості вищої освіти, яку регулюють відповідні нормативні та програмні документи. Згідно нормативних документів, заклади вищої освіти I - IV рівнів акредитації зобов'язані постійно проводити моніторинг рівня знань, умінь, навичок та компетенцій на всіх етапах нормативних дисциплін та періодично здійснювати аналіз результатів навчальних досягнень студентів на засіданні вченої ради. За результатами моніторингу якості освіти органи управління отримують інформацію про стан освітньої системи та її окремих складових, виявляють проблеми, які виникли в процесі введення педагогічних інновацій, з'ясовують тенденції розвитку освіти та прогнозують зміни, необхідні для перспективного функціонування освітньої системи.

Таким чином, моніторинг освітньої системи повинен бути дієвим інструментарієм менеджменту освіти, зокрема, в управлінні її якістю. Моніторинг повинен бути комплексним та спрямованим на оцінку, як результату освітньої діяльності, так і процесу, який призвів до такого результату, а також який охоплює навчання, виховання, викладання, управління, ресурсне забезпечення та інше. Але моніторинг навчальних досягнень українських студентів передбачає в першу чергу результат їх навчальної діяльності. Однак, без належного оцінювання самого навчального процесу, з'ясування умов викладання предмета, його навчально-методичного забезпечення фахівці не здатні виявити фактори, які вплинули на отримані результати, і зробити об'єктивні рекомендації щодо внесення змін в навчально-виховний процес[61].

Узагальнюючи погляди фахівців з вище означеної проблеми, ми можемо констатувати, що забезпечення якості вищої педагогічної освіти є багатоплановим процесом, найважливішими факторами ефективності якого є:

- наявність необхідних ресурсів (кадрових, фінансових, матеріальних, інформаційних, наукових, навчально-методичних);

- організація навчального процесу, яка найбільш адекватно відповідає сучасним тенденціям розвитку національної та світової економіки ,а також освіти[412];

- контроль освітньої діяльності ЗВО та якості підготовки фахівців на всіх етапах навчання, а також на всіх рівнях: рівні ЗВО, державному та міжнародному (європейському) рівнях[409].

Таким чином, головною залишається проблема адаптації існуючого механізму підготовки та атестації науково-педагогічних та наукових кадрів до сучасних реалій. Вона визначена позицією нашої держави, яка задекларувала своїм приєднанням до процесу євроінтеграції - входження в європейський освітній простір. У контексті цього дуже важливо, не зруйнувавши існуючу, досить-таки ефективну, вітчизняну систему підготовки кадрів вищої кваліфікації, відшукати кошти та способи, які наближають нас до європейської спільноти і, разом з тим, що запобігають втрату кращих досягнень національної освіти, духовності та культури.

3.3. Економічний механізм державного управління в системі реформування та розвитку вищої освіти в Україні

На сьогодні будь-яка сфера життя піддається впливу дії таких зовнішніх викликів як глобалізація, розповсюдження інформаційно-комунікаційних технологій та змін, які вони приносять з собою. Зокрема ці зміни відносяться до системи вищої освіти, які виступають важливою сферою національної економіки, а її основні інститути діють в умовах зростання числа внутрішніх та зовнішніх ризиків. У зв’язку з цим, такі сучасні виклики повинні викликати адекватну реакцію, яка ,при цьому, опирається на розуміння та суттєве осмислення усіх можливих ризиків[408]. Слід зазначити, що особливість освітніх ризиків полягає в тому, що вони не завжди будуть припускати прямі

фінансові втрати, а скоріш за все, представляти загрозу для появи втрат у довготривалому періоді[64].

Окрім цього, можна сказати, що сьогодні спостерігається формування напряму освітнього ризик-менеджменту. Мета такого напряму нам бачиться в упорядкуванні процесу прийняття управлінських рішень, які направлені на зниження ймовірності несприятливих процесів, а також мінімізувати можливі втрати. При цьому рівні прийняття таких рішень можуть бути як для навчального закладу чи для регіону, так і для усієї галузі освіти в цілому.

Сучасне середовище характеризується зростанням невизначеності, яка у свою чергу впливає на актуалізацію потреби у вивченні ризиків такої сфери діяльності як освіти. А розуміння феномену освіти як суспільного блага змішаного типу, сприяє розширенню цього поняття за межі його традиційного сприйняття, яке характеризує ризики як втрату підприємницького доходу. Так ми можемо припустити, що втрати в освіті мають стратегічне значення для прогресу суспільства, тому такі проблеми як низька якість підготовки кваліфікованих кадрів, слабкість формування особистісних та ціннісних рис людських ресурсів, недостатній рівень інноваційного розвитку держави та програшні позиції міжнародної конкуренції можна вважати більш глобальними ризиками, аніж фінансові втрати[71].

Сьогодні вітчизняна вища освіта стає перед викликами, які обумовлені загальносвітовими тенденціями та опираються на специфічні умови нашого життя. Освітні ризики представляють собою загрозу для функціонування та розвитку системи освіти у тій мірі, коли вони тягнуть суттєві втрати. Серед економічних втрат у сфері освіти можна виділити зниження суттєвої частини висококваліфікованого персоналу, закриття навчальних закладів та втрату контингенту разом зі скороченням та втратою фінансових ресурсів. Серед серйозних втрат ми також можемо виділити підсилення процесів соціального відбору та зниження функції соціальної мобільності, суттєві диспропорції на ринку праці, коли переважає безробіття висококваліфікованих робітників та низький рівень оплати праці. Не менш важливим будуть педагогічні втрати,

серед яких низька ефективність навчальних технологій, невисокий рівень загальної освіченості та компетентності випускників та політичні втрати, які проявляються у відсутності престижу національної системи освіти по причині її неефективності та корумпованості разом з наявністю низьких показників у світових рейтингах та непривабливістю для іноземних студентів[407].

У зв'язку з цим, необхідно проаналізувати та систематизувати основні ризики, які стоять перед сучасною вищою освітою. Зазначимо, що традиційно вся сукупність ризиків поділяється на дві великі групи: зовнішні та внутрішні. На нашу думку, перші з них можуть бути систематизовані наступним чином: глобалізація, технологічні виклики, політичні, правові, економічні та демографічні ризики. Економічні в свою чергу поділяються на: фінансові, фіскальні та речові.

До групи внутрішніх ризиків слід віднести наступні: кваліфікація персоналу, недостатність грошових коштів для розвитку, рівень підготовки абітурієнтів, система управління, а саме: стиль керівництва, орієнтація на новизну, система комунікацій та відносин, а також застаріла матеріально-технічна та навчально-лабораторна база й слабкість маркетингової політики[77].

Отже, глобалізація є на сьогодні провідною тенденцією сучасного розвитку, яка у корені змінює зовнішнє середовище дії освітніх закладів, яка стає більш невизначеною та характеризується взаємозалежністю й гострим рівнем конкуренції. Той чи інший заклад вищої освіти незалежно де він знаходиться у столиці чи периферії, у своєму розвитку не може передбачити дії вказаних факторів. Тому не враховувати процес глобалізації досить необачно, адже кожен день ми зіштовхуємось з її проявами, серед яких особливе місце займає зняття бар'єрів для руху потенційних споживачів на міжнародному ринку освітніх послуг разом з загостренням конкуренції в різних їх сферах.

Перш за все, загострення конкуренції викликають потенційні студенти[308], а основу тому становлять демографічні проблеми розвинених країн, які пов'язані з рівнем народжуваності, яких приводить до скорочення

населення 18-23-х літнього віку. Дана обставина веде до того, що у країнах, які мають достатньо сильну базу для вищої освіти та високорозвинені університетські комплекси з чітко продуманою інфраструктурою, активно приваблюють потенційних студентів з інших країн. Прикладом даної обставини може слугувати те, що сьогодні вища освіта в Україні підлягає досить активному впливу зовнішньої стратегії за сторони Польщі. Так ми можемо побачити, що високий рівень інформаційної та рекламної кампанії сусідньої держави представляє собою вершину айсбергу цілеспрямованої освітньої політики, яка створює досить привабливі умови для залучення українських студентів. Серед цих умов виділяється оплата за навчання, яка порівняна українській, мови, як можливість навчатися російською чи українською, а також прискорено вивчати польську, разом з можливістю проживання та майбутнього працевлаштування. У підсумку проведена політика Польщі привела до безпрецедентного зростання кількості українських студентів, які зараз навчаються більш ніж у п’ять разів за останні кілька років, при цьому, що їх кількість перевищує 10 тисяч чоловік, що становить третину іноземного студентського контингенту. Більш за все це позначається на закладах вищої освіти західної України, оскільки саме ця молодь більшим чином воліє навчатися у ближньому зарубіжжі, тоді як у нашій державі спостерігається негативна динаміка демографічної ситуації, формуючої досить серйозний ризик для нашої системи вищої освіти[79].

Серед інших причин росту експортної політики ми можемо назвати спробу приволікати більш талановиту молодь. Тут ми кажемо про те, що існує конкуренція за кращий людський ресурс. Слід зазначити, що офіційно немає статистичних даних, які показують загальну кількість виїзду наших випускників за кордон на тимчасове або постійне працевлаштування. Однак, відомо про те, що основна маса спеціалістів різних перспективних напрямів на різних умовах працюють в передових країнах. Саме це дозволяє усвідомити, що Україні необхідно врахувати не тільки масштаб цього процесу, а також його довготривалі наслідки для свого розвитку.

Зростання та розширення конкуренції пояснюється не тільки від'їздом студентів за кордон, оскільки цей процес охоплює науковий, міжнародний та підприємницький напрям діяльності системи освіти[136]. Тим самим ми бачимо актуалізацію різноманітних рейтингів університетів, які здійснюють процес ранжирування та сприяють для закладів вищої освіти направляти свою увагу на конкретні цілі досягнення вищого рівня. Це все при цьому, що сфера діяльності, яка займається реалізацією таких цілей стає бізнесом, що, в свою чергу, впливає на появу нових фінансових потоків та отримання більш високих доходів. Прикладом цього може стати поява науково метричних баз даних. Спірним питанням тут стає порівняння реального наукового досягнення з ростом публікацій в «цитованих збірниках», що також визнається у світових дослідженнях. Однак такі заяви не можуть чинити опір основній течії, оскільки з кожним місяцем росте стремління попасти у ці бази окремих видань з метою збільшення своїх публікацій в цитованих збірках. І це все при цьому, що намагання попасти в той чи інший цитований збірник проявляють як окремі вчені, так і наукові заклади та цілі держави. Все це в значній мірі впливає на появу більшої кількості власників відповідних товарних марок, які є одержувачами монопольної ренти, котра проявляється в одержанні понад-прибутку від реалізації прав на видавництва та бази даних. Проте розуміння суті такого процесу не змінює його підсумку – щоб займати достойну позицію у сучасному середовищі необхідно здійснювати колосальні затрати на рівні окремих вчених, закладів та держави[123].

Другий блок ризиків для системи вищої освіти являє собою постійну появу новітніх технологій. Це говорить про те, що розповсюдження інформаційно-телекомунікаційних технологій викликає необхідність відповідати їх рівню. У зв'язку з цим, національній системі вищої освіти для отримання реальних конкурентних переваг у сучасному середовищі необхідно побудувати свою діяльність відповідно до використання новітніх технологій, разом з цим адекватно реагувати на ті зміни, які технології приносять у навчальний процес. Прикладом такої реакції може слугувати поява

дистанційного навчання, коли вища освіта успішно змогла адаптуватися до його вимог. Такі нові технології вплинули на якісні зміни навчального процесу, який зараз може здійснюватися без особистісного спілкування викладача та студента. Тому на інформаційно-комунікаційні технології покладене завдання передавати знання та контролювати їх засвоєння.

Окрім цього, на сьогодні, ми бачимо широке розповсюдження різних відео курсів навчальних дисциплін, як вітчизняних так і зарубіжних. Технології такої організації передачі знань полягають у створенні спеціальних платформ, які забезпечують відкритий доступ до тих або інших курсів, а також передбачає інтерактивне навчання та обговорення будь-яких питань на основі форуму. Від самого початку такі курси носили тільки пізнавальний характер, а тепер стоять питання для розробки технології вільного ознайомлення змісту навчальних дисциплін разом з можливістю врахування їх засвоєння.

Україна не залишилась в стороні від реалізації цієї новизни. Так сьогодні ми маємо суспільний проект «Prometheus», який дає можливість вільному та безкоштовному доступу університетам, викладачам та компаніям публікувати та розповсюджувати на його основі курси різних дисциплін. Такий курс складається із декількох відео лекцій, викладачів різних українських навчальних закладів, інтерактивних завдань та форуму, який дає можливість студентам задавати питання викладачу та спілкуватися між собою[111].

Природно, поява такого проекту у корені змінює освітній процес, у тому числі, систему навчання, передачу знань та їх контроль, саму методику викладання. Сучасні студенти сьогодні надають перевагу працювати у віртуальному просторі. У зв’язку з цим можна говорити про зниження ролі індустрії друкування навчальних матеріалів, оскільки спостерігається розширення сфери їх віртуального простору, що у свою чергу впливає на появу питань з приводу захисту інтелектуальної власності разом з проблемою адаптації усієї освітньої сфери до цих процесів.

Наступним важливим питанням економічних механізмів державного управління в системі вищої освіти України можна назвати групу політичних

ризиків, які отримали своє суттєве розширення у контексті подій 2014 року. Окрім того, що завжди існують класичні ризики, серед яких нестабільна політична ситуація у країні та світі, непослідовність державного курсу у внутрішній та зовнішній політиці, постійно зростаюча корупція, додались також загрози, які були породжені зовнішньою агресією та анексією територій. Усі працівники системи освіти стали перед проблемою руйнування матеріально-технічної бази, яка була накопичена за довгі роки.

Реальні наслідки цього ми бачимо у нових умовах функціонування більшості закладів освіти Донбасу, які втратили приміщення та лабораторну базу, та вимушені були шукати нові місця розташування. Необхідність вирішення комплексу проблем пов'язаних з цим привело до того, що важливі стратегічні цілі та задачі були відкладені, оскільки потрібно було прийняти швидкі та ефективні рішення для регулювання багато різноманітних проблем пов'язаних з діяльність закладів вищої освіти у таких умовах. Така ситуація вимагає активної та відкритої позиції МОН України та всієї влади[114].

Значною проблемою для економічного механізму державного управління вітчизняної системи вищої освіти в нашій державі є корупційні ризики. Новий закон передбачає алгоритм подолання корупції, з допомогою створення нового органу, який контролює якість освіти та не залежить від МОН України. Однак очевидним є той факт, що протидія корупції за допомогою нового органу навряд може стати ефективним способом, скоріш за все буде сприяти підвищенню «ціни питання». На наш погляд, серед реальних механізмів, які будуть направлені на подолання корупції, можуть виступати відкритість та чіткість усіх процесів, а особливо, управлінські питання, серед яких прийняття рішень та вибори, фінансових, таких як виділення грошових коштів для закладів вищої освіти та розподіл напряму їх витрат, а також кадрових тощо.

Існують також і правові ризики, яким характерно недосконалість та непослідовність нормативно-правової бази, яка регулює освітню діяльність. Однак прийнятий Закон України має досить велику цінність для розвитку вищої освіти в Україні. Серед його основних нововведень виділяють нові умови

для вступу до вищого навчального закладу. Майбутнім студентам потрібно подавати заяву ну в сам вищий навчальний заклад, а в ту установу, яка буде проводити зовнішнє незалежне оцінювання, а від кількості заяв абітурієнтів залежить кількість місць державного замовлення. Ще однією не менш важливою новацією є те, що випускники бакалаврата мають можливість вступу до магістратури на іншу спеціальність, так званий перехресний вступ. Це дозволяє розширення міграції студентів із регіональних закладів вищої освіти у столичні або європейські університети[115].

Окрім цього, заклади вищої освіти України завдяки новому закону мають академічну, організаційну та фінансову автономію. Прийнятий закон передбачає можливість обнародування фінансових документів, що сприяє відкритому суспільному контролю за грошовими оборотами будь-якого навчального закладу. Разом з цим, ми бачимо підсилення демократичних процесів у виборах ректора, оскільки в них можуть брати участь усі викладачі та наукові співробітники, а також велика кількість студентів. На ряду з цим, українське освітнє законодавство вперше за весь час існування держави приділяє таку увагу контролю за якістю освіти. Так, буде створене Національне агентство з забезпечення якості вищої освіти. Таке агентство буде представляти собою колегіальний орган, який складається із 25 виборних членів.

Прийняття такого документу має достатньо вагоме значення, однак багато його положень не можуть бути реалізовані у єдиний момент, оскільки на їх реалізацію необхідно значні фінансові ресурси, а також зміни численних нормативних документів. Проте сама більша новизна у Законі – створення самого справжнього конкурентного середовища. Це говорить нам про те, що кожен вітчизняний заклад вищої освіти повинен забезпечити високу якість освіти, тим самим доказуючи свою унікальність та важливість для українського суспільства або припинити свою діяльність[143].

Важливо замітити, що сьогодні ми маємо ще багато запитань у сфері організації освітньої діяльності, які потрібно ще розробляти та дороблятиі, так як не усі освітні стандарти прийняті. Так важливо приділити увагу удосконаленню організації навчального процесу з врахуванням робочого часу

викладача. Останнє положення, яке регулювало організацію навчального процесу у закладах вищої освіти було прийнято більш ніж 20 років назад, а у листопаді 2014 його відмінили. Це говорить нам про те, що сьогодні регуляція організації навчального процесу опирається тільки на наказ про затвердження норм часу для планування та обліку навчальної роботи викладачів, який був затверджений у 2002 році.

Це все при цьому, що за цей проміжок часу форма та технологія навчального процесу достатньо сильно змінилася, так як появився Інтернет та дистанційне навчання, а вітчизняна вища освіта стала ступінчастою. Попри це, закладам вищої освіти для своєї діяльності необхідно опиратися на ці документи, які не враховують сучасний стан суспільної діяльності, це не кажучи на необхідність реагування на виклики європейської інтеграції. Це нас приводить до висновку, що для досягнення мобільності викладачів та студентів необхідно розробити механізми, які зможуть забезпечувати переміщення студентів між вищими закладами освіти, враховуючи положення кредитно-модульної системи.

З цією групою ризиків також пов’язані і економічні ризики, які при цьому мають достатньо різну структуру. Так у системі вищої освіти України, ми можемо зіштовхнутися з фіскальними, майновими та фінансовими ризиками. Найбільші труднощі можуть виникнути у зв’язку з об’ємами та структурою фінансування. Оскільки недостатній рівень фінансових ресурсів може стати серйозним ризиком для забезпечення інноваційного розвитку, і це, не кажучи, про нормальне функціонування системи вищої освіти. Слід зазначити, що недостатній рівень фінансових ресурсів є також у передових та країнах, що розвиваються. Це каже нам про те, що на сьогодні ми маємо значну проблему, яка полягає у недостатніх державних ресурсах, які б могли забезпечити діяльність вищої освіти, у тому числі силу його зростаючого значення для інноваційного розвитку суспільства. Зазначимо, що світова практика ефективно вирішує цю проблему. Багато країн активно використовують процес залучення інших суб’єктів фінансування, разом з державними механізмами. В нашій державі ми також маємо перспективи адаптації до світового досвіду

використання стимулюючих механізмів, метою яких є активізація участі бізнесу у фінансуванні освітньої та дослідницької діяльності навчальних закладів, разом з механізмами полегшення фінансового тягаря для приватних споживачів освітніх послуг[138].

На наш погляд однією із популярних ідей може слугувати оптимізація мережі навчальних закладів. Однак досягнення її оптимального рівня та реалізації повинне враховувати повне розуміння процесу оптимізації, а також її задач. Головною ціллю оптимізації є скорочення затрат на підтримання освітньої системи, тому необхідно мати чіткий план на рахунок того, як буде досягатися така економія. Якщо ціль оптимізації буде полягати тільки у скорочені кількості закладів вищої освіти, то це не зможе стати важливим аргументом, котрий буде сприяти підвищенню ефективності функціонування системи. А якщо на перше місце поставити процес оптимізації потужних регіональних центрів вищої освіти, то необхідно здійснити не тільки зовнішню оптимізацію у вигляді декількох закладів вищої освіти, але й також забезпечити внутрішню ефективну організацію такого новоствореного потужного закладу.

Слід розуміти, що будь-який процес перебудови організаційної структури буде свого роду стресом для самого закладу вищої освіти, так як передбачає зіткнення різних корпоративних культур, не враховуючи зміни загальної внутрішньої культури та усієї системи комунікації. Така потужна структура буде сприяти зростанню загрози посилення бюрократизації усіх процесів, але може створити потенціал для взаємопідсилюючого масивного розвитку. Це приводить нас до того, що важливою задачею буде рішення проблеми розкриття цього потенціалу, що у свою чергу, приведе до появи сучасних інноваційних підходів до керівництва закладами вищої освіти, обліку теоретичних та практичних напрацювань передового управління, які були накопичені у світовій практиці[163].

Важливо також враховувати ризики, які пов’язані з демографічними проблемами. Так, висока динаміка розширення масштабів вищої освіти в Україні в 90-х і на початку 2000-х років опиралась на основний ріст народжуваності у 80-х роках. Вже після 2007 року ми можемо бачити

поступове зниження чисельності населення у віці 18-23 роки, яке обумовлюється кризовим процесом різкого скорочення народжуваності на початку 90-х років. Зниження кількості студентів спостерігається з 2008, а у 2011року практично кожен український вищих заклад освіти зміг відчути її різке скорочення.

Серйозний рівень таких ризиків може пояснюватися також тим, що раніше у нашій державі був суттєвий приріст кадрового та інституційного потенціалу системи вищої освіти, за декілька останніх років спостерігається ріст чисельності кандидатів та докторів наук, поступове покращення технічного та методичного забезпечення навчального процесу у закладах вищої освіти, формування традицій викладання та наукової роботи[354]. Однак залежність фінансово-економічної стабільності для функціонування усієї системи вищої освіти від кількості студентів, сприяє появі загрози для можливостей її подальшого розвитку. Передбачається, дана залежність буде носити обов'язків характер з позиції необхідності конкуренції між закладами вищої освіти, а також стимулювати їх до процесу удосконалення своїх діяльності. Разом з тим, умови демографічних змін та досить складна ситуація на ринку праці викликає необхідність впровадження механізмів послаблення цієї залежності для досягнення цілей адаптації системи освіти[355]. Новий закон враховує таке положення, тим самим зменшується навантаження викладачів, що, в першу чергу, зможе пом'якшити ситуацію існуючого надлишку висококваліфікованого персоналу закладу вищої освіти[183].

Однак ці ризики не вичерпують усі складнощі розвитку системи вищої освіти, які включають також велику групу внутрішніх ризиків. Серед основних внутрішніх ризиків, які залежать від внутрішніх ресурсних та управлінських факторів, ми можемо виділити недостатність таких ресурсів, а особливо, студентів, висококваліфікованого персоналу, фінансів, комп'ютерної техніки, інфраструктури тощо. Це все при тому, що на сьогодні ми спостерігаємо неефективний процес управління використанням цих ресурсів, при достатньо складних зовнішніх умовах.

Нормативні постанови Кабінету Міністрів України передбачають ті критерії, які виступають як основа для оцінки ступені ризику окремого навчального закладу для системи загально середньої, професійно-технічної та вищої освіти. Серед критеріїв для оцінки рівня ризику у сфері вищої освіти можна виділити терміни ведення господарської діяльності, яка надає освітні послуги у системі вищої освіти, факти порушення вимог законодавства для ведення господарської діяльності, котра забезпечує освітні послуги у системі вищої освіти. Такими порушеннями є відсутність правових основ для ведення освітньої діяльності окремих напрямів та спеціальностей, ті або інші порушення вимог, які висуваються до формування структури закладу вищої освіти та контингенту студентів, чи кадровому забезпеченню навчального процесу, або не виконання навчального плану та програми. Не менш важливі критерії для оцінки рівня ризиків будуть виступати результати акредитації освітніх програм, планові показники діяльності, які містяться у щорічних планах суб'єкта господарювання, наприклад, державне замовлення та фінансова стабільність[197].

Такі критерії звичайно аналізують при перевірці закладів вищої освіти, і на цій основі, роблять висновок про ступінь його ризику, який може бути незначним, середнім чи високим. З наукової точки зору серед цих проблем дуже важливими будуть виконання державного замовлення та фінансова стабільність, але необхідно також враховувати більш комплексну оцінку та розширення кругу критеріїв, серед яких співвідношення фактичного контингенту та ліцензованих об'ємів, рівень безробіття випускників у регіоні та в цілому. Важливо також оцінити ступінь ризику різних рівнів, у тому числі, самого закладу, регіону, підгалузі або галузі в загалі.

З метою детального аналізу механізмів керування ризиками закладів вищої освіти необхідно розглянути елементарні внутрішні ризики.

Серед них одним із важливих можна назвати ризик недостачі зворотних коштів. Грошові кошти котрі знаходяться в обороті, виступають джерелом цього ризику. Ті грошові кошти, які поступають від оплати студенів за послуги

освіти надходять до закладів вищої освіти нерівномірно, оскільки оплата проходить одним платежем на початку отримання послуги або два рази на рік, однак затрати на функціонування закладів освіти здійснюються постійно. У випадку проведення неправильної управлінської фінансової політики з'являється недостача зворотних грошових коштів у той період, коли не проходить оплата за навчання. Ще однією умовою виникнення цього ризику може виступати недостача коштів в обороті, яка призводить до негативних наслідків, серед яких, потреба у кредиті чи займу, з метою встановлення балансу грошових коштів в обороті. Тому для раціонального управління грошовими коштами в обороті необхідно проводити їх оптимізацію, яка опирається на потреби закладу. Важливою задачею управління грошовими коштами в обороті буде виступати забезпечення їх джерелами фінансування. Це говорить нам про те, що на першому плані будуть стояти методичні та практичні питання управління процесами аналізу, а також необхідність рішення проблеми формування та раціонального використання оборотних коштів.

Забезпечення рівномірного розподілу затрат закладу залежить від правильної фінансово-економічної політики навчального закладу, з врахуванням нерівномірного надходження грошових коштів. Тому існує необхідність створити відповідний резерв для певних обов'язкових потреб та затрат закладу освіти, при цьому опираючись на показники та прогнози загальноекономічної ситуації в країні, розраховуючи суму оплати за навчання. Правильне визначення суми оплати за весь період навчання, а також її розподіл по курсам рівними частинами або рівномірно, збільшуючи кожного року, є одним із важливих напрямів фінансово-економічної політики навчального закладу. Існує також необхідність враховувати той варіант, коли студент проводить завчасну оплату всього періоду навчання. У цьому випадку важливо правильно направити потік керованих грошових коштів. Серед можливих варіантів ми можемо виділити депозитні вклади, інвестиції у довготривалі проекти або видачу сертифікатів на навчання. Все це говорить про те, що ефективний розподіл та здійснення вкладення грошових коштів для

забезпечення потреб закладу на протязі всього навчання студентом, буде приносити максимальний прибуток[204].

Серед внутрішніх фінансових ризиків виділяється інвестиційні, які для закладів вищої освіти, в першу чергу, пов'язані з інноваційною діяльністю. Інноваційна діяльність закладів вищої освіти являє собою організацію навчального, науково-інноваційного процесу у чотирьох напрямках, а саме, освітній, науково-дослідницький, адміністративно-управлінський, науково-технічний. З метою управління інвестиційними ризиками необхідно здійснювати їх своєчасне виявлення, оцінювати та аналізувати виявлені ризики, визначати причини їх появи, розробляти заходи, які будуть зменшувати їх вплив, економічно обґрунтовувати та реалізовувати розроблені заходи. Виконання таких етапів дасть можливість підвищувати ефективність управління інвестиційними ризиками.

Серед специфічних внутрішніх ризиків, ми вважаємо, необхідно назвати втрати контингенту, який, зазвичай, класифікують операційний. Природно, що основним і єдиним споживачем послуг закладів вищої освіти є студенти. Абітурієнти формують потенційний контингент у вищому закладі освіти. Останнім часом спостерігається така тенденція, яка полягає у нехватці абітурієнтів, яку можна пояснити демографічною ситуацією в країні, політикою зі сторони держави, фінансовою неспроможністю населення[392]. Усі ці фактори впливають на значне скорочення кількості абітурієнтів, що у свою чергу, заставляє заклади вищої освіти підсилювати конкурентну боротьбу за них. Наслідки такого ризику впливають на усі види діяльності закладу вищої освіти, в першу чергу, на його фінансовому стані[206].

Сьогодні ми можемо побачити, що аналітики МОН України пропонують нам кластерний підхід, котрий дозволяє визначити регіональні групи закладів вищої освіти відносно ступеню загострення їх внутрішніх проблем.

Якщо розглядати кластери з точки зору широкого економічного сенсу, то можна сказати, що до його складу входять підприємства (фірми, установи). Необхідно зазначити, що вони повинні бути територіально розміщені у межах

однієї області, а їх технічні та виробничі зв’язки повинні бути тісно пов’язані, однак, на ряду з цим, вони будуть виробниками, постачальниками та споживачами у відношенні один одного.

Характеризуючи ознаки кластеру, то слід позначити, що до них відносяться: географічна концентрація, тобто це ті організації та установи, що розташовані неподалік один відносно одного, та кластери, що включають в себе одного роду діяльність, яка передбачає характерну близькість підприємств.

Не менш важливими ознаками учасників кластеру є наявність так званої «критичної маси», а також достатньо підвищений рівень зв’язків між учасниками, тобто внутрішня та зовнішня пов’язаність та новизна в активності учасників кластеру. Якщо розглядати останній компонент, слід зазначити, що кластер направлений та сконцентрований на інноваційно-активні підприємства (фірми та установи). Саме інноваційний розвиток направляє діяльну орієнтацію цих структур та визначає інноваційну активність, й досягається постійним удосконаленням переваг у результаті різних видів нововведень. До таких можна віднести організаційні, технологічні, технічні та маркетингові нововведення.

Підводячи підсумок вище сказаного, зазначимо, що вирішити проблему виробничої взаємодії саме у галузі підготовки класифікованої робочої сили можливо за рахунок кластеризації сфери освіти. У даному випадку такий підхід допоможе підвищити конкурентоздатність на регіональному та національному рівнях, підвищити ріст інноваційного потенціалу, розвивати малий та середній бізнес у сфері освіти та підготовки кваліфікованих працівників, а також і в інших сферах.

Накопичений досвід говорить нам про те, що саме кластерний підхід не тільки є засобом досягнення мети, що ставилась та поєднана з підвищенням конкурентоздатності, а також інноваційним підсиленням, також представляє собою дієвий засіб, що є стимулом регіонального розвитку, який дозволить отримати мультиплікаційний ефект, що приведе до збільшення зайнятості, підвищить рівень заробітної плати, а також відрахувань у бюджет та зростання стабільності у конкуренції областей та держави в цілому[233].

Якщо розглядати центри, де можуть формуватися кластери, то це можуть бути навчальні заклади, зокрема заклади вищої освіти та окремі групи наукових та дослідних організацій. У такому випадку кластери будуть розглядатися як найбільш ефективна виробнича система в умовах глобалізації та розвитку сучасної науки, тобто це економіка знань.

Розглядаючи сферу розвитку регіонів, слід зазначити, що тут варто розвивати кластерні концепції. У такому випадку потрібно провести на національному рівні радикальні реформи, що приведуть до розширення організаційного та економічного співробітництва. Однак, тут основним аспектом супроводження процесу кластеризації є реалізація політики на загальнодержавному рівні, яка буде направлена на підтримання та розвиток науково-технічного прогресу, розвитку інновацій, проведення адміністративних, фінансових та економічних, а також регуляторних реформ та стратегічний розвиток регіонів.

На думку Краснікової Т.Ю. освітні кластери являють собою систему об’єднаних установ спеціалізованої освіти, що поєднані за галузевою ознакою та мають партнерські відносини з підприємствами даної галузі.

Якщо розглянути твердження Васильєвої Н.В., то слід зазначити, що освітній кластер на рівні регіону, потрібно розглядати як цілу систему освітніх закладів 1-4-го рівнів акредитації, комерційних компаній, організацій, що займаються введенням новацій в інфраструктуру на регіональному рівні та рівні підтримки підприємництва, що перебувають у тісному зв’язку з владою та компонентною економічною системою. На ряду з цим, вона говорить, що центром або ядром кластеру може виступати заклад вищої освіти, котрий буде брати на себе відповідальність у напрямку освітньої та наукової підтримки кластера, а також одночасно представляти собою інформаційно-методичний центр та комунікаційну платформу.

Н.А. Корчагіна стверджує, що для отримання освітньої послуги, яка є кінцевим продуктом діяльності, освітній кластер повинен представляти собою групу освітній закладів, які розташовані в одному регіоні та перебувають у

партнерських відносинах. При такому підході центром освітнього кластеру буде заклад вищої освіти або інша організація освітнього напряму.

Освітній кластер у розумінні Смірнова О.В. являє собою інноваційний ланцюг «наука-технологія-бізнес», що зв'язаний горизонтально всередині між собою та є системою навчання, взаємонавчання, а також інструментів самонавчання. При такому підході основу освітнього кластеру складає освітній процес, що дає змогу розглядати цей кластер з двох сторін: як систему і як процес.

В.І. Куценко розглядає освітній кластер як більш ємке , у відношенні ринку освітніх послуг поняття. Тобто це система взаємопов'язаних вищих закладів освіти та освітніх організацій, значимість яких досить велика. Таке поняття може визначатися з такими формами інтеграції між галузями, як спільні підприємства, холдингові структури, стратегічні альянси, мережеві об'єднання, технопарки, промислові парки, економічні зони.

На нашу думку, освітній кластер – це більш складний процес, аніж звичайне об'єднання закладів освіти, організацій та підприємств, тому що дані заклади беруть участь у процесі кооперації та конкурують один з одним.

Процес безперервної освіти починаючи від дошкільного закладу, далі від школи і аж до самого виробництва, являє собою одну систему, що в результаті утворює освітній кластер. Таку думку висловлюють Жук О.П. та Дроздовська Л.О.

По визначенню Старєвої А.М. освітній інноваційний соціокультурний кластер являє собою близькі взаємодіючі суб'єкти господарювання, що добровільно об'єднані географічно, та включають в себе: освітні заклади, органи влади, банківський та приватний сектор, інноваційні організації, різні об'єкти інфраструктури, які включають в себе виробництво конкурентоздатних освітній, соціальних та культурних послуг, направленої стратегії розвитку, на реалізацію інтересів усіх учасників, а також території локалізації кластера, де вона перебуває та має важливу соціально-економічну роль для регіону. Мета створення кластера – це об'єднання зусиль, можливостей, потенціалу суб'єктів нової структури для здійснення взаємоузгоджених дій, що будуть спрямовані

на підвищення якості рівня освіти у регіонах, її конкурентоздатність як на вітчизняному так і на світовому рівнях[235].

Підводячи підсумок вище наведеному, можемо сказати, що під поняттям освітнього кластеру слід розуміти союз, пов'язаний між собою та територією, закладів вищої освіти, що приводять до розвитку та зростання конкурентоздатності кожного з них, а їхня діяльність направлена на досягнення інноваційних технологій та якості підготовки працівників для регіонального та національного ринку праці.

Таким чином, в економічному механізмі державного управління в системі реформування та розвитку вищої освіти в Україні ми можемо побачити необхідність змін вітчизняної системи вищої освіти в області її готовності відносно сучасного розвитку, серед яких нові підходи до виділення не тільки освітніх, але й освітньо-наукових кластерів.

На ряду з цим, ми можемо говорити про неадекватність реакції на виклики та ризики зовнішнього та внутрішнього середовища на інституційному, регіональному та національному рівнях.

Це все при тому, що сьогодні ми спостерігаємо у сфері вищої освіти великі глобальні, політичні та економічні виклики, які обумовлені загальносвітовою тенденцією та специфічними умовами сьогодення, що дозволяє нам зробити висновок про необхідність своєчасного та обґрунтованого аналізу таких викликів та ризиків, які є основою для розробки обдуманих та дієвих рішень для їх реалізації у державній освітній політиці. Ми можемо сказати, що вітчизняна вища освіта має значний запас міцності, який важливо не тільки зберегти, але й примножити. Сучасний етап розвитку передбачає формування професійного ризик-менеджменту у системі вищої освіти, так як сучасний інноваційний розвиток українських університетів та усією освітньої системи може бути забезпечений тільки тоді, якщо ми будемо передбачати події, а не діяти у режимі реагування на ті або інші ризики[256].

ВИСНОВКИ ДО ТРЕТЬОГО РОЗДІЛУ

У третьому розділі *«Оцінка механізмів державного управління реформуванням вищої освіти в Україні»* − конкретизовані сучасні аспекти організаційно-правових механізмів державного управління вищої освіти в Україні, які направлені на контроль якості освітніх послуг. Уточнено, що для оцінки якості освіти створені окремі структурні підрозділи міністерства освіти і науки й державна інспекція закладів вищої освіти, в обов'язки яких входять наступні функції: моніторинг, ліцензування, акредитація (самого закладу вищої освіти в цілому, та окремо по освітнім спеціальностям), рейтингування, державна атестація випускників та інспектування даних закладів. Виділені класичні індикатори ефективності освітніх процесів, серед яких наступні:

- співставлення й визнання дипломів та ступенів;
- процентне відношення працевлаштування випускників по окремій спеціальності;
- середній прибуток, що отримують молоді фахівці протягом перших п'яти років трудової діяльності.

Доведено, що проблема якості освіти, а особливо вищої освіти, виникла у зв'язку з приєднанням нашої держави до європейського освітнього простору. Стало відомо, що визначення якості вищої освіти пов'язане зі спеціальними процедурами, створенням нових установ, метою яких повинна бути суспільна оцінка якості освітніх послуг, які будуть надаватися. На кожному освітньому рівні – національному, регіональному, рівні закладу вищої освіти, потрібно проводити системне й систематичне дослідження якості освітньої діяльності.

Обґрунтовані напрями державного управління для досягнення якості вищої освіти, а саме:

- визначення поняття якості й національної концепції забезпечення якості освіти в контексті нашої держави;
- формування системи цінностей у вищій освіті відповідно до сучасних європейських практик, які направлені на забезпечення ефективності освіти в

умовах вільного ринку на основі трикутника знань «освіта-дослідження-інновації»;

- підвищення мотивації зацікавлених осіб в системі вищої освіти;
- поступовий та паралельний перехід від бюрократичних принципів до прозорих процедур забезпечення якості при участі зацікавлених осіб.

В ході дослідження інституційного механізму управління якістю в сфері підготовки кадрів сучасних закладів освіти в Україні було виявлено, що в даний час майже в усіх університетах й прирівняних до них іншим закладам освіти західноєвропейських держав функціонують багатоступінчасті системи підготовки фахівців (бакалаврат - магістратура - докторантура), що відповідає основним принципам євроінтеграції[259]. Визначені функції управління якістю підготовки майбутніх науково-педагогічних кадрів:

- контроль, який передбачає перевірку;
- оцінювання й облік освітнього процесу та його результати, як за кількісними, так за якісними показниками;
- аналіз отриманої інформації, виявлення відхилень й з'ясування причин розбіжності фактичного рівня підготовки майбутніх фахівців та належного;
- планування подальшої управлінської діяльності з метою визначення змісту коригувальних дій й розробки відповідних планів;
- організація, яка полягає в здійсненні запланованих дій й реалізації прийнятих управлінських рішень.

Виходячи з цього доцільним є впровадження наступних умов для забезпечення якості кадрового потенціалу:

- прогнозування перспективності в кадрах відповідних спеціальностей;
- укладання відповідних угод з закладом вищої освіти, зокрема закладами сусідніх регіонів, на підготовку кадрів, забезпечення при цьому можливої цільової квоти для прийому сільської молоді;

- введення цільового прийому за заочною формою випускників педколеджів на програми вищого рівня за державним замовленням, якщо випускник працевлаштовується на роботу в ЗВО;

- модернізація педагогічної й післядипломної освіти педагогів, зокрема оновлення стандартів вищої педагогічної освіти при одночасному посиленні їх психолого-педагогічної складової;

- створення адекватної динаміки розвитку суспільства й освіти безперервної системи підвищення кваліфікації;

- введення новітньої системи атестації педагогічних кадрів, складовою якої є оцінка професійної компетентності, теоретичної підготовки за допомогою зовнішнього оцінювання та оцінки якості роботи педагога, як споживача освітніх послуг;

- формування європейського стилю соціалізації молодої людини, орієнтація ЗВО на вивчення й впровадження позитивного досвіду ЗВО європейських країн відносно трансформації навчального процесу в напрямі поглиблення соціокультурного змісту освіти;

- застосування нового переліку галузі знань, який направлений на бакалаврську підготовку педагогів й сприятиме впровадженню модульної системи організації навчального процесу, переходу до інтеграції навчальних дисциплін, від колективно орієнтованих форм й методів роботи зі здобувачами до індивідуальних, підготовки висококваліфікованих педагогічних працівників, здатних забезпечувати навчальний процес на різних диференційованих рівнях;

- проведення конкурсів, студентських олімпіад з фахових дисциплін, спеціальностей й напрямів підготовки здобувачів в напрямі науково-дослідної роботи;

- організація роботи з молодими викладачами стосовно адаптації їх до професії педагога шляхом стажування, педагогічного шефства, наставництва, що дає можливість прискорити процес їхнього професійного становлення, виробити власний стиль діяльності.

Вивчаючи економічний механізм державного управління в системі реформування й розвитку вищої освіти в Україні було встановлено, що

сучасний етап розвитку передбачає формування професійного ризик-менеджменту у системі вищої освіти, який буде спроможний вирішити існуючі проблеми економічного механізму[262].

Проведення аналізу сучасного етапу розвитку економічного механізму державного управління уможливило виділення таких проблем:

1. Зниження суттєвої частини висококваліфікованого персоналу, закриття навчальних установ й втрату контингенту разом зі скороченням та втратою фінансових ресурсів.

2. Підсилення процесів соціального відбору й зниження функції соціальної мобільності, суттєві диспропорції на ринку праці, коли переважає безробіття висококваліфікованих робітників й низький рівень оплати праці.

3. Педагогічні втрати, серед яких низька ефективність навчальних технологій, невисокий рівень загальної освіченості й компетентності випускників.

4. Політичні втрати, які проявляються у відсутності престижу національної системи освіти по причині її неефективності й корумпованості разом з наявністю низьких показників у світових рейтингах й непривабливістю для іноземних слухачів.

Також проаналізовані й систематизовані основні ризики, які стоять перед сучасною вищою освітою. Зазначено, що традиційно вся сукупність ризиків поділяється на дві великі групи: зовнішні та внутрішні. Перші з них систематизовані наступним чином: глобалізація, технологічні виклики, політичні, правові, економічні й демографічні ризики. Економічні в свою чергу поділяються на: фінансові, фіскальні й речові. До групи внутрішніх ризиків віднесені наступні: кваліфікація персоналу, недостатність грошових коштів для розвитку, рівень підготовки абітурієнтів, система управління, а саме: стиль керівництва, орієнтація на новизну, система комунікацій та відносин, а також застаріла матеріально-технічна та навчально-лабораторна база й слабкість маркетингової політики[265].

РОЗДІЛ IV
ЕФЕКТИВНІСТЬ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ РЕФОРМУВАННЯМ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

4.1. Підвищення ефективності державного управління розвитком системи вищої освіти України

На сьогоднішній день в рамках процесу євроінтеграції формуються зв'язки координації, що дозволяють далі зміцнювати зв'язаність систем, які інтегруються в єдине ціле[10].

У зв'язку з цим, українська освітня система зараз знаходиться у процесі інтенсивного розвитку (рис.4.1). Ми можемо побачити, що національна доктрина вибрала пріоритет освіти в державній політиці держави, називаючи її галуззю відповідальності та інтересів держави. Тут важливим моментом є те, що однією із основних частин реформи вищої школи виступає проблема інтеграції української освіти у світову освітню систему, враховуючи глобальні тенденції сучасності.

Рис. 4.1 Сучасна система вищої освіти України

Проблема реформування вищої освіти, а також його основні напрямки в Україні регламентовані Указом Президента України від 14 вересня 2000 року «Про програму інтеграції України в Європейський Союз», а також у різних розпорядженнях Кабінету Міністрів, в рішеннях Міністерства освіти та науки України. Окрім цього, національна доктрина розвитку освіти відповідає проведеній експертизі Ради Європи[57].

Процес євроінтеграції для вітчизняної вищої освіти став важливим фактором подальшого розвитку в освітньому просторі Європи[300]. Не менш важливим стає те, що розвиток вищої освіти у нашій державі у більшості опирається на перспективу рівноправної співпраці та взаємної перебудови усіх освітніх систем Європи, зберігаючи своєрідність кожної із них, прагнучи до єдності. Саме такий підхід дає можливість входити до європейської системи освіти, опираючись на свій академічний та педагогічний досвід, вносячи особливий внесок у європейський культурний та освітній простір, демонструючи свої сильні позиції[125].

Тут варто вказати на існуюче протиріччя між аспектами ідентичності та аспектами уніфікації. З однієї сторони Ю. Рудаковський зазначає, що для України важливо використання можливостей та перспектив, які надані процесом інтеграції систем вищої освіти. Разом з цим, на думку багатьох вчених (О.П. Барабаш-Тимофієва, Л.М. Бондарук, Л.М. Щерба, О. Возняк, О.В. Гаращук, В.І. Куценко та ін.), для кожної країни важливо зберігати свою культурну та освітню унікальність. У зв’язку з цим, як зазначає Є.В. Годованик, що ігнорування процесу євроінтеграції або нав’язування зовнішніх стандартів вітчизняній вищій освіті не принесуть позитивних результатів, тому альтернативним сценарієм є тільки двохсторонній процес взаємного обліку інтересів, який надає можливість для України адаптувати свою систему вищої школи до європейських стандартів, разом з можливістю виступати як рівний партнер на європейському просторі вищої освіти[301].

При всьому цьому, реалізація європейських рекомендацій у нашій державі, на думку таких дослідників як С.М. Домбровська, О.О. Євсєєва, В.С. Заярна, Т.В. Ісаєнко, А.В. Калініченко, О.Я. Кархут, К.І. Кириченко та М.І.

Кляп, на практиці має ряд труднощів. Серед них виділяється проблема признання першої сходинки вищої освіти працедавцями, відсутність комплексної програми по переходу на два цикли, і, що найважливіше – недостатня розробка законодавчої бази, яка забезпечує процес реформування та відсутність додаткового фінансування для створення нових навчальних програм. Вказані проблеми на інституційному рівні на сьогоднішній день можуть бути вирішені тільки передовими українськими закладами вищої освіти. При тому, що більшість університетів, для того, щоб брати участь у процесі євроінтеграції, потребують послідовної підтримки зі сторони держави[131].

О. Кулік зазначає, що реформа вищої освіти може виступати як частина загального процесу модернізації вищої школи країни, тому вимагає розробки особливого підходу до поставлених задач перед вищою школою. В першу чергу, це пов’язано з тим, що вища освіта вважається не тільки елементом освітньої системи, але й містить в собі особливості інституту збереження ідентичності та відтворення національної освіти, разом з тим, що вона є галуззю генерування та реалізації інноваційних ідей. Це говорить нам про те, що важливе місце відводиться досягненню балансу між існуючими традиціями та отримуваними інноваціями, які потребують адаптації до українського освітнього контексту.

Багато дослідників (М.Д. Култаєва, Л.О. Лобик, С.М. Повторева, А. Некряч, О. Проценко, Ю. Журлакова, О.С. Падалка, В.В. Кулішов, О.В. Плахотнік) вказують, що однією із важливих та актуальних проблем процесу реформування систем вищої освіти в контексті процесу євроінтеграції, необхідно вважати приведення до загальної структури кваліфікацій, так як встановлення зовнішніх зв’язків координації потребує забезпечення пізнаваності елементів інтегруючих систем. Що стосується України, то проблеми реструктуризації пояснюються тим, що існуюча система освіти на протязі багатьох десятиліть опиралась на однорівневі програми, при тому, що орієнтувалась на підготовку спеціаліста з вищою освітою, освітня траєкторія якого визначалась на вході у систему при відсутності можливості її зміни у

процесі навчання. Головна відмінність багаторівневої системи дозволяє забезпечити можливість виходу із системи на різних етапах з освітніми дипломами різних рівнів[161].

Говорячи про сучасну систему освіти, яка опирається на діюче українське законодавство, М.Й. Рейтмаєр зазначає, що вона передбачає підготовку спеціалістів на рівні початкової, середньої та вищої освіти, кожен з яких поділяється на різні ступені. Так, у системі вищої освіти можлива підготовка кадрової вищої школи, яка ведеться на двох послідовних ступенях – бакалавра та магістра (рис. 4.2).

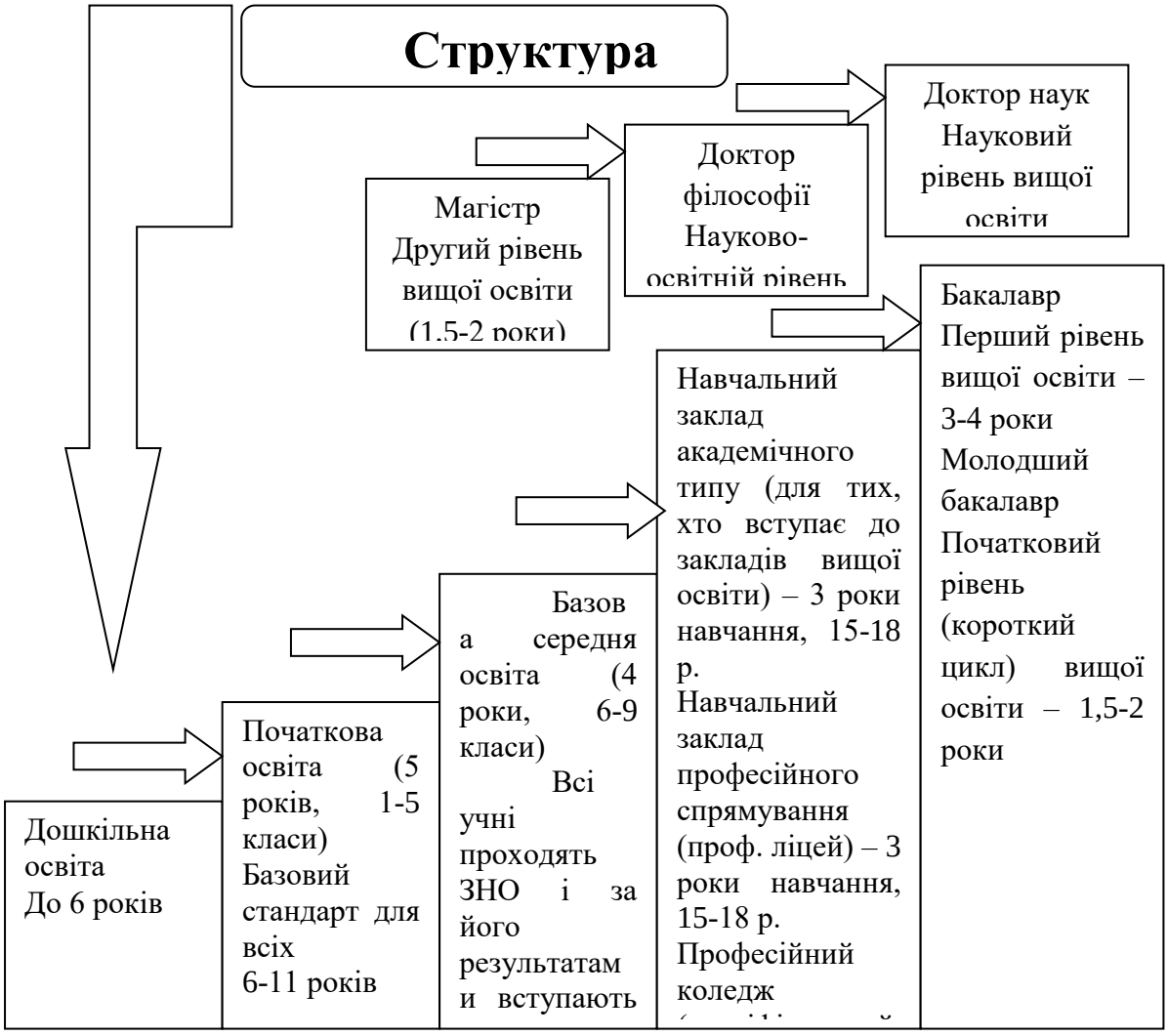

Рис. 4.2 Структура системи освіти України на сучасному етапі розвитку

Передбачено, що поділення підготовки кадрів на такі ступені надає можливість раціоналізувати терміни навчання, дозволяючи створювати гнучкі освітні програми для вирішення проблем того чи іншого регіону, котрі

пов’язані з забезпеченням кадрів. Однак стандартна болонська формула 3+2 не є для України оптимальною, так як багато європейських країн практикують дванадцятирічну та тринадцятирічну середню освіти, яка має певну професіоналізацію на останніх роках навчання, тоді коли в Україні практика дванадцятирічної загальної освітньої школи впроваджується відносно недавно. В Україні профільний підхід до організації освітнього процесу у старшій школі проходить стадію реформування та становлення. Це призводить до того, що на перших курсах закладів вищої освіти лежить освітній та орієнтаційний компонент, який не реалізується у середній школі, особливо в галузі дисциплін спеціалізації[150].

Такі дослідники як Б. Андрушків, Н. Кирич, Л. Мельник, О. Погайдак зазначають, що основною проблемою, яка гальмує розвиток загальноєвропейської версії багаторівневої системи вищої освіти в Україні, виступають здебільшого, не терміни навчання, а відсутність реальних замовників бакалаврів на ринку праці. Окрім цього, на думку С.В. Романовського, відсутня чітка визначеність цього статусу, немає законних рамок працевлаштування випускників бакалаврата на сьогодні, що робить диплом бакалавра практично непридатним. У зв’язку з цим, студенти після отримання цього ступеня орієнтуються на продовження освіти. Така проблема вказує на те, що в Україні є певні труднощі, які характерні для тих європейських країн, котрі до входження у процес євроінтеграції мали структуру вищої освіти не дворівневу.

Якісно новим етапом у розвитку вітчизняної системи вищої освіти стає введення у дію державних освітніх стандартів другого покоління (таблиця 4.1). Це стало значним кроком у напрямку до європейського освітнього простору, тому що стандарти є основою для порівняння різних освітніх систем. Не менш важливим фактом можна назвати те, що прийняті стандарти закріплюють академічну самостійність закладів вищої освіти та мають відповідальність за зміст та результати навчання.

Таблиця 4.1

Стандарти системи вищої освіти другого покоління

	Стандарт	Характеристика
	Обсяг кредитів ЄКТС, необхідний для здобуття відповідного ступеня вищої освіти	Молодший бакалавр – обсяг кредитів: Повна загальна середня освіта – термін 11 років складає 120 кредитів ЕКТС, термін навчання 12 років 90-120 кредитів ЄКТС. При цьому 65% обсягу освітньої програми направлена на забезпечення загальних та спеціальних компетентностей за спеціальністю. Бакалавр – обсяг кредитів: Повна загальна освіти - термін 11 років складає 240 кредитів ЄКТС, термін навчання 12 років 180-240 кредитів ЄКТС. При цьому мінімум 50% освітньої програми спрямовується на забезпечення загальних та спеціальних компетентностей за спеціальністю. Магістр – обсяг кредитів: Для забезпечення освітньо-професійної програми необхідно 90-120 кредитів ЄКТС, а для освітньо-наукової 120 кредитів ЄКТС. При цьому мінімум 35% освітньої програми спрямовується на здобуття загальних та спеціальних компетентностей за спеціальністю. Доктор філософії – обсяг кредитів: Освітньо-наукова програма складає 30-60 кредитів ЄКТС. При цьому основу становить опис кваліфікаційного рівня Національної рамки кваліфікацій (НРК).
	Перелік компетентностей	Основу складає НРК: - молодший бакалавр – 5 рівень, тобто

	випускника	можливість розв’язання типових спеціалізованих задач в окремій галузі професійної діяльності або ж під час навчання із застосуванням положень та методів відповідної науки при невизначених умовах; - бакалавр – 6 рівень, тобто можливість розв’язання складних спеціалізованих задач та практичних проблем в окремій галузі професійної діяльності або ж під час навчання із застосуванням теорій та методів відповідної науки при комплексності та невизначених умовах; - магістр – 7 рівень, тобто можливість розв’язання складних задач та проблем в окремій галузі професійної діяльності або ж під час навчання із застосуванням досліджень та інноваційних положень при невизначеності умов та вимог; - доктор філософії – 8 рівень, тобто можливість розв’язання комплексних проблем в окремій галузі професійної діяльності та дослідницько-інноваційній діяльності із повним глибоким переосмисленням наявних та створення новітніх цілісних знань та професійної практики.
	Нормативний зміст підготовки здобувачів вищої освіти, сформульований у термінах результатів навчання	Перший бакалаврський РВО – обсяг циклу загальної підготовки повинен бути не менше 50%. Сюди відносяться навчальні дисципліни природничої та наукової дисципліни, навчальні дисципліни базової підготовки та за вибором навчальні дисципліни соціально-гуманітарної підготовки. Для циклу професійної підготовки характерним є обсяг до 50 % навчальних дисциплін

		професійної та практичної підготовки. При цьому не менше 25% складають навчальні дисципліни по вибору студентів. Другий магістерський рівень складається з циклу загальної підготовки, яка містить в собі навчальні дисципліни підготовки обсягом не менше 35%. В циклі професійної підготовки обсяг до 65% навчальних дисциплін професійної та практичної підготовки. Якщо розглядати загальний обсяг вибіркових навчальних дисциплін, то він повинен складати не менше 25% від загального обсягу програми підготовки.
	Форми атестації здобувачів вищої освіти	Екзаменаційна комісія проводить атестацію студентів, які здобувають ступінь молодшого бакалавра, бакалавра та магістра, при цьому до складу такої комісію можуть входити представники майбутніх роботодавців. Особи, котрі здобувають ступінь магістра можуть проходити атестацію у формі єдиного державного кваліфікаційного іспиту за спеціальностями, згідно порядку, який визначений Кабінетом Міністрів України. Здобувачі ступеня доктора філософії проходять атестацію в постійно діючій або одноразово створеній спеціалізованій вчені раді при закладі вищої освіти або наукової установи, які є акредитовані Національних агентством із забезпечення якості вищої освіти під час публічного захисту своїх наукових досягнень у формі захисту дисертації.

		Особи, котрі здобувають ступінь доктора наук проходять атестацію в постійно діючій спеціалізованій вченій раді закладу вищої освіти або ж наукової установи, які акредитовані Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти під час публічного захисту своїх наукових досягнень у вигляді дисертації або ж монографії та сукупності статей, які опубліковані у вітчизняних та міжнародних рецензованих фахових виданнях, котрі затверджуються органом виконавчої влади у сфері освіти та науки. Результати захисту дисертаційних досліджень для отримання ступеня доктора філософії та доктора наук, а також відгуки опонентів оприлюднюються на офіційних сайтах відповідних закладів вищої освіти відповідно до чинного законодавства.
	Вимоги до наявності системи внутрішнього забезпечення якості вищої освіти	Якість вищої освіти забезпечується завдяки наявним принципам та процедурам, моніторингу та періодичному перегляду освітніх програм. Проведення оцінювання здобувачів вищої освіти та підвищення кваліфікації науково-педагогічних та педагогічних працівників. Створення необхідних ресурсів для організації освітнього процесу та наявність інформаційних систем для забезпечення ефективності цього процесу. Забезпечення публічності освітніх програм, інформації про ступені вищої освіти та кваліфікації. Створення умов для виявлення та запобігання академічного плагіату.

При цьому, перший досвід реалізації вказаних стандартів дозволив визначити деякі особливості для формування багаторівневої системи, яка реалізується в нашій державі. На погляд таких дослідників як Т.В. Скорик, І. Тимченко та Г.Є. Тихомирової, однією із них можна назвати підготовку бакалаврів та магістрів не по напрямку, а традиційно по спеціальності. Не менш важливою проблемою О.Г. Фісенко називає відсутність чіткого розуміння кваліфікаційної характеристики бакалавра та магістра, оскільки державний стандарт не має чіткого визначення поняття ступеня та кваліфікації, на ряду з тим, що у науковій літературі можна зустріти різне тлумачення функціонального призначення магістратури та уніфікації структури основних освітніх програм. Все це сприяє активному розвитку так званої «квазібагаторівневої» системи вищої освіти, яка об'єднує освітні програми бакалавра та магістра, тим самим стираючи відмінності між метою та змістом таких програм[154].

Зазначимо, що в якості орієнтира для державної підготовки кадрів, яка буде базуватися на компетентнісному підході, на думку таких вчених як В. Андрущенко, Т.П. Березюк, Ю.Л. Бошицький, Ю.С. Шемшученко, Д. Свириденко, В.М. Шамардіна, О.М. Шевченко, О.В. Яковлєва, може слугувати європейський досвід розробки реалізації державних освітніх стандартів разом з європейськими рекомендаціями, які відносяться до галузі структурування освітніх програм. При цьому, на наш погляд, важливим моментом буде не кількість років, які були витрачені на здобуття того чи іншого ступеня, не кількісне відношення обов'язкових та вільно обраних дисциплін, а набір загальних та спеціальних компетенцій, котрі необхідні для сучасного ринку праці. В цьому випадку окремі освітні програми, не дивлячись на їх структуру та тривалість, можуть бути висунені закладами вищої освіти на експертизу відповідно кваліфікаційних показників.

Так, на думку Л. Грєбньова, вітчизняні стандарти бакалаврів та магістрів в основному орієнтуються більше на другу ступінь академічної кваліфікації. У

зв’язку з цим, міжнародна експертиза зможе визначити, що компетенція випускників деяких вітчизняних закладів відповідає другій ступені конкретній освітній програмі, що буде виступати, як підтвердження, не дивлячись на те, що отримана така освіта по інтегрованій програмі після середньої освіти чи по двом послідовним ступеням.

Можна зробити висновок, що такий напрямок розвитку освітніх програм вважається найбільш оптимальним не тільки для нашої держави, але й для інших європейських країн, тому що дає можливість забезпечувати поступовий перехід до нової структури кваліфікації, разом з цим, враховувати особливість національної системи освіти[157].

Вказана схема повністю відповідає тим рекомендаціям, які надаються у заяві Асоціації європейських університетів (EUA), серед яких для нас важливим є проміжний характер впровадженої першої ступені та можливість продовження процесу навчання для багатьох студентів, створення інтегрованих програм, право вирішення цього питання конкретним закладам вищої освіти, а також змога брати активну участь у міжнародних освітніх спільнотах.

Загальноєвропейська інтеграція системи освіти розкриває не тільки функціональний аспект, а й змістовний. Зміст підготовки кадрів, яка реалізується в рамках української системи вищої освіти, в більшості подібна змісту європейських освітніх програм. Так як і рівень магістратури сьогодні в Україні дозволяє констатувати подібність до європейської освіти. Але при цьому виділяється специфіка підготовки магістрів у вітчизняній вищій школі, яка полягає в послідовному формуванні трьох моделей магістратури, а саме:

- традиційна, яка базується на єдину освітню програму, є фундаментальною та прикладною (чотири роки бакалаврата плюс два роки магістратури);
- інноваційна, яка пропонує самостійну магістерську програму, котра враховує основну освітню програму бакалаврата по напрямку та характеризується міждисциплінарністю (два роки);
- вузькопрофільна, яка орієнтується на підготовку магістрів в обмеженій області професійної діяльності.

Зазначимо, що така різноманітність підходів до освіти на рівні магістерського ступеню може виступати як підтвердження нового розуміння магістратури, котра стає самостійною функціональною ланкою в системі вищої освіти.

Перехід на дворівневу структуру підготовки майбутніх кадрів викликає одну із ключових проблем процесу євроінтеграції, яка на погляд Т.С. Вакуленко, А.П. Волівач, Г.І. Хімічева, Н.П. Гедікова, С. Гришко та ін., полягає у створенні чіткого опису кваліфікацій. Сьогодні в Європі відсутнє загальне пояснення кваліфікації кадрів, яке дає можливість розробити загальні критерії для оцінки якості підготовки спеціалістів у закладах вищої освіти. Реалізація такого напрямку здійснюється в рамках європейського проекту «Налаштування освітніх систем в Європі», але в галузі підготовки кадрів відсутнє трактування кваліфікаційних рамок, які будуть відповідати освітній ситуації кожної конкретної національної системи освіти[188].

Для формування загальної системи кваліфікації кадрів необхідно створення технологій описання програми результатів навчання в закладах вищої освіти, визначення якісних показників на виході та облік вимог до кваліфікації випускника відносно складності освітньої програми та об’єму освітнього циклу. Відсутність такого чіткого опису та якісної зміни кваліфікації випускників, на думку М. Дебич, робить академічну ступінь для працедавців непрозорою.

Враховуючи досвід європейських країн, ми можемо говорити про оптимальний та ефективний напрямок роботи по створенню національних кваліфікаційних рамок для спеціалістів різних галузей, який полягає у досягненні взаємодії усіх зацікавлених сторін. Тут ми говоримо про те, що розробка нової системи кваліфікації кадрів повинна проводитись не тільки самими закладами вищої освіти та Міністерством освіти та науки, а також і Міністерством праці та соціального захисту, регіональними органами управління, працедавцями та науковими працівниками.

Не менш важливим моментом повинна стати співпраця з європейськими структурами в рамках загальноєвропейських програм подібних проекту

«Налаштування освітніх систем в Європі». Даний проект визначає розуміння змісту кваліфікації кадрів за допомогою опису змісту по рівням в термінах компетенції та результатах навчання. У такому розумінні результат являє собою набір тих компетенцій, котрі включають знання, розуміння та навички студента, та встановлюються для кожного блоку програм. Таке положення викликає необхідність визначення загальних та спеціальних компетенцій для навчаємих першого та другого рівня навчання, а також гармонізацію навчальних планів та алгоритм вибудовування дисциплін[195].

В наш час більшість європейських країн застосовують модульну систему в навчальних планах при підготовці викладачів різних кваліфікацій, однак в українській системі освіти зберігається традиційний підхід при розроблені освітніх програм. За головну одиницю освітнього процесу надалі залишається дисципліна. Збільшення кількості дисциплін, що входять до державного стандарту, у межах навчального навантаження призводить до скорочення кількості годин, котрі заплановані на кожну окрему дисципліну. При тому, що збільшення кількості дисциплін приводить до відсутності їх цілісності. Тому звернення до модульного підходу дозволяє переглянути функцію кожної дисципліни, взаємодію всередині модуля та модуля у рамках блоку. Таке твердження пояснюється тим, що саме інтегративні міждисциплінарні зв’язки можуть забезпечити логічність освітнього процесу та виступають як необхідна умова для створення єдиного предметно-проблемного поля.

При модульній побудові навчальних планів, на відміну від лінійної дисциплінарної, можливо визначати точки відхилення освітньої програми для розроблення індивідуальних освітніх маршрутів в межах вибраного напрямку (таблиця 4.2.). За допомогою міждисциплінарності студент може комбінувати знаннями із різних областей та підготовлювати себе до професійної діяльності, що в умовах дефіциту кадрів та специфічності регіональних потреб у спеціалістах конкретного напрямку є великою перевагою гнучких освітніх програм.

Таблиця 4.2

Планування як конкретизація цілей освіти України

Ієрархія цілей освіти		Різновиди планів	Розробники планів
Цілі фаху (інституціональний рівень)	Загальні цілі	Базові навчальні плани та навчальні плани закладів освіти	Міністерство освіти и науки, заклади освіти
Ціль навчального предмета (середній рівень)	Орієнтовні цілі	Навчальні програми курсів, предметів, дисциплін	Кафедри, секції, методичні об'єднання викладачів
Цілі заняття (нижній рівень)	Операціоналізовані (точні) цілі	Навчальний план заняття	Викладач

Важливим моментом є те, що при модульній побудові навчальних планів потрібно застосовувати і нову систему виміру та співставлення результатів навчання в залежності від різних типів кваліфікацій. Тобто на протязі цього періоду, коли в Європі буде розроблятися загальна структура кваліфікацій міждержавного рівня, заклади вищої освіти України та країн Європи можуть співпрацювати в контексті створення загальних подібних програм та забезпечити мобільність студентів за допомогою визначеного механізму під час порівняння освітніх програм. Для закладів вищої освіти в Україні це якраз випробування кредитної системи, котра буде аналогічна Європейській системі перевідних кредитів[232].

До числа переваг нової кредитної системи такі вчені як Ю. Зіньковський, Б. Уваров, І. Золотарьова, Ж.Ю. Шоша, відносять позитивний вплив на успішність у зв'язку з більшою прозорістю проміжних показників, підвищення активності в самостійній освітній діяльності студентів у рамках варіації частини модуля, забезпечення підвищення вмотивованості студентів завдяки усвідомленості про повноту структури курсу. Разом з тим, завдяки використанню кредитів з'являється можливість для переходу на іншу освітню програму при сумісності модулів. Проте про реальне запровадження системи залікових одиниць можливо буде говорити тільки тоді, коли заклади вищої

освіти зможуть отримати можливість самостійного реформування навчального процесу, застосовуючи модульний підхід. В іншому випадку здійснюється формальний процес лінійного перекладу годин навчального навантаження у кредити. Існуюча в нашій державі структура «залік-екзамен» ніяким чином не може вписатися в гнучкі умови модульної системи, тому впровадження інноваційної організації навчального процесу вимагає реалізації іншого механізму для проміжної та підсумкової атестації.

Підсумовуючи вище сказане, можна сказати, що тільки зміна стандартів, які є стримуючим фактором, надання закладам вищої освіти більш широкої автономії, модернізація освітніх технологій, розробка відповідного нормативно-правового забезпечення дасть змогу введення інноваційної системи в цілому.

Якщо розглядати основні фактори, котрі запобігають запровадженню компонентів процесу Євроінтеграції в національну систему вищої освіти, потрібно визначити наступні бар'єри:

- змістовний, який створює неможливість адекватного співставлення змісту та рівня програм;
- нормативний або законодавчий, що не дозволяє здійснювати легітимну реалізацію запланованих заходів;
- ресурсний, під яким розуміємо нехватку фінансових ресурсів та компонентних кадрів для забезпечення повноцінного процесу під час модернізації;
- організаційний, що заважає послідовній діяльності по дисемінації позитивного досвіду та моніторингу, а також взаємозв'язок між закладами вищої освіти та державними структурами;
- інформаційний, що знижує ознайомленість потенційних учасників інтеграції про можливість та перспективи входження в процес євроінтеграції;
- мовний, який лишає заклади вищої освіти, викладачів та студентів можливості на участь в загальноєвропейських та двохсторонніх програмах та зменшує їх ефективність.

Також досить розповсюдженим твердженням є уніфікація, яка стосується всіх освітніх систем, на думку таких дослідників як Т.В. Кірик та А.І. Клюй, призводить стирання національних особливостей, їх розпливчастість, чіткість та визначення у міжнародній освіті. Розглядаючи документи процесу євроінтеграції, варто зазначити, що мова йде про достатньо гнучкі домовленості щодо структурних та якісних параметрів, котрі забезпечують спрощений доступ до європейської освіти та на європейський ринок праці. Саме такий підхід посягає на національну своєрідність кожної окремо взятої системи освіти.

При структурній перебудові підготовки кадрів проходять певні зміни також у змісті освіти, проте вони не прирівнюються до відмови від накопичення досвіду, а скоріш направлені на удосконалення існуючих навчальних курсів з врахуванням європейських змін у змісті університетської освіти у формі інтеркультурної складової самого процесу навчання. Даний момент сприятиме вбудовуванню у міжнародну структуру вигляду бакалавр/магістр[237].

При такій політиці, на наш погляд, механізмами будуть академічні обміни для проведення консультативної та експертної діяльності й підвищення кваліфікації професорсько-викладацького складу, впровадження пілотних курсів, їх випробування та апробація у навчальному процесі, проведення моніторингу ефективності, проведення адміністративно-організаційних заходів щодо включення розроблених курсів у навчальні плани, застосування дистанційного навчання.

Якщо говорити про неперервну вищу освіту у нашій державі, варто зазначити, що її як такої не існує. Що стосується науки, а особливо фундаментальної, вона залишається прерогативою національних Академій наук та віддалена від навчального процесу у закладах вищої освіти. Теж саме можна сказати про підготовку фахівців вищої кваліфікації, а саме – докторів філософії та докторів наук. У більшості європейських країн найбільш ефективною вважається нерозривна система освіти, котра передбачає підготовку докторів

наук у закладах вищої освіти, а не через Вищу атестаційну комісію. Перехід до такої системи також вимагає процес євроінтеграції, який передбачає нерозривний зв'язок двох етапів. Це 3 роки навчання на бакалавра та 2 роки навчання у магістратурі. При цьому перший етап повинен повністю надавати доступ до другого етапу, котрий дасть можливість, у свою чергу, право на продовження післядипломної освіти та отримання наукового ступеню доктора наук (доктора філософії), що в нашій державі відповідаю науковому ступеню кандидата наук[278].

Такий перехід у нашій державі на європейські схеми та критерії достатньо проблемний. А. С. Кобець, А. М. Пугач говорять про те, що в Україні система досягнення академічних ступенів досить сильно закріпилась, не дивлячись на те, що вона не розвиває, а навпаки гальмує розвиток науки, так як аспіранти три або чотири роки займаються написанням кандидатської дисертації, далі – період написання докторської дисертації, при цьому, тема якої до моменту захисту втрачає свою актуальність, старіє та ніяким чином не впливає на розвиток науки у державі, враховуючи швидкий науково-технічний розвиток у світі.

В Україні поняття бакалаврата та магістратури є академічними поняттями та слугують лише ступенем для подальшої наукової кар’єри. А відповідно до процесу євроінтеграції, бакалавр та магістр є практичними спеціалістами з дипломами, які визнані на світовому ринку праці. Окрім цього, зі сторони практичної реалізації, вимогою є забезпечення адекватної кваліфікації бакалавра. Фахівці в даній галузі вважають, що навіть при навчанні чотири роки надати достатні можливості для практичної та профільної підготовки бакалавра досить непросто.

Сучасна вища освіта відрізняється цілим рядом особливостей та відмінностей, й вимагає певних змін змісту та організації навчання, що є частиною наукового прогресу. На зміну технологічних процесів, а також зміни в управлінні такими процесами, та зміни у підготовці спеціалістів, впливають технічні нововведення. Нові тенденції у економічному середовищі ведуть до

необхідності професійної переорієнтації фахівців при кар'єрному рості, освоєнні нових сфер діяльності, зміні кар'єри тощо[280].

Одним із важливих питань залишається працевлаштування випускників закладів вищої освіти. При створенні європейського простору вищої освіти буде забезпечена висока мобільність та конкурентоздатність знань й вмінь громадян України. А при сьогоднішньому соціально-економічному становищі можлива міграція українських громадян у інші країни та пошуках високооплачуваної роботи чи виїзд інтелектуального потенціалу із держави. Для того, щоб вирішити освітню проблему у нашій державі, згідно європейських стандартів, ми вважаємо, що потрібен інтенсивний розвиток виробництва, створення значної кількості робочих місць, надання молоді права, відповідно до чинного законодавства, першого робочого місця, що сьогодні залишається лише формальним.

Зараз можна лише говорити, що не дивлячись на досягнення освіти в масовому вимірі, все ж таки вона стала менш якісною, а більшість випускників закладів вищої освіти не здатні конкурувати на європейському ринку праці. Потрібно менше розмовляти про власні досягнення, а все більше аналізувати світові та європейські тенденції щодо реформування освіти та, відповідно, постійно й послідовно удосконалювати нашу освітню сферу діяльності.

Якщо визначати участь системи вищої освіти України у європейських перетвореннях, варто зазначити, що вона повинна бути направлена лише на розвиток та набуття нових якісних ознак, але не втрачати кращі традиції, знижувати національні стандарти її якості. Не потрібно різко та сильно видозмінювати вітчизняну систему освіти при орієнтуванні на процес євроінтеграції. Навпаки, варто осмислити глибоко її стан, порівняти з європейськими критеріями та стандартами та визначитись з варіантами удосконалення освіти на новому етапі. Також не потрібно систему освіти відокремлювати від інших сфер діяльності, а навпаки розвивати її у гармонійному взаємозв'язку з суспільством в цілому, надаючи їй роль провідника[284].

Якщо розглядати міжнародні дослідження щодо якості вищої освіти, необхідно зазначити, що в нашій державі ці показники є досить неоднорідними. З однієї сторони, кількісний показник, тобто охоплення вищої освітою суспільства, Україна знаходиться в числі 10-15 країн світу. Досить значні показники України у математичній та природничій освіті, де наша держава знаходиться не нижче 50-го місця. Якщо казати про менеджмент та його якість, тут України знаходиться в межах сотні.

Таблиця 4.3

Рейтингові позиції України за складовими Глобального індексу конкурентоспроможності (дослідження Світового економічного форуму).

	2015 - 2016	2016 - 2017	2017 - 2018	2018 - 2019	2019 - 2020
Якість системи освіти в цілому	56	62	70	79	72
Стан вищої і професійної освіти (в цілому)	46	51	47	43	40
Якість освіти з менеджменту бізнесу	108	116	117	115	88
Якість початкової освіти	49	52	43	37	40
Якість вищої математичної і природничої освіти	42	36	34	28	30
Охоплення вищою освітою	8	7	10	10	13
Кількість країн, які брали участь в дослідженні	139	142	144	148	144

Як наголошують А.І. Колесник, Т.А. Колесник, при модернізації системи вищої освіти у нашій державі є деякі загальні ознаки з процесом євроінтеграції, проте по більшості напрямків вона не відповідає його положенням. Причиною

цього є те, що вихідні концепції такої модернізації не орієнтувались на інтегровану національну систему освіти у Європейський простір, котрі мали внутрішній характер та зводились до пристосування системи вищої освіти до нових змін у нашій державі.

На сучасному етапі розвитку України, концепцію реформування вищої освіти потрібно докорінно переглядати та створювати програму послідовного її наближення до європейського освітнього та наукового простору. На вищому державному рівні варто прийняти політичне рішення, яке б було направлене на інтеграцію вітчизняної системи вищої освіти у європейський простір. Варто сказати, що серед факторів, які стримують активну участь українських закладів вищої освіти у процесі освітньої інтеграції, переважають обставини, які окремі навчальні заклади не в змозі практично вирішити.

Таким чином, варто вести мову про формування державної програми модернізації системи вищої освіти в цілому, з гідним фінансуванням зі сторони держави. У сучасних умовах освітніх реформ, з врахуванням певних ризиків, інтернаціоналізація української освіти потребує збалансування зважених технологічних перетворень та збереження традиційної гуманітарної парадигми вже існуючої системи освіти. Лише в такому випадку наша система підготовки кадрів має усі шанси для того, щоб органічно увійти у процес інтеграції та внести свій здобуток в удосконалення освіти у Європі[313].

4.2. Концепція модернізації освітньої діяльності як одна із основ ефективної діяльності закладів вищої освіти

Модернізація освітньої системи складає основу динамічного та економічного зростання, а також соціального розвитку суспільства, є фактором благополуччя громадян та безпеки всієї держави. Процес модернізації забезпечується відкритістю освіти до зовнішніх запитів, застосуванням проектних методів, конкурсного виявлення та підтримкою лідерів в сфері освіти, успішною реалізацією новітніх підходів на практиці, адресністю

інструментів ресурсної підтримки та комплексним характером прийнятих рішень[319].

У відповідності с вищесказаним, стратегічною метою державної політики в сфері вищої освіти є підвищення доступності якісної вищої освіти, котра буде відповідати вимогам сучасного економічного розвитку держави, новітнім потребам суспільства та кожного громадянина.

Для реалізації поставленої мети необхідно вирішити ряд наступних пріоритетних завдань:

- забезпечення інноваційного характеру вищої освіти;
- модернізація інститутів системи вищої освіти, як інструменту соціального розвитку;
- формування новітньої системи безперервної освіти;
- підготовка та перепідготовка кадрового потенціалу;
- удосконалення механізмів оцінки якості освітніх послуг.

Для покращення даних задач значною мірою впливає конкурентоспроможність вітчизняної освіти, а також міжнародної, що призводить до підвищення критерію якості надання освітніх послуг та ефективності системи вищої освіти взагалі. При забезпеченні високої конкурентоспроможності та ефективності вищої освіти буде можливість розширювати та експортувати освітні послуги[338].

Для підвищення ефективності всієї системи вищої освіти необхідно працювати в напрямі розвитку ефективної діяльності конкретного закладу вищої освіти, при цьому робити акцент на наступні орієнтири:

- формування системи залучення роботодавців до діяльності закладу вищої освіти при створенні освітніх стандартів та акредитації освітніх програм;
- формування національної кваліфікаційної структури, враховуючи перспективні вимоги інноваційного розвитку економіки та мобільність громадян, оновлення державних освітніх стандартів та програм навчання на основі кваліфікаційних вимог;

- диференціація системи оплати праці науково-педагогічного та адміністративного управлінського персоналу закладів вищої освіти при умові врахування якості та результативності їхньої діяльності;
- розроблення стандартизованої програми підвищення кваліфікації на основі кваліфікаційних вимог до керівників закладів вищої освіти та сертифікації таких керівників;
- формування системи загальнодоступного рейтингу закладів вищої освіти та програм для безперервного навчання.

Ефективність діяльності закладу вищої освіти можна розглядати зі сторони макроефективності, ринкової ефективності, господарської ефективності, індивідуальної інвестиційної ефективності. Це дає можливість закладу вищої освіти коригувати свою діяльність у відповідності до ринкових потреб та ринкового механізму, що в результаті забезпечить високу конкурентоспроможність цього закладу[358].

Можна зробити висновок, що ефективність діяльності закладу вищої освіти в новітніх реальних умовах, можливо організувати завдяки ключовим принципам стратегічного управління, при цьому враховуючи специфічні соціально-економічні ролі цього державного закладу.

При цьому основою методичних принципів реалізації наукової концепції ефективного функціонування закладу вищої освіти повинні бути наступні постулати:

- заклад вищої освіти є об’єктом управління і його економічна та соціальна складність не повинна перевищувати в системі управління об’єктивно необхідного рівня;
- пріоритети управління закладу вищої освіти необхідно формувати в рамках цільових показників соціальної та економічної ефективності;
- стратегічне управління закладом вищої освіти повинне бути лояльним по відношенню до середовища, де на першому місці стоять інтереси споживачів освітніх послуг, а інтереси суб’єктів управління є вторинними;
- факторами зовнішнього середовища стратегії розвитку закладу вищої освіти слугують стратегія комплексного соціально-економічного

розвитку території та розвитку ринку праці, а також національна стратегія. При цьому виникає необхідність узгодження з цільовими установками вищих рівнів.

Для забезпечення ефективності функціонування закладу вищої освіти необхідно вирішувати наступний ряд завдань:

- покращення ефективності взаємодії ринку освітніх послуг з національними та регіональними ринками праці, та взагалі національної економіки держави;
- забезпечення стійкості та гнучкості управлінської структури закладів вищої освіти, а також їхньої економічної самостійності;
- налагодження ефективної взаємодії навчальних установ та суб'єктів приватного сектора.

У відповідності до завдань можна сформувати наступні основні напрями та заходи по покращенню ефективності діяльності закладів вищої освіти:

- оптимізація системи бюджетного фінансування;
- оптимізація системи поза бюджетного фінансування;
- розвиток механізмів залучення недержавних інвестицій інституційної форми;
- модернізація та розвиток освітнього контенту у відповідності до вимог національної економіки та ринку праці;
- впровадження в практику управління закладом вищої освіти принципів бізнес-управління;
- створення внутрішніх умов для ефективного сумісництва навчання та тимчасової зайнятості студентів;
- розвиток партнерських взаємовідносин з органами влади та господарюючими суб'єктами;
- впорядкування та розвиток інституту представництва сторін в процесі управління закладом вищої освіти.

Для підвищення ефективності функціонування закладів вищої освіти необхідним є подальший розвиток їх фінансування в напрямі посилення їхньої диференціації. При цьому важливим моментом є проведення наступного комплексу заходів:

1. Створення єдиної моделі розрахунку бюджетних нормативів вартості реалізації освітніх стандартів в навчальних установах з високим ступенем диференціації на різних рівнях, при цьому необхідно внести зміни до нормативно-правової бази, що дасть можливість переходу на бюджетне фінансування в державних масштабах та можливість визначення порядку фінансового забезпечення освітніх установ. Однак важливою умовою є дотримання ряду принципів:

- всі види витрат необхідно проводити згідно з нормативами при збереженні інших моделей фінансування, яке за єдиними нормативами неможливе;
- правильність алгоритмічних формувань нормативів та інформаційної прозорості порядку їх проведення;
- диференціація нормативу для врахування особливостей освітнього процесу в залежності від параметрів освітніх програм, контингенту навчаємих, регіональної приналежності закладу вищої освіти та інших;
- прозорість при обґрунтуванні усіх складових нормативу та застосування поправочних коефіцієнтів при врахуванні особливостей закладів вищої освіти;
- порівняння обсягів фінансування з якістю освітніх послуг закладу вищої освіти.

Для того, щоб така модель могла функціонувати необхідно на стабільному рівні надавати фінансову підтримку закладам вищої освіти, а також розширити можливості в самосійному розпорядженні фінансами для навчальних закладів. Для реалізації такої моделі важливим є[378]:

- розробка відповідних нормативних актів щодо фінансування закладів вищої освіти та забезпечення єдності принципів нормативного фінансування в усіх регіонах держави;
- приведення вже існуючих регіональних методик фінансування у відповідність із загальною у відповідності с нормативами;
- розробка порядку формування бюджету на нормативній основі органами управління освітою на усіх рівнях, які проводять розрахунок

чисельності студентів, аналізують фінансово-господарський стан освітніх установ.

2. Оптимізація ресурсів системи вищої освіти, а саме: мережі освітніх закладів, матеріально-технічних, кадрових, управлінських та інших ресурсів, впровадження ресурсних центрів. Варто в такому випадку передбачити необхідність їх концентрації, що дасть можливість підвищити ефективність їх застосування за рахунок зниження витрат на утримання та обслуговування майнового комплексу, а також застосування новітніх методів управління та контролю використання ресурсів. Для оптимізації ресурсів системи навчання необхідно створювати ресурсні центри колективного доступу на базі укрупнення освітніх закладів, створення інтегрованих освітніх установ, котрі будуть реалізовувати програми на різних рівнях вищої освіти, а також створення науково-освітніх кластерів на базі закладів вищої освіти. Також варто розвивати інфраструктуру регіону, зокрема транспортну, сервісну, що дасть можливість вільному та швидкому розвитку підвищення ефективності ресурсів освітніх установ за рахунок реалізації механізмів державно-приватного партнерства, підвищення ефективності державної політики з управління власністю.

3. Впровадження механізму багатоканального фінансування закладів вищої освіти, враховуючи державне фінансування. Проведення розмежування повноважень для фінансування на місцевому, регіональному рівнях відповідно до їхніх бюджетів. Це дасть можливість сприянню орієнтації навчальних установ вищої освіти на запити регіональної економіки, перерозподілу навантаження між бюджетами різних рівнів, зниження непродуктивних витрат[374].

4. Формування бюджету, який буде направлений на результат. Такий метод формування бюджету направлений на встановлення цілей та визначення результатів використання коштів. Процес введення бюджету, котрий направлений на результат дозволить реалізовувати стратегічні цілі розвитку закладів вищої освіти, а також дасть можливість визначати пріоритети соціально-економічного розвитку даних суб’єктів в сукупності з розробкою

системи індикаторів для оцінки досягнення встановлених результатів. Також такий метод дозволить розподілити управлінські повноваження між структурними підрозділами закладів вищої освіти та забезпечити їх мотивацію до самостійності при плануванні та досягненні результатів освітньої діяльності. Завдяки такому бюджету є можливість впровадження системи контролю витрат закладів вищої освіти та моніторингу результатів використання бюджетних коштів, а також розвиток системи внутрішнього контролю їх діяльності з визначенням суб'єктів та об'єктів контролю, методів та процедур, системи показників, заходів відповідальності. Все це дає можливість проводити контроль за дотриманням вимог законодавства, за відповідністю цілей використання бюджетних коштів встановленим результатом, а також ведення сурової підзвітності про цілі та результати використання бюджетних коштів та підвищення загальної інформаційної прозорості ведення фінансово-господарської діяльності. На ряду з цим можна проводити зовнішній огляд аудиторської перевірки бюджетної звітності закладів вищої освіти, а також підвищувати кваліфікацію співробітників фінансово-економічних та інших підрозділів з метою розвитку практики, котра орієнтована на результат діяльності.

5. Розширення програмно-цільового фінансування за рахунок наступних принципів:

- комбінування фінансування з бюджетів різних рівнів та залучення коштів суб'єктів приватного сектора регіональних та місцевих програм цільового фінансування розвитку вищої освіти. Таким чином це дозволить мінімізувати ризики недофінансування програм у випадку дефіциту бюджетів або ж погіршення економічної кон'юнктури;
- формування ефективних механізмів та інструментів моніторингу та контролю за ходом виконання цільових програм та своєчасна оцінка ефективності їх реалізації, а також запровадження необхідних заходів щодо усунення порушень та відхилень від запланованих показників реалізації даних програм;

- створення ефективної системи координації дій усіх учасників реалізації цільових програм;
- формування загальнодоступної системи одержання інформації про хід реалізації цільових програм, котрі відображають основні напрями програм, відомості про одержувачів та джерел фінансування в рамках програми, обсяги фінансування, показники моніторингу та контроль.

Наступним напрямом удосконалення ефективного функціонування закладів вищої освіти є оптимізація системи позабюджетного фінансування, яка включає в себе два основні блоки[394]:

- розвиток механізмів залучення інших державних інвестицій у діяльність закладів вищої освіти;
- розвиток механізмів державної підтримки та стимулювання громадянських інвестиційних сфер.

При розвитку механізмів залучення недержавних інвестицій в діяльності установ вищої освіти дозволить залучати приватні інвестиції, розширювати дохід та майнову базу освітніх установ, підвищувати їхню фінансову стабільність та економічну самостійність, підвищувати ефективність взаємодії суб'єктів приватного сектора та установ вищої освіти.

Основними напрямами розвитку механізмів залучення недержавних інвестицій є розвиток механізмів залучення недержавних інвестицій контрактної форми та розвиток механізмів залучення недержавних інвестицій інституційної форми[303]. Перший напрям може бути реалізований за допомогою спільного інвестування закладів вищої освіти та приватного партнерства в розвиток, реалізацію замовлення на підготовку кадрів, а також шляхом залучення позикового фінансування.

Державна підтримка та стимулювання недержавних інвестицій в галузі вищої освіти можуть здійснюватися через надання державних гарантій та податкових пільг навчальним установам та суб'єктам приватного сектора, що сприятиме оптимізації схеми фінансування даних установ[387].

Для оптимізації схеми фінансування необхідно формувати механізм створення цільового капіталу та механізм створення нових юридичних осіб за

допомогою навчання. Створення цільового капіталу дозволить закладам вищої освіти реалізовувати стратегічно важливі цілі та завдання своєї діяльності в сфері розвитку науково-дослідницької діяльності, вдосконалення матеріально-технічної бази, підвищення заробітної плати науковим на науково-педагогічним працівникам та стипендії студентам. Заклад вищої освіти буде виступати в якості одержувача доходу від цільового капіталу та буде виступати ініціатором створення такого фонду. При цьому суб'єкти приватного сектора, тобто юридичні та фізичні особи, виступають спонсорами, за рахунок коштів яких формується такий капітал, а також можуть бути ініціаторами створення такого фонду капіталу.

Державні освітні установи не можуть бути власниками цільового капіталу, тому лише виступають одержувачами доходу від такого капіталу, а формування та розподіл цільового капіталу здійснюється спеціалізованою організацією управління цим капіталом[323]. Дана організація створюється завдяки рішенню засновників або засновника на основі добровільних майнових внесків. Засновником фонду може бути фізична особа, некомерційні організації, асоціації, об'єднання, комерційні організації. Спеціалізована організація передає сформований цільовий капітал в довірче управління компанією, що управляє. При цьому доходи, отримані від довірчого управління цільовим капіталом та частина майна, що складає цільовий капітал, передаються одержувачам доходу у встановленому порядку[315].

Формування нової юридичної особи за участю закладу вищої освіти та суб'єкта приватного сектора дозволить реалізувати підприємницьку діяльність в галузі управління майном даного закладу, виконання наукових та науково-експериментальних, технологічних робіт та розробок та надання економічної підтримки на взаємовигідних умовах. Доходи, які отримає заклад вищої освіти від діяльності таких юридичних осіб будуть використані у відповідності до встановлених цілей.

Також ефективність діяльності закладу вищої освіти можна розглядати з позиції зайнятості здобувачів вищої освіти. Навчання в закладі вищої освіти для

студентів є досить затратним. Тому, багато студентів займаються пошуком додаткового джерела фінансування свого навчання та основних життєво важливих потреб[324]. Для вирішення даної проблеми здобувачі вищої освіти шукають тимчасову зайнятість, що дозволяє їм отримувати певний дохід, при цьому не скорочуючи час відведений для отримання знань та навичок в закладі вищої освіти. Якщо в студента тимчасова зайнятість пов'язана з освітньою програмою при навчанні, то це дає можливість практичного закріплення теоретичних знань та розширення навичок освоюваної професії. Що в свою чергу, підвищує ефективність освітньої послуги для споживачів, яким є студент так і роботодавець. Здобувач освіти, який мав практичний досвід під час навчання, буде значно вище оцінюватися під час оформлення на роботу та значно підвищить свою ринкову вартість на ринку праці. Роботодавець при цьому отримує молодого фахівця, котрому необхідно значно менше часу для освоєння практичної специфіки конкретного виду діяльності[325]. На ряду з цим, тимчасова зайнятість здобувача вищої освіти дуже часто стає платформою для подальшого працевлаштування, який проявив себе ще на стадії навчання. А на сьогоднішній день параметр гарантованого працевлаштування є важливою перевагою при залученні абітурієнтів на навчання в заклад вищої освіти та в подальшому утримання студентів в процесі навчання[317].

Проте вітчизняна практика поєднання роботи та навчання здобувачами денної форми навчання складається не на користь оволодіння теоретичними знаннями, що несприятливо позначається на успішності більшості працюючих студентів. Останнім часом додатковий заробіток шукають не лише студенти, котрі навчаються на контрактній основі, але й здобувачі, які навчаються за рахунок державного бюджету. При цьому у більшості випадків студенти знаходять додаткову зайнятість далеку від сфери обраної професії.

Саме тому, для вітчизняних закладів вищої освіти правильна організація системи тимчасової зайнятості здобувачів вищої освіти дасть ще один із напрямів підвищення ефективності діяльності цих закладів, а також буде значущою для випускника та для потенційного роботодавця.

Для вироблення підходів та рекомендацій до організації тимчасової зайнятості здобувачів вищої освіти, які будуть слугувати не лише джерелом додаткового доходу, але й додатковою практичною складовою навчання, варто розглянути зарубіжний досвід європейських та світових розвинених країн в даній сфері[329].

Сьогодні практика поєднання навчання та тимчасової зайнятості є наймаштабнішою в Великобританії та США. Вивчаючи загальні тенденції такого поєднання варто відзначити наступне:

- найбільш узаконена та впорядкована структура працевлаштування здобувачів вищої освіти в США, де така необхідність визнається на державному рівні та на рівні штату;
- у Великобританії розходяться думки щодо доцільності заохочення студентів одночасно навчатися та працювати, однак більш сучасні заклади вищої освіти підтримують цю ідею не лише в період канікул але й в період навчальних семестрів;
- в більшості європейських країн ситуація з поєднанням навчання та роботи студентами схожа, тобто відсутній упорядкований підхід з боку держави та місцевої влади.

Однак як в Європі відсутній централізований підхід зі сторони держави в плані працевлаштування студентів, тому кожен європейський університет індивідуально підходить до вирішення даного питання, при чому в деяких країнах додатковий заробіток може покривати три четвертих місячних витрат здобувача.

Саме тому Радою освіти Європейського Союзу регулярно проводяться дослідження в сфері вищої освіти та студентського досвіду, щодо виявлення тенденцій у відношенні ставлення здобувачів до навчання, роботи та відношення до вищої освіти. Аналіз практики працюючого студента дає можливість оцінювати та розуміти мотивацію до тимчасової зайнятості, а також розробки стратегію щодо подальшого працевлаштування після отримання диплома про вищу освіту[11].

Якщо розглядати віковий параметр відносно початку здобуття вищої освіти, варто зазначити, що у Франції вищу освіту здобувають з 19 років, в Австрії, Італії та Іспанії з 21 року, в Португалії зазвичай з 20 років, в Латвії та Німеччині з 22 років. Дещо вищий віковий показних в Ірландії, Фінляндії та Нідерландах, який складає 23 роки, тоді як у Великобританії більш вмотивований вважається вік у 28 років. Європейський досвід засвідчує, що основна частина здобувачів навчаються на очній формі. В нашій державі середній вік абітурієнтів, котрі навчаються на очній формі складає 16-18 років, що є значно нижчим показником відносно європейських показників.

Якщо розглядати статистичні дані працюючих студентів, то тут в країнах Європи вони відрізняються. Так для прикладу, в Португалії цей показник на рівні 20%, в Італії на рівні 30%, в Ірландії до 70%, а в Нідерландах взагалі досягає 90%. Показник зайнятості здобувачів вищої освіти можна пов’язувати з середнім віком, так як вище вік, то потреба в доході збільшується. Одна необхідно сказати, що кількість працюючих здобувачів вищої освіти в кожній країні не дає можливість для визначення показника середньої кількості годин, котрі студент витрачає на роботу в тиждень. В країнах Європи студенти достатньо заробляють для покриття своїх затрат на навчання, такий показник покриває половину та навіть три четвертих затрат.

Проте тимчасовий заробіток заради покриття затрат на навчання не завжди є спонукальним моментом. Тут відіграє роль політика країни щодо стипендіального забезпечення студентів. В більшості європейський країн простежується тенденція, що студенти з нижчим соціальним статусом потребують додаткового заробітку для покриття основних життєвих витрат, а ніж інші свої однокурсники.

Важливий показник, який характеризує тимчасову зайнятість здобувачів вищої освіти, є співвідношення часу, що витрачається на навчання та паралельно роботу. В середньому по країнах Європи показник часу на навчання складає від 30 до 40 годин, тоді як показник часу на роботу складає від 8 до 20 годин.

Виходячи з проведеного аналізу стосовно тимчасової зайнятості студентів під час навчання, можна сказати, що такий підхід є важливим джерелом доходу лише для соціально незахищених категорій студентів, а також студентів вже старшого віку, які мають власну сім'ю, або ж ведуть самостійне господарство. Навчальне завантаження, а також паралельне навантаження в плані роботі розглядається студентами, як додаткове джерело фінансування на здобуття вищої освіти та отримання практичного досвіду на ряду з теоретичними знаннями. Однак системної підтримки зі сторони країн Європи в питаннях тимчасової зайнятості студентів немає, що і є однією із причин невеликої популярності серед здобувачів вищої освіти.

Досвід США в плані тимчасової зайнятості здобувачів вищої освіти в значній мірі відрізняється від європейських країн. В США практично всі студенти працюють, незалежно від типу університету, віку, статі або расової приналежності. В даному питанні відіграє роль сама держава та сам заклад вищої освіти, які свою діяльність направляють на розвиток такої практики. Зокрема в США розроблені та функціонують ряд типів програм, котрі направлені на працевлаштування здобувачів вищої освіти. Такі програми дозволяють студентам заробляти кошти на оплату затрат на навчання та направлені на загально корисну працю, а також дозволяють здобувати досвід по спеціальності, по якій навчається студент. Роботодавцями за такими програмами являються самі ж університети. Такі програми в основному направлені на допомогу малозабезпеченим студентам, однак вони зобов'язані подати заяву на участь в таких програмах, пройти детальний відбір по відповідним критеріям. Дані програми фінансуються самою державою тому в ник мають право брати участь лише громадяни США. Програма не направлена на повністю отримання заробітку, котрий би покрив затрати на навчання, тому здобувач вищої освіти повинен шукати додаткові кошти у вигляді кредитів або займу.

Університети, які беруть участь в таких програмах отримують від держави кошти на дані програми, які вправі використовувати їх за своїм

розсудом, проте в рамках цілей програми. Здобувачі вищої освіти США в основному працюють до 20 годин на тиждень в період навчання, та до 40 годин на тиждень в період канікулярних відпусток[13].

В нашій державні право здобувачів вищої освіти, які навчаються на денній формі навчання на трудову діяльність передбачається законодавством. Проте, коли студент використовує дане право, виникають питання, до якої категорії працівників їх відносити. Під час навчання між студентами та закладами вищої освіти не укладаються трудові договори та не виникають трудові відносини. Тимчасове працевлаштування для здобувачів вищої освіти передбачається у вільний від навчання час, у вихідні дні та в період канікулярних відпусток. Саме тому режим роботи може визначатися в залежності від графіка навчального процесу, а оплата праці залежить від тривалості виконаної роботи. Отримання студентами стипендії не впливає на його працевлаштування та тимчасову зайнятість та навпаки. Як ми бачимо в нашій державі здобувачі вищої освіти користуються правом працевлаштування одночасно з періодом навчання та можуть отримувати зарплату на загальних умовах відповідно до трудового договору.

Однак в Україні студенти зайняті некваліфікованою працею, що не сприяє закріпленню їхніх теоретичних знань на практиці. Проте це дає можливість для професійного самовизначення в напрямі майбутньої професії. Сьогодні на допомогу в навчанні приходять такі форми навчання як по індивідуальному плані або ж дистанційне навчання, які значно полегшують поєднання з тимчасовою зайнятістю. Тому необхідно розглядати тимчасову зайнятість в плані впливу на академічну успішність та на затребуваність випускників на ринку праці, що і буде визначальним показником ефективної діяльності закладу вищої освіти[30].

На основі проведеного аналізу стану та ефективності функціонування вітчизняних закладів вищої освіти за окремими напрямами їхньої діяльності, а також аналіз зарубіжного досвіду свідчать про необхідність розробки

концептуальних основ підвищення ефективності закладів вищої освіти в сучасних умовах.

Для оцінювання ефективності діяльності закладів вищої освіти необхідно дотримуватися наступних принципів:

- розроблена система показників повинна найширше охоплювати цілі та завдання діяльності закладу вищої освіти за чотирма критеріями: загальнонаціональному, ринковому, інвестиційному та господарському;
- система показників повинна реалізовуватися за рахунок систематичного збору необхідної інформації;
- показники, котрі включені до складу оціночних критеріїв, повинні бути репрезентативними, однозначними та мають функцію порівняння;

Якщо розглядати ефективність діяльності закладу вищої освіти, то для неї найбільш важливими показниками, являються показники, які характеризують економічну та соціальну ефективність закладу вищої освіти, як джерела відновлення кваліфікованих кадрів з вищою освітою, що відповідають кваліфікаційній структурі та кількісній потребі національної економіки взагалі. За такої умови ефективність використання виділених коштів з бюджету на підготовку кадрового потенціалу буде основним із показників. Саме тому, ключовою характеристикою по даному напрямі будуть показники працевлаштування[36].

Схожий підхід необхідно використовувати також для оцінки ефективності діяльності аспірантури. Сфера працевлаштування випускників аспірантури є наука та освіта, тому показники в такому напрямі будуть визначальними, а не число захистів у визначений термін. Якщо після закінчення аспірантури випускник працевлаштовується в науковій сфері, та працює а цьому напрямі, то захистити дисертаційну роботу на протязі 5 років після закінчення навчання має досить високі шанси завдяки науковому підґрунтю та можливості продовження необхідних досліджень та впровадження результатів.

Ще одним параметром ефективності діяльності закладу вищої освіти є виконання ним функції механізму державного регулювання, тобто участь у реалізації соціальних програм. В результаті чого відбувається зміна структури трудового потенціалу національної економіки.

Важливими показниками в забезпеченні ефективності діяльності закладу вищої освіти залишаються показники, які характеризують наукову складову його діяльності. В функціональну складову діяльності закладу освіти входить наукова складова, котра направлена, з одного боку, на забезпечення якості підготовки фахівців з вищою освітою, а з іншого фактором підвищення конкурентоспроможності національної економіки[41].

В якості вихідного параметра необхідно використовувати акредитаційний показник обсягу фінансування наукових досліджень на одиницю науково-педагогічного складу. Доцільним буде включити до переліку показників щодо визначення ефективності діяльності закладу вищої освіти, показник, який характеризує ступінь впровадження наукових розробок в практичну діяльність. Проте профіль, тип та галузева спеціалізація закладу вищої освіти визначають або ж обмежують можливості цього закладу, тому значимість оціночних параметрів даної групи повинна буди нижче за значимість параметрів працевлаштування.

Ще один напрям оцінки – це оцінка ринкової ефективності для регіонального ринку праці та конкретних роботодавців більш диференційовано. Для даного напряму характерним є те, що не можливо проводити оцінку одночасно по параметрам працевлаштування за фахом та в профільній галузі. Регіональний ринок праці в даному відношенні буде більш чутливий до структурних диспропорцій попиту та пропозиції молодих фахівців з вищою освітою, а ніж національна економіка в цілому. Працевлаштування молодих фахівців доцільніше було б розглядати не лише в регіоні, де розташований заклад вищої освіти, але й в регіонах, які розміщені територіально з даним освітнім закладом. Випускнки закладів вищої освіти в процесі пошуку роботи часто мігрують до інших областей та регіонів[43].

Обов’язково в оціночні критерії в даному напрямі включити параметри, які характеризують задоволеність продуктом функціонування закладом вищої освіти, тобто випускником, зі сторони конкретних роботодавців, а також показники їхньої реальної зацікавленості у співпраці з даним закладом вищої освіти. До таких критеріїв можна віднести:

- оцінка масштабів цільової підготовки кадрів;
- зв'язок процесу теоретичного навчання та отримання практичних навичок у формі стажувань, практик;
- профільної тимчасової зайнятості здобувачами вищої освіти;
- участі роботодавців в підготовці та реалізації освітніх програм;
- фінансова оцінка корисності молодого фахівця для підприємства у вигляді рівня його заробітної плати.

Також для параметрів ефективності можна застосовувати оцінку індивідуальної інвестиційної ефективності. Проте такий напрям повинен охоплювати усі стадії отримання індивідуумів вищої освіти, а саме стадія абітурієнта, стадія здобувача та стадія випускника, при цьому необхідно враховувати привабливість та внесок в це утворення конкретного закладу вищої освіти. Окрім цього, якщо розглядати затратну частину при отриманні вищої освіти доцільно буде розглядати не індивідуальні затрати конкретного здобувача та в подальшому випускника закладу вищої освіти, а витрати усієї родини в загальному її доході. Так як в більшості випадків в процесі фінансування освітнього процесу беруть участь батьки, чоловіки, дружини, а іноді інші члени родини не лише сам здобувач[60].

В такому разі до числа критеріїв в даному напрямі варто було б включити наступні показники:

- корисність одержуваних навичок та знань з точки зору перспективи працевлаштування та саму цю перспективу;
- ступінь фінансового навантаження на всю родину здобувача вищої освіти на протязі всього періоду навчання;
- ефективність фінансових вкладень в освіту в даному закладі вищої освіти у відповідності до отриманого доходу в результаті працевлаштування;

- задоволеність випускників результатами свого навчання.

Оцінку ефективності діяльності закладу вищої освіти необхідно проводити не на об’ємних показниках доходу цього освітнього закладу, а на співвідношенні обсягів фінансування з бюджетних та позабюджетних джерел та від різних видів діяльності, які прописані в статуті даної установи, а також динаміки дохідності та іміджевої складової.

Ефективність діяльності закладу вищої освіти повинна визначатися не обсягами платних послуг вищої освіти, а обсягами основних джерел фінансування від інших видів діяльності. На нашу думку, варто оцінювати спроможність закладу вищої освіти до самовідтворення свого науково-педагогічного складу. Основним джерелом поповнення наукових та педагогічних кадрів закладу вищої освіти повинна бути ефективно діюча аспірантура та докторантура, завданням яких є підготовка молодих кандидатів та докторів наук для подальшої роботи в даній освітній установі[66].

На основі вищезазначеного запропонована концепція модернізації освітньої діяльності, яка дає можливість для ефективної діяльності закладів вищої освіти в сучасних умовах.

За даними параметрами оцінки ефективності діяльності закладів вищої освіти можна:

- щорічно проводити моніторинг показників, по яким потім проводити розрахунки критеріїв по напрямам;
- розраховувати критеріальні показники за напрямами;
- проводити оцінку по бальній шкалі кожного критерію;
- розраховувати коефіцієнти ефективності на напрямами;
- розраховувати інтегральний показник ефективності діяльності закладів вищої освіти;
- інтерпретація результату, прийняття рішень.

Перевагою такого підхожу до визначення ефективності діяльності в порівнянні із щорічним моніторингом діяльності за акредитаційними показниками є те, що можливо розрахувати підсумковий результуючий показник. Тоді як моніторинг показує ступінь «попадання» закладу вищої

освіти у встановлені нормовані критерії по абсолютно різним напрямам та залишає місце про подальшу суб'єктивну оцінку його діяльності[73].

Рис 4.2 Концепція модернізації освітньої діяльності.

Загальний перелік критеріїв ефективності діяльності закладів вищої освіти за всіма напрямами зображений в таблиці 4.3

Перелік критеріїв оцінки ефективності діяльності закладів вищої освіти

Макро ефективність

1. Відсоток випускників працевлаштованих по спеціальності
2. Відсоток випускників працевлаштованих не по спеціальності
3. Відсоток не працевлаштованих випускників
4. Відсоток випускників, які навчалися на бюджеті та працевлаштовані по спеціальності
5. Відсоток випускників, які навчалися на бюджеті та працевлаштовані не по спеціальності
6. Відсоток не працевлаштованих випускників, які навчалися на бюджеті
7. Відсоток вакантних бюджетних місць від загального числа місць, які фінансуються державним бюджетом
8. участь закладу вищої освіти у соціальних програмах різного рівня
9. Відсоток випускників аспірантури, які працевлаштовані в сфері науки
10. Наявність та об’єм наукових досліджень в розрахунку на одного науково-педагогічного працівника.
11. Ступінь впровадження наукових та інноваційних розробок.

Ринкова ефективність

1.Відсоток випускників працевлаштованих в регіоні розміщення закладу вищої освіти по спеціальності
2.Відсоток студентів працевлаштованих в регіоні закладу вищої освіти не по спеціальності, проте в профільних галузях
3. Відсоток студентів працевлаштованих в регіоні закладу вищої освіти не по спеціальності і не в профільних галузях
4. Відсоток здобувачів вищої освіти працевлаштованих по заказу роботодавців від усіх працевлаштованих по спеціальності
5. Відсоток випускників підготовлених по заказу роботодавців
6. Рівень заробітної плати працевлаштованих випускників у відношенні до середньої по спеціальності заробітної плати через 5 років після постійного працевлаштування
7. Відсоток випускників, які отримали підвищення внаслідок додаткового навчання за перші 5 років після випуску
8.Відсоток числа розірваних контрактів за перші 5 років трудової діяльності та числа працевлаштованих випускників по спеціальності
9. Відсоток студентів, котрі проходили практику, стажування за договорами з організаціями
10. Відсоток здобувачів, які тимчасово працюють по спеціальності в організаціях регіону закладу вищої освіти
11. Відсоток студентів, які навчаються за освітніми програми підготовленими разом з роботодавцями

Перелік критеріїв оцінки ефективності діяльності закладів вищої освіти

Інвестиційна ефективність

1. Відсоток часу, витраченого на отримання теоретичних та практичних знань, з врахуванням зайнятості по профілю навчання.
2. Відсоток затрат на навчання, враховуючи проживання, проїзд та харчування в доході родини здобувача за весь період навчання
3. Середня кількість пропозицій щодо тимчасового працевлаштування, проходження практик, стажувань на одного здобувача вищої освіти
4. Середня кількість вакансій за профілем на одного випускника
5. Середній період пошуку роботи випускником за фахом після закінчення закладу вищої освіти
6. Побажання випускників по початковому рівню заробітної плати та реальним пропозиціям на ринку праці
7. Відсоток суми затрат на навчання за весь період і заробітної плати за перші 5 років трудової діяльності
8. Відповідність до затребуваності випускників по кар'єрному русту за перші 5 років трудової діяльності.

Господарська ефективність

1. Відсоток об'ємів фінансування основної освітньої діяльності з бюджетних джерел від загального об'єму фінансування основної освітньої діяльності
2. Відсоток об'єму надходжень коштів від основної освітньої діяльності в загальному об'ємі доходу закладу вищої освіти від усіх видів діяльності
3. Відсоток об'єму надходжень коштів від надання в оренду нежилих приміщень від загального об'єму доходу закладу вищої освіти від усіх видів додаткової діяльності
4. Щорічний приріст доходів від усіх видів освітньої та наукової діяльності за рахунок збільшення об'ємів та розширення спектра наданих послуг
5. Щорічний приріст доходів від усіх видів освітньої діяльності за рахунок цінової політики
6. Щорічні втрати об'єму фінансування із-за не оплати та відрахування здобувачів вищої освіти
7. Відсоток випускників аспірантури, докторантури працевлаштованих у закладі вищої освіти
8. Відсоток повторних звернень за отриманням додаткових освітніх послуг в загальному об'ємі наданих послуг
9. Рейтинг закладу вищої освіти серед закладів аналогічної групи

Сьогодні в процесі реформування системи вищої освіти, описані вище механізми визначення ефективності діяльності закладів вищої освіти, на нашу думку, посилюють практичне значення, що буде відігравати вагому роль в процесі скорочення числа закладів вищої освіти за рахунок їх об'єднання.

Дані концептуальні основи можуть слугувати при виборі траєкторії об'єднання закладів вищої освіти та для цілей державного управління системою вищої освіти, а також рентингування освітніх установ з подальшим прийняттям рішення про їх доцільність злиття. Також при прийнятті підсумкового управлінського рішення варто враховувати профільність закладів вищої освіти та їх територіальне розташування, а також дані взаємодії з роботодавцями.

4.3. Методологія підвищення ефективності діяльності кадрового складу вищої освіти в умовах реформування.

Для забезпечення якісного функціонування закладів вищої освіти необхідною умовою є наявність чіткої системи оцінювання ефективності діяльності наукового та науково-педагогічного складу, а також співробітників цього закладу. Проте наявність багатоплановості та різноманіття функціональних напрямів і специфіка роботи різних категорій працівників закладу вищої освіти створює складність в плані розробки змісту та переліку критеріїв, по яким можна було б проводити кількісне та якісне оцінювання ефективності роботи колективу освітнього закладу та окремого співробітника. Однак, така система оцінювання ефективності діяльності в умовах новітніх вимог до кадрового складу освітнього процесу значно допоможе полегшити процес прийняття управлінських рішень у векторі покрашення якості освітнього процесу та взагалі функціонування закладу вищої освіти[89].

Система критеріїв, котра застосовується сьогодні для комплексного оцінювання діяльності закладів вищої освіти на повністю дозволяє проводити оцінку компетентності та ефективності діяльності різних категорій співробітників та науково-педагогічного складу. В ній містяться в основному загальні кількісні та якісні показники, за допомогою яких встановлюють характеристику науково-педагогічного складу освітнього закладу та загальні показники їх діяльності по окремим напрямам роботи, а також окремих підрозділів закладу вищої освіти[93].

В умовах реформування освітньої системи проходить зміна оплати праці науково-педагогічних працівників бюджетних закладів вищої освіти. Тому виникає необхідність формування системи критеріїв та методик, які будуть дозволяти раціонально оцінювати відповідність результатів праці поставленим завданням перед працівниками та підрозділами освітньої установи. Одним із таких критеріїв оцінювання ефективності діяльності може бути компетентнісний підхід, котрий відповідає вимогам, котрі висуваються при виконанні своїх функціональних обов’язків науково-педагогічних складом.

Для початку розробки такої системи, враховуючи багатоаспектність діяльності та великий спектр категорій працівників, першим кроком необхідно провести аналіз структури посад закладу вищої освіти. Сьогодні в освітніх закладах функціонує усталена структура підрозділів, а також дві групи персоналу, котрі чітко орієнтовані на свою діяльність, а саме: науково-педагогічний склад та співробітники різних категорій та рівнів. Тому аналіз варто проводити окремо по зазначеним категоріям. Все це обумовлено відмінністю у функціональних обов’язках та в професійних компетенція. Для проведення такого аналізу в якості джерела інформації необхідно використовувати організаційну структуру закладу вищої освіти та затверджений штатний розклад. В результаті аналізу можна побудувати своєрідну структурну схему, де можна буде сформувати категорії персоналу

за рівнем кваліфікації та категорії персоналу по функціональним обов'язкам[94].

Така структурна схема дасть можливість як згрупувати так і відокремити різні категорії персоналу, для котрих можна буде розробити спільні або ж специфічні «профілі». В нашому випадку під профілем будемо розуміти сукупність вимог до окремо визначеної категорії фахівців, а також посадових обов'язків. Також можна сказати що під профілем компетенцій ми розуміємо список компетенцій, котрі відносяться до конкретної посади в закладів вищої освіти, з точним визначенням рівня їх проявлення. Профіль компетенцій являє собою індивідуальну еталонну модель компетенцій, яка необхідна для досягнення успіху на конкретній посаді. Поняття «профіль посади» достатньо мало вивчений, тому багато питань по цьому терміні залишаються дискусійними. Ми можемо допускати, що «профіль посади», являє собою документ, котрий включає в себе посадову інструкцію та бібліографічні дані співробітника, а також спеціальні навики, особистісні якості та цінності, що необхідні фахівцю для виконання посадових обов'язків. Профіль посади являє собою системний опис вимог до потенційного працівника в термінах компетенцій та їх значень, котрі дозволяють нормально функціонувати системі підбору, оцінки та розвитку персоналу. Побудова профілів компетенцій буде ефективним інструментом для корегування моделі компетенцій, а також отримання зворотного зв'язку від керівників та ведучих фахівців про застосування даної моделі як інструмента управління кадровою політикою закладу вищої освіти. Саме завдяки профілю посади подається заявка на підбір відповідного фахівця. Також завдяки профілю посади можливо проводити ротацію персоналу, оцінку кандидатів при відборі на вакантні посади[25].

Таблиця 4.4

Елемент структурної схеми для складання профілів посад та вимог до них.

<table>
<tr><td colspan="2">Фахівець по організації та проведенню наукових досліджень</td><td>Фахівець по організації навчального процесу</td><td></td></tr>
<tr><td>Методист</td><td>Фахівець</td><td>Викладач-методист</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="2">Інженер</td><td></td><td></td></tr>
<tr><td colspan="2">Науковий співробітник</td><td></td><td></td></tr>
<tr><td colspan="2">Старший науковий співробітник</td><td>Старший викладач-методист</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="2">Провідний науковий співробітник</td><td></td><td></td></tr>
<tr><td colspan="2">Головний науковий співробітник</td><td></td><td></td></tr>
<tr><td colspan="2">Заступник начальника відділу</td><td>Заступник начальника відділу</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="2">Начальник відділу</td><td>Начальник відділу</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="2"></td><td>Декан</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="2">Проректор</td><td>Проректор</td><td></td></tr>
</table>

Для другого етапу формування системи оцінювання діяльності наукового та науково-педагогічного персоналу закладу вищої освіти необхідною умовою є формування профілів кожної посади. Так для більшості категорій співробітників та науково-педагогічних працівників вже встановлені та визначені чіткі вимоги до рівня їх кваліфікації та функціональних обов’язків. Проте у зв’язку з вимогами до сучасних освітніх технологій та інноваційного прогресу необхідно пам’ятати про необхідність внесення коректив в «функціонали»[39].

На ряду з цим, в останні роки розростається організаційно-штатна структура закладів вищої освіти, видозмінюються категорії працівників, які не мають повноцінних якісних «функціоналів». Зазвичай до таких категорій відносяться підрозділи, котрі розробляють новітні напрями розвитку закладів вищої освіти, такі як: інноваційний або стратегічний розвиток, інформаційна діяльність та інші. Така характерність притаманна великим державним

закладам вищої освіти, які мають давню історію становлення, сталі традиції при управлінні, тому не завжди мобільно реагують на зміни у внутрішній та зовнішній діяльності.

Саме для таких категорій працівників необхідним моментом є правильне визначення за розроблення функціональних вимог та обов'язків, для того, щоб можна було визначати та оцінювати реальну ефективність новітніх напрямів діяльності.

В даному випадку джерелами інформації для формування «профілів» можуть бути функціональні обов'язки персоналу, різна документація, а саме: посадові інструкції, регламенти різних процесів, положення про підрозділи, досвід інших установ. Також доцільним буде проведення вибіркових інтерв'ю з посадовими особами функціональних підрозділів.

Для третього етапу формування системи оцінювання діяльності наукового та науково-педагогічного персоналу закладу вищої освіти необхідно проводити моделювання компетенцій, тобто вимог щодо особливих здібностей фахівця в плані вирішення певного рівня поставлених завдань. Однак такий процес менше практикується в роботі з персоналом в закладах вищої освіти, так як є більш проблематичний. При цьому може виникати певний парадокс, котрий полягає в тому, що заклади вищої освіти активно займаються формуванням компетентнісного підходу в питаннях удосконалення освітніх програм та навчального процесу, проте не реалізують його під час своєї практичної управлінської діяльності[98].

Реалізація компетентісного підходу в освітньому просторі приводить до постановки нових завдань перед викладацьким складом закладу вищої освіти. До таких завдань можливо віднести:

- розробка нових робочих програм;
- розробка нових оцінювальних засобів;
- проведення навчальних занять в форматі компетентісного підходу.

В результаті виконання даних завдань з'являється можливість розвивати у студентів компетенції та проводити їх комплексну оцінку. Необхідною умовою при цьому є достатній професійний рівень викладача,

тобто його рівень компетентності. Тому можливо визначати рівні компетенції та розділити на загальні, спеціальні та додаткові.

До загальних компетенцій варто віднести:

- особистісні, тобто вміння самостійно розвиватися на протязі всього життя;
- міжособистісні – це вміння працювати в команді та проявляти комунікативні здібності;
- професійні, нести відповідальність за надані знання;
- бути як теоретиком так і практиком;
- можливість розширення прав та можливостей студентів.

До спеціальних компетенцій можливо віднести:

- вміння проводити оцінку освітніх вимог та мотивації студентів;
- вміння урізноманітнювати освітній процес;
- постійний моніторинг та оцінка процесу навчання з метою його удосконалення;
- проведення консультацій щодо можливих проблем в кар'єрі, надання професійної допомоги;
- вміння оцінювати соціальні та економічні послуги;
- вміння управляти людськими ресурсами, якістю наданих послуг;
- налагодження зв'язків з громадськістю;
- вміння вирішувати адміністративні питання.

Проте можна прийти до висновку, що для визначення компетенції науково-педагогічного працівника необхідно сформувати його профіль.

Для моделювання компетенцій необхідно попередньо формувати визначений список профілів та компетенцій, який вже підготовлений на попередньому етапі[106].

В залежності від виконуваних завдань у відповідних сферах викладацької діяльності, можливо сформувати профіль по чотирьом напрямам, а саме:

- науково-дослідницька діяльність;
- викладацька діяльність;

- професійний та особистісний розвиток;
- комунікативність та соціально-професійна взаємодія.

По першому напряму необхідно володіти наступними компетенція ми:

- безпосередня участь у науково-дослідницькій діяльності;
- використання результатів науково-дослідницької діяльності в своїй педагогічній практиці;
- публікаційна активність своїх результатів роботи.

Другий напрям забезпечується наступними компетенція ми:

- досконале володіння змістом дисципліни;
- забезпечення дисципліни навчально-методичним матеріалом;
- мотивація студентів на заняттях;
- педагогічне оцінювання та рефлексія;
- організація навчально-пізнавальної діяльності студентів.

Для третього напряму необхідні такі компетенції:

- навчання та розвиток протягом усього життя;
- професійна мобільність;
- пошук інноваційних варіантів.

Для забезпечення комунікативності та соціально-професійної взаємодії необхідні такі компетенції:

- вміння управляти конфліктами;
- високий рівень професійної комунікативності;
- вміння створювати команду однодумців.

Завдяки такому підходу є можливість формувати профіль майбутнього науково-педагогічного працівника вищої школи. Важливим моментом буде визначення рівня компетенцій. Описування кожного рівня будь-якої компетенції дасть можливість оцінювати розвиток даної компетенції як для роботодавця, а також самого викладача. При цьому описування кожного рівня компетенції для роботодавця буде досить важливим компонентом при оцінюванні претендента на посаду, наскільки він виправдає сподівання[103]. А науково-педагогічний працівник при цьому зможе прогнозувати свій професійний розвиток та планувати кроки для підвищення своєї кваліфікації.

Для отримання більш повної інформації щодо якості методу можливо проводити бесіди та брати інтерв'ю в керівників підрозділів, яких завчасно необхідно ознайомити з повним переліком профілів по функціональним напрямам роботи та універсальним списком компетенцій. В наслідок чого, можливо буде доповнити профілі відповідним переліком особистісних характеристик конкретної категорії персоналу закладу вищої освіти. Відповідно до цього, можна для кожної категорії персоналу визначити мінімально допустимий рівень відповідності та провести градацію таких рівнів[117].

Результати відображені у зведених таблицях профілів, компетенцій та мінімального рівня відповідності вимогам по категоріям персоналу.

Таблиця 4.5

Вимоги до фахівця відповідно до визначеної посади.

Профілі	
Вимоги до фахівця	
Методист	Освіта відповідно до тарифно-кваліфікаційного довідника
Інженер	Освіта відповідно до тарифно-кваліфікаційного довідника. Досвід роботи на аналогічних посадах.
Науковий співробітник	Освіта відповідно до тарифно-кваліфікаційного довідника. Досвід роботи на аналогічних посадах.
Старший науковий співробітник	Освіта відповідно до тарифно-кваліфікаційного довідника. Досвід роботи на аналогічних посадах. Наявність наукового ступеню.
Провідний науковий співробітник	Освіта відповідно до тарифно-кваліфікаційного довідника. Досвід роботи на аналогічних посадах. Наявність наукового ступеню. Наявність досвіду управління.
Головний	Освіта відповідно до тарифно-кваліфікаційного

науковий співробітник	довідника. Досвід роботи на аналогічних посадах. Наявність наукового ступеню. Наявність досвіду управління. Наявність досвіду самостійної реалізації організаційних та наукових проектів.
Заступник начальника відділу	Освіта відповідно до тарифно-кваліфікаційного довідника. Досвід роботи на аналогічних посадах. Наявність наукового ступеню. Наявність досвіду управління. Наявність досвіду самостійної реалізації організаційних та наукових проектів.
Начальник відділу	Освіта відповідно до тарифно-кваліфікаційного довідника. Досвід роботи на аналогічних посадах. Наявність наукового ступеню. Наявність досвіду управління. Наявність досвіду самостійної реалізації організаційних та наукових проектів.
Проректор	Освіта відповідно до тарифно-кваліфікаційного довідника. Досвід роботи на аналогічних посадах. Наявність наукового ступеню. Наявність досвіду управління. Наявність досвіду самостійної реалізації організаційних та наукових проектів. Вміння визначати пріоритети в роботі, виходячи з реальної ситуації та поставлених задач.

Таблиця 4.6

Функціональні вимоги по категоріям персоналу.

Функціонали	
Вимоги до фахівця	
Методист	Контроль за станом лабораторного устаткування. Підготовка зразків, презентацій, оформлення наукових звітів. Підготовка та проведення лабораторних досліджень відповідно до завдання.

Інженер	Збір, аналіз та обробка інформації. Підготовка зразків, презентацій, оформлення наукових звітів. Підготовка та проведення лабораторних досліджень відповідно до завдання.
Науковий співробітник	Збір, аналіз та обробка інформації. Підготовка зразків, презентацій, оформлення наукових звітів.
Старший науковий співробітник	Збір, аналіз та обробка інформації. Підготовка та проведення самостійних лабораторних та наукових досліджень відповідно до завдання. Розробка зразків, презентацій, підготовка розділів наукових звітів.
Провідний науковий співробітник	Збір, аналіз та обробка інформації. Підготовка та проведення поглиблених наукових досліджень. Участь у наукових та організаційних проектах.
Головний науковий співробітник	Збір, аналіз та обробка інформації. Підготовка та проведення самостійних лабораторних та наукових досліджень відповідно до завдання. Повне супроводження наукових та організаційних проектів. Управління командами науковців нижчого рівня.
Заступник начальника відділу	Формування напрямів наукових досліджень та постановка наукових та організаційних завдань. Одночасне керівництво декількома науковими проектами. Здійснення контролю над змістовною стороною проектів. Проведення зустрічей, презентацій, переговорів. Підбір персоналу, оцінка, професійний розвиток співробітників.
Начальник відділу	Визначення стратегій та формування ключових науково-інноваційних проектів та відповідних планів та завдань. Формування нових напрямів досліджень. Здійснення адміністративного та змістовного контролю за науковими та

	організаційними проектами. Створення організаційних умов для розвитку інноваційних наукових досліджень. Пошук потенційних замовників. Проведення зустрічей, переговорів, презентацій. Підбір персоналу, оцінка, професійний розвиток співробітників.
Проректор	Визначення загальної стратегії наукових досліджень та інноваційних розробок. Загальна координація організаційними заходами, науковими дослідженнями. Забезпечення взаємозв'язку з підрозділами та керівниками освітньої установи. Координація діяльності наукового блоку з іншими підрозділами закладів вищої освіти. Звітність перед керівництвом закладу вищої освіти про стан наукової діяльності. Контроль за діяльністю підлеглих відділів та співробітників.

Таблиця 4.7

Критерії компетенцій відповідно профілю посад

Компетенції	
Компетенції молодшого наукового персоналу	Висока ступінь самоорганізації та виконавчої дисципліни, орієнтація на результат, контактність, відкритість, володіння IT-технологіями, навички підготовки та проведення лабораторних досліджень, розуміння принципів проведення наукових досліджень, спроможність вирішення наукових проблем, творче мислення.
Компетенції середнього та старшого	Здатність розставляти пріоритети,

наукового персоналу	аналітичне мислення, здатність управляти та планувати власний час, інноваційне мислення, здатність до постановки наукових та організаційних задач, здатність приймати рішення в умовах невизначеності.
Компетенції керівників середньої ланки	Стратегічне мислення, навички бізнес-планування, вміння організувати командну роботу, здатність адекватно оцінювати претендентів при підборі персоналу, піклування про розвиток підлеглих, вміння вирішувати конфліктні ситуації, вміння мотивувати працівників, вміння ефективно вести переговори.
Компетенції керівників вищої ланки	Навички стратегічного планування та управління, здатність управляти відповідно до мотивації та задач закладу вищої освіти.

Як наслідок, коли сформований та структурований повний перелік характеристик, обов’язків та вимог для усіх категорій персоналу закладу вищої освіти, як для співробітників так і для науково-педагогічного складу, керівництво закладу вищої освіти зможе реалізовувати цілий ряд управлінських функцій, починаючи з відбору претендентів на заміщення вакантних посад та, закінчуючи визначенням оцінки особистісної та професійної відповідальності відповідних співробітників та науково-педагогічних працівників встановленим вимогам, а також окремих

параметрів ефективності їхньої діяльності. Як базовий інструмент можна проводити таке оцінювання у вигляді тестування персоналу на відповідність мінімально допустимого рівня вимог. При такому підході та застосуванні такої систем оцінки персоналу є можливість розробки плану підвищення кваліфікації та розвитку персоналу закладу вищої освіти, а також формувати резерв управлінських кадрів[127].

При невідповідності фактичній оцінці того встановленого мінімального рівня по конкретним критеріям можлива підстава для застосування певних санкцій у вигляді продовження певним співробітником або ж науково-педагогічним працівником курсів підвищення кваліфікація за напрямами та в обсязі, який необхідний для підвищення рівня їх компетенції до встановленого мінімуму. Якщо ж працівник перевищив нормативні показники оцінки, кого можуть перевести в більш високу категорію або ж включити в резерв управлінських кадрів. Що буде стимулом для подальшого кар'єрного зростання та хорошою мотивацією для саморозвитку та самовдосконалення[130].

Ще одним із напрямів підвищення ефективності кадрового складу закладів вищої освіти можна розглядати атестацію науково-педагогічного персоналу. Варто зазначити, що на сьогоднішній день процес атестації та його вимоги не відповідають сучасності та в повній мірі не вирішують поставлених перед атестацією завдань. На ряду з тим, в рамках вектору направленості нашої держави в європейських освітній простір, інтеграційні процеси базуються на децентралізації управління, однак за якість освіти в цілому несе відповідальність держава. Тому на мій погляд необхідно працювати над розробкою ефективної системи атестації науково-педагогічних кадрів, котрі займають відповідні посади в закладах вищої освіти, при цьому враховувати загальноєвропейські тенденції в системі вищої освіти, де за основа брати нормативно-правову та науково-методичну базу, механізми проведення атестації, критерії, котрі необхідно висувати до

викладацького складу та принципи проведення самої процедури атестації[137].

Серед багатьох науковців, які займалися проблемами атестації науково-педагогічних кадрів, спостерігаються різні підходи в самому визначенні терміну атестація, при формуванні цілей та завдань, а також принципів під час процесу атестації. Не однозначними залишаються питання формування атестаційних комісій, сам процес підготовки та проведення атестації, оцінювання зі сторони Міністерства освіти і науки України та правових наслідків атестації. Тому варто при розробці науково-методичного забезпечення організаційних механізмів та критеріїв атестації для науково-педагогічних працівників, котрі займають педагогічні посади в закладах вищої освіти, провести поєднання атестації зі світовими стандартами, з процесами євроінтеграції, а механізми, завдання, цілі та форми привести у відповідність законодавчим актам трудового права нашої держави та нормативними актами в галузі освіти[151].

Практика показую, що сьогодні атестація науково-педагогічних кадрів проводиться в різних формах, на основі законодавчо-регульованих процесів у вигляді складання кандидатських іспитів, які слугують інструментом підвищення якості при підготовці студентів. При цьому метою атестації є визначення відповідності рівню компетенції науково-педагогічних кадрів вимогам до кваліфікації та присвоєнні їм кваліфікаційних категорій. Основним завданням при цьому є стимулювання до безперервності в підвищенні рівня професійної компетенції та забезпеченні їм можливості підвищення рівня оплати праці[155].

Якщо розглядати атестацію зі сторони фахівців в галузі трудового права, то основними ознаками при цьому є:

- трудові правовідносини впливають на атестацію;
- суб’єктами атестацію є працівники відповідних категорій, котрі перераховані в нормативно-правових актах про атестацію;
- періодичність проведення атестації;

- атестація проводиться в спеціальній організаційно-правовій формі;
- результати атестації мають певні правові наслідки;
- завдяки атестації проходить підбір та розстановка фахівців та керівних кадрів.

До загальних ознак практики атестація науково-педагогічних працівників можна віднести:

- атестація проводиться в закладі вищої освіти;
- об’єктом перевірки під час атестації є рівень теоретичної та практичної підготовленості працівника, котрий необхідний для обіймання відповідної посади або ж для виконання певної роботи, а також результативність його діяльності;
- атестація проходить у встановлені строки та її проводить спеціально створена атестаційна комісія;
- під час атестації використовуються різноманітні форми проведення.

Якщо розглядати атестацію, то в загальному вигляді вона являє собою підсумкове узагальнення усієї діяльності за міжатестаційний або ж доатестаційний період, а саме результати управлінської, наукової та педагогічної діяльності. В результаті чого можна визначити систему його роботи завдяки методичній, дослідницькій діяльності, авторському проекту чи програмі. Атестацію можна проводити у вигляді наступних форм: співбесіди, іспиту, творчого звіту, представлення результатів науково-педагогічної діяльності, у вигляді захисту дослідницької роботи або елективного курсу. Однак окрім законодавчо нормативної атестації, не затверджені критерії та процедури атестації. Вона може проводитися у формі заповнення атестаційних форм або ж у формі засідання комісії або керівництва. Проте під час визначення форми проведення атестації, порядок проведення або ж склад комісії не обумовлюється. Тобто це говорить нам про відсутність системного підходу в питаннях атестації працівників, котрі

займають в закладах вищої освіти наукові та науково-педагогічні посади[156].

Сьогодні можна на основі аналізу прийти до висновку, що в системі вищої освіти нашої держави не існує єдиного підходу при виборі форм та процедури атестації наукових та науково-педагогічних працівників. Україна знаходить на шляху процесу євроінтеграції, а це вимагає створення нової систему контролю за якістю та атестацією педагогічних кадрів з вектором направленості на мобільність студентів та викладацького складу. Необхідною умовою є аналіз чинного законодавства нашої держави та основних положень провідних Європейських країн, для того, щоб можна було гармонізувати механізми та підходи проведення процесу атестації даної категорії закладів вищої освіти в дусі європейських та світових тенденцій підвищення якості освіти та її мобільності[165].

Особливу увагу необхідно приділити критеріям по яким необхідно проводити атестацію науково-педагогічних кадрів. Слід виділити три основні критерії:

- критерії кваліфікації, котрі визначають кваліфіковані характеристики та їх динаміку;
- критерії результативності роботи за основними напрямами та видами педагогічної та наукової діяльності, які показують внесок співробітника в загальний розвиток закладу вищої освіти та його саморозвиток;
- критерії до професійних фахівців, котрі забезпечують якість роботи спеціалістів.

Для забезпечення таких критеріїв необхідно насамперед розробити кваліфіковані показники, які будуть характеризувати ці критерії та організаційний механізм їх реалізації.

Варто зазначити, що такі критерії можуть встановлюватися як на основі об’єктивний даних так і на основі анкетування чи опитування

студентів, котрі дають свій відгук по роботі науково-педагогічного працівника[166].

З практики вже відомо, що для перших двох груп критеріїв достатньо сформувати вичерпний перелік показників, які будуть відповідати чинному законодавству та практиці, тоді як для третьої групи критеріїв необхідно розробити модель компетенцій співробітника закладу вищої освіти, котрий займає наукову або ж науково-педагогічну посаду, а далі завдяки інструментарію соціологічного дослідження та моніторингу формувати повний перелік показників[174].

Для документального супроводження атестацій по обраному критерію необхідно організовувати по трьом напрямам. Для початку важливим моментом є розроблення методичних рекомендацій по організації проведення атестації працівників, котрі займають науково-педагогічні посади в закладі вищої освіти. Дана документація повинна бути затверджена як на рівні закладу вищої освіти так і рівні міністерства. Такий документ повинен містити наступні розділи:

- загальні рекомендації, котрі розкривають цілі та завдання, а також взаємопов’язані з діючим законодавством та світовими тенденціями;
- методичні рекомендації, які описують критерії, показники атестації, формули розщеплення підсумкового інтегрованого показника атестації;
- заключна частина, в якій описуються результати проведення атестації та відповідність кваліфікованих рішень.

Окрім цього, важливим є розкриття можливостей та цілей атестації наукових та науково-педагогічних кадрів закладу вищої освіти, а саме:

- загальна частина, в якій розкривається сутність процесу атестації, її мета та задачі для перевіряючи кадрів;
- організаційна частина, в якій описується процес атестації, де розкриваються форми, методи та моделі проведення атестації, розписані ролі усіх учасників, котрі задіяні в атестації, сформований процес призначення атестаційних комісій;

- заключна частина, в якій розписані права та обов'язки наукових та науково-педагогічних кадрів закладу вищої освіти.

Всі нормативні акти повинні відповідати діючому трудовому законодавству нашої держави. Для цього повинна бути розроблена модель у вигляді Положення про атестацію наукових та науково-педагогічних кадрів в кожному закладі вищої освіти та затверджене на державному рівні у відповідності до вимог. Необхідність розроблення такої моделі викликана наступними чинниками:

- досягнення відповідності світовим тенденціям розвитку вітчизняної системи вищої освіти та покращення її якості;
- виконання задач по розвитку вітчизняної системи вищої освіти на основі програмних державних документів.

Така модель включає в себе наступні елементи: задачі атестації, учасників в процесі атестації, порядок та процедуру проведення атестації, правові наслідки атестації, подальший правовий захист осіб, які підлягають атестації, принципи організації та правового регулювання атестації[171].

Якщо розглядати питання сутності атестації з боку правового регулювання, то необхідно зазначити, що основна ціль атестації наукових та науково-педагогічних кадрів – це підвищення якості вищої освіти, а особливо:

- дотримання змісту контракту, при якому комісія виносить рішення відповідності особи вимогам займаної посади;
- можливість зміни змісту контракту для коригування трудової функції працівника. Це дасть можливість визначати рівень науково-педагогічного працівника та переводити його на більш високу посаду або ж навпаки пониження в посаді. Однак в любому із випадків повинна бути передбачена нормативна процедура;
- можливість припинення контракту, якщо є факт підтвердження атестаційною комісією невідповідності працівника займаній посаді.

Окрім цього, чинне законодавство передбачає різні форми процесуального захисту працівників в разі конфліктних питань під час процесу проведення атестації. В таких працівників є можливість подання апеляції, яку буде розглядати атестаційна комісія з запрошенням членів екзаменаційної комісії, котра приймала кваліфікаційні іспити. Апеляція та висновок повідомляються працівникові у місячний термін від дня розгляду[177].

Говорячи про цілі та завдання атестації та зміни в законодавстві нашої держави, можна прийти до висновку, що всі моменти повинні бути нормативно закріплені. Насамперед такі принципи проведення атестації як принцип періодичності та обов'язковості, принцип об'єктивного оцінювання особистісних та професійних якостей працівника, принцип диференціації вимог, принцип гласності та інші[190].

Підсумовуючи питання підвищення ефективності вищої освіти необхідно зазначити, що воно являє собою багатогранну категорію, котра включає в себе економічну та соціальну складову. Однак ми розглядаємо ефективність вищої освіти в рамках національної та регіональної системи та ефективність конкретної освітньої послуги для конкретного споживача, тобто студента, а також успішність функціонування закладу вищої освіти, тобто його конкурентоспроможність на ринку освітніх послуг, ефективність для роботодавця. При цьому роботодавець безпосередньо повинен брати фінансову участь в підготовці або підвищенні кваліфікації фахівця. В такому випадку ми можемо говорити про прив'язку освітньої послуги до конкретного закладу вищої освіти.

Існує дуже багато підходів до питання ефективності вищої освіти. Теорія людського капіталу розглядає ефективність вищої освіти з точки зору держави, суспільства та роботодавця. Сучасні дослідження говорять нам про те, що заклади вищої освіти все активніше розглядаються в якості агентів ринкового середовища, а ефективність їх діяльності з позицій стратегічного управління як зіставлення можливостей та досягнутих результатів відповідно

до поставлених цілей. Де стратегічні цілі реалізуються завдяки державним завданням по підготовці кадрів та завдяки підвищенню власної конкурентоспроможності[198].

ВИСНОВКИ ДО ЧЕТВЕРТОГО РОЗДІЛУ

У четвертому розділі *«Ефективність державного управління реформуванням вищої освіти в Україні»* − виявлені проблеми при визначені особливості підвищення ефективності державного управління розвитком системи вищої освіти України, а саме:

- протиріччя між аспектами ідентичності й аспектами уніфікації, коли для України важливо використання можливостей та перспектив, які надані процесом інтеграції систем вищої освіти. У зв'язку з цим ігнорування процесу євроінтеграції або нав'язування зовнішніх стандартів вітчизняній вищій освіті не принесуть позитивних результатів, тому альтернативним сценарієм є тільки двохсторонній процес взаємного обліку інтересів, який надає можливість для України адаптувати свою систему вищої школи до європейських стандартів, разом з можливістю виступати як рівний партнер на європейському просторі вищої освіти[201];

- проблема признання першої сходинки вищої освіти працедавцями, відсутність комплексної програми по переходу на два цикли й недостатня розробка законодавчої бази, яка забезпечує процес реформування та відсутність додаткового фінансування для створення нових навчальних програм;

- приведення до загальної структури кваліфікацій, так як встановлення зовнішніх зв'язків координації потребує забезпечення пізнаваності елементів інтегруючих систем. Проблеми реструктуризації пояснюються тим, що існуюча система освіти на протязі багатьох десятиліть опиралась на однорівневі програми, при тому, що орієнтувалась на підготовку спеціаліста з вищою освітою, освітня траєкторія якого визначалась на вході у систему при відсутності можливості її зміни у процесі навчання. Головна відмінність багаторівневої системи дозволяє забезпечити можливість виходу із системи на різних етапах з освітніми дипломами різних рівнів;

- відсутність реальних замовників бакалаврів на ринку праці, відсутня чітка визначеність цього статусу, немає законних рамок працевлаштування випускників бакалаврата на сьогодні, що робить диплом бакалавра практично непридатним[202].

Виходячи з визначених проблем доцільним є впровадження наступних заходів:

1. Для формування загальної системи кваліфікації кадрів необхідно створення технологій описання програми результатів навчання в закладах вищої освіти, визначення якісних показників на виході й облік вимог до кваліфікації випускника відносно складності освітньої програми й об'єму освітнього циклу.

2. Розробка нової системи кваліфікації кадрів повинна проводитись не тільки самими закладами вищої освіти та Міністерством освіти і науки, а також й Міністерством праці та соціального захисту, регіональними органами управління, працедавцями й науковими працівниками.

3. При структурній перебудові підготовки кадрів проходять певні зміни також у змісті освіти, проте вони не прирівнюються до відмови від накопичення досвіду, а скоріш направлені на удосконалення існуючих навчальних курсів з врахуванням європейських змін у змісті університетської освіти у формі інтеркультурної складової самого процесу навчання. Даний момент сприятиме вбудовуванню у міжнародну структуру вигляду бакалавр/магістр.

Таким чином, варто вести мову про формування державної програми реформування системи вищої освіти в цілому, з гідним фінансуванням зі сторони держави. У сучасних умовах освітніх реформ, з врахуванням певних ризиків, інтернаціоналізація української освіти потребує збалансування зважених технологічних перетворень та збереження традиційної гуманітарної парадигми вже існуючої системи освіти[213].

Розроблена концепція модернізації освітньої діяльності,яка є однією з основ ефективної діяльності закладів вищої освіти. Вона полягає у тому, що

процес модернізації забезпечується відкритістю освіти до зовнішніх запитів, застосуванням проектних методів, конкурсного виявлення й підтримкою лідерів в сфері освіти, успішною реалізацією новітніх підходів на практиці, адресністю інструментів ресурсної підтримки й комплексним характером прийнятих рішень.

Для реалізації поставленої мети визначені наступні пріоритетні завдання:

- забезпечення інноваційного характеру вищої освіти;
- модернізація інститутів системи вищої освіти, як інструменту соціального розвитку;
- формування новітньої системи безперервної освіти;
- підготовка й перепідготовка кадрового потенціалу;
- удосконалення механізмів оцінки якості освітніх послуг.

Для покращення даних задач значною мірою впливає конкурентоспроможність вітчизняної освіти, а також міжнародної, що призводить до підвищення критерію якості надання освітніх послуг й ефективності системи вищої освіти взагалі. При забезпеченні високої конкурентоспроможності й ефективності вищої освіти буде можливість розширювати й експортувати освітні послуги[214].

Окрім цього визначено, що для підвищення ефективності всієї системи вищої освіти необхідно працювати в напрямі розвитку ефективної діяльності конкретного закладу вищої освіти, при цьому робити акцент на наступні орієнтири:

- формування системи залучення роботодавців до діяльності закладу вищої освіти при створенні освітніх стандартів й акредитації освітніх програм;
- формування національної кваліфікаційної структури, враховуючи перспективні вимоги інноваційного розвитку економіки й мобільність громадян, оновлення державних освітніх стандартів й програм навчання на основі кваліфікаційних вимог;

- диференціація системи оплати праці науково-педагогічного й адміністративного управлінського персоналу закладів вищої освіти при умові врахування якості й результативності їхньої діяльності;

- розроблення стандартизованої програми підвищення кваліфікації на основі кваліфікаційних вимог до керівників закладів вищої освіти та сертифікації таких керівників[332];

- формування системи загальнодоступного рейтингу закладів вищої освіти й програм для безперервного навчання[331].

Дані концептуальні положення будуть слугувати основою при виборі траєкторії модернізації закладів вищої освіти та для цілей державного управління системою вищої освіти[223].

Визначена методологія підвищення ефективності діяльності кадрового складу вищої освіти в умовах реформування. Пріоритетні напрями роботи у зв'язку з цим виділені наступні:

- необхідно провести аналіз структури посад закладу вищої освіти. Для проведення такого аналізу в якості джерела інформації необхідно використовувати організаційну структуру закладу вищої освіти та затверджений штатний розклад. В результаті аналізу можна побудувати своєрідну структурну схему, де можна буде сформувати категорії персоналу за рівнем кваліфікації й категорії персоналу по функціональним обов'язкам.

- варто згрупувати і відокремити різні категорії персоналу, для котрих розробити спільні або ж специфічні «профілі». Побудова профілів компетенцій буде ефективним інструментом для корегування моделі компетенцій, а також отримання зворотного зв'язку від керівників й ведучих фахівців про застосування даної моделі як інструменту управління кадровою політикою закладу вищої освіти[333].

- необхідно працювати над розробкою ефективної системи атестації науково-педагогічних кадрів, котрі займають відповідні посади в закладах вищої освіти, при цьому враховувати загальноєвропейські тенденції в системі вищої освіти, де за основа брати нормативно-правову й науково-методичну

базу, механізми проведення атестації, критерії, котрі необхідно висувати до викладацького складу і принципи проведення самої процедури атестації[334].

- необхідно проводити моделювання компетенцій, тобто вимог щодо особливих здібностей фахівця в плані вирішення певного рівня поставлених завдань. Реалізація компетентісного підходу в освітньому просторі приводить до постановки нових завдань перед викладацьким складом закладу вищої освіти. До таких завдань можливо віднести:розробка нових робочих програм; розробка нових оцінювальних засобів; проведення навчальних занять в форматі компетентісного підходу. В результаті виконання даних завдань з'являється можливість розвивати у студентів компетенції й проводити їх комплексну оцінку. Необхідною умовою при цьому є достатній професійний рівень викладача, тобто його рівень компетентності.

Досягнення вказаних напрямів роботи уможливлює те, що керівництво закладу вищої освіти зможе реалізовувати цілий ряд управлінських функцій, починаючи з відбору претендентів на заміщення вакантних посад та, закінчуючи визначенням оцінки особистісної й професійної відповідальності відповідних співробітників та науково-педагогічних працівників встановленим вимогам, а також окремих параметрів ефективності їхньої діяльності[239].

РОЗДІЛ V
КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ РЕФОРМУВАННЯМ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

5.1. Обґрунтування стратегічних напрямів реформування вищої освіти: державноуправлінський аспект

Сьогодні Україна знаходиться на шляху сучасного розвитку та рухається в бік європейської інтеграції, при цьому основна орієнтація спрямована на фундаментальні цінності західної культури, а саме: дотримання прав людини, парламентаризм, свобода слова та пересування, вільне здобуття вищої освіти, все те, що є критерієм громадянського демократичного суспільства.

Процеси глобалізації, які відбуваються в суспільстві, а також потреба створення комфортних умов для індивідуального розвитку особистості та її самореалізації, змушують проводити зміни та реформування системи освіти в нашій державі, удосконалювати та підвищувати рівень якості цієї освіти[14].

Одне з основних стратегічних завдань реформування вищої освіти можна визначити як перехід від кількісних показників освітніх послуг у якісні. При цьому повинні дотримуватися та виконуватися наступні принципи, а саме:

- реформування вищої освіти ґрунтується на національній ідеї, зміст якої полягає в тому, що зберігаються та примножуються національні освітні традиції;

- для розвитку вищої освіти характерним є підпорядкування законам ринкової економіки. При цьому зберігається закон поділу праці, закон змінності роботи та закон конкуренції, так як для формування логіки суспільного розвитку виключно важливою виступає економічна сфера;

- для розвитку вищої освіти України важливим є його розгляд в контексті тенденцій розвитку сучасних світових освітніх систем.

У зв'язку з цим одним з напрямів розвитку вищої освіти нашої держави, сьогодні виділяється необхідність розробки довгострокової програми структурної адаптації сучасної освітньої політики до нових міжнародних умов та міжнародних стандартів, відповідно затверджених класифікацій.

Питання реформування системи освіти є об'єктом дослідження багатьох сучасних науковців. Так, С.М. Домбровська говорить про те, що реформування системи освіти необхідно розглядати як фактор, який надає цілеспрямований та планомірний вплив на оптимізацію процесу підготовки фахівців нового часу[27].

Дослідники В. Майборода та К. Павловський визначають найбільш важливі тенденції розвитку вищої освіти, які полягають в демократизації вищої школи, поліпшення якості підготовки фахівців, розширенні повноважень закладів вищої освіти. Погоджуючись з таким напрямом, Т.В. Андрущенко вказує, що не менш важливим моментом є досягнення автономії університетів, мобільності викладачів та студентів. Все це і повинно складати ті напрями реформування, які лежать в стратегічній площині, яка передбачає формування високорозвиненої системи вищої освіти України. Оскільки процес реформування вищої освіти передбачає створення привабливої та конкурентоспроможної системи вітчизняної вищої освіти нашої держави. Так як Україна інтегрується в Європейський простір вищої освіти, а також до Європейського дослідницького простору, важливим стає створення фундаментальних основ для модернізації та визначення стратегічних напрямів реформування вищої освіти[46].

Незадоволеність нашої держави результатами системи вищої освіти призвела до необхідності її реформування. З цією метою важливим моментом є вироблення стратегічних напрямів розвитку вищої освіти на перспективу, а також можливість підвищення конкуренції на європейському освітньому ринку.

Стратегічні напрями вищої освіти повинні супроводжуватися низкою завдань, основними серед яких стає забезпечення конституційних прав усіх громадян для отримання якісної вищої освіти, а також рівноправність в можливості отримання освітніх послуг. Процес реорганізації системи вищої освіти при цьому спрямовується на забезпечення захисту національних, регіональних, а також місцевих інтересів усіх суб'єктів, які задіяні в національній системі вищої освіти України[62].

Проводячи аналіз Концепції розвитку вищої освіти України на 2015-2025 роки та Стратегії реформування вищої освіти в Україні до 2020 року варто зазначити, що вони здійснюються шляхом виконання десяти напрямів, в результаті виконання яких наша держава зможе увійти до європейського освітнього простору та конкурувати на міжнародному освітньому ринку праці, а також покращити якість вітчизняної системи вищої освіти, що забезпечить економічне зростання в державі в цілому.

Щодо даних напрямків, одним з них виступає реформування системи вищої освіти на основі права на вільний доступ до вищої освіти. При цьому доречним є приведення норм законодавства, які регламентують доступ до вищої освіти згідно вимог Конституції України, а також чітке визначення умов прийому абітурієнтів в заклади вищої освіти за результатами зовнішнього незалежного оцінювання.

Ще одним моментом є створення системи забезпечення якості вищої освіти, яка буде відповідати рекомендаціям та стандартам європейського освітнього простору. Така система дасть можливість враховувати кращі світові практики, а також буде виступати однією з головних технологій досягнення відповідності системи освіти висунутим вимогам та потребам особистості та суспільства в цілому[81].

При стратегічному реформуванні системи освітнього простору важливо враховувати інтеграцію вищої освіти та науки, яка може досягатися за допомогою підвищення співвідношення та якості інноваційної та дослідницької діяльності в університетах, де важливим аспектом є

актуальність змісту вищої освіти та рівень компетентності претендентів, в плані дослідницької діяльності.

Також одним із завдань Стратегії реформування є надання закладам вищої освіти розширеної автономії. При якій буде розвинена академічна та частково організаційна складова автономії, університети отримають гарантовані майнові права, право власності на результати наукової діяльності, особливо на ті, які виконані по бюджетному фінансуванню. Тому в Стратегії реформування також передбачено реформування системи фінансування вищої освіти. В результаті такого реформування має відбутися підвищення ефективності державних витрат на роботу системи вищої освіти, без серйозного збільшення частки в консолідованому бюджеті держави, для можливості забезпечення потреб суспільства, тим самим забезпечуючи якісною освітою людей, які здатні здобувати вищу освіту. При такому підході, поряд з державним замовленням, з'являється можливість використовувати інші сучасні форми фінансування вищої освіти[92].

При державному фінансуванні університети повинні отримувати базове фінансування, фінансуватися наукові дослідження, також виділятися кошти на навчання певної кількості здобувачів вищої освіти, а також інші витрати цільового характеру, які будуть розподілятися на конкурсній основі.

Слід зауважити, що фінансова автономія університетів не може бути забезпечена тільки одним освітнім законодавством. Сьогодні є багато інших законів та підзаконних актів, в які потрібно вносити зміни, для того, щоб вітчизняні заклади вищої освіти змогли отримувати реальну фінансову автономію. Однак і в цьому моменті існує непорозуміння між політиками та системою державного управління вищою освітою. Тому важливо посилювати законодавство в плані фінансування з метою створення державно-приватного партнерства в галузі науки і освіти з можливістю залучення вітчизняного бізнесу та розвитку міжнародного співробітництва.

Згідно зі Стратегією державного реформування також необхідно вдосконалити структуру системи вищої освіти, для цього варто провести

структурну перебудову вищої освіти нашої держави та привести її до стандартів Міжнародної стандартної класифікації освіти. З цього питання до 2022 року планується модернізація та професіоналізація управління вищою освітою за рахунок вирішення проблеми дебюрократизації системи управління, а саме діяльність профільного міністерства привести у відповідність з Конституцією України, а також провести реорганізацію освітніх органів влади[96].

Ще один напрям реформування вищої освіти - це інтеграція в світовий та європейський освітній та науковий простір. Тим самим з'являється можливість забезпечити реальне входження вітчизняної системи вищої освіти в світовий освітній простір за рахунок інтернаціоналізації, досить хорошого рівня відкритості та прозорості, а також інституційного вдосконалення.

Необхідно розуміти мету реформування вищої школи, яка на наш погляд полягає в створенні якісних та конкурентоспроможних у світовому масштабі українських університетів. За умови, що безліч закладів вищої освіти України будуть входити в першу сотню університетів світу. Тут мова йде про загальновизнані міжнародні рейтинги, які дають можливість виявляти унікальність європейських університетів. Щоб це здійснювати, треба проводити імплементацію сучасного законодавства, приймати інші необхідні закони та підзаконні акти. Важливим питанням є розвиток інтернаціоналізації, при якій підвищується якість українських університетів. Це сьогодні можна робити завдяки вивченню англійської мови. У цьому ключі повинна бути спрямована державна політика та політика університетів. Вивчення англійської мови має бути одним з першорядних пріоритетів, однак сьогодні значна кількість університетів не працюють в цьому напрямі[101].

На думку багатьох сучасних вчених, вища освіта повинна привести до підвищення конкурентоспроможності вітчизняної економіки. Ключовими моментами в системі вищої освіти повинні стати можливість забезпечення

підготовки висококваліфікованих кадрів для ринку праці, створення економічної моделі, яка буде базуватися на знаннях, враховуючи інновації в розвитку, при яких університети готуватимуть фахівців відповідно вимогам ринку праці, а також збільшувати практичні навички у випускників[112].

Реформа в сфері освіти спрямована на підвищення якості знань майбутніх студентів, визначення пріоритетних напрямків в галузі знань, розробку механізму формування державного замовлення на підготовку бакалаврів та магістрів, внесення змін в концепцію забезпечення якості вищої освіти, визначення сприятливих умов для створення освітньо-наукових кластерів, які забезпечать фундаментальну науку прикладними дослідженнями.

Метою такої реформи має бути створення привабливої та конкурентоспроможної вітчизняної системи вищої освіти України, яка інтегрується в Європейський освітній і дослідницький простір. При цьому одним з основних механізмів реформи буде залучення провідних вчених та науково-педагогічних працівників, а також науковців до процесу реформування системи вищої освіти та підвищення їх соціального статусу. Також існує доцільність використовувати механізми для забезпечення здорової конкуренції на ринку освітніх послуг, шукати шляхи переходу від системи держзамовлення до сучасних методів державного фінансування. При цьому створювати можливість концентрації фінансових ресурсів при потужних університетських центрах, а також максимально стимулювати заклади вищої освіти до інтеграції та високої академічної і фінансової автономії, розглядати та заохочувати приватне інвестування в сферу вищої освіти і науки[133].

Для прогресу нашої держави в сфері освітніх послуг та входження в світовий освітній простір необхідно співпрацювати з іншими країнами та будувати свої відносини на взаємних інтересах. А для цього сама система вищої освіти України повинна відповідати основним стратегічним цілям розвитку держави.

До головних напрямів, які повинні впливати на розвиток системи вищої освіти в нашій державі, на наш погляд, можна віднести:

- оптимізація стратегічного плану розвитку освітньої системи, при якій будуть визначені пріоритети розвитку саме тих спеціальностей та напрямів, від яких переважно залежить економічний рівень розвитку цілої держави;

- розробка системи відбору абітурієнтів для закладів вищої освіти, де будуть враховуватися схильність та придатність особистості до певного напряму за професією;

- впровадження ефективної системи підготовки студентів, а також оцінка їх якості знань та трудового потенціалу;

- удосконалення системи підготовки науково-педагогічних кадрів та підвищення їх кваліфікації;

- розробка критеріїв оцінки закладу вищої освіти за ефективністю роботи та якістю наданих знань.

Важливою позицією в процесі реформування системи вищої освіти є процес євроінтеграції, а саме отримання широкого доступу до різноманітності освітніх та культурних досягнень в розвинених країнах Європи.

Розвиток вищої освіти в нашій державі повинна носити стратегічний характер і в той же момент давати імпульс для подальшого покращення в сучасних умовах стану науки та освіти вже в найближчому майбутньому[134].

Сьогодні всі розуміють, що соціально-економічний розвиток України неможливий без розвитку освіченого суспільства, а глобалізація змушує визначити головні напрями оновлення та розвитку системи вищої освіти, підвищення його якості, а також забезпечення потреб ринку праці висококваліфікованими кадрами. Завдяки вищій школі значний внесок робиться в розвиток економіки та громадянського демократичного суспільства, а з оптимізацією вищої освіти з'являється можливість

забезпечити виробництво та розвиток інноваційного потенціалу в економіці держави.

Прийняті закони в освітній сфері, а саме «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про наукову, науково-технічну діяльність» дають можливість вільного одержання вищої освіти, впливають на підвищення якості освіти та демократизації навчального процесу. Сьогодні система освіти залишається відносно автономним суспільним інститутом, який здатний на самозбереження, виживання та саморозвиток за допомогою мобілізації внутрішніх ресурсів. Це все за рахунок системи громадського самоврядування, взаємозв'язку між науковою, освітньою та виховною функцією, а також запасом інтелектуального потенціалу, який зміг залишитися в сучасних реаліях. Тому тут важливим аспектом є адаптація сучасної системи вищої освіти України до нових соціально-економічних умов[135].

Так з початком 2020 року в нашій державі стартує масштабна реформа системи вищої освіти. Метою дано реформи є зміна механізму фінансування освітніх установ та управління закладами вищої освіти, що в результаті дасть можливість розширити доступ до отримання дорослими вищої освіти.

Стартом для цього слугував Закон підписаний Президентом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення освітньої діяльності у сфері вищої освіти», який був ухвалений 18 грудня 2019 року Верховною Радою.

Суть цього Закону показана на рис 5.1

Рис 5.1 Напрями реформування системи вищої освіти

Сьогодні усі науковці констатують, що якість освітньої системи не задовольняє ні роботодавців, ні здобувачів вищої освіти та суспільства в цілому. За статистичними даними, більше 70% населення України не задоволені якістю вищої освіти в нашій державі та вважають її низькою та дуже низькою. Так у 2019 році статистика безробітних людей, які мають вищу освіту становить майже 50% від усієї кількості безробітних. При опитуванні здобувачів вищої освіти стосовно освітніх програм, майже 40% з них вважають їх такими, які не відповідають потребам сучасного ринку праці. Однією із причин такої ситуації є те, що вітчизняна система освіти не передбачає чіткого механізму стимулів та правил. Так, наприклад, фінансова складова в такій системі не заохочує найкращих науково-педагогічних працівників та найбільш ефективних закладів вищої освіти. Саме тому, в Законі «Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення освітньої діяльності у сфері вищої освіти» відображені напрями зміни підходів при розподілі бюджетних коштів. Розроблена нова формула фінансування закладів вищої освіти дозволить спрямовувати кошти в найкращі освітні установи, котрі будуть оцінюватися за відповідними показниками[473]. По такому механізму до 80% бюджетних коштів будуть направлені на базові видатки, а інші 20% по різним розробленим показникам ефективності ЗВО. Серед таких показників можна виділити:

- масштабність освітньої установи;
- позиція в міжнародних рейтингах;
- обсяг альтернативних джерел залучення коштів;
- кількість здобувачів вищої освіті в ЗВО.

В результаті заклади вищої освіти зможуть бути більш вмотивовані в плані підвищення ефективності своєї діяльності.

Ще одним нововведенням буде формування механізму по визначенню індикативної собівартості навчання. В результаті це дасть можливість збільшити вартість навчання здобувачів, які навчаються за контрактом, що

дозволить відшкодувати реальні витрати за навчання та стимулювати найбільш вмотивованих науково-педагогічних працівників.

Під час проведення реформи передбачається також фінансова автономія закладів вищої освіти, що дасть можливість освітнім установам отримувати фінансування від власних продуктів та зменшити надмірну зарегульованість. Збільшення власного бюджету можливо буде проводити за рахунок здачі приміщень під оренду. На сьогодні 50% коштів від такої процедури залишаються в освітніх закладах, то по плану нової концепції заклад вищої освіти зможе залишати 100% таких коштів. Це можливо досягнути завдяки спрощенню алгоритму здачі в оренду або ж за рахунок реалізації надлишкового майна[471].

Фінансова самостійність закладів вищої освіти може бути досягнута також завдяки забезпеченню права на визначення кількості працюючих науково-педагогічних працівників та встановленню розмірів їх оплати праці в межах кошторису цієї установи. Також розглядається можливість виходу закладу вищої освіти із статусу приналежності до бюджетної установи. Однак податкові та митні преференції залишаться за освітньою установою.

Для забезпечення ширшої автономії необхідно застосовувати інші інструменти для досягнення якості в управлінських процесах. Тому на ряду в фінансовою реформою також пропонується реформа управління ЗВО. Так з початком 2020 року з новообраними очільниками закладів вищої освіти будуть укладати контракти по новим правилам, по яким ректор повинен буде працювати над покращенням ключових показників ефективності діяльності даного закладу. Також будуть визначені чіткі терміни виконання таких показників. Завдяки цим показникам можна буде оцінювати результативність керівників установ, а не виконання цих показників буде підставою для розірвання контракту[470].

Ректори закладів вищої освіти отримають більшу управлінську автономію. Вони будуть наділені правом самостійного призначення своїх

заступників, керівників факультетів, а також інститутів, заключаючи з ними контракти.

Ще один напрям, котрий передбачений реформою, є створення регіональних та інституційних наглядових рад ЗВО. До складу таких рад будуть входити представники держави, бізнесу та громадськості. Метою цих рад буде моніторинг та аудит ефективної економічної діяльності вишів після їхнього зупинення фінансування з боку держави[218].

Для забезпечення безперервної освіти або ж отримання другої освіти, заклади вищої освіти зможуть розробляти гнучкий механізм бюджетного фінансування та присвоювати освітні кваліфікації.

В теперішній системі вищої освіти нашої держави спостерігається кадровий голод через нестачу спеціалістів з досвідом в управлінській діяльності. Окрім цьому суспільство недовіряє академічній доброчесності науково-педагогічного складу ЗВО та університетському менеджменту. Так трапляються випадки коли висококваліфіковані кадри програють конкуренцію імітаторам, котрі не дотримуються вимог, які висуваються академічною доброчесністю. Такі моменти призводять до зниження якості та дискредитують взагалі систему вищої освіти. Тому новою реформою передбачено створення резерву кадрів, що має на меті розробку стандарту професійності наукових та педагогічних працівників та створення системи навчання і планування кар'єрного зростання управлінців різних рівнів у галузі вищої освіти. Умовою для укладання контракту з науково-педагогічним працівником, який вперше приймається на посаду або ж при призначенні на керівну посаду необхідно обов'язково проводити перевірку на академічну доброчесність[209].

Також необхідно змінювати вимоги до Національної рамки кваліфікація, яка забезпечує впорядкування освітніх та професійних кваліфікацій. Вона направлена дна планування та розвиток кваліфікацій, визнання, співвіднесення, ідентифікацію та застосовується органами державної влади та органами місцевого самоврядування, освітніми

установами та роботодавцями, юридичними і фізичними особами. Національна рамка кваліфікацій повинна ґрунтуватися на європейських та національних стандартах, повинна забезпечувати якість освіти, а також враховувати вимоги ринку праці стосовно компетентності фахівців. Вона слугує своєрідним мостом для ефективної взаємодії освітньої галузі та ринку праці[205].

Для врегулювання процедури ліцензування, варто розробити електронні бази, які будуть працювати в режимі он-лайн. Такий механізм забезпечить прозорість та зменшить низку бюрократичних процедур. Ліцензуванню будуть підпадати «регульовані професії» та освітня діяльність ЗВО на зазначеному рівні вищої освіти. До таких професій можна віднести спеціальності з особливо відповідальною роботою. Сюди можна віднести атомну енергетику, правничу сферу, медицину, військову службу та інші спеціальності. При цьому вимоги до таких спеціальностей будуть посилюватися[224].

Аналізуючи комплекс стратегічних напрямів, які прописані в Законі «Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення освітньої діяльності у сфері вищої освіти», необхідно зазначити, що державне управління реформуванням вищої освіти повинне поєднати наступні напрями:

- стратегічні, котрі будуть орієнтовані на тривалу перспективу та прискорять інтеграцію вітчизняної освіти в міжнародний освітній простір, забезпечать формування дистанційної парадигми освіти, а також дозволять розробити науково-обгрунтовані освітні стандарти;
- оперативні, що забезпечать вирішення нагальних проблем в освітній системі, в тому числі фінансову складову;
- трансформаційні, котрі будуть націлені не покращення якості освітнього процесу завдяки його модернізації та інтенсифікації, гуманізацію навчання, зможуть забезпечити перехід парадигми від традиційної освіти до особистісно-орієнованої.

В сучасних умовах основні напрями державної освітньої політики нашої держави повинні бути направлені на:

- створення умов для усіх громадян рівного доступу до якісної освіти;
- забезпечення об’єктивності при оцінюванні успішності здобувачів вищої освіти;
- діяльність закладів вищої освіти повинна здійснюватися на демократичних засадах;
- вдосконалення громадянського виховання в освіті;
- подальша інтеграція вітчизняної освіти в світовий та європейський простір;
- забезпечення конкурентоспроможності національної освіти.

Одним з важливих стратегічних напрямів реформування вищої освіти та досягнення її якості, є організація взаємодії роботодавців та закладів вищої освіті. На нашу думку цьому напряму необхідно приділити значну увагу, та розробити ефективний механізм співпраці та участі роботодавців в процесі підготовки кваліфікованих фахівців. Проводячи аналіз цього напряму, можна визначити переваги та проблеми найбільш перспективної співпраці вітчизняних ЗВО з бізнесом з точки зору підвищення їх ефективності[230].

Якщо аналізувати історію взаємодії між роботодавцями та освітніми установам, то з 90-х років XX століття їх співпраця зводилася лише до планового розподілу випускників закладів вищої освіти та носила директивний та формальний характер, так як відображалися лише кількісні показники для потреб відповідних фахівців. Пізніше роботодавці почали оцінювати особистісна якості молодого фахівця, його культурний та професійний рівень.

Починаючи з першого десятиліття XXI століття для роботодавців важливою умовою стало наявність диплому про вищу освіту, як основна вимога до претендента на посаду. Сьогодні значно зросло невдоволення

роботодавців підготовкою випускників закладів вищої освіти та недовіри до якості отриманих дипломів.

Сьогодні заклади вищої освіти не проводять аналіз результатів працевлаштування своїх випускників, а ,навпаки, намагаються збільшити набір здобувачів вищої освіти на платній основі, завдяки створенню нових програм навчання, які на їхню думку є престижними, однак вони зазвичай не складують конкуренцію на ринку праці. Проте все ж є спроби закладів вищої освіти та роботодавців до зближення. Так зі сторони роботодавців формується чітке розуміння в необхідності брати участь на ряду з державою у фінансуванні замовлень щодо виконання ЗВО науково-дослідних робіт. Значно розширилася практика участі роботодавців за контролем якості університетської освіти, накопичується досвід в плані тристоронніх договорів між здобувачем, закладом вищої освіти і роботодавцем[68].

В умовах сьогодення закладам вищої освіти варто робити подальші кроки в напрямі розширення партнерства відповідно до вимог ринку праці. Так необхідно розробляти механізм взаємодії з роботодавцями по принципу потреб галузей виробництва, які домінують в регіоні, забезпечення фахівцями на найближчу та довгострокову перспективу, механізм розробки та апробації спільних освітніх програм та науково-дослідних робіт на замовлення роботодавців[100].

Саме тому для чіткої взаємодії між роботодавцями та закладами вищої освіти необхідно визначити форми, які узагальнять весь механізм взаємодії.

До таких форм взаємодії необхідно віднести наступні:

1. Система дуального навчання, коли йде тверда прив’язка системи навчання до підприємства. Заклад вищої освіти готує фахівця разом із бізнесом та до 70% часу здобувач вищої освіти навчається на підприємстві. Перевагою такої форми є поєднання практичного навчання з тимчасовою зайнятістю, однак недоліком можна назвати вузькоспеціалізовану підготовку, котра обмежує можливості випускника на ринку праці.

2. Професійні академії, як елемент дуальної системи. Заклад вищої освіти, як джерело отримання теоретичних знань здобувачем та підприємство, як носій практичної підготовки здійснюють свою діяльність на договірній основі. Перевагою такої форми взаємодіє буде 100%- на гарантія працевлаштування випускника, однак при цьому закладу вищої освіти необхідно жорстко бути прив'язаними до конкретної сфери діяльності, що забезпечує малу мобільність цієї установи[95].

3. Участь підприємств в процесі навчання здобувачів практичним навичкам. Це залучення фахівців з підприємства під час проведення практик, написання курсових та дипломних робіт в якості керівників, надання тимчасової зайнятості паралельно з навчанням. Перевагою такої форми взаємодії буде механізм занять, який максимально наближає здобувача до практики. Однак така форма взаємодії носить разовий та тимчасовий характер, не вироблений механізм постійної участі в протязі всього періоду навчання.

4. Система національних професійних кваліфікацій. Формування програм кваліфікаційних випробувань на усіх рівнях на основі вимог роботодавця, тобто концепція професійно компетенції – здатність виконувати стандартні вимоги в роботі та адаптуватися до різноманітних змін. Перевагою такої форми є підготовка фахівця з високим рівнем компетентності, однак як недолік, можна зазначити, що це обмежує права закладу вищої освіти на самостійне присвоєння кваліфікацій.

5. Участь представників підприємств в теоретичній підготовці здобувачів та підвищення кваліфікацій викладацького складу. Це проведення тренінгів, мастер-класів із залученням фахівців-практиків при проведенні аудиторних та лабораторних занять. Завдяки таким заходам здобувачі отримують знання по конкретним ситуаціям, які відбуваються на практичній діяльності. Проте є складність в залученні вискококваліфікованих фахівців практиків із-за їхнього завантаження на роботі, а також існує велика різниця

в оплаті за надані послуги в ЗВО та по місцю праці. Тут необхідно розробляти алгоритм заохочення для залучення таких фахівців.

6. Навчально-виробничий комплекс на базі закладу вищої освіти. При такому підході заклад вищої освіти забезпечує практичну діяльність для здобувачів під час навчання та, на ряду з цим, отримує прибуток від такого комплексу. Перевагою є те, що здобувачі можуть не лише прослухати курс лекцій, але й реально на практиці закріпити отримані теоретичні знання. Однак така форма не має достатнього розвитку практичної підготовки кадрів.

7. Направлена підготовка кадрів. Заклад вищої освіти співпрацює з відповідним підприємством та забезпечує конкретних фахівців для цього виробництва на договірних умовах. При цьому здобувач вищої освіти отримує 100%- ну гарантію працевлаштування, а підприємство отримує готового фахівця з необхідним набором навиків. Проте тут є певний ризик в плані втрати вкладених коштів на здобувача, якщо він не повертається на підприємство.

8. Партнерство декількох закладів вищої освіти з динамічно-розвинутим підприємством регіону. Перевагою такої форми взаємодіє є проведення спільних науково-дослідницьких та дослідно-конструкторських робіт по замовленню такого підприємства, а також залучення провідних вчених закладів вищої освіти до процесу модернізації та створенню нових технологій та продукції на цьому підприємстві. При цьому є можливість створення єдиного регіонального центру перспективних наукових досліджень та підготовки висококваліфікованих кадрів для розвинених галузей економіки в регіоні. Однак як не недолік, така форма взаємодії розвивається на досить низьку рівні, відсутня практика таких взаємовідносин.

9. Чітка взаємодія в питаннях працевлаштування випускників закладів вищої освіти. Підприємство надає перелік вакантних посад закладу вищої освіти, проводяться сумісні ярмарки вакансій. Перевагою таких

заходів є розширення можливостей по працевлаштуванню випускників, однак тут виникає висока ступінь інертності.

10. Університетський науково-інноваційних комплекс. Для розвитку регіону та його економічного зростання необхідно забезпечити комплексну взаємодію ефективності діяльності закладів вищої освіти та виробничого комплексу регіону. При такій взаємодії можна виробити повний цикл системи інноваційного розвитку регіону та підготовки висококваліфікованих кадрів. Проте недоліком є складність організації такої взаємодії та наявність специфічних умов для такої взаємодії.

11. Навчально-тренінгові підприємства на базі закладу вищої освіти. Такі підприємства при навчальній установі дозволять закріплювати необхідні навички, проводити лабораторні та практичні заняття. Проте дані підприємства будуть мати малу дохідність[175].

Окрім форм взаємодії роботодавців та закладів вищої освіти, роботодавці для того, щоб взяти на роботу висувають до випускника ряд критеріїв та вимог. Основні з них:

- диплом про вищу освіту;
- досвідчений користувач ПК;
- стратегічне мислення, організаційні та аналітичні здібності;
- лідерські навички;
- здатність до абстрагування;
- здатність до саморегуляції та рефлексії;
- вміння аналізувати та вести переговори;
- вміння розбиратися в професійних аспектах;
- здатність до планування;
- володіння методами мотивації персоналу;
- здатність тривай час займатися одноманітною роботою.

Це загальні вимоги роботодавця до майбутнього випускника, проте для різних спеціальностей роботодавці розробляють свої вимоги, більш конкретні до профілю роботи в даному регіоні. Основною вимогою

залишається рівень отриманих знань випускника, що в подальшому вплине та його працевлаштування.

Отже застосування нових напрямів в процесі реформування вищої освіти сприятиме розвитку стратегічного бачення, гнучкості та інноваціям з метою забезпечення належного рівня якості вищої освіти.

Нами проаналізовані основні завдання при реформуванні вищої освіти та обґрунтовані стратегічні напрями з метою ефективного використання їх ресурсних можливостей, які в результаті дозволять покращити якість вищої освіти та конкурувати на європейському освітньому просторі[178].

Сформовані стратегічні напрями дадуть змогу забезпечити:

- створення новітньої системи освіти, котра прискорить розвиток людини та її інтелекту;
- покращення ефективності навчання здобувачів усіх рівнів вищої освіти, підвищення конкурентоспроможності сучасної освіти завдяки практичній спрямованості освітні програм;
- формування збалансованої законодавчої бази в сфері вищої освіти, яка допоможе ефективно реалізувати стратегічні напрями в період реформування[105];
- успішне реформування вищої освіти та поширення цього досвіду;
- приведення до норм та змісту усіх підсистем освіти;

Дані стратегічні напрями дозволять створити:

- соціально-сприятливі умови для здобуття освіти усіма категоріями населення;
- дієву систему ресурсного забезпечення освіти;
- сформувати соціальну та фізичну зрілу творчу особистість, громадянина нашої держави;
- економічно-сприятливі умови та соціальні гарантії для педагогічних та науково-педагогічних працівників, покращити їх соціальний статус;

- оптимальні умови для вдосконалення та творчості, щоб забезпечити високу якість освіти;
- широку підтримку серед суспільства в напрямі реформування вищої освіти;
- підвищити якість теперішньої освіти, її розвиток у відповідності до світових та європейських стандартів[181].

5.2. Модернізація побудови сучасної системи вищої освіти України

Освітній процес у широкому розумінні являє собою систему, до якої входять державні та недержавні заклади вищої освіти, котрі різняться за своїми параметрами, особливо по рівням та профілям. Сама система – це не просто сукупність різних об’єктів, а їх взаємопов’язаність між собою[186]. Такий зв'язок дає можливість системі отримати інтеграційні, нові властивості, котрі походять з компонентів, які складають саму систему, та не вважаються механічної сумою властивостей окремих частин, що складають цю систему (рис. 5.2).

Рис. 5.2 Система принципів побудови системи вищої освіти України

Для навчально-виховної діяльності закладів вищої освіти характерними є наступні принципи:

- забезпечення доступності для кожного члена суспільства усіх форм та типів освітніх послуг, котрі надаються державою. Це зумовлює право вільного вибору кожним громадянином будь-якого закладу вищої освіти при рівних умовах, рівноправність навчання жінок та чоловіків. Такий принцип можливо забезпечувати завдяки безоплатному навчанні у

державних закладах вищої освіти усіх типів, а також можливістю забезпечення студентів стипендією;

- забезпечення рівності умов для кожної людини при реалізації її здібностей, таланту, а також її всебічний розвиток. Розробка навчальних планів в закладах вищої освіти повинна охоплювати усі навчальні предмети, при вивченні яких студент має можливість всебічно розвиватися. Для інтенсивного розвитку здібностей студентів, в них є право вибору навчальних дисциплін. При цьому можливо використовувати різноманітні форми виховної роботе поза навчальним часом;
- розвиток гуманізму, демократизму, загальнолюдських духовних цінностей. Метою навчально-виховного процесу повинна бути орієнтація на зміцнення єдності народу, людини та держави. Одночасно з тим, процес виховання та пізнання сприяє розвитку самопізнання та самореалізації кожної особистості, а також вибору нею шляху по якому вона може йти до поставленої мрії та щастя. Науково-педагогічні працівники та студенти являють собою суб'єкти повноправної системи освіти, де кожен має право брати участь при вирішенні проблем навчально-виховного процесу в рамках своєї компетентності, а також право на вибір закладу вищої освіти та індивідуальних форм для досягнення поставлених цілей;
- створення органічного зв'язку освіти з національною історією, культурою та сталими традиціями. Даний принцип може реалізуватися завдяки національній спрямованості виховання. Він приводить до необхідності вивчення історії та культури власного народу, рідної мови, а також сприяє прищепленню поважного відношення до національно-етнічних обрядів усіх народів, які заселяють територію нашої держави[194];
- формування незалежного освітнього простору від політичних партій, громадських та релігійних організацій. Це можливо забезпечити за рахунок конституційної вимоги, щодо недопущення втручання у навчально-виховний процес з боку перелічених організацій;

- формування наукового та світського характеру освіти. В вітчизняних українських освітніх закладах навчання носить світський характер. Студент під час навчання має можливість вибору предметів релігійної направленості, які можуть читатися факультативно. Де майбутній фахівець отримує знання про природу, суспільство, науку та культуру, при цьому формуючи власний світогляд[196];
- розвиток інтеграції освіти в науку та виробництво. При такому принципі необхідне повне вивчення усталених наукових досягнень, а також постійна робота над вдосконаленням системи освіти завдяки новітнім досягненням науки та техніки, культури і світоглядним функціям навчання. А при поєднанні освіти та виробництва дасть можливість забезпечити не лише повний виховний, але й економічний ефект, так як такий зв'язок сприяє всебічному розвитку майбутніх висококваліфікованих фахівців;
- налагодження взаємозв’язку в плані науки з іншими розвиненими країнами. Сьогодні система освіти намагається черпати та використовувати досягнення світової науки в плані вдосконалення технології та змісту навчання, з метою підготовки сучасних майбутніх фахівців. До завдань такого принципу можна віднести організацію сумісних досліджень з провідними іноземними вченими, що в результаті дасть можливість вивести українську науку на європейський рівень;
- в системі освіти повинен проглядатися гнучкий та прогностичний характер. Характерним для такого принципу повинна бути варіативність, саморегуляція та постійне оновлення вітчизняної освіти, а також її адаптація до реалів сьогодення;
- створення єдності та наступності в системі освіти. Новітня система освіти повинна будуватися на принципі послідовності та наступності навчання на усіх етапах. При цьому основною метою має бути формування всесторонньо розвиненої особистості. Завдяки такій меті забезпечується внутрішня єдність структури та організаційних основ в системі освіти;

- система освіти повинна бути безперервною та різноманітною. З метою забезпечення безперервності необхідно узгоджувати зміст та координацію навчально-виховної діяльності на різних щаблях освіти, які є продовженням попередніх. Задачею таких степенів є підготовка громадян до наступного кроку в їх освітньому розвитку. Це вирішується за рахунок оптимізації системи перепідготовки працівників та підвищення їх кваліфікації, а також модернізації системи післядипломної освіти завдяки державним стандартам та розвитку науково-виробничих комплексів степенів підготовки спеціалістів. Безперервність освіти полягає в взаємозв'язку між загальною середньою, вищою та післядипломною освітою та підвищення зацікавленості особистості в самоосвіті[200].

Тим самим ми говоримо про наявність системності освіти, яка забезпечується сукупністю властивостей. Перш за все це присутність загальних інваріантних якостей, котрі притаманні для системи в цілому, разом з її складовими, не зважаючи на рівень та профіль. Варто віднести до таких якостей: варіативність, адаптивність, гнучкість, динамічність, прогностичність, стабільність, цілісність, доступність[207].

Разом з цим, освітню систему можна розглядати з різних сторін, з однієї вона має гнучко та динамічно пристосовуватися до економічно-соціальних змін, що проходять у суспільстві, з іншої сторони, враховуючи психолого-педагогічну основу, не вдаватися до крайнощів та не віддаватися кон'юнктурі. Окремо взята система освіти повинна створюватися з освітніх систем, котрі складалися історично та має орієнтуватися на майбутнє, так як майбутні випускники закладів вищої освіти даної системи будуть жити та працювати зовсім у інших умовах[220].

Варто зазначити, що для сучасної освіти одна з найбільших проблем полягає у пошуку розумного співвідношення між централізацією та децентралізацією освітніх систем та стратегій. При цьому, на розуміння поняття «система освіти» значною мірою впливає особистісно-орієнтована

парадигма сучасності та визначення пріоритетів освітніх цінностей особистості.

Це уявлення, яке довгий час існувало щодо жорсткої централізації та монолітної стійкості освітньої системи, поступово змінюється. Освіта набуває варіативності, відкритості до змін та інновацій та перетворюється на диференційну сферу надання освітніх послуг, що, в свою чергу, впливає на кардинальні зміни самої парадигми освіти. Таким чином, в системі різко детермінованих закладів освіти, які нав'язують людині якусь освітню програму та обмежують її вибір, вона надає можливість мати свідомий вибір особистості щодо індивідуальної освітньої програми, яка буде відповідати власним інтересам, здібностям та потребам. Тому, при такому підході провідним є відповідність диференційованих освітніх бажань особистості до диференційованих освітніх послуг. Лише при такому варіанті політика та стратегія освіти будуть відповідати об'єктивним тенденціям розвитку суспільства[441].

До таких провідних тенденцій в освіті, на думку С.Й. Юрченко, слід відносити швидкий, інтенсивний та екстенсивний розвиток, масове охоплення кількості людей, збільшення терміну тривалості навчання, зниження віку для початку освіти, забезпечення переходу впродовж усього життя до освіти, більш вільний та широкий доступ до освітніх послуг та підвищення контролю за якістю таких послуг, домінуючу направленість людських та матеріальних ресурсів в освітній простір[418].

Сьогоденні реалії ставлять перед сучасною освітою якісно нові завдання, котрі будуть відображати новітні тенденції суспільства. Зараз сучасна школа будується зовсім в інших історичних умовах, тоді як в минулому людські знання, зібрані протягом багатьох поколінь змінювалися досить повільно, при тому, що знання, котрі отримувалися в школах, залишалися міцним фундаментом для тривалої професійної діяльності. Що стосується теперішнього часу, то у більшості європейських країн активно практикується ідея освіти протягом усього життя[420].

У цілому світі проходить розвиток суспільства, який супроводжується новими тенденціями, котрі характеризуються періодом глибинних змін як на світовій освіті, так й на вітчизняній. Зокрема ми говоримо про процес глобалізації, характерними властивостями якого є зростання попиту на вищу освіту, яка носить масовий характер. Як зазначає Н.В. Цимбаленко, майже третина європейського суспільства орієнтована на знання та працює у такому суспільстві. В таких країнах як Швеція та Данія цей показник складає 40%. У Європейському союзі 20% жителів, віком 35-39 років з вищою освітою, коли ще 20 років назад цей показник знаходився на позначці 12,5% для даної вікової групи. Згідно за прогнозами ЮНЕСКО, у цьому столітті рівень національного благополуччя зможуть досягнути тільки ті країни, у яких 40-60% працездатного населення буде з вищою освітою, яка при цьому відповідатиме світовим стандартам. У нашій державі мають вищу освіту лише 13% громадян, базова вища лише у 1% та неповна вища у 18% населення. Проте доступ до отримання вищої освіти на сьогодні стає більш доступним та демократичним[421].

У більшості європейських країн майже до 40% молоді залишається та продовжує навчання у закладах вищої освіти внаслідок технологічної революції ХХ ст., яка дозволила припинити домінування фізичної праці. На думку Є. Хана та А. Слюсаренко, такі чинники як технологічні та фінансові ресурси сьогодні стають ще більш доступними, зменшуючи цінність природних ресурсів. В наш час на перший план виходять такі фактори як інтелектуальний капітал та навички, тобто вміння користуватися інформацією та володіти знаннями, які є основним чинником, визначаючим розвиток та багатство нації й окремих її громадян. В такому контексті знання стають ключовим чинником до успіху, при тому, що взагалі успіх економіки держави достатньою мірою залежить від освіти, яка включає початкову школу, освіту у закладах вищої освіти та протягом подальшого життя[423].

Широкої популярності у суспільстві набуває новий термін «освітня індустрія», який розкриває важливість освіти в економіці держави,

наголошує на підвищенні фінансування освітнього процесу. Як наголошує Л.І. Федулова, потрібно розуміти, що основа для майбутнього розвитку суспільства це розвиток багаторівневої ефективної освітньої системи, яка дасть можливість для кожної особистості отримувати повну середню освіту та більш як 50% дорослого населення зможуть здобувати базову вищу освіту. Такий підхід відрізняється від того, що був раніше, завдяки чому у XXI столітті показники отримання вищої освіти зросли по відношенню до загальної початкової[424].

Пріоритетом людини та її інвестицією на все своє життя стає вища освіта. Однак наша держава повинна вибудовувати свою освітню політику з нуля. На сьогоднішній день в Україні у суспільстві сформовані та продовжують формуються елементарні засади ринкової ментальності, яка штовхає особистість отримувати не тільки якісні фундаментальні знання, а також підтримувати належну культуру ринкової самоорганізації. Фахівці європейських держав говорять про достатньо високий рівень підготовки українських спеціалістів у напрямку прикладних та природничих наук, проте сучасний ринок праці у нашій державі не в спромозі їх працевлаштувати. Саме тому, на думку Г.В. Товканець, для модернізації освітнього процесу в цілому потрібно радикально змінювати філософію освіти, застосовувати нову культуру управління освітніми та науковими ресурсами, використовувати академічний та менеджерський підхід в проблемах освіти та науки. В кінці останнього десятиліття XX та в перші десять років XXI століття розпочалися серйозні глобальні зміни, котрі значною мірою видозмінили роль, функції та способи функціонування освітнього процесу у всьому світі, а також й в Україні[427]. До таких найбільш важливих змін варто віднести наступні:

- підвищення рівня значимості знань, що є важливим чинником для економічного зростання в широкому контексті[428];
- комунікаційна та інформаційна революція;
- відкриття глобального ринку праці;
- соціально-політичні перетворення в глобальному масштабі[429].

На сьогоднішній день, як зазначає Л.О. Сущенко, знання є основою більшості передових економік з технологічного погляду. Такі чинники, як багатство природних ресурсів, дешева робоча сила вже не є перевагою для розвиненої країни, однак все більше акцент ставиться на технічні інновації та на можливість конкурувати при застосуванні знань. Для прикладу, у США 30% складає матеріальна власність, тоді як інтелектуальна досягає усіх 70%.

Після прийняття Закону «Про освіту» вища школа отримала нові можливості, а саме: удосконалену структуру освітньо-кваліфікаційних рівнів, сформований новий перелік спеціальностей та напрямків підготовки по яким відбувалася підготовка, а також закладам вищої освіти було присвоєно статуси нового типу, такі як галузевий університет, академія та коледж[432] (рис. 5.3).

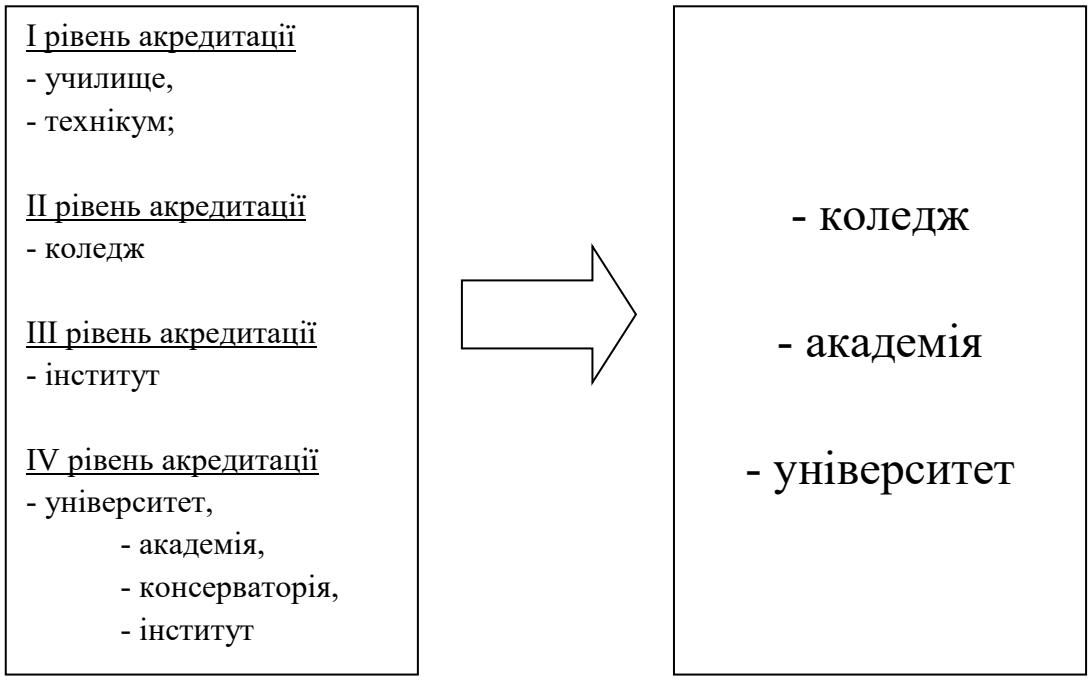

Рис. 5.3 Типи закладів вищої освіти

Разом з цим почали розробляти та впроваджувати навчальні програми, котрі мають національне підґрунтя, відбулося формування нових принципів та цілей освіти, які направлені на забезпечення національного характеру. Надмірна заідеологізованість дисциплін, що існувала, стала менш

принциповою, відкриваються заклади вищої освіти недержавної форми власності.

Закон України «Про освіту» зазнає цілий ряд принципових змін у зв'язку зі швидкою зміною принципів господарювання та економічною нестабільністю. В умовах нашої незалежної держави, враховуючи соціально-економічні зміни та зміни нормативної складової, для забезпечення головної мети реформування варто було створити необхідну законодавчу та нормативну базу. Для цього було відпрацьовано та врегульовано деякі основні питання щодо порядку створення, ліквідації, атестації, ліцензування та акредитація закладів вищої освіти, розроблений порядок щодо організації навчального процесу, а також стипендіальне забезпечення навчаємих[431].

Серед всього особливо варто відокремити наступні інноваційні положення, а саме:

- відбулося відокремлення та розмежування функцій управління центральних та обласних органів управління;
- було забезпечено істотну демократизацію управління освітою завдяки збільшенню повноважних органів самоврядування на усіх рівнях;
- була створена Державна акредитаційна комісія, яка направлена на забезпечення нової схеми контролю за якістю освітянської діяльності;
- структура освітньо-кваліфікаційних рівнів набуває більш чіткої визначеності завдяки визнанню наукових ступенів магістра та бакалавра;
- був видозмінений порядок створення нових закладів вищої освіти, та їх необхідність, який в залежності від форми власності встановлює Кабінет Міністрів України;
- було введено екстернатну форму здобуття освіти, яка дає змогу розширити доступ населення до отримання вищої освіти та забезпечує рівні умови;
- впроваджуються для працівників додаткові виплати за вислугу років та на оздоровлення для забезпечення підвищення рівня соціальної захищеності.

На сьогодні стабілізувалася ситуація в окремих регіонах з відставання відносно рівня освітнього потенціалу. Набули популярності класичні університети у Волинській, Сумській, Івано-Франківській та Луганській областях, працюють нові академії та інститути з економічною, управлінською, педагогічною направленістю в Сумській, Київській, Чернігівській, Одеській областях. Також на державному рівні реформована структура державного замовлення при підготовці фахівців з вищою освітою, в залежності від потреб ринку праці та можливостей держави, обсяг підготовки спеціалістів був приведений до відповідності[433].

Однак, як зазначає Н.С. Сидоренко, що поки ще держава не винайшла відповідних механізмів та не зробила практичних кроків, щоб залучити в повній мірі систему освіти разом з її кадровим та науковим потенціалом, щоб можна було вирішувати сьогоднішні актуальні питання щодо розвитку економіки. Освітяни майже не підтримують зв’язків з промисловими підприємствами та установами, так як їх вже не цікавлять питання підготовки та залучення нових кадрів та підтримка даної діяльності. Також відсутня нормативна база, котра б сприяла та заохочувала інвестувати в освіту підприємства та підприємців. При такій ситуації формується імідж освіти, яка є надлишковою та відноситься до другорядної сфери, та яка несе лише додаткове фінансове навантаження для підприємств. Варто сказати, що поняття пріоритетність якоїсь галузі, лише визначається обсягом виділення освіті коштів значного обсягу. Проте, якщо тільки вкладати кошти в існуючу систему без вивчення її глибинної суті, це не забезпечить позитивного результату та ефективності[212].

На думку В. І. Рябченко, лише забезпечення коштами та їх збільшення в існуючу систему без глибоких змін не зможе надати достатньої ефективності. При тому, що саме реформування вітчизняної освіти без вектора направленості до міжнародного освітнього простору неможливе. А це можливо лише при розвитку міжнародного співробітництва, платформою

для проведення якого стають міждержавні та міжурядові, а також відомчі міжнародні угоди[241].

Вже стало практикою, коли заклади вищої освіти в Україні щороку відправляють за кордон для проходження навчання, стажування, підвищення рівня кваліфікації та участі у наукових форумах, а також оздоровлення, студентів, аспірантів та науково-педагогічних працівників. Приблизно така ж кількість іноземних слухачів прибувають на навчання у нашу державу. Україна намагається постійно підтримувати та розвивати тісні контакти з іноземними міжнародними урядовими, а також неурядовими організаціями, програмами, різними фондами, зокрема з Радою Європи, Інформаційною службою США, ЮНЕСКО, фондом Фулбрайта, Німецькою службою академічних обмінів, Британською радою та ще багато інших[261].

Одним із органічних елементів освітньої діяльності у системі освітнього процесу стає науково-дослідна робота, котра планується та проводиться викладачами в наукових центрах закладів вищої освіти IV рівня акредитації. В таких закладах відбуваються захисти докторських та кандидатських дисертацій (понад 60%), а також основна частка Державних премій України в галузі науки та техніки присвоюється науковцям з вищої школи. Тому даний напрям намагаються закріпити за допомогою нових механізмів багатоканального фінансування даних наукових досліджень шляхом використання нетрадиційних позабюджетних коштів, при допомозі різних інноваційних фондів, міжнародних грантів та госпдоговорів[272].

Сьогодні розробляються та реалізуються стратегічні напрями щодо організації та місця науки в системі Міністерства освіти та науки України відповідно до сучасних умов. Розроблена та функціонує галузева система науково-технічної експертизи, котра реалізується за допомогою науково-експертних рад. Однією важливою тенденцією вже стало входження нашої держави до міжнародного освітнього простору. Для цього створена новітня телекомунікаційна мережа в освітньому просторі Міністерства освіти та науки, запроваджено вільний доступ та вихід у систему Інтернет не лише

науковим співробітникам, а також здобувачам та аспірантам. Сьогодні система вищої освіти знаходиться на етапі глибокого реформування та перетворення. Відбувається процес переходу при умовах від жорсткої централізації управління та при замкнутій плановій економіці до ринкової економіки та децентралізації управління, а також боротьби за усталення цінностей демократичного суспільства[263].

На думку О. Руденко, З. Руденко, Н. Ревуцької, створення новітніх умов викликають деякі положення. Так, щоб формувати сучасну освітню систему потрібно розвивати динамізм, який є притаманною рисою сучасного суспільства, дотримання умов для зростання соціальної ролі кожної особистості, впровадження гуманізації та демократизації суспільства, важливу роль приділяти інтелектуалізації праці та пристосовуванню до зміни техніки та технологій у всьому світі. Сьогодні для освітньої діяльності та функціонування освітньої системи в сучасній Україні одним із пріоритетів розвитку є практичне реформування освітньої системи в цілому. При цьому освіта займає одне із вирішальних місць в соціально-економічному, політичному, культурному та науковому житті суспільства, слугує стратегічним ресурсом для покращення добробуту людей, забезпечує національні інтереси та зміцнює авторитет й конкурентоспроможність нашої держави у міжнародному просторі. Саме тому основна зосередженість України повинна бути направлена на постійне підвищення якості освітнього процесу, постійне оновлення змісту та форм освіти, правильне планування та організацію навчального процесу, алгоритм послідовності процесу здобуття профільного рівня та продовження навчання протягом усього життя, створення системи постійного навчання, а також інтеграцію освітнього простору нашої держави до світової системи вищої освіти та збереження й розвиток традицій вітчизняної вищої школи[274].

Для модернізації побудови системи вищої школи варто проводити:

- посилення вже існуючих цінностей та аспектів в системі вищої освіти та реформування підготовки усього українського суспільства до

новітніх умов життя, а також у інструментів економічного розвитку могутності держави, сприяючих розвитку громадянського суспільства;

- впровадження змін у структуру та зміст навчання, котрі будуть орієнтовані на запровадження нового менталітету, а також компетентності населення, яка направлена на успішний результат в демократичній та правовій державі з керованою ринковою економікою[273];

- роботу в напрямі зростання міжнародного рейтингу та рівноправної інтеграції вищої освіти нашої держави в світовий та європейський освітянський простір (рис.5.4).

Рис. 5.4 Технологічний підхід до розвитку вищої школи

Вища освіта в Україні у відповідності до її соціальної сутності системи покликана вирішувати наступні типи завдань:

1. Визначення соціальної потреби особистості в освітніх послугах, направлення інтересів молодого покоління на отримання неповної вищої та вищої освіти, формування на державному рівні кількісних та якісних напрямків щодо відповідної мережі закладів вищої освіти та наукових закладів й структури спеціальностей, а також матеріально-технічної і науково-методичної бази[282].

2. За допомогою регулювання характеру, а також формування змісту та обсягів отриманих знань, базуючись на нові навчальні плани, програми, методи та форми навчання, здійснювати перехід до інноваційних форм освітнього процесу.

3. Для існування культурно-освітнього та наукового простору нашої держави, базуючись на системі міжнародних стандартів, котрі враховують альтернативність, безперервність, наступність та різноманітність форм навчання, забезпечувати конкурентоспроможність вітчизняних закладів вищої освіти з типовими зарубіжними університетами[283].

Як ми вже зазначали, для розвитку будь-якої держави важливим є стан вищої освіти в ній. В Україні вища освіти як національний соціальний інститут демократичного суспільства досить непогано розвивається. Наша держава підписала європейські угоди, це стало першим кроком до сучасного розвитку вітчизняної вищої школи, в якому проглядається бажання працювати в європейському освітньому просторі, тобто це означає взяти західну термінологію, порядок організації навчального процесу, перейти на модульно-рейтингову систему для оцінки знань, впровадити європейські профільні рівні та терміни навчання, вдосконалювати рівень якості навчання та підготовки кадрів, при цьому забезпечивши працевлаштування майбутніх випускників[287].

Забезпечення успішності даного завдання на думку О. Ельбрехта може залежати перш за все від наступних складових якості освіти, а саме:

- підбір якісного науково-викладацького складу та їх спроможність та готовність видозмінювати свою роботу на ряду з вимогами, котрі

спонукають до неперервного навчання даної категорії, зростання їхнього соціального статусу та покращення соціальної захищеності;

- створення умов для якісної підготовки студентів та їх готовність отримувати якісні знання, завдяки диференціації освітніх програм та покращення роботи системи добору студентів в заклади вищої освіти, а також створення характеристик оцінювання та самооцінки знань та взагалі зальної культури усіх учасників освітнього процесу;
- забезпечення якісних педагогічних технологій в кожному окремому закладі вищої освіти, де не тільки застосовуються форми, методи, засоби навчання, але й їх адекватний зв'язок з майбутньою професійною діяльністю випускників, а також їх здатність сформувати актуально нові якості кожного студента;
- створення якісної системи управління закладами вищої освіти, при цьому необхідне використання організаційних, науково-методичних та кадрових заходів, котрі будуть спрямовані на стабільність у функціонуванні та розвитку таких систем, а також дозволять досягти необхідний рівень властивостей, насамперед спроможності реагування за усі зміни в навколишньому середовищі[288].

Наша освітня система повинна приваблювати іноземних студентів, а це можливо при забезпеченні академічної мобільності викладачів та здобувачів, котрі будуть мати можливість на окремих етапах навчання змінювати заклад вищої освіти не лише на вітчизняний, але й на закордонний. Для цього необхідно реалізовувати державну політику та стратегію просування освіти на європейський та міжнародний ринок освітніх та наукових послуг та використовувати більш ефективно внутрішні ресурси та резерви, а саме:

- вести договірний процес із зарубіжними партнерами більш активно та гнучко, щоб розширити та вдосконалити правову базу міжнародного співробітництва;

- на постійній основі розширяти інформаційну, виставкову та рекламну діяльність за кордоном щодо можливостей закладів вищої освіти України у сфері надання освітніх та наукових послуг;

- створювати умови для використання фахових та фінансових можливостей випускників закладів вищої освіти України, намагатися створювати асоціації та товариства дружби з нашою державою[289].

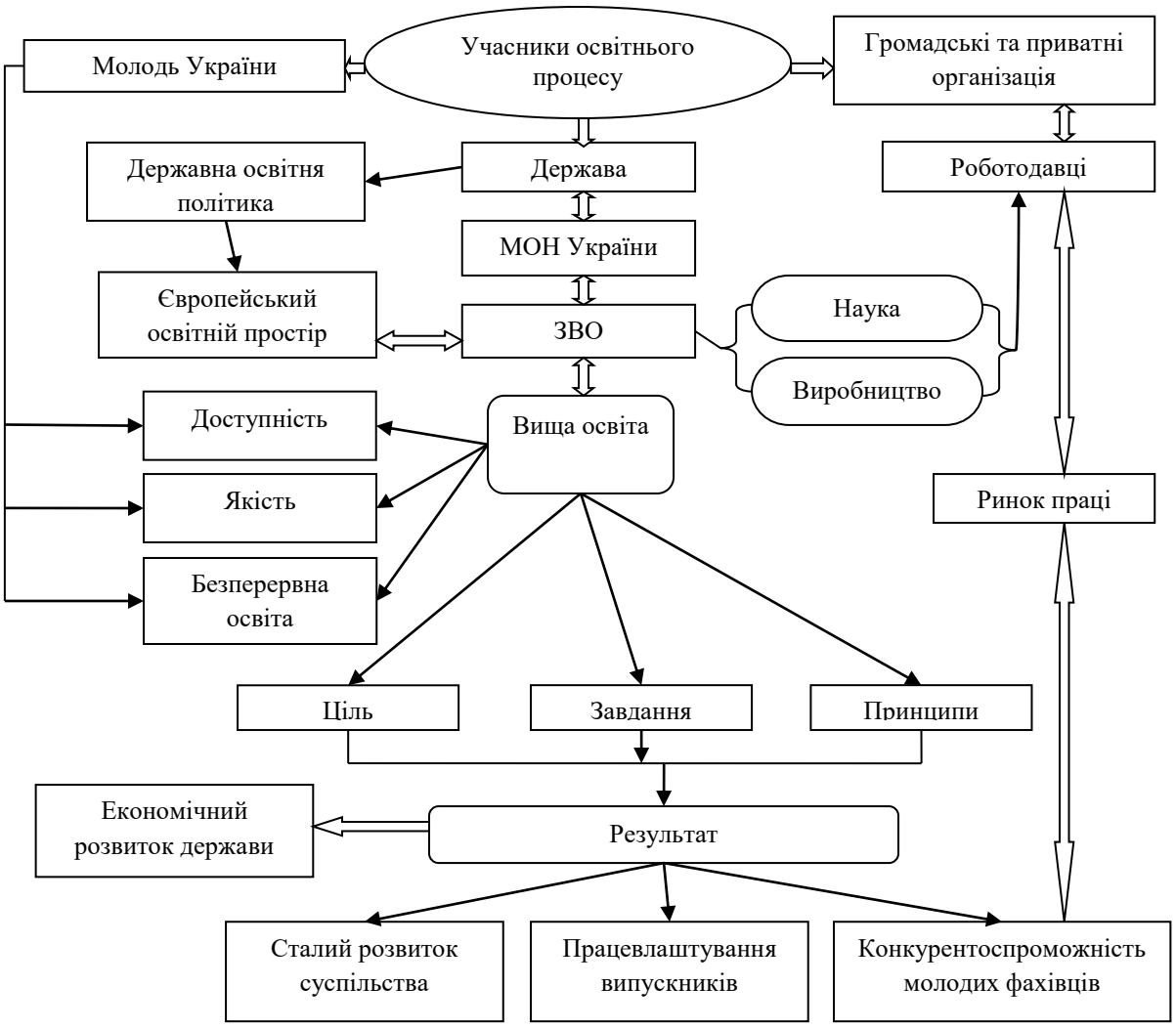

Рис. 5.5 Механізм побудови сучасної системи вищої освіти

Процес реформування вітчизняної системи освіти направлений в бік євроінтеграції та повинен опиратися на:

- збереження та примноження національних традицій в сфері освіти;
- на основі закону розподілу праці повинні відбуватися зміни у вітчизняній освіті[291];
- для виявлення суспільної логіки необхідно застосовувати закон конкуренції та закон змінності праці;
- основою змін у вітчизняному освітньому середовищі повинен бути приклад європейських освітніх систем[292].

Тому в сьогоднішніх реаліях варто проводити зміни в нормативно-правовій базі стосовно встановлення контролю щодо розвитку вітчизняної системи вищої освіти, а також визначення компонентних складових освіти на законодавчому рівні та ефективність сучасних навчальних методик застосовуючи при цьому інформатизацію в навчальному процесі[294].

Для реалізації основних напрямів в плані реформування вітчизняної освіти та наближення її до європейських стандартів необхідно їх розбити на шість векторів:

1. визначення способів реалізації функцій закладів вищої освіти та вирішення їхніх основних внутрішніх проблем;
2. підвищення якості наданих освітніх послуг закладами вищої освіти;
3. підвищення управлінського освітнього рівня в закладах вищої освіти;
4. створення умов для навчальних закладів в напрямі автономного фінансування;
5. виявлення затребуваності суспільством відповідних професій;
6. мотивування наукових та науково-педагогічних кадрів до саморозвитку та самовдосконалення[298].

Досліджуючи освітнє середовище нашої держави та вплив на нього інтеграційних процесів можна розробити механізм модернізації системи вищої освіти, яких допоможе рухати новітню систему в напрямі євроінтеграції (рис 5.5).

На основі проведеного дослідження нами запропонованих механізм реформування сучасної системи вищої освіти, котрий в результаті забезпечить економічне зростання держави та сталий розвиток суспільства[296].

Даний механізм визначає учасників освітнього процесу, які повинні забезпечувати його функціонування, при цьому повинна бути вагома зацікавленість зі сторони держави. Для руху в напрямі європейського освітнього простору держава повинна створити сучасну нормативно-правову базу та фінансову підтримку, тобто державна освітня політика повинна визначити вектор руху системи вищої освіти. Міністерство освіти та науки України у відповідності до політики держави повинне визначити наявні проблеми та створити всі умови для їх усунення. Даний механізм передбачає прямий взаємозв’язок освітніх закладів з громадськими та приватними організаціями, а також виробництвом, що в результаті їх взаємодії можливо буде забезпечити ринок праці конкурентоспроможними молодими фахівцями. Вища освіти буде направлена на розвиток молодого покоління, завдяки своїй доступності, якості та безперервності в освіті, так як освіта протягом усього життя дасть змогу вдосконалюватись та вмотивовувати особистість до саморозвитку[293].

Значну увагу державі необхідно приділити закладам вищої освіти, які забезпечують якість надання освітніх послуг. Державна політика повинна бути направлена на розширення автономії закладам вищої освіти, при цьому використовуючи передовий європейських досвід, проте опираючись на вітчизняні традиції та історію становлення системи вищої освіти[305].

Вітчизняний ринок праці буде слугувати базисом змін на шляху до європейської спільноти. Заклади вищої освіти повинні стати фундаментом

для формування молодих фахівців з практичними знаннями, які будуть конкурувати на ринку праці.

В результаті такого механізму взаємодії вища освіта може вийти на значно вищий рівень з якістю надання освітніх послуг та приваблювати наукову спільноту європейських країн. А для нашої держави буде можливість для економічного зростання та сталого розвитку теперішнього суспільства[314].

Україна вибрала напрям руху в бік європейського освітнього простору, тим самим усі трансформаційні процеси, що відбуваються в середині держави впливають на всі сфери життя. Освітня галузь є визначальною в даному напрямі так як взаємозв'язок між європейською та вітчизняною освітою, дає можливість для застосування нових інноваційних інструментів навчання, що в результаті буде підвищуватися вітчизняна освіта та зумовлюватиме запит в європейського суспільства[316].

5.3. Модель комплексного механізму державного управління реформуванням вищої освіти України

Зазначимо, що суспільство нашої держави намагається впровадити систему освіти, котра могла б відповідати викликам часу, потребам суспільства та особистості, саме тому варто прогнозувати нові умови та віднаходити інноваційні моделі для освітнього розвитку. Тому основою найперспективніших моделей, котрі випробувані часом, стає ідея підтримки та розвитку природної обдарованості, здібності кожної дитини, що є запорукою для самоствердження на життєвому шляху[17].

Основою моделі освітнього та інформаційного середовища майбутнього має стати ієрархічна модель особистості, котра буде давати можливість розумно визначати напрями та темпи розвитку кожної людини та розробляти ефективні методики педагогічного впливу. Для вчених та

педагогів-практиків ставиться завдання розробити та випробувати вихідні принципи, а також режим сприятливого розвитку природних задатків та інтересів та схильностей студентів, здійснити стрибок на якісно новий рівень освітнього середовища, котрий буде відповідати вимогам часу. Дані завдання слід реалізовувати за допомогою створення оптимальних організаційно-режимних, кадрових, психолого-педагогічних, санітарно-гігієнічних, матеріально-технічних умов, зокрема:

- опиратися на новітні знання, при цьому здійснювати медичний та психологічний захист своїх підшефних та створювати умови для повноцінного та гармонійного розвитку особистості й загалом виховання здорової людини[42];
- створити та випробувати структуру освітнього та інформаційного середовища, що являє собою систему безперервної освіти та охоплює такі етапи: центр сім`ї та раннього дитинства, дитячий садок, початкову школу, старшу школу з традиційними та нетрадиційними формами та методами навчання;
- завдяки комп’ютерним технологіями та сучасним засобам навчання на електронних носіях створити матеріально-технічну базу, враховуючи досягнення науки та техніки[63];
- створювати в закладі вищої освіти соціально-психологічну атмосферу, котра буде сприяти співтворчості, співпраці та розвитку, що забезпечить різнобічну, активну та самостійну діяльність студентів;
- налагодити такий педагогічний процес, який забезпечить загальний рух педагогів, студентів та батьків до загальнолюдських цінностей виховання, освіти та розвитку[86].

На думку О.В. Риковської, базою для вищої освіти в Україні слугують знання, уміння та навички, котрі отримані в загальній школі, проте на перший план виходить важливий момент розуміння того, що освіта являє собою безперервний процес, який може тривати протягом усього життя, та

необхідно буди готовим до самоосвіти та до самопрогнозування своїх професійних можливостей та їх реалізації.

Для сучасного закладу вищої освіти основним завданням є забезпечення можливостей для професійного становлення кожної особистості, її удосконалення та підвищення освітнього й професійного рівня задля оволодіння новими спеціальностями. Важлива функція системи вищої освіти полягає також у підготовці громадянина у відповідності до вимог сучасного суспільства, в якому повинні перебувати освічені та високодуховні люди[97]. Саме тому виховувати духовну та ідеологічну сучасну молодь досить непросто, вона живе в такому часі, коли старі ідеологічні норми вже віджили своє, не витримавши перевірку часом, а моральні принципи стали чужими для нового періоду. Молодь намагається шукати нові сучасні орієнтири та ідеали, котрі будуть близькими по духу вільному світу. Для цього молоді варто надавати допомогу у пошуках таких нових шляхів, і саме вища освіта в Україні покликана на допомогу молодій людині винайти новітні цілі в житті та вказати шлях до їх досягнення[108].

Але однією із основних проблем української вищої школи є розрив між знаннями, котрі студент отримує у вищій школі, та запитами висококваліфікованими кадрами в економіці. В наш час, отримавши диплом про закінчення закладу вищої освіти, випускник не має гарантованого працевлаштування за фахом, а це приводить до появлення тенденції проходження ним додаткових курсів задля набування потрібних знань безпосередньо вже у процесі трудової діяльності[113]. Як причину цього можна вважати слабку інтеграцію вищої освіти в систему ринкових відносин в Україні.

Варто зазначити, що для підвищення мотивації державних закладів вищої освіти необхідно навчати студентів тим знанням, котрі будуть користуватися на ринку праці попитом[152].

Для цього проводять моніторинг працевлаштування своїх випускників, котрі навчалися за державним замовленням та по відповідним

спеціальностям, в результаті якого складається щорічний рейтинг. Саме тому рейтинг закладу вищої освіти повинен слугувати підставою для подальшого визначення державного замовлення в майбутньому на підготовку фахівців, присудження йому статусу національного, визначатися частка державного фінансування та рівень акредитації[153].

При такій реформі вища освіта тісніше буде пов'язана з потребами національної економіки, а заклади вищої освіти були б зацікавлені працевлаштовувати своїх випускників та надавати їм необхідні знання та навички, відбуватиметься стимуляція конкуренції між закладами, при якій кожен навчальний заклад буде вдосконалювати якість своєї освіти[169].

Для основної підстави при визначені престижності закладу вищої освіти та його місця в національному рейтингу повинен застосовуватися моніторинг працевлаштування (рис. 5.6).

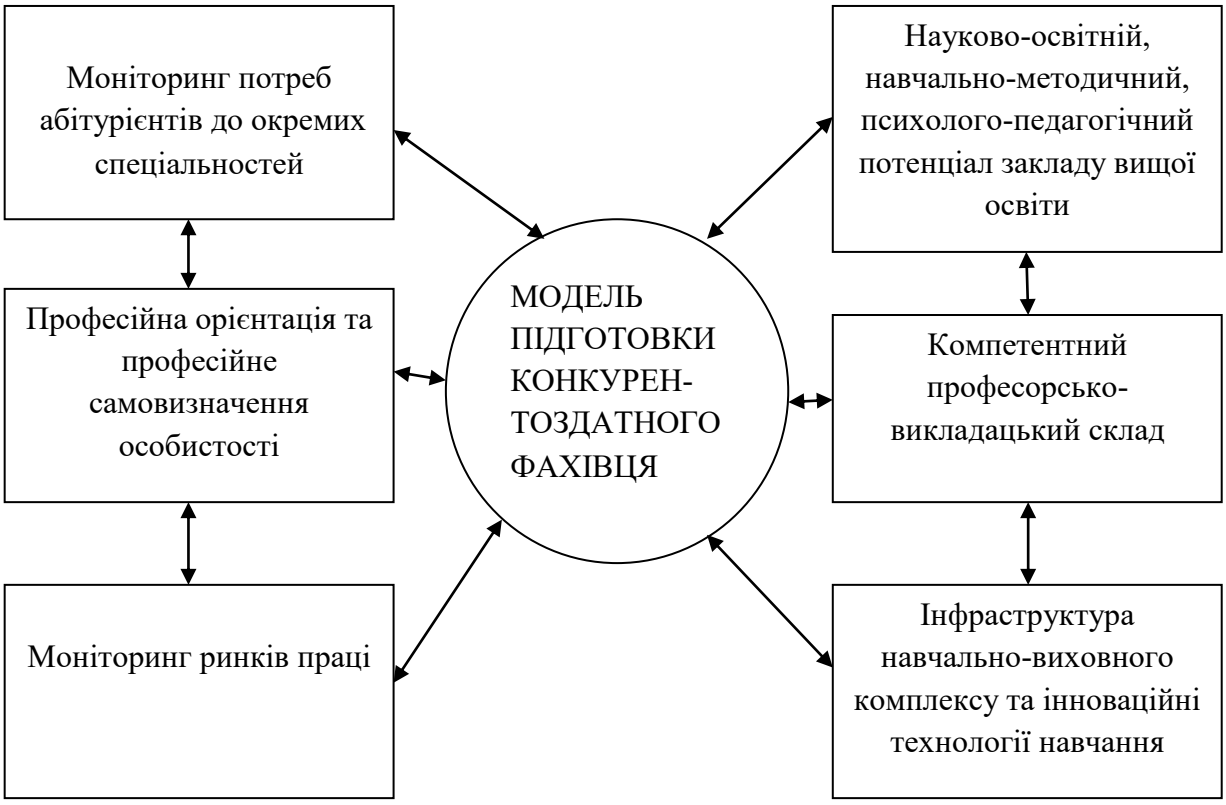

Рис. 5.6. Модель підготовки майбутніх кадрів

Показники, котрі при цьому повинні розглядатися:

- загальна кількість публікацій в закордонних виданнях та участь у міжнародних наукових та науково-практичних конференціях;
- кількість студентів, котрі стали призерами міжнародних та всеукраїнських предметних олімпіад;
- наявна кількість закордонних викладачів, які викладають в українських закладах вищої освіти за контрактом;
- кількість позитивних рішень по дисертаційним дослідженням на здобуття наукового ступеня доктора філософії;
- кількість випускників закладу вищої освіти, котрі проходили навчання за кордоном або продовжують навчання[179];
- загальна кількість студентів інших держав, що отримують профільний рівень та освітньо-науковий рівень відповідно до програми обміну університетами.

Такий механізм визначення критеріїв для оцінки якості вищої освіти дасть змогу поглиблювати зв’язки з міжнародними освітніми та науковими установами, заохочувати до постійного обміну досвідом сучасних університетів з закладами країн-учасниць процесу євроінтеграції[173].

Варто зазначити, що основним елементом навчально-виховного процесу у вищій школі є студент, котрий в більшості випадків не мотивований до навчання.

Мотиви представляють одну з мобільних систем, на яку можна впливати (рис 5.7). Навіть якщо вибір майбутньої професії студентом був зроблений не цілком самостійно та недостатньо усвідомлено, то, цілеспрямовано формуючи стійку систему мотивів діяльності, можна допомогти майбутньому фахівцю в професійній адаптації та професійному становленні. Ретельне вивчення мотивів вибору майбутньої професії дасть можливість коригувати мотиви навчання, а також впливати на професійне становлення студентів[182].

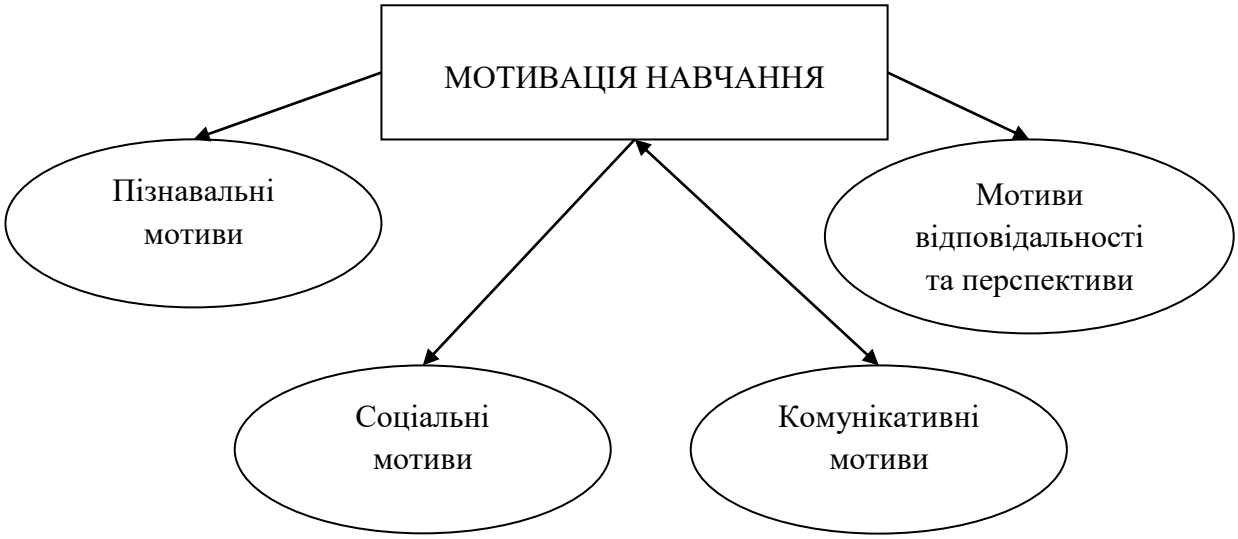

Рис. 5.7. Система мотивів студентів до навчання

Ефективність навчального процесу безпосередньо пов'язана з тим, наскільки висока мотивація та високий стимул оволодіння майбутньою професією. Навчальний процес відносять до складних видів діяльності, мотивів для навчання багато і вони можуть не тільки проявлятися окремо в кожній людині, але й зливатися в єдине, формуючи складні мотиваційні системи[185].

Зміни, що відбуваються в різних сферах діяльності людини, висувають все більш нові вимоги до організації та якості вищої освіти[191]. Сучасний випускник закладу вищої освіти повинен не тільки володіти спеціальними знаннями, вміннями та навичками, а й відчувати потребу в досягненнях та

успіху; знати, що він буде затребуваний на ринку праці. Тому студентам, на наш погляд, необхідно прищеплювати зацікавленість до накопичення знань, самостійної діяльності та безперервної самоосвіти. Щоб досягти таких цілей, в них повинна бути мотивація до навчання.

Для стимулювання такої мотивації застосовують різні прийоми впливу, наприклад, наукові, творчі та спортивні досягнення, громадянська активність, наявність призових місць на всеукраїнських та міжнародних олімпіадах, нарахування надбавок до стипендії за опубліковані статті в наукових журналах, за відмінні показники в навчанні до 25% та до 50% відповідно, чи застосовувати такий підхід, як ротація студентів по результатам екзаменаційних сесій з комерційної форми навчання на бюджетну та навпаки[211].

Метою реалізації педагогіки профільної освіти повинен стати випускник з гармонійними, розвинутими, соціально-суспільними, духовно-інтелектуальними якостями та серйозною професійною підготовкою. Для особистості фахівця повинні бути притаманні три начала, такі як професіоналізм, духовність та моральність, достатньо високий рівень громадянської позиції та розуміння, а також реалізація своєї важливої соціальної ролі[215].

Таким чином, що стосується системи вищої освіти в нашій державі, то вона залишається досить стійкою, що робить її стабільною, ґрунтовною, тому що достатньо користується довірою зі сторони громадськості. Основним національним капіталом є освіта та наука, яка повинна зайняти пріоритетне місце в системі політики України та інтересів нашого суспільства. В нашому суспільстві для створення організаційно-дидактичних умов освітнього процесу бажано враховувати суспільно-економічні відносини. Вже закладені теоретичні основи для перетворення національної вищої школи, при цьому варто враховувати тенденції розвитку освіти у Європі з урахуванням ефективних здобутків багаторічного досвіду при підготовці фахівців в нашій державі[219].

При усвідомлені нових орієнтирів професійного навчання в закладах вищої освіти важливо акцентувати увагу на усвідомлення освіти як безперервного процесу, котрий буде тривати на протязі усього життя, а також можливість до самоосвіти та до здобуття нових кваліфікацій з урахуванням самопрогнозування можливостей професійної реалізації[222].

Важливо при удосконаленні національної освіти активно запроваджувати ступеневу систему підготовки висококваліфікованих кадрів, котрі будуть компетентні у новітніх досягненнях світової науки та спроможні креативної мислити і самостійно використовувати здобуті знання, цим самим посилювати мобільність випускників закладів вищої освіти на ринку праці, інтеграцію та збільшення спеціальностей, розширювати можливості молоді в плані працевлаштування за фахом, при цьому моніторинг працевлаштування буде основним фактором по визначенню престижності закладу вищої освіти у вітчизняному рейтингу.

Також одним із перспективних напрямів при осмислені процесу щодо подальшого розвитку закладів вищої освіти нашої держави буде розгляд проблем моніторингу основних елементів освітньої діяльності для визначення основного вектора направленості даних університетів та можливість своєчасного реагування на зміни у суспільстві[227].

Саме такі напрями діяльності необхідні для державного управління вищою освітою України на сучасному етапі становлення та розвитку вітчизняної системи освіти в контексті змін згідно з євроінтеграцією у міжнародний простір.

Тому необхідно провести аналіз визначення і обґрунтування змісту, структури, а також класифікації механізмів державного управління, а також формування комплексного механізму державного управління реформуванням вищої освіти[228].

Для цього варто визначити основні складові компоненти в структурі такої системи, узагальнити підходи в плані класифікації механізмів та

сформувати модель комплексних механізмів державного управління реформуванням вищої освіти.

На нашу думку комплексний механізм державного управління являє собою систему політичних, економічних соціальних та організаційних правових засобів цілеспрямованого впливу органів державного управління, в якому показані цілі, рішення, впливи, дії та результати[229].

Комплексний механізм державного управління визначається сферою в якій застосовується й буде змінюватися від особливостей даної сфери.

На наш погляд комплексний механізм державного управління реформуванням вищої освіти буде складатися із наступних видів механізмів:

- нормативно-правового;
- організаційного-управлінського;
- фінансово-мотиваційного;
- стратегічного;
- інноваційно-інформаційного.

Нормативно-правовий механізми забезпечують нормативно-правий вплив на процес реформування вищої освіти в сьогоднішніх реаліях. Висвітлені в Конституції України, Законах України «Про освіту», «Про вищу освіту», непрофільних Законах, підзаконних нормативно-правових актах: Указах та Розпорядженнях Президента України, Постановах та Розпорядженнях Кабінету Міністрів України, Наказах та Листах Міністерства освіти і науки України, Накази Міністерств та відомств України.

Для модернізації нормативно-правового механізму державного управління освітньою сферою необхідно забезпечити принцип системності втручання органів управління освітньою сферою. Слід розуміти, що органи управління освітою не займаються освітньою діяльністю, а повинні координувати та забезпечувати процес даної діяльності[247].

Також повинна бути налагоджена чітка взаємодія ланок управління сферою освіти. Нижчим ланкам повинні бути надані більші повноваження та ширший спектр надання професійних послуг.

Важливим моментом є повний перегляд функцій управління. Зберегти лише найнеобхідніші функції для органу управління.

Забезпечення нормативно-правового механізму показано на рис 5.8.

Модель організаційно-управлінського механізму державного управління вищою освітою вимагає уточнення та змін в повноваженнях та діяльності органів державного управління, які безпосередньо беруть участь в цьому процесі. Для управління системою вищої освіти необхідно впроваджувати елементи прозорості та відповідальності державної політики в умовах інноваційного розвитку України.

Управлінський процес забезпечують об’єкт та суб’єкт управління. Заклади вищої освіти відносяться до об’єктів державного управління і складають загальнодержавний рівень, однак вони підпорядковуються вищому органу управління.

Функції суб’єктів управління виконують:

- Президент України;
- Верховна Рада України;
- Кабінет Міністрів України;
- Міністерства;
- Голови та керівники структурних підрозділів ОДА.

Тоді як до об’єктів управління відносяться:

- громадяни;
- підприємства, організації, установи;
- заклади освіти, культури, охорони здоров’я;
- засоби масової інформації;
- районні державні адміністрації;
- органи місцевого самоврядування.

Рис 5.8 Нормативно-правовий механізм управління сферою вищої освіти

Основний вектор державної політики та стратегії розвитку освітньої галузі повинен бути спрямований на подальшу адаптацію, трансформацію та

інтеграцію у європейський та світовий освітній простір. В такому контексті удосконалення організаційно-управлінського механізму реалізації державної політики в освітній галузі має відбуватися через процес поступової децентралізації державного управління ЗВО до їх саморегулювання.

Організаційно-управлінський механізм державного управління реформування вищої освіти зображений на рис 5.9.

Рис 5.9 Організаційно-управлінський механізм державного управління реформуванням вищої освіти

З 1 січня 2020 року в Україні розпочалася масштабна реформа по реформуванню системи вищої освіти. Одним із напрямів реформування є

розробка та впровадження нового фінансового-мотиваційного механізму державного управління вищою освітою. Міністерством освіти і науки України розроблена концепція реформування вищої освіти, котра складається з кількох напрямів. Однією з новацій є розроблена нова формула фінансування освітньої сфери. Основний вектор – це зняття прямої залежності фінансування закладів вищої освіти в залежності від кількості здобувачів та направлення коштів в ЗВО, котрі будуть найкращими за відповідними розробленими показниками.

В сьогоднішніх реаліях заклади вищої освіти неохоче відраховують студентів, не зважаючи навіть на їх негативну успішність, оскільки через зменшення здобувачів зменшується розмір фінансування. А це призводить до зниження якості вищої освіти.

Так за новою розробленою формулою заклади вищої освіти будуть отримувати лише 80% фінансування від бюджету попереднього року, а решта коштів держави буде розподілятися в залежності від показників якості та так званих «політичних» показників.

До показників якості відносяться:

- кількість працевлаштованих випускників розпочинаючи з 2021 року;
- обсяг позабюджетного фінансування на дослідження, котрі проводить освітня установа;
- місце в міжнародному рейтингу оцінювання.

До «політичних» показників відносяться:

- масштабність закладу вищої освіти;
- регіональний коефіцієнт;
- контингент здобувачів.

При такому підході заклади вищої освіти будуть зацікавлені покращувати свою діяльність та якість надання освітніх послуг, щоб мати місце в міжнародних рейтингах, при цьому залучаючи кошти на фінансування від бізнесових структур і міжнародних організацій. Для

визначення кількості працевлаштованих випускників від закладу вищої освіти буде функціонувати онлайн-система.

Позабюджетні заклади вищої освіти також отримують можливість фінансуватися з державного бюджету за умови дотримання усіх вимог з дотриманням індикативної собівартості.

Як ми бачимо, заклади вищої освіти отримують рівні умови в плані державного фінансування і лише найсильніші зможуть більше фінансуватися.

Ще одним нововведенням стає показник індикативної собівартості. Так як ЗВО для залучення більшої кількості студентів на контракт, намагаються занизити їх вартість навчання, а фінансову різницю потім закривають завдяки державному фінансуванню. В результаті програють здобувачі, які навчаються на бюджеті і за контрактом. При застосуванні коефіцієнту індикативної собівартості навчання можна буде привести плату за навчання відповідно до реальних затрат на це навчання. Тим самим можна знизити ризики недофінансування та забезпечити справедливу конкуренцію освітніх установ.

Концепція реформування також передбачає реальну автономія закладів вищої освіти, що дозволить їм заробляти на власних продуктах та не залежати від надмірної зарегульованості.

Запровадження широкої автономії для ЗВО призведе до:

- виходу державних і комунальних ЗВО зі статусу установ, які фінансуються з бюджету, при цьому будуть збережені податкові, тарифні та митні преференції, інші регулятивні і економічні умови, котрі забезпечать успішний розвиток.
- самостійності в прийнятті кошторису ЗВО та його зміни;
- відмови державного регулювання кількісного складу науково-педагогічного складу в університетах;

- самостійного визначення розміру заробітних плат науково-педагогічним працівникам згідно кошторису, а також оплати праці для іноземних викладачів за спрощеною процедурою;
- спрощення процедури з матеріально-технічним забезпеченням закладів вищої освіти;
- формування і використання сталих фондів, а також започаткування бізнес проектів.

Ще одним із напрямів, який забезпечить закладу вищої освіти фінансову самостійність є питання щодо заробітних плат викладачам. Це право Міністерство освіти і науки України віддасть ЗВО, які зможуть регулювати кількісний склад науково-педагогічних працівників та встановлення їм заробітної плати згідно кошторису.

Таким чином для науково-педагогічних працівників з'являється додаткова мотивація, яка дозволить підвищувати їхній професіоналізм та впливатиме на якість викладання.

Ефективність застосування такого інструменту можливе при виконанні наступних умов:

- науково-педагогічний склад повинен чітко усвідомлювати, що їхня заробітна плата безпосередньо залежить від їх ефективності діяльності;
- науково-педагогічні працівники будуть впевнені у справедливості системи оцінювання результатів їхньої діяльності;
- критерії оцінки є прозорими та зрозумілими для всього науково-педагогічного складу;
- керівництво закладу вищої освіти забезпечило високий рівень довіри в працівників.

Схема удосконалення фінансово-мотиваційного механізму державного управління зображена на рис 5.10.

Рис. 5.10 Удосконалення фінансово-мотиваційного механізму державного управління вищою освітою

Стратегічний механізм державного управління реформуванням вищої освіти передбачає визначення правильних цілей. Коли поставлена мета, можна шукати шляхи і засоби її реалізації та переводити стратегічне бачення в конкретні завдання, які пов’язані з ефективною діяльністю закладу вищої освіти. Розробка таких завдань по кожному із напрямів діяльності ЗВО забезпечить успішну діяльність в конкурентних умовах.

Загальну стратегію закладу вищої освіти формує керівництво цього закладу, яке визначає такі основні завдання:

- формування основних елементів стратегії;

- визначення функцій усіх структурних підрозділів під час реалізації стратегії;
- застосування конкретного способу при розподілі ресурсів.

При виборі стратегії заклад вищої освіти може застосовувати наступні види:

- стратегія розширення, при якій відбувається істотне збільшення можливостей закладу вищої освіти на ринку освітніх послуг в рамках визначених завдань;
- стратегія стабілізації, в результаті якої відбувається поступове покращення ефективності діяльності закладу вищої освіти;
- стратегія економії, при якій заклад вищої освіти ліквідовує невигідні освітні послуги та освітні програми;
- комбінована стратегія, яка формується на основі одночасного застосування двох або ж трьох стратегій.

Для реалізації стратегії, розробленої закладом вищої освіти необхідний комплексний механізм організаційно-економічних заходів, розробка проекту та плану, реструктуризація, моніторинг та контроль аналітичного процесу, реалізація рішень.

Формування стратегічного механізму державного управління вищою освітою представлено на рис 5.11.

Основною стратегією нашої держави в сфері освіти є повноправне членство в освітньому європейському просторі. Для цього одним із головних завдань при реалізації такої стратегіє є масштабне впровадження в освітній процес інноваційно-інформаційних технологій та підвищення якості при наданні освітніх послуг. Все це дасть змогу наблизити знання, вміння та навички майбутніх випускників до реальних потреб в секторі економіки і суспільства.

Перетворити таку ідею в реальність можна за умови створення дієвого та практичного інноваційно-інформаційного механізму державного управління вищою освітою. Завдяки такому механізму можна забезпечити

помірковану централізацію і автономію об’єктів управління, а також узгодженість та координацію їх взаємних дій, як по горизонтальній так і по вертикальній лінії управління вищою освітою.

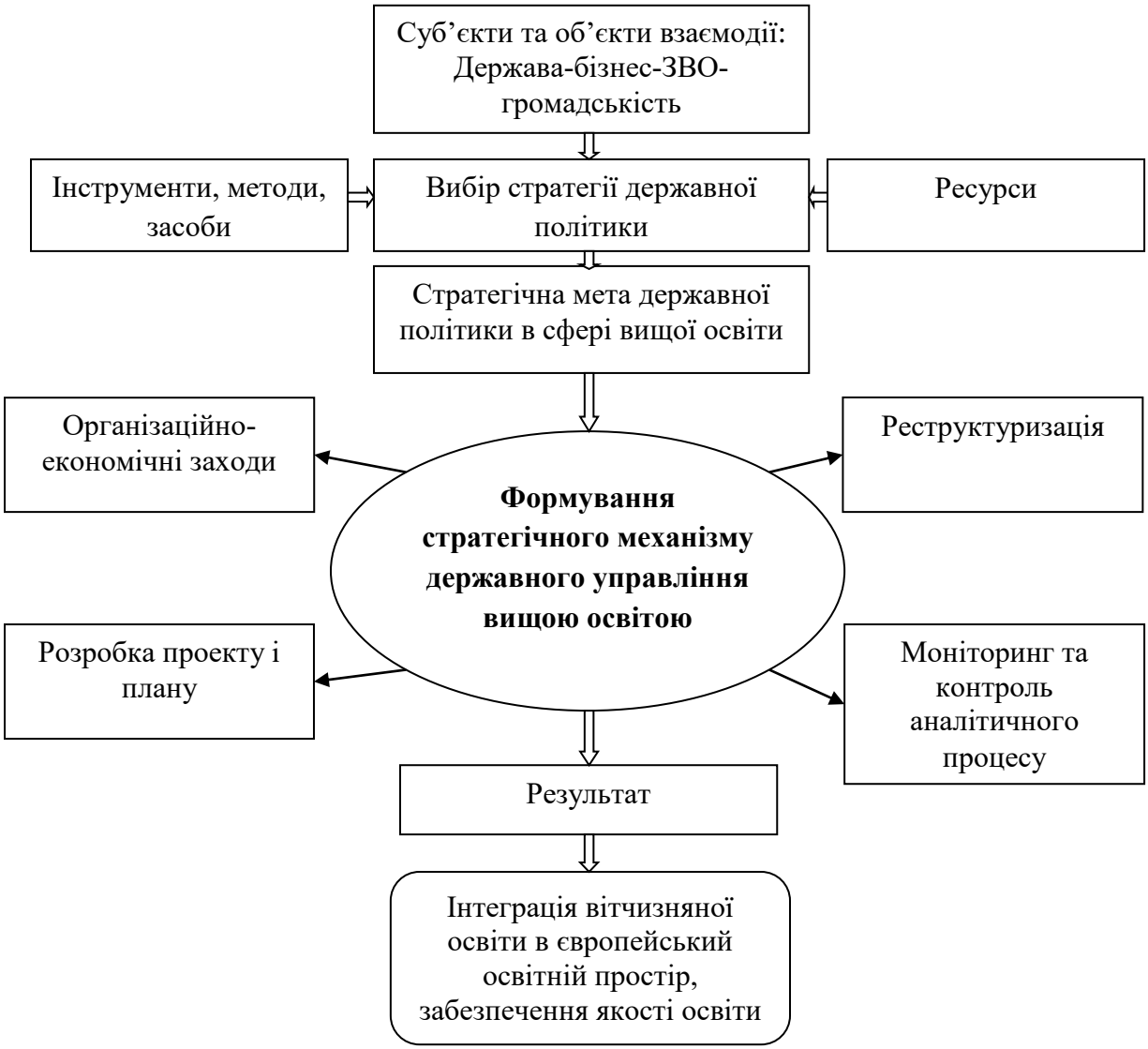

Рис 5.11 Формування стратегічного механізму державного управління вищою освітою

Інноваційно-інформаційний механізм здатен забезпечити взаємозв’язок і управлінські впливи усіх зацікавлених сторін, до яких відносяться:

- представники закладів вищої освіти з надання освітніх послуг;
- потенційні користувачі (здобувачі та роботодавці);

- державні інституції, котрим підпорядковуються заклади вищої освіти;
- громадянське суспільство.

Інноваційно-інформаційні підходи повинні формуватися на основі державних стандартів освіти, враховуючи при цьому можливості новітніх ІТ-технологій і цифровізації суспільства.

Окремими векторами вдосконалення технологічного напряму в сфері вищої освіти є:

- створення електронних підручників та конспектів лекцій;
- використання програмного забезпечення для створення відеофільмів і об'єктів 3D-графіки;
- застосування бібліотечних ресурсів: програмні тренажери, навчальні відеоконтенти, бібліотечні Інтернет-ресурси, «Єдина картка читача»;
- формування навчальних інформаційних платформ для заочного та дистанційного навчання здобувачів та слухачів;
- створення єдиного навчально-методичного інформаційного простору для спілкування викладачів та здобувачів в період вивчення навчальних дисциплін;
- створення мультимедійних навчальних посібників;
- розробка нових програмних тренажерів;
- розробка інноваційних комплексів;
- проведення інтерактивних занять в середовищі інтерактивної дошки.

Застосування таких інноваційно-інформаційних технологій при наданні освітніх послуг тісно пов'язане з застосуванням управлінських нововведень, що стосуються структури та форм управління інноваційними освітніми процесами на різних рівнях державного управління освітою.

Взагалі інноваційно-інформаційна система являє собою сукупність законодавчих, структурних та функціональних інституцій, котрі задіяні в

процесі формування і застосування наукових знань, забезпечують організаційні, правові, економічні і соціальні умови для зростання національних підприємств та організацій за допомогою інноваційної їх активності.

Інноваційно-інформаційний механізм державного управління вищою освітою включає в себе технологічно-організаційну, фінансову та наукову діяльність. В результаті чого формується новий продукт або процес. Інноваційна діяльність в освітній галузі забезпечується вдосконаленням усіх процесів, які пов'язані із забезпеченням такої діяльності і досягаються завдяки впровадженню нових знань, підвищення їх якості, зміцнення конкурентоспроможності та інноваційного розвитку.

Інноваційно-інформаційний механізм являє собою систему до складу якої входять такі підсистеми:

- державне регулювання;
- вища освіта;
- генерація нових знань;
- інноваційна інфраструктура;
- виробництво продуктів та послуг.

Формування інноваційно-інформаційного механізму державного управління зображено на рис 5.12.

Процес реформування вищої освіти в нашій державі необхідно проводи на основі різнобічних механізмів державного управління. В першу чергу йде мова про застосування нормативно-правового, організаційного-управлінського, фінансово-мотиваційного, стратегічного, інноваційно-інформаційного. На нашу думку завдяки таким механізмам державного управління вищою освітою можна досягнути такого рівня освіти, який буде передбачати перетворення отриманих знань на здатність особистості до професійної та творчої діяльності, а також досягнення максимального результату.

Рис 5.12 Формування інноваційно-інформаційного механізму державного управління вищою освітою

При цьому комплексний механізм державного управління реформуванням вищої освіти зображений на рис. 5.13.

Рис. 5. 13 Комплексний механізм державного управління реформуванням вищої освіти

ВИСНОВКИ ДО П’ЯТОГО РОЗДІЛУ

У п’ятому розділі *«Концептуальні засади удосконалення механізмів державного управління реформуванням вищої освіти України»* – обґрунтуванні стратегічні напрями реформування вищої освіти в рамках державноуправлінського аспекту. Визначено, що одне з основних стратегічних завдань – реформування вищої освіти як перехід від кількісних показників освітніх послуг у якісні. Окрім цього, серед стратегічних напрямів реформування були виокремленні наступні:

- забезпечення конституційних прав усіх громадян для отримання якісної вищої освіти, а також рівноправність в можливості отримання освітніх послуг;

- створення системи забезпечення якості вищої освіти, яка буде відповідати рекомендаціям й стандартам європейського освітнього простору;

- інтеграція вищої освіти й науки, яка може досягатися за допомогою підвищення співвідношення та якості інноваційної й дослідницької діяльності в університетах, де важливим аспектом є актуальність змісту вищої освіти та рівень компетентності претендентів, в плані дослідницької діяльності;

- надання закладам вищої освіти розширеної автономії, при якій буде розвинена академічна й частково організаційна складова автономії, університети отримають гарантовані майнові права, право власності на результати наукової діяльності, особливо на ті, які надають послуги по бюджетному фінансуванню;

- вдосконалення структури системи вищої освіти, для цього варто провести структурну перебудову вищої освіти нашої держави й привести її до стандартів Міжнародної стандартної класифікації освіти;

- створення регіональних та інституційних наглядових рад закладів вищої освіти. До складу таких рад будуть входити представники держави, бізнесу й громадськості. Метою цих рад буде моніторинг та аудит ефективної

економічної діяльності вишів після їхнього зупинення фінансування з боку держави.

Сформовані стратегічні напрями уможливлюють досягнення наступних положень:

- створення новітньої системи освіти, котра прискорить розвиток людини та її інтелекту;
- покращення ефективності навчання здобувачів усіх рівнів вищої освіти, підвищення конкурентоспроможності сучасної освіти завдяки практичній спрямованості освітні програм;
- формування збалансованої законодавчої бази в сфері вищої освіти, яка допоможе ефективно реалізувати стратегічні напрями в період реформування;
- успішне реформування вищої освіти та поширення цього досвіду;
- приведення до норм та змісту усіх підсистем освіти.

Сформульовано концептуальні основи модернізації побудови сучасної системи вищої освіти України. Задля її досягнення необхідно дотримуватися наступного:

1. Забезпечувати доступність для кожного члена суспільства усіх форм й типів освітніх послуг, котрі надаються державою.

2. Досягати рівності умов для кожної людини при реалізації її здібностей, таланту, а також її всебічний розвиток.

3. Розвивати гуманізм, демократизм, загальнолюдські духовні цінності.

4. Створити органічний зв'язок освіти з національною історією, культурою та сталими традиціями.

5. Сформувати незалежний освітній простір від політичних партій, громадських та релігійних організацій.

6. Сформувати науковий й світський характер освіти.

7. Розвити інтеграцію освіти в науку й виробництво.

8. Налагодити взаємозв’язок в плані науки з іншими розвиненими країнами.

9. Досягнення гнучкого й прогностичного характеру в системі освіти.

10. Створити єдність та поступовість, безперервність й різноманітність в системі освіти.

Обґрунтовано, що задля модернізації побудови системи вищої школи варто проводити:

- посилення вже існуючих цінностей й аспектів в системі вищої освіти та реформування підготовки усього українського суспільства до новітніх умов життя, а також інструментів економічного розвитку могутності держави, сприяючих розвитку громадянського суспільства;
- впровадження змін у структуру та зміст навчання, котрі будуть орієнтовані на запровадження нового менталітету, а також компетентності населення, яка направлена на успішний результат в демократичній й правовій державі з керованою ринковою економікою;
- роботу в напрямі зростання міжнародного рейтингу та рівноправної інтеграції вищої освіти нашої держави в світовий та європейський освітянський простір.

Розроблено модель комплексного механізму державного управління реформуванням вищої освіти України. Основою моделі освітнього й інформаційного середовища майбутнього має стати ієрархічна модель особистості, котра буде давати можливість розумно визначати напрями й темпи розвитку кожної людини та розробляти ефективні методики педагогічного впливу.

Підкреслено, що модель механізму підготовки майбутніх кадрів повинна складатися з таких напрямів як моніторинг потреб абітурієнтів до окремих спеціальностей, професійна орієнтація та професійне самовизначення особистості, моніторинг ринків праці, визначення науково-освітнього, навчально-методичного, психолого-педагогічного потенціалу закладу вищої освіти, включаючи компетентний професорсько-викладацький склад й враховуючи інфраструктуру навчально-виховного комплексу та інноваційні технології навчання. Такий механізм визначення критеріїв для

оцінки якості вищої освіти дасть змогу поглиблювати зв’язки з міжнародними освітніми й науковими установами, заохочувати до постійного обміну досвідом сучасних університетів з закладами країн-учасниць процесу євроінтеграції.

Показано, що комплексний механізм державного управління являє собою систему політичних, економічних соціальних та організаційних правових засобів цілеспрямованого впливу органів державного управління, в якому показані цілі, рішення, впливи, дії та результати, котрий складається з нормативно-правового,організаційного-управлінського,фінансово-мотиваційного,інноваційно-модернізаційного та стратегічного механізмів.

ВИСНОВКИ

У дисертації запропоновано вирішення актуальної для науки державного управління проблеми щодо теоретико-методологічного обґрунтування й розробки практичних рекомендацій щодо формування та реалізації механізмів державного управління реформуванням вищої освіти. В результаті проведених досліджень можливо виокремити наступні висновки:

1. Проаналізовано сучасний стан й тенденції розвитку вищої освіти в Україні.

З’ясовано, що для сучасної освіти характерний динамізм, який проявляється в рухливості й прагненні розвиватися. На даному етапі протікає інтенсивна реформаторська політика в освітній системі України, впроваджуються нові проекти та методи державного управління. Це призводить до того, що з'являється потреба удосконалювати основи управління системою освіти.

Обґрунтовано, що важливим принципом управління вищою освітою на усіх її рівнях повинен бути принцип системності. Встановлено, що особливість державного управління сучасною системою освіти визначається станом, в якому останнє десятиліття знаходиться галузь освіти, а саме стан експоненціального розширення, котрий супроводжується кризовими явищами й пошуками шляхів виходу з даної кризи. Такий пошук характеризується як теоретичним так і практичним характером, в ході якого випливають основні риси новітньої освітньої системи.

2. Систематизовано теоретичні підходи державного управління реформуванням вищої освіти.

Встановлено, що для забезпечення розвитку й реалізації державної політики в освітній галузі необхідно зберегти існуючу й вдосконалювати наявну систему вищої освіти за рахунок покращення якості надання освітніх послуг, підняття рівня освіченості кожного громадянина держави, шляхом розширення можливостей отримувати вищу освіту, створення й дотримання

рівноправного доступу до вищої освіти, додаткового фінансування у вигляді цільових й пільгових кредитів, функціонування збалансованої структури і обсягів підготовки майбутніх фахівців, котрі навчаються за державним замовленням. При цьому варто врахувати зацікавленість кожного громадянина, держави й суспільства, завдяки наданню соціальних пільг студентам та гарантій згідно законодавства.

Визначено, що процес реформування й розвитку державної політики в області вищої освіти в умовах інформаційного суспільства об'єктивно змінюються традиційні та формуються нові вектори взаємозв'язків між державними інституціями й освітою, і як наслідок приводять до актуальності формування новітньої державної політики в області освітніх послуг.

Виявлено, що однією з актуальних задач державного управління є забезпечення доступності до отримання якісної освіти на протязі всього життя для кожної особистості, а також подальше становлення її національного характеру. Для цього необхідно постійно оновлювати зміст освіти й підходи до організації навчально-виховного процесу з дотриманням демократичних цінностей й ринкових основ економіки, а також науково-технічного прогресу.

3. Здійснено порівняльний аналіз практики державного управління вищою освітою зарубіжних країн та нашої держави. Охарактеризована систематизація теоретико-методологічного інструментарію зарубіжного досвіду державного управління розвитком вищої освіти, через впровадження принципів доступності й безперервності освіти.

Наряду з цим, у різних європейських країнах були виявлені розбіжності у питаннях регулювання й змісту вищої освіти. Якщо розглядати поняття «регулювання», то під ним ми розуміємо процес впливу правових, організаційних й політичних чинників на стан системи вищої освіти. Окрім цього, регулювання - це процес, який впливає на стан реалізації й самі результати освітніх програм й визначається за кількісними та якісними показниками.

Зазначено, що попередній аналіз наукових досліджень в області європейського досвіду організації системи вищої освіти й використання його для України, дозволяє виявити окремі проблеми, що можуть бути предметом для подальших досліджень й винайдення адекватних рішень в даній сфері. Серед таких моментів можна виділити:

- відсутність конкретизованих рекомендацій та рішень щодо адаптації накопиченої інформації й позитивного європейського досвіду системи вищої освіти відповідно до освітнього простору України;
- розходження у єдиному науковому підході до питань показників й критеріїв якості різнорівневих освітніх програм в Україні та Європі.

Тому дані проблеми повинні стати предметом вирішення, щоб можна було сформувати ефективну систему управління вищою освітою, а також закладами вищої освіти, в першу чергу. Саме при такому підході можливе ефективне досягнення цілей, які, на сьогодні, потребують впливу усіх учасників ринку освітніх послуг.

4. З’ясовано специфіку механізмів державного управління вищою освітою, враховуючи сучасні аспекти організаційно-правового, інституційного й економічного механізмів. Встановлено, що для практичного удосконалення забезпечення високої якості української вищої освіти, необхідно формувати наступні основні напрями: розроблення й впровадження систем менеджменту якості відповідно до вимог міжнародних стандартів, створення незалежних агентств оцінювання якості освіти, забезпечення тісного зв’язку вищої освіти з науковими дослідженнями, забезпечення повної автономії закладів вищої освіти, при умові збереження кращих традицій фундаментальності української освіти.

Окреслено сучасні напрями модернізації вищої школи, які пов'язані з диверсифікацією освіти, розширенням академічних свобод, зміною освітньої парадигми, інтеграцією вищої школи в єдиний європейський освітній простір та серйозним чином змінюють стратегію підготовки кадрів. Вона стає орієнтованою на потреби економічної діяльності регіону, конкретних

роботодавців, запити суб'єктів ринкових відносин. Сучасний ринок праці висуває вимоги як до рівня теоретичних знань потенційного співробітника, так до його особистісних якостей, здібностей, а також бажань та вмінь навчатися, в цілому до системи його компетенцій. Зміни в підготовці здобувачів автоматично ведуть до перетворення сучасної системи підготовки викладача вищої школи.

Відмічено, що в економічному механізмі державного управління в системі реформування й розвитку вищої освіти в Україні ми можемо побачити необхідність змін вітчизняної системи вищої освіти в області її готовності відносно сучасного розвитку, серед яких нові підходи до виділення не тільки освітніх, але й освітньо-наукових кластерів. На ряду з цим, ми можемо говорити про неадекватність реакції на виклики й ризики зовнішнього й внутрішнього середовища на інституційному, регіональному та національному рівнях. Це все при тому, що сьогодні ми спостерігаємо у сфері вищої освіти великі глобальні, політичні й економічні виклики, які обумовлені загальносвітовою тенденцією та специфічними умовами сьогодення, що дозволяє нам зробити висновок про необхідність своєчасного та обґрунтованого аналізу таких викликів та ризиків, які є основою для розробки обдуманих та дієвих рішень для їх реалізації у державній освітній політиці. Ми можемо сказати, що вітчизняна вища освіта має значний запас міцності, який важливо не тільки зберегти, але й примножити. Сучасний етап розвитку передбачає формування сучасного ризик-менеджменту у системі вищої освіти, так як сучасний інноваційний розвиток українських університетів та усієї освітньої системи може бути забезпечений тільки тоді, якщо ми будемо передбачати події, а не діяти у режимі реагування на ті або інші ризики.

5. Виявлено шляхи підвищення ефективності державного управління розвитком системи вищої освіти України:

- введення у дію державних освітніх стандартів другого покоління;

- активний розвиток так званої «квазібагаторівневої» системи вищої освіти;
- перехід до нової структури кваліфікації кадрів;
- створення національних кваліфікаційних рамок для фахівців різних галузей, при яких досягається взаємодія усіх зацікавлених сторін освітнього процесу;
- співпраця з європейськими структурами в рамках загальноєвропейських освітніх програм;
- визначення загальних та спеціальних компетенцій для здобувачів першого й другого рівня навчання, а також гармонізація навчальних планів й алгоритм вибудовування дисциплін;
- академічні обміни для проведення консультативної та експертної діяльності й підвищення кваліфікації професорсько-викладацького складу, впровадження пілотних курсів, їх випробування й апробація у навчальному процесі, проведення моніторингу ефективності, проведення адміністративно-організаційних заходів щодо включення розроблених курсів у навчальні плани, застосування дистанційного навчання.
- забезпечення високої мобільності й конкурентоздатності знань та вмінь громадян України;
- збалансування зважених технологічних перетворень й збереження традиційної гуманітарної парадигми вже існуючої системи освіти.

6. Обґрунтовано концепцію управлінського впливу держави на процес реформування вищої освіти. Запропоновано механізми визначення ефективності діяльності закладів вищої освіти, котрі, посилюють практичне значення, яке буде відігравати вагому роль в процесі скорочення числа закладів вищої освіти за рахунок їх об’єднання. Дані концептуальні основи можуть слугувати при виборі траєкторії об’єднання закладів вищої освіти й для цілей державного управління системою вищої освіти, а також рентингування освітніх установ з подальшим прийняттям рішення про їх

доцільність злиття. Також при прийнятті підсумкового управлінського рішення варто враховувати профільність закладів вищої освіти та їх територіальне розташування, а також дані взаємодії з роботодавцями.

7. Запропоновано стратегічні напрями державного управління реформуванням вищої освіти, які дадуть змогу забезпечити:

- створення новітньої системи освіти, котра прискорить розвиток людини та її інтелекту;
- покращення ефективності навчання здобувачів усіх рівнів вищої освіти, підвищення конкурентоспроможності сучасної освіти завдяки практичній спрямованості освітніх програм;
- формування збалансованої законодавчої бази в сфері вищої освіти, яка допоможе ефективно реалізувати стратегічні напрями в період реформування;
- успішне реформування вищої освіти й поширення цього досвіду;
- приведення до норм та змісту усіх підсистем освіти.

Дані стратегічні напрями дозволять створити:

- соціально-сприятливі умови для здобуття освіти усіма категоріями населення;
- дієву систему ресурсного забезпечення освіти;
- сформувати соціальну й фізичну зрілу творчу особистість, громадянина нашої держави;
- економічно-сприятливі умови й соціальні гарантії для педагогічних та науково-педагогічних працівників, покращити їх соціальний статус;
- оптимальні умови для вдосконалення й творчості, щоб забезпечити високу якість освіти;
- широку підтримку серед суспільства в напрямі реформування вищої освіти;
- підвищити якість теперішньої освіти, її розвиток у відповідності до світових та європейських стандартів.

8. Надано пропозиції щодо трансформації державної політики в контексті реформування системи вищої освіти в напрямі євроінтеграції. Зазначено, що для сучасної освіти одна з найбільших проблем полягає у пошуку розумного співвідношення між централізацією й децентралізацією освітніх систем та стратегій. При цьому, на розуміння поняття «система освіти» значною мірою впливає особистісно-орієнтована парадигма сучасності й визначення пріоритетів освітніх цінностей особистості. Визначено, що саме основна зосередженість України повинна бути направлена на постійне підвищення якості освітнього процесу, постійне оновлення змісту та форм освіти, правильне планування й організація навчального процесу, алгоритм послідовності процесу здобуття профільного рівня та продовження навчання протягом усього життя, створення системи постійного навчання, а також інтеграція освітнього простору нашої держави до світової системи вищої освіти та збереження й розвиток традицій вітчизняної вищої школи.

9. Побудовано модель формування й застосування комплексного механізму державного управління вищою освітою. Зазначимо, що суспільство нашої держави намагається впровадити систему освіти, котра могла б відповідати викликам часу, потребам суспільства й особистості, саме тому варто прогнозувати нові умови та віднаходити інноваційні моделі для освітнього розвитку. Тому основою найперспективніших моделей, котрі випробувані часом, стає ідея підтримки й розвитку природної обдарованості, здібності кожної дитини, що є запорукою для самоствердження на життєвому шляху. Основою моделі освітнього та інформаційного середовища майбутнього має стати ієрархічна модель особистості, котра буде давати можливість розумно визначати напрями й темпи розвитку кожної людини та розробляти ефективні методики педагогічного впливу. На нашу думку комплексний механізм державного управління являє собою систему політичних, економічних соціальних та організаційних правових засобів цілеспрямованого впливу органів державного управління, в якому показані

цілі, рішення, впливи, дії й результати. Комплексний механізм державного управління визначається сферою в якій застосовується й буде змінюватися від особливостей даної сфери.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авер'янов В. Б. Адміністративне право України. Київ: Юрид. думка, 2004. 584 с.

2. Авер'янов В.Б. Державне управління: проблеми адміністративно-правової теорії та практики / за заг. ред. В. Б. Авер'янова. К.: Факт, 2003. – 384 с.

3. Автономія університетів України: аналіз і план дій [Електронний ресурс]. – URL : http:// www.athena-tempus.eu/images/ATHENA analysis and roadmap for UKRAINE – UKR.pdf.

4. Адміністративне право. Загальна частина (альбом схем) [текст] навч. посіб. / О.В. Кузьменко, І.Д. Пастух, М.В. Плугатир, М.В. Співак. Київ, 2015. – 232 с.

5. Ажажа М. А. Історичні витоки модернізації освіти: державницький аспект: Право та державне управління : зб. наук. пр. – 2018. – № 3 том 2, с. 4–10.

6. Ажажа М. А. Нормативна база державного регулювання процесу модернізації вищої освіти України: Науково-виробничий журнал "Держава та регіони" серія: "Державне управління ". – 2018. – №3. – с.40–46.

7. Ажажа М. А. Основні механізми державного управління модернізацією вищої освіти: Науково-виробничий журнал "Держава та регіони" серія: "Державне управління ". – 2017. – №4. – с. 231–238.

8. Ажажа М. А. Структурно-функціональні особливості державного управління модернізаційними процесами у сфері вищої освіти: Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Державне управління. 2018. Том 29 (68) № 6. С. 16–20.

9. Ажажа М.А. Сучасні тенденції розвитку механізмів державного впливу на процес модернізації вищої освіти в Україні: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції „Європейські перспективи сенсу життя" (11 травня 2018 р.). м. Запоріжжя: КПУ. 2018. С.84.-86.

10. Ажажа М. А. Державна електронна підтримка процесу модернізації вищої освіти України: Науково-практичний журнал „Інвестиції: практика та досвід”. 2019. № 1. с. 70–75. URL: http://www.investplan.com.ua/?op=1&z=6465&i=11

11. Ажажа М.А. Реформування вищої освіти як пріоритетний напрям державної політики України: Державне і муніципальне управління: теорія, методологія, практика : Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 1–2 березня 2019 р. Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2019. с.44–47.

12. Ажажа М. А. Модернізація освітнього середовища в контексті державного управління вищою освітою України: Право та державне управління : зб. наук. пр. – 2018. – № 2. – С.27–36.

13. Ажажа М.А. Оновлення стандартів вищої освіти в контексті модернізації освітнього державного менеджменту: Сучасні наукові дослідження представників юридичної науки – прогрес законодавства України майбутнього, м. Дніпро, 11–12 січня 2019 р. Дніпро : ГО «Правовий світ», 2019. С.7–9.

14. Александров В.Т. Державні механізми управління якістю неперервної освіти *в* Україні*:* монографія / В.Т. Александров. – Суми: СумДУ, 2012. – 366 с.

15. Александров В. Т. Стандарт розумних. До питання про введення єдиного міжнародного стандарту якості навчання // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. пр. Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2005. № 3 (23). С. 428–442.

16. Алюшина Н. О. Психологічні механізми ефективного управлінського впливу: навч.-метод. матеріали / Н. О. Алюшина, Т. В. Новаченко. – К. : НАДУ, 2013. – 48 с.

17. Амосов О. Ю. Державне регулювання інноваційної інфраструктури на регіональному рівні : монографія / О. Ю. Амосов, А. О. Дєгтяр, М. А. Латинін та ін. ; ред. А. О. Дєгтяр. – Х. : Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, Харк. регіон. ін-т держ. упр., 2011. – 192 с.

18. Амоша О. Соціально-економічний стан України: наслідки для народу та держави / О. Амоша. − К. : НВЦ НБУВ, 2009. − 687 с.

19. Андрейчук С. К. Державне управління реформуванням вищої освіти в Україні в контексті Болонського процесу : авто- реф. дис. … канд. держ. упр. : 25.00.01/ С. К. Андрейчук. – Львів, 2007.

20. Андрусяк І. В. Проблеми інституційного забезпечення сталого розвитку України. *Глобальні та національні проблеми економіки*: електронне наукове фахове видання. 2015. Вип. 4. С. 97–101.

21. Андрущенко В. П. Модернізація педагогічної освіти в контексті викликів XXI століття / В. П. Андрущенко, В. І. Бондар // Європейські педагогічні студії. - 2015. - Вип. 5-6. - С. 54-63. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/epc_2015_5-6_8.

22. Андрущенко В. П. Роздуми про освіту: Статті. Нариси. Інтерв'ю / В. П. Андрущенко. – К. : Знання України, 2010. – 670 с.

23. Андрущенко В., Бондар В. Модернізація педагогічної освіти відповідно до викликів XXI століття / В. Андрущенко, В. Бондар // Вища освіта України : теорет. та наук.-метод. часоп. № 4 (35), 2009. – С. 17–23.

24. Антошкіна Л.І. Науково-методичні основи державного регулювання вищої освіти: Дис...док. ек. наук: 08.02.03. – К., 2005. – 420 с.

25. Артюхова О. Моніторинг якості вищої професійної освіти в українських університетах / О. Артюхова // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – 2016, № 7(61). – С. 133–143.

26. Атаманчук Г. В. Теория государственного управления / Г. В. Атаманчук. – М. : Юрид. л-ра, 1997. – 400 с.

27. Афонін Е. А. *Велика* розтока (глобальні процеси сучасності: соціально-історичний аналіз) [Текст] / Е. А. Афонін, *О. М.* Бандурка, А. Ю. Мартинов. – К. : ПАРАПАН, 2002. – 352с.

28. Бабин І., Ликова В. Стратегія та сучасні тенденції розвитку університетської освіти України в контексті Європейського простору вищої освіти на період до 2020 р. URL: http://www.tempus.org.ua/uk/national-team-here/238-strategija-ta-suchasni-tendenciji-rozvitku-universitetskoji-osviti-ukrajini-

v-konteksti-jevropejskogo-prostoru-vishhoji-osviti-na-period-do-2020-r-.html.

29. Бабій С. Модернізація освіти в структурі державної освітньої політики / С. Бабій // Гілея: науковий вісник. - 2014. - Вип. 83. - С. 186-188. - URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2014_83_50.

30. Бабовал Н.Р. Удосконалення мотивації та стимулювання професійного розвитку науково-педагогічних працівників вищої школи / Н.Р. Бабовал // Причорноморські економічні студії. –Вип. 17, 2017. URL: http://bses.in.ua/journals/2017/17_2017/18.pdf

31. Бакуменко В. Д. Теоретичні та організаційні засади державного управління : навч. посіб / В. Д. Бакуменко, П. І. Надолішній. – К. : Міленіум, 2003. – 256 с.

32. Бакуменко В. Д. Виявлення комплексу проблем державного управління процесами європейської та євроатлантичної інтеграції України, розробка пропозицій щодо вдосконалення системи державного управління цими процесами : наук.-досл. робота [Електронний ресурс] / В. Д. Бакуменко, Д. О. Безносенко. – К. : НАДУ при Президентові України ; Центр навчання і досліджень з європейської та євроатлантичної інтеграції України. – 41 с. – URL : http://www.napa-eurostudies.org.ua/2-2.rtf.

33. Бакуменко В. Д., Безносенко Д. О. Виявлення комплексу проблем державного управління процесами європейської та євроатлантичної інтеграції України, розробка пропозицій щодо вдосконалення системи державного управління цими процесами : наук.-досл. робота. Київ : НАДУ при Президентові України ; Центр навчання і досліджень з європ. та євроатл. інтеграції України, 2006. 41 с. URL : http://www.napa-eurostudies.org.ua/2-2.rtf

34. Балібар Е. Ми, громадяни Європи? Кордони, держава, народ / пер. з фр. А. Рєпи Е. Балібар. – К. : В-во «Курс», 2006. – 354 с.

35. Балихін Г., Красильнікова А., Чеботаревський Ю. Субсидії у галузі освіти – перспективний інструмент державної політики / пер. В. В. Сміян // Вища школа. Київ : Знання, 2002. № 2/3. С. 85–90.

36. Баштанник В. В. Трансформація державного управління в контексті європейських інтеграційних процесів : монографія /

В. В. Баштанник. – Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2010. – 390 с.

37. Березянська А. О. Теоретичні підходи до визначення поняття «механізми державного управління» та їх класифікація / А.О. Березянська // Наукові праці. Державне управління. – Вип. 242. – Т. 254.– С.6–10. Режим доступу: http://official.chdu.edu.ua/article/viewFile/60593/56337

38. Берека В.Є. Актуальні проблеми управління освітою / В. Є. Берека, І. М.Щоробура. – Хмельницький : Вид-во ХГПА, 2006. – 147 с.

39. Бесчастний В. М. Розвиток інформаційного суспільства як позитивний чинник впливу на якість управління вітчизняною освітою // Державне управління: удосконалення та розвиток : електрон. журн. / Дніпр. держ. аграр.-екон. ун-т. Київ : ДКС-центр, 2009. № 4. URL: http://www.dy.nayka.com.ua.

40. Бесчастний В. М. Державне управління освітою в умовах економічної та освітньої глобалізації / В. М. Бесчастний // Інвестиції: практика та досвід. – 2009. – №21. – С. 54–57.

41. Биков В.Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти: монографія / В.Ю. Биков. – К. : Атака, 2009. – 684 с.

42. Бідниченко О. Організація навчально-виховного процесу в технічних вищих навчальних закладах // Вища освіта України. 2006. № 2. С. 38–44.

43. Біла Л. Р., Ківалов С. В. Організація державної служби в Україні : навч.- метод. посіб. / С. В. Ківалов, Л. Р. Біла. – Одеса : Юридична література, 2002. – 328 с.

44. Білинський А. М. Творче освітньо-інформаційне середовище як чинник розвитку особистості вчителя / А. М. Білинський // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. Володимира Гнатюка. – Сер. Педагогіка / гол. ред. Г. Терещук ; редкол. : Л. Вознюк, В. Кравець, В. Мадзігон [та ін.]. – Тернопіль, 2012. – № 2. – С. 15–21.

45. Білявський Г. О., Саєнко Т. В. Пащенко О. В., Екологізація освіти – важливий напрям екологізації економіки. URL: http://www.sd4ua.org/wp-content/uploads/2016/07/Bilyavskiy.doc

46. Бесчастний В. М. Державне управління освітою в умовах економічної та освітньої глобалізації // Інвестиції: практика та досвід : наук.-практ. журн. / Чорномор. держ. ун-т ім. Петра Могили. Київ : ДКС-центр, 2009. № 21. С. 54–57.

47. Бесчастний В. М. Розвиток інформаційного суспільства як позитивний чинник впливу на якість управління вітчизняною освітою // Державне управління: удосконалення та розвиток : електрон. журн. / Дніпр. держ. аграр.-екон. ун-т. Київ : ДКС-центр, 2009. № 4. URL: http://www.dy.nayka.com.ua.

48. Бойко А. І. Філософія модернізації освіти в системі ринкових трансформацій / А. І. Бойко // Світоглядно-філософський аналіз. – К. : Знання України, 2009. – 380 с.

49. Бойко А. І. Філософія модернізації освіти в системі ринкових трансформацій: світоглядно-філософський аналіз : автореф. дис. … д-ра філос. наук : спец. 09.00.10 «Філософія освіти» / А. І. Бойко. – Київ, 2010. – 31 с.

50. Бойко-Бойчук О. В. Механізми державного управління: узагальнена модель [Електронний ресурс] / О. В. Бойко-Бойчук. – Режим доступу : concept.at.ua/load/0-0-0-34-20.

51. Боголюбов В. М. Концептуальні підходи до формування освіти для сталого розвитку. *ІІІ-ий Всеукраїнського з'їзду екологів з міжнародною участю:* збірник наукових статей. Вінниця, 2011. Том. 2. С. 665–667.

52. Бондаренко О. В. Современные инновационные технологии в образовании [Електронний ресурс] О. В. Бондаренко. Режим доступу: https://sites.google.com/a/shko.la/ejrono_1/vypuski-zurnala/vypusk-16-sentabr-2012/innovacii-poiski-i-issledovania/sovremennye-innovacionnye-tehnologii-v-obrazovanii.

53. Борисенко О. П., Лебедєва А. Ю. Проблеми та перспективи

розвитку українсько-польського кордону в аспекті транскордонного співробітництва. Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування. 2015. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ttpdu_2015_2_12.

54. Буда Т. Нові підходи до підготовки спеціалістів у системі вищої освіти // Технологія інноваційного пошуку в системі вищої освіти : зб. матеріалів до регіон. наук.-метод. конф., 19 квіт. 2002 р. / Терноп. акад. нар. госп-ва ; Ін-т эксперим. систем освіти. Тернопіль, 2002. С. 80–82.

55. Будак В. Д., Пєхота О. М. Перспективи та шляхи вдосконалення підготовки педагогічної еліти: освітні технології // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти : II Крим. пед. читання : зб. наук. пр. / Нац. техн. ун-т "ХПІ" ; Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України. Харків, 2002. Вип. 3. С. 140–145.

56. Бугайчук К. Л. Персональне навчальне середовище: перша спроба зрозуміти [Електронний ресурс] / К. Л. Бугайчук // Інформаційні технології і засоби навчання – 2011. – №5(25). – Режим доступу: http://www.journal.iitta.gov.ua.

57. Бурачек І. В. Глобалізація вищої освіти та її наслідки для України / І. В. Бурачек, К. М. Кравчук // Вісник Житомирського державного технологічного університету. Серія : Економічні науки. 2017. № 3. С. 50-53. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vzhdtu_econ_2017_3_10.

58. Браун П. Посібник з аналізу державної політики / П. Браун. – К. : Основи, 2000. – 243 с.

59. Вавренюк С.А. Европейские тенденции развития последипломного образования / С.А. Вавренюк// Polish journal of science: наук. журнал. – Польща (Варшава), 2018. – Вип. №9. – С. 29-32.

60. Вавренюк С.А. Стратегические направления реформирования современной системы высшего образования Украины / С.А. Вавренюк // Научный журнал «Власть и общество (история, теория, практика)». – 2019. - № 1 (49). – С. 28-36.

61. Вавренюк С.А. Проблеми та напрямки досягнення якості освіти на етапі реформування вищої освіти України / С.А. Вавренюк// Інвестиції:

практика та досвід: науково-практичний журнал, серія Державне управління. – К. : ТОВ «ДКС Центр», 2018. – Вип. 14. – С. 79-83.

62. Вавренюк С.А. Розвиток освіти в Україні в контексті ризиків та викликів / С.А. Вавренюк// Публічне урядування: зб. наук. праць. К. : Вид-во ДП «Виробничий дім «Персонал», 2018. – Вип. 3 (13). – 225 с.

63. Вавренюк С.А. Проблеми болонського процесу для системи вищої школи / С.А. Вавренюк// Інвестиції: практика та досвід: науково-практичний журнал, серія Державне управління. – К. : ТОВ «ДКС Центр», 2018. – Вип. 18. – С. 59-62.

64. Вавренюк С.А. Внутрішні ризики сучасного стану вищої освіти в Україні / С.А. Вавренюк// Публічне урядування: зб. наук. праць. К. : Вид-во ДП «Виробничий дім «Персонал», 2018. – Вип. 5 (15). – 297 с. (Vavrenyuk S.A. Internal riscs of the contemporary state of higher education in Ukraine // S.A. Vavrenyuk // Pablic management: collection. - №5 (15) – September 2018. – Kyiv: ДП «Видавничий дім «Персонал», 2018. – 298 p.).

65. Вавренюк С.А. Сучасний стан та проблеми дворівневої структури в системі вищої освіти України / С.А. Вавренюк// Право та державне управління: збірник наукових праць. Запоріжжя. : Вид-во Класичний приватний університет, 2018. – Вип. 3 (2). – 175 с.

66. Вавренюк С.А. Проблемні питання підготовки висококваліфікованих кадрів вищої школи / С.А. Вавренюк// Інвестиції: практика та досвід: науково-практичний журнал, серія Державне управління. – К. : ТОВ «ДКС Центр», 2018. – Вип. 21. – С. 85-89.

67. Вавренюк С.А. Проблеми та розвиток процесу державної акредитації закладів вищої освіти в Україні / С.А. Вавренюк// Вісник Національного університету цивільного захисту України: зб. наук пр. – Х: Вид-во НУЦЗУ, 2018. – Вип. 2 (9). – 526 с. (Серія «Державне управління»).

68. Вавренюк С.А. Перспективи розвитку співпраці України та Євросоюзу в сфері вищої освіти / С.А. Вавренюк// Право та державне управління: збірник наукових праць. Запоріжжя. : Вид-во Класичний приватний університет, 2018. – Вип. 4. – С. 117-121.

69. Вавренюк С.А. Вплив процесу євроінтеграції на підготовку

молоді в системі вищої освіти України / С.А. Вавренюк// Інвестиції: практика та досвід: науково-практичний журнал, серія Державне управління. – К. : ТОВ «ДКС Центр», 2018. – Вип. 24. – С. 75-79.

70. Вавренюк С.А. Механізм мобільності студентів як засіб підвищення якості освіти в Україні / С.А. Вавренюк// Публічне управління та адміністрування в Україні: науковий журнал, – ПУ «Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій», 2018. – Вип. 8, С. 23-27.

71. Вавренюк С.А. Моніторинг як засіб досягнення якості вищої освіти України / С.А. Вавренюк// Публічне урядування: зб. наук. праць. К. : Вид-во ДП «Виробничий дім «Персонал», 2019. – Вип. 1 (16). – 292 с. (Vavrenyuk S.A. Monitoring as a means of achieving the quality of higher education in Ukraine // S.A. Vavrenyuk // Pablic management: collection. - №1 (16) – January 2019. – Kyiv: ДП «Видавничий дім «Персонал», 2019. – P. 35-47.

72. Вавренюк С.А. Базові моделі державного управління системою вищої освіти України / С.А. Вавренюк// Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування: електронне фахове видання. – №1, 2019. – http://el-zbirn-du.at.ua/index/zmist_2019_1/0-39.

73. Вавренюк С.А. Удосконалення системи державного управління у сфері вищої освіти / С.А. Вавренюк// Вісник Національного університету цивільного захисту України : зб. наук. пр. – Х. : Вид-во НУЦЗУ, 2019. – Вип. 1 (10). – 397 с. – (Серія "Державне управління"). – С. 251-257.

74. Вавренюк С.А. Історія проведення реформи вищої освіти в Європі / С.А. Вавренюк// Інвестиції: практика та досвід: науково-практичний журнал, серія Державне управління. – К. : ТОВ «ДКС Центр», 2019. – Вип. 15. – С. 80-84.

75. Вавренюк С.А. Організаційно-правовий механізм державного управління вищою освітою України / С.А. Вавренюк// Інвестиції: практика та досвід: науково-практичний журнал, серія Державне управління. – К. : ТОВ «ДКС Центр», 2019. – Вип. 17. – С. 54-58.

76. Вавренюк С.А. Ефективність реалізації державної політики в сфері вищої освіти. / С.А. Вавренюк// Вісник Національного університету

цивільного захисту України : зб. наук. пр. – Х. : Вид-во НУЦЗУ, 2019. – Вип. 2 (11). – 482с. – (Серія "Державне управління"). – С. 273-280.

77. Валевський О. Л. Держава і реформи в Україні: аналіз державної політики в умовах трансформації суспільства : монографія / О. Л. Валевський. – К.: вид-во НАДУ, 2007. – 217 с.

78. Ваніна Н. М. Модернізація стандартів професійної освіти на сучасному етапі / Н. М. Ваніна // Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Сер. : Педагогічні науки. 2018. Вип. 2(1). - С. 52-59. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vgnpu_2018_2(1)__9.

79. Василюк А. Нові підходи до планування і реформування освіти (зарубіжний досвід) / А. Василюк, Л. Ляшенко // Освіта і управління. – 2002. – Т. 5, №1. – С. 59–68.

80. Вербицька А.В. Інтеграція вищої освіти України в європейський освітньо-науковий простір: монографія / А.В. Вербицька. Чернігів, 2017. 2010 с.

81. Вербицька А. В. Фінансові механізми інтеграції вищої освіти України в чотирикутник «освіта – уряд – бізнес – суспільство» // Проблеми економіки. – 2018. – №1. – С. 49–54.

82. Верхоглядова Н. І. Формування конкурентоспроможності вищого навчального закладу // Економіка та право / Дон. нац. техн. ун-т. 2004. № 3. С. 64–68.

83. Вєльчева Н. І. Науково-теоретичні основи державного регулювання вищої освіти // Державне будівництво [Електронний ресурс] – № 2. − 2009. − Режим доступу: http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/db/2009-2/doc/1/11.pdf.

84. Виноградова Н. Еволюція науково-теоретичних підходів до визначення понять «закон», «закономірність» та «принцип» у теорії державного управління / Н. Виноградова // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. пр. – Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2008. – Вип. 1 (31). – С. 36–45.

85. Висоцький О. Ю. Основи державного управління. Частина І / О.Ю. Висоцький, О.Є. Висоцька, Ю. П. Шаров. Дніпропетровськ, 2008. 52 с.

86. Вишнякова І.В. Досвід становлення та розвитку кластерів в окремих країнах Північно-східної та Центральної Європи / І.В. Вишнякова // Вісник Запорізького національного університету. Економічні науки. – 2011. – № 1. – С. 184 – 194.

87. Вища освіта в Україні : навч. посіб. / В. Г. Кремень, С. М. Ніколаєнко, М. Ф. Степко та ін. ; М-во освіти і науки України. Київ : Знання, 2005. 327 с.

88. Вища освіта в Україні: нормативно-правове регулювання / за заг. ред. А. П. Зайця, В. С. Журавського. Київ : Форум, 2003. 1020 с.

89. Вища освіта в Україні у 2017 році: стат. щорічник / Державна служба статистики України. Київ : Держстат, 2018. URL: http:// www.ukrstat.gov.ua/.

90. Вища освіта України: методологічні та соціально-виховні проблеми модернізації : монографія / за заг. ред. В. П. Андрущенка, М.І. Михальченка, В.Г. Кременя ; АПН України, Ін-т вищ. Освіти ; Запоріз. держ. ун-т та ін. Київ ; Запоріжжя, 2002. 440 с. (Соціальна робота ; кн. 6).

91. Вища освіта: проблеми та перспективи розвитку : акад. читання / Міжнар. академія наук вищої освіти. Київ, 1995. 120 с.

92. Вища освіта: проблеми та перспективи розвитку : ІІ акад. читання / Міжнар. академія наук вищої освіти ; М-во освіти України. Київ, 1997. 192 с.

93. Вища школа України: поступ у майбутнє : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф., 25–26 квіт. 2007 р. / Черкас. нац. ун-т ім. Б. Хмельницького. Черкаси, 2007. 120 с.

94. Войналович О. О. Глобалізація і розвиток сучасної освіти в Україні URL: http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/6932/1/ Voynalovych.pdf

95. Вікторов В. Г. Проблема управління якістю освіти (соціально-філософський аналіз) // Вища освіта України. 2005. № 4. С. 16–24.

96. Вікторов В. Г. Стандарти в освіті як індикатори якості // Нова

парадигма. 2005. № 46. С. 71–79.

97. Вікторов В.Г. Стандартизоване тестування як засіб контролю та управління якістю освіти // Нова парадигма. Філософія. Соціологія : журн. наук. пр. / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2004. № 38. С. 104–112.

98. Вікторов В. Г. Управління якістю освіти (соціально-філософський аналіз) : монографія / АПН України, Ін-т вищ. освіти. Дніпропетровськ : Пороги, 2005. 286 с.

99. Вільчинський Ю. Ідея університету і чергові завдання державної політики у сфері вищої освіти // Практична психологія та соціальна робота. 2006. № 4. С. 63–66.

100. Вініченко І. І. Методичні підходи до управління конкурентоспроможністю підприємства // Інвестиції: практика та досвід : наук.-практ. журн. Серія : Державне управління / Чорномор. держ. ун-т ім. Петра Могили. Київ : ДКС-центр, 2011. № 23. С. 11−14.

101. Вінюков-Прощенко А. С. Модернізація вищої освіти України та її адаптація до європейських стандартів // Наука і молодь. Гуманіт. сер. : зб. наук. пр. / Нац. авіац. ун-т. Київ, 2004. Вип. 4. С. 11–14.

102. Волкова Н. П. Педагогіка : навч. посіб.., 2-ге вид., перероб., доп. / Н. П. Волкова. – Київ: Академвидав, 2007. – 616 с.

103. Ворначев А. Роль професійних стандартів у створенні конструктивних механізмів взаємодії сфери праці й сфери освіти у Великобританії / А. Ворначев // Модернізація професійної освіти і навчання: проблеми, пошуки і перспективи: зб. наук. пр. / [редкол. : В. О. Радкевич та ін.]. – К. : Інститут професійно-технічної освіти НАПН України, 2012. – Вип. 2. – 220 с.

104. Воротін В. Є. Модернізація сфери освіти та науки як об’єкта державного управління: конкурентні переваги для України / В. Є. Воротін // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. - 2017. - № 6. - С. 153-160. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzizvru_2017_6_25.

105. Воронкова В. Г. Соціально-орієнтоване державне управління : монографія / В. Г. Воронкова, О. О. Фурсін, Н. В. Сапа ; під ред. В. Г. Воронкової. – Запоріжжя : Вид-во ЗДІА, 2011. – 256 с.

106. Габа І. Соціально-психологічні особливості проектування освітнього середовища ВНЗ у контексті розвивального потенціалу / І. Габа [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://docviewer.yandex.ua/?url=http%3A%2F%2Fvisnyk.chnpu.edu.ua.

107. Гальпєріна В. О. Освітня політика в трансформаційному суспільстві: соціально-філософський аналіз. Автореферат дис. канд. філос. наук: 09.00.03 «Соціальна філософія та філософія історії». Ін-т вищ. освіти АПН України. Київ, 2003. – 17 с.

108. Ганяк В.Й. Політичні механізми у процесі вироблення державної політики у сфері свободи совісті й релігії: безпековий вимір / В.Й. Ганяк // Інвестиції: практика та досвід. – 2017. – № 7. – С. 110–115.

109. Гаркович О. Освітнє середовище як система / О. Гаркович // Наукові записки. – Сер. : Педагогічні науки. – Кіровоград : ВВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2005. – Ч. 1. – С. 36–40.

110. Гаращук О. В. Основні функції вищої освіти України в контексті її модернізації та євро інтеграції: Вісник ДВНЗ" УжНУ". 2014. URL: https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/9875/1/1.pdf.

111. Гладка Т. І. Інноваційний розвиток освіти як об’єкт державного управління. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. URL: file:///E:/%D0%A3%D0%A1%D0%95%20!%3B.01.19/%D1%81%D1%82%D0%B0_%D0%B5%D0%BB_%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%86/Duur_2010_4_16.pdf

112. Гладкий М. Удосконалення механізмів державного управління у сфері вищої освіти / М. Гладкий. // Публічне адміністрування: теорія та практика. – 2015. – Вип. 1 (13). - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Patp_2015_1_14.

113. Глухов В. В. Как определить интеллектуальный потенциал сотрудника [Електронний ресурс] / В. В. Глухов. – Режим доступу: http://www.elitarium.ru/2013/11/06/intellektualnyj_potencial_sotrudnika.html.

114. Григанська С. В. Державне регулювання системи вищої освіти в Україні: автореферат дис. … канд. наук з держ. управл.: 25.00.02 «механізми державного управління».: Класич.приват.університет. Запоріжжя. 2008. 20 с.

115. Гриневич Л. М. Вітчизняна педагогічна теорія про розвиток освіти в Україні у контексті євроінтеграційних процесів: Педагогічний процес: теорія і практика. 2015. Вип. 1-2. С. 5-11. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pptp_2015_1-2_3.

116. Гриневич Л.М. Поняття «освіта», «розвиток освіти», «освітня політика» в сучасному науковому дискурсі / Л.М. Гриневич // Неперервна професійна освіта: теорія і практика, № 1–2 (42–43), 2015. – С. 14–19.

117. Головатий М. До проблеми професіоналізації державних службовців в сучасній Україні / М. Головатий // Зб. наук. пр. УАДУ при Президенті України. – К., 2000. – Вип. 2, ч. 3. – 315 с.

118. Головінов О. М. Держава як інститут забезпечення сталого розвитку національної економіки. *Економічний вісник Донбасу*. 2011. № 1(23). С. 211–217.

119. Гуманітарна політика Української держави в новітній період [Текст]: моногр. / за ред. С. І. Здіорука. – К. : НІСД. – 2006. – 403 с.

120. Гусак І. Аналіз державної кадрової політики в галузі освіти / І. Гусак // «Ефективність державного управління». – Збірник наукових праць. – 2013. – вип. 36. – С. 294–304.

121. Гусєв В. О. Державна інноваційна політика: методологія формування і впровадження : монографія / В. О. Гусєв. – Донецьк : Юго-Восток, 2011. – 624 с.

122. Гринів Л. С. Економіка України: національна стратегія розвитку : [монографія] / Л. С. Гринів [та ін.]. – Львів, 2009. – 444 с.

123. Декларація Всесвітньої конференції «Вища освіта у XXI столітті: підходи і практичні заходи». URL: http//rc.edu.ru.

124. Державне управління [Текст] підручник: у 2 т. / Нац. акад. держ. упр. При Президентові України; ред. кол.: Ю. В. Ковбасюк (голова), К. О. Ващенко, Ю. П. Сурмін (заст. голови) [та ін.]. – К.; Дніпропетровськ: НАДУ, 2012. – Т. 1. – 564 с.

125. Державна національна програма «Освіта: Україна XXI століття». – К. : Райдуга, 1994. – 62 с.

126. Державна політика розвитку людського потенціалу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ekonomika/derzhavna_politika_rozvitku_lyudskogo_potentsialu.

127. Державне управління [Текст] підручник: у 2 т. / Нац. акад. держ. упр. При Президентові України; ред. кол.: Ю. В. Ковбасюк (голова), К. О. Ващенко, Ю. П. Сурмін (заст. голови) [та ін.]. – К.; Дніпропетровськ: НАДУ, 2012. – Т. 1. – 564 с.

128. Державне управління: Словн.-довід. / Уклад.: В. Д. Бакуменко, Д. О. Безносенко, І. М. Варзар, В. М. Князев, С. О. Кравченко, Л. Г. Штика; Заг. ред. В. М. Князева, В. Д. Бакуменка. – К.: Вид-во УАДУ. − 2002. – 228 с.

129. Державне управління у сфері освіти : конспект лекцій з дисциплін нормативної частини магістерської програми за спеціальністю «Державне управління у сфері освіти» / авт. кол. : Н. Г. Протасова, С. В. Крисюк, Т. О. Лукіна та ін. ; за заг. ред. Н. Г. Протасової. – К. : НАДУ, 2012. – 60 с.

130. Деякі питання діяльності Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти: Постанова від 27 липня 2016 р. № 567 / Кабінет Міністрів України. URL: https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/249282039.

131. Деякі питання надання освітньої субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам: Постанова від 14 січня 2015 р. № 6 / Кабінет Міністрів України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/en/6-2015-%D0%BF

132. Дєгтяр А. О. Державно-управлінські рішення: інформаційно-аналітичне та організаційне забезпечення : монографія / А. О. Дєгтяр. – Х. : Вид-во ХарРІ НАДУ «Магістр», 2004. – 224 с.

133. Дєгтяр А. О. Управлінські рішення в органах державної влади : монографія / А. О. Дєгтяр, В. Ю. Степанов, С. В. Тарабан. – Х. : Вид-во ХарРІ НАДУ «Магістр», 2010. – 275 с.

134. Дєгтяр А. О. Формування та функціонування механізму державного управління соціально-економічним розвитком регіону / А.О. Дєгтяр // Держава та регіони. Серія: Державне управління. 2014. № 4.

С. 46–51.

135. Дзвінчук Д. Державне управління освітою в Україні: тенденції і законодавство. Київ : Нічлава, 2003. 240 с.

136. Дзоз В. Освітня справа як складник гуманітарної політики держави // Вища освіта України. 2004. № 4. С. 36–40.

137. Дзюндзюк В.Б. публічне адміністрування в Україні: навч. посіб. / В.Б. Дзюндзюк, Н.М. Мельтюхова, Н.В. Фоміцька; за заг. ред. В.В. Корженка, Н.М. Мельтюхової. – Харків: Магістр, 2011. – 306 с.

138. Діденко А. О. Маркетингова наука для української освіти // Післядипломна освіта в Україні. 2002. № 2. С. 71–73.

139. Домбровська С. М. Державне управління освітою в умовах економічної та освітньої глобалізації / С. М. Домбровська // Теорія та практика державного управління. - 2011. - Вип. 3. - С. 183-187. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tpdu_2011_3_31.

140. Домбровська С. М. Механізми реалізації державної політики в галузі вищої освіти [Електронний ресурс] / С. М. Домбровська // Актуальні проблеми державного управління. – 2011. – № 2 (40). – Режим доступу: http://www.kbuapa.-kharkov.ua/e-book/apdu/2011-2/doc/2/04.pdf.

141. Домбровська С. М. Теоретичні аспекти формування механізмів державного управління у реформуванні вищої освіти України [Електронний ресурс] / С. М. Домбровська // Державне будівництво. – 2010. – № 2. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2010_2_9.

142. Доров Р. А. Управление развитием человеческого потенциала : автореф. дис. канд. экон. наук / Р. А. Доров. – М., 2007. – 24 с.

143. Драч І. І. Феномен управління в умовах трансформації освіти / І. І. Драч [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://lib.iitta.gov.ua/6860/1/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F_3_%D0%86.%D0%94%D1%80%D0%B0%D1%87.pdf.

144. Драч І. І. Управління формуванням професійної компетентності магістрантів педагогіки вищої школи: теоретико-методичні засади. Монографія / І. І. Драч. – К. : Дорадо-Друк», 2013. – 456 с.

145. Древаль Ю. Д. Механізми державного управління вищою освітою в Україні: проблеми формування та вдосконалення / Ю. Д. Древаль / Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія: Державне управління. – 2014. – Вип. 2. – С. 107–111].

146. Дубасенюк О. А. Інновації в сучасній освіті. Інновації в освіті: інтеграція науки і практики: збірник науково-методичних праць / за заг. ред. О. А. Дубасенюк. – Житомир: ЖДУ ім. І. Франка, 2014. – С. 12–28.

147. Дубасенюк О. А. Модернізація системи освіти в Україні в умовах сучасних глобалізацій них процесів / О. А. Дубасенюк // Освітні реформи: місія, дійсність, рефлексія: монографія / за ред. В. Кременя, Т. Левовицького, В. Огнев'юка, С. Сисоєвої. – К. : ТОВ «Видавниче підприємство «Едельвейс», 2013. – С. 253–262.

148. Дудка М. І. Вища школа України: стратегія управління й проблеми реформування : монографія / М. І. Дудка – Х. : Основа, 2002. – 272 с.

149. Дюгованець О.М. Особливості венчурного інвестування в Україні / О.М. Дюгованець // Науковий вісник Ужгородського університету. – 2011. – Спецвип. 33. – Ч. 2. – С. 70–73.

150. Енциклопедичний словник з державного управління / за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, Ю. Б. Сурміна. Київ: НАДУ, 2010. 820 с.

151. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; головний ред. В. Г. Кремень. Киъв : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.

152. Жабін С. Казьміна. О. Теоретичний огляд кадрової проблеми в науці та деякі статистичні дані щодо молоді в НАН України. URL: https://commons.com.ua/ru/molodi-naukovci-ukrayini/.

153. Жук О.П. Кластерний підхід у процесі оптимізації системи освіти України / О.П. Жук, Л.О. Дроздовська // Вісник ОНУ імені І.І. Мечникова. – 2013. – Т. 18. – Вип. 3/1. – С. 151 – 154.

154. Журавльова Ю. О. Про деякі аспекти формування законодавчих засад та правових механізмів державного управління вищою освітою // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. пр. Одеса : ОРІДУ

НАДУ, 2008. Вип. 3. С. 302–309.

155. Журавський В. С., Згуровський М. З. Болонський процес: головні принципи входження в Європейський простір вищої освіти. Київ : ІВЦ «Політехніка», 2007. 200 с.

156. Загальноосвітні та професійно-технічні навчальні заклади України : стат. щоріч. / Держ. служба статистики України. Київ : Держстат, 2018. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/.

157. Зарецька Л. М., Кулініч О. А. Державне регулювання сфери вищої освіти // Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг. 2015. Вип. 2. С. 168–179. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/esprstp_2015_2_19.

158. Згуровський М. Вища освіта на зламі суспільного розвитку / М. Згуровський. – Дзеркало тижня. Україна. – №5. – 8–15 лютого 2013 р.

159. Здійснення наукових досліджень і розробок у 2017 році / Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/

160. Енциклопедія державного управління : у 8 т. / наук.-ред. колегія : Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін. Київ : НАДУ, 2011. Т. 1. 748 с.

161. Енциклопедія державного управління : у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; наук.-ред. колегія : Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін. – К. : НАДУ, 2011. Т. 2 : Методологія державного управління / наук.-ред. колегія : Ю. П. Сурмін (співголова), П. І. Надолішній (співголова) та ін. – 2011. – 692 с.

162. Енциклопедія державного управління : у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; наук.-ред. колегія : Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін. – Т. 5 : Територіальне управління / наук.-ред. колегія : О. Ю. Амосов (співголова), О С. Ігнатенко (співголова) та ін. ; за ред. О. Ю. Амосова, О. С. Ігнатенка, А. О. Кузнецова. – Х. : Вид-во ХарРІ НАДУ «Магістр», 2011. – 408 с.

163. Ермаханова С. А. Теория модернизации: история и современность [Электронный ресурс] / С. А. Ермаханова. – Режим доступа: https://refdb.ru/look/2811626.htm.

164. Європейський вибір. Концептуальні засади стратегії економічного та соціального розвитку України на 2002–2011 роки. Послання Президента України до Верховної Ради України // Урядовий кур'єр. – №100. – 4 червня 2003 р.

165. Євсейцева О. С., Колесник Б. О., Волковинська П. С. Співпраця представників українського бізнесу та закладів вищої освіти як засіб освітньої інновації. 2018. №12. стор. 55 – 58 URL: http://www.economy.in.ua/pdf/12_2018/13.pdf

166. Зарецька Л. М. Державне регулювання сфери вищої освіти / Л. М. Зарецька, О. А. Кулініч // Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг. - 2015. - Вип. 2. - С. 168-179. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/esprstp_2015_2_19.

167. Іванова С. Інновації в освіті та проблеми реформування системи вищої освіти в аспекті євроінтеграції України: Вісник черкаського університету: педагогічні науки. 2016. №1. URL: https://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/13366/200202.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

168. Іванова С. В. Європейський досвід створення ефективної системи контролю та оцінки якості вищої освіти в Україні: Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Педагогіка. 2016. № 3. С. 148-155. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NZTNPU_ped_2016_3_25

169. Інновації у вищій освіті: проблеми, досвід, перспективи : монографія / за ред. П. Ю. Сауха. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка, 2011. – 444 с.

170. Інформаційно-аналітична система обліку та відшкодування пільг студентам: Науково-дослідний інститут прикладних інформаційних технологій URL: http://www.ndipit.com.ua/ua/proekty/elektronn-student/systema-obliku-ta-vidshkoduvannya-pilg-studentam.html?contentId=search&op.x=7&op.y=7

171. Калачева Л. Кадровый потенциал и кадровая политика [Электронный ресурс] / Л. Калачева. Электронные курсы Новосибирского

государственного технического университета. – Режим доступа: http://edu.nstu.ru/courses/econ/up/full/pages/11.1.html.

172. Каленюк І. Освіта Республіки Корея в контексті стратегії суспільного розвитку / І. Каленюк // Вища освіта України. – 2005. – № 2. – С. 117–122.

173. Каленюк І. С. Сучасні ризики розвитку вищої освіти в Україні / І. С. Каленюк, О. В. Куклін, В. А. Ямковий // Економіка України. - 2015. - № 2. - С. 70-83.

174. Калініна Л. М., Грицяк Л. Д. Державно-громадське управління розвитком освіти на державному, регіональному та інституціональному рівнях. *Стратегічні пріоритети*. 2009. № 3 (12). С. 60.

175. Калініна Л. М., Онаць О. М. Синкретизм державного та громадського компонентів у системі управління освітою в умовах розвитку демократії. *Механізми управління розвитком організаційної культури загальноосвітнього навчального закладу* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 4–5 квіт. 2013 р.). Київ: Арт Економі, 2013. С. 33–43.

176. Калюжний В. С. Механізми впровадження електронного навчання в системі вищої освіти України // Проблеми управління соціальним і гуманітарним розвитком : матеріали XI регіон. наук.-практ. конф. за міжнар. участю / за заг. ред. О. Б. Кірєєвої. Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2017. (Укр., рос. мовами).

177. Карпенко М.М. Світовий досвід розвитку дистанційних форм освіти у вітчизняному контексті: Євро Освіта. URL: http://www.euroosvita.net/prog/print.php/prog/print.php?id=3757&post=10772467_6903

178. Карпова Ю. А. Введение в социологию инноватики: учебник для вузов / Ю. А. Карпова, 2004. – 185 с.

179. Качалов А. В. Педагогические условия формирования творческой самостоятельности студентов педвуза / А. В. Качалов // Известия Уральского государственного университета. – 2009. – №1/2(62). – С. 212–217.

180. Кирда А. Особливості розвитку цілей в системі освіти Японії /

А. Кирда // Університет. – 2007. – № 6. – С. 70–78.

181. Коваленко Є. О. Діяльність держави щодо створення передумов для інтеграції україни до ЄС / Є. О. Коваленко [Електронний ресурс]. − Режим доступу:http://www.zgia.zp.ua/gazeta/VISNIK_34_20.pdf.

182. Ковалюк О. М. Фінансовий механізм організації економіки України (проблеми теорії і практики) [Текст]: монографія / О. М. Ковалюк. – Львів: Видавничий центр Львівського На- ціонального університету ім. Івана Франка, 2002. – 396 с.

183. Ковбасюк Ю. Наука державного управління в умовах системних державно-управлінських реформ і суспільних трансформацій / Ю. Ковбасюк // Вісник НАДУ. – 2012. – Вип. 1. – С. 5–20.

184. Кобець А. С. Роль держави у функціонуванні ринку освітніх послуг. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. URL : http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe._meta_2011_8_4.

185. Коваленко О. П. Компетентнісний характер сучасної освіти: Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2016. Вип. 47. С. 99-109. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pfto_2016_47_15.

186. Ковтуненко К.В., Масленніков Є.І., Кузнєцов Е.А., Сафонов Ю.М ., Філіппова С.В. венчурний бізнес в Україні на сучасному етапі: Інноваційна економіка: теоретичні та практичні аспекти. URL: http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/handle/123456789/10597/406-423.pdf?sequence=1&isAllowed=y

187. Коврегін В.В Механізми забезпечення економічної безпеки вищих навчальних закладів / В.В Коврегін // Теорія та практика державного управління. Х. : Вид-во ХарРІНАДУ «Магістр». − 2015. − № 4 (51). − С. 51−57.

188. Кобець А. С. Роль держави у функціонуванні ринку освітніх послуг // Державне управління: удосконалення та розвиток. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe._meta_2011_8_4.

189. Кобець А. С. Державна політика інтеграції освіти і науки України

в системі інноваційної економіки: засади, механізми управління, напрями забезпечення : монографія. Донецьк : Юго-Восток, 2012. 472 с.

190. Кобець А. С. Інноваційний шлях розвитку вищої освіти України на сучасному етапі інтеграції до європейського співтовариства // Інвестиції: практика та досвід : наук.-практ. журн. Серія : Державне управління / Чорномор. держ. ун-т ім. Петра Могили. Київ : ДКС-центр, 2009. № 17. С. 89–92.

191. Кобець А. С. Основні тенденції розвитку національних систем вищої школи в рамках Болонського процесу // Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія : Управління. Київ : Видав.-поліграф. центр Акад. муніцип. управління, 2011. Вип. 4 : Державне управління та місцеве самоврядування / за заг. ред. В. К. Присяжнюка, В.Д. Бакуменка. С. 97–105.

192. Козарезенко Л. Державне регулювання розвитку людського потенціалу в контексті політики підвищення якості життя населення [Електронний ресурс] / Л. Козарезенко. – Режим доступу: http://www.ed.ksue.edu.ua/ER/knt/ee141_69/e141koz.pdf.

193. Комарова О. А. Пріоритетні напрями державної освітньої політики / Проблеми економіки №1, 2015. – С. 107–113.

194. Кондрашов О.М. Трансформація публічного управління в умовах розвитку інформаційного суспільства та глобалізаційних процесів: вітчизняний та закордонний досвід: монографія / О.М. Кондрашов. Київ, 2016. – 624 с.

195. Колток Л. Б. Проблема інтенсифікації навчання як складова модернізації освіти /Л. Б. Колток // Вища освіта України. – №1. – 2007. – С. 75–81.

196. Клепко С. Освіта, яка заохочує запитування, або таємниця парадоксу «Innovation societies» – «Miseducation»/ С. Клепко // Післядипломна освіта в Україні, № 1, 2005. – С. 6.

197. Ковалюк О.М. Фінансовий механізм організації економіки України (проблеми теорії і практики): Монографія. – Львів: Видавничий

центр Львівського національного університету ім. Івана Франка, 2002. – 396 с.

198. Комар О. Модернізація сучасного навчально-виховного процесу URL: http://dspace.udpu.org.ua:8080/jspui/bitstream/6789/386/1/modernizacia.pdf.

199. Комарова О. А. Пріоритетні напрями державної освітньої політики / Проблеми економіки № 1, 2015. – С. 107–113.

200. Конституція України: Закон від 28.06.1996 р. / Верховна Рада України. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80.

201. Концепція розвитку освіти України на період 2015–2025 років: проект. URL : https://docviewer.yandex.ua/view/62226167/?*=3D%3D&lang=uk.

202. Коротич О. Б. Методологічні засади державного управління регіональним розвитком / О. Б. Коротич // Теорія та практика державного управління : зб. наук. праць. – Х. : Вид-во ХарРІ НАДУ «Магістр», 2005. – Вип. 3 (12). – 316 с.

203. Кочемировська О. О. Напрями оптимізації державної політики в сфері розвитку трудового потенціалу України : [аналіт. доп.] / О. О. Кочемировська. – К. : НІСД, 2013. – 38 с.

204. Кравченко В. М. Модернізація професійної підготовки викладачів вищої школи в умовах магістратури: теорія і практика : монографія / В. М. Кравченко. – Запоріжжя: КПУ, 2016. – 435 с.

205. Кравченко В. М. Модернізація професійної підготовки викладачів вищої школи в умовах магістратури: теорія і практика»: монографія / В. М. Кравченко. – Запоріжжя: КПУ, 2016. – 375 с.

206. Кремень В. Г. Якісна освіта і нові вимоги часу / В. Г. Кремень // Педагогічна і психологічна науки в Україні /відп. ред. О. В. Сухомлинська. – К. : Педагогічна думка, 2007 – Т. 1. Теорія та історія педагогіки. – С. 11–23.

207. Кремень В. Г. Філософія управління: підручник для студ. вищих навч. закл. Харків: НТУ «ХПІ», 2008. 524 с.

208. Крисюк С. В. Державне управління освітою : навч. посіб. для слухачів, асп., докторантів спец. "Державне управління освітою" / С. В.

Крисюк. - К. : НАДУ, 2009. - 220 с. URL: http://academy.gov.ua/NMKD/library_nadu/Navch_Posybniky/5ab5a387-5399-4c7f-9f90-d9b6a1f0f4ee.pdf

209. Княжева І. А. Системно-діяльнісний підхід до організації навчального процесу в умовах модернізації вищої освіти // Наука і освіта. 2005. № 7/8. С. 25–27.

210. Кураков, Л. П. Проблемы управления высшей школой на современном этапе / Л. П. Кураков. – М. : Республика, 1995. – 157 с.

211. Курбатова М. В. Проблемы становления системы частного инвестирования в высшее профессиональное образование / М. В. Курбатова, Н. П. Дудченко // Университетское управление. – 2003. – № 3. – С. 22–25.

212. Куценко В.І. Кластеризація в контексті формування людиноорієнтованої парадигми розвитку освіти [Електронний ресурс] / В.І. Куценко // Теорія та методика управління освітою. – 2009. – № 2. – Режим доступу: http://tme.umo.edu.ua/docs/2/09kutope.pdf.

213. Левківський К. М. Якісна освіта – запорука самореалізації особистості / К. М. Левківський // Вища школа : науково-практичне видання. – 2010. – №1. – С. 5–14.

214. Левковский К. Задача по обеспечению качества высшего образования Украины в юнтексти Болонского процесса /К. Левкивгький, Ю. Сухарников. - Высшая школа. - 2004. - № 5-6.

215. Лібанова Е. М. Модернізація економіки України в контексті соціальних викликів / Е. М. Лібанова // Демографія та соціальна економіка. – 2011. – №1(15). – С. 24–38.

216. Лозинська Т. М. Державне управління: методологія дослідження та діяльності / Теоретико-методологічні засади наукових досліджень в галузі державного управління : монографія / Т. М. Лозинська ; за заг. ред. д-ра. філос. наук, проф. В. В. Корженка. – Дніпропетровськ : Комплектавтодор, 2011. – С. 151–171.

217. Локшина О.І. Європейська та глобальна інтеграція в освіті - шлях до підвищення якості освіти: Національна доповідь / Національна академія

педагогічних наук України URL: http://lib.iitta.gov.ua/714888/1/%D0%9D%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B0%20%D0%B4%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%B4%D1%8C_%D0%9B%D0%BE%D0%BA%D1%88%D0%B8%D0%BD%D0%B0.pdf

218. Луговий В. І. Управління освітою : навч. посіб. для слухачів, аспірантів, докторантів спец. «Державне управління» / В. І. Луговий. – К. : Вид-во УАДУ, 1997. – 302 с.

219. Луговий В. І. Якість вищої освіти: виклик для України / В.І. Луговий, Ж. В. Таланова // Вища освіта України : [теорет. та наук.-метод. часопис] / МОН України ; Ін-т вищої освіти НАПН України. – К. : Педагог. преса, 2012. – т. 1. – С. 5–9.

220. Ляховець О. О. Державно-приватне партнерство у вищій освіті як інституційна складова модернізації економіки / О. О. Ляховець // Інноваційна економіка. - 2014. - № 4. - С. 71-78. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/inek_2014_4_12.

221. Людський капітал України-2025 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.innovations.com.ua/ua/articles/op-manage/.

222. Людський розвиток регіонів України: аналіз та прогноз : [колективна монографія / наук. ред. Е. М. Лібанової]. – К. : Ін-т демографії та соціальних досліджень НАН України, 2007. – 367 с.

223. Мазак А. Управління освітою в умовах демократизації суспільних процесів / А. Мазак // Освіта і управління. – 2004. – № 4. – С. 49–52.

224. Мадзігон В. М. Біла книга національної освіти України / В. М. Мадзігон; за заг. ред. акад. В. Г. Кременя ; НАПН України. – К. : Інформ. системи, 2010. – 342 с.

225. Майборода С.В. Государственное управление высшим образованием в Украине: структура, функции, тенденции развития (1917-1959 гг): [монография]. – М. : Изд-во УАДУ, 2000. – 308 с.

226. Малиновський В.Я. Державне управління: Навчальний посібник. – Вид. 2-ге, доп. Та перероб. – К.: Атака, 2003. – 576 с.

227. Малиновський В. Я. Словник термінів і понять з державного управління / В. Я. Малиновський. – К. : Атіка, 2005. – 240 с.

228. Маринець Н. В. Життєвий потенціал особистості: формування та реалізація у трансформаційному суспільстві : автореф. дис. … канд. філос. наук / Н. В. Маринець. – К., 2010. – 18 с.

229. Марков В. Н. Профессиональный потенциал и зона ближайшего профессионального развития / В. Н. Марков // Акмеологическое исследование потенциала, резервов и ресурсов человека. Сборник статей. – М. : Изд-во РАГС, 2005. – 338 с.

230. Марущенко О. А. Образование как фактор общественной интеграции / О. А. Марущенко // Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи. Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. – Харків: 2000. – №489. – С. 135–138.

231. Маслова Н. В. Ноосферное образование / Н. В. Маслова. – М. : Инст. Хододинамики, 2002. – 338 с.

232. Маслов В. І., Калініна Л. М. Організаційні механізми державно-громадського управління загальноосвітніми навчальними закладами в умовах модернізаційних змін: посібник. Київ: Педагогічна думка, 2014. 117 с.

233. Матюх С. А. Основні типи світових національних систем вищої школи: Actual problems of international relations. Release 122 (part II). 2014. URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/apmv/article/viewFile/2474/2206

234. Методичні рекомендації щодо розроблення стандартів вищої освіти. Схвалено сектором вищої освіти Науково-методичної Ради Міністерства освіти і науки України від 29.03.2016 р. URL : http://mon.gov.ua/activity/education/reforma-osviti/naukovo-metodichna-rada-ministerstva/ metodichni-rekomendacziyi.htm.

235. Мильнер Б. З. Теория организаций [Текст] / Б. З. Мильнер. – М. : ИНФРА, 1998. – 336 с.

236. Мельтюхова Н. М. Державне управління як єдність діяльності та відносин : монографія / Н. М. Мельтюхова. – Х. : Вид-во ХарРІ НАДУ «Магістр», 2010. – 204 с.

237. Методологічні аспекти розвитку галузі науки «Державне

управління»: наук. розробка / авт. кол. : В. В. Толкованов, Ю. П. Сурмін, Л. І. Загайнова та ін.; за заг. ред. В. В. Толкованова, Ю. П. Сурміна. – К.: НАДУ, 2014. – 72 с.

238. Методологія наукових досліджень з державного управління: хрестоматія / упоряд.: С.В. Загороднюк, О. Л. Євмєшкіна, В. В. Лещенко ; за заг. ред. д-ра політ. наук К. О. Ващенка. – К.: НАДУ, 2014. – 180 с.

239. Михайлишин Г. Й. Модернізація освітньої сфери як фактор модернізації суспільства / Г. Й. Михайлишин // Гілея: науковий вісник. – 2012. – Вип. 63. – С. 455–460

240. Михальченко М. І. Політична реальність в Україні: трансформація, модернізація, революція? / М. І. Михальченко // Сучасна українська політика: Політики і політологи про неї. – К., 2000. – Вип. 2. – С. 5–45.

241. Михальченко М. І. Україна як нова історична реальність: запасний гравець Європи. Дрогобич: ВФ «Відродження», 2004. 488 с.

242. Модернізація державного управління та європейська інтеграція України : наук. доп. / авт. кол. : Ю. В. Ковбасюк, К. О. Ващенко, Ю. П. Сурмін та ін. ; за заг. ред. д-ра наук з держ. упр., проф. Ю. В. Ковбасюка. Київ : НАДУ, 2013. 120 с.

243. Модернізація вищої освіти України і Болонський процес: Матеріали до першої лекції / уклад. М. Ф. Степко, Я. Я. Болюбаш, К. М. Левківський, Ю. В. Сухарніков; відп. ред. М. Ф. Степко. – К. , 2004. – 24 с.

244. Моніторинг та забезпечення якості підготовки фахівців в університеті. URL: http://www.chnu.edu.ua/index.php?page=ua/scienc/02%20osvitniad/05

245. Моісєєва Ф. А. Європейська інтеграція вищої освіти України в контексті Болонського процесу / Ф. А. Моісєєва, В. А. Усачов // Наука. Релігія. Суспільство. 2014. № 1. С. 36-40. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nrs_2014_1_8.

246. Мосьпан Н. В. Глобалізація вищої освіті ЄС: наслідки та перспективи URL: http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/22467/1/Mospan%20_N_Rep_ChNPU_2017.pdf

247. Мороз В.М. Державне управління розвитком трудового потенціалу України: дис. д-ра наук з держ. упр. 25.00.02 «Механізми державного управління» / В.М. Мороз. Класичний приватний університет. Запоріжжя. 2013. – 39 с.

248. Мороз С.А. Концептуализация категории «механизмы государственного управления» через призму анализа содержания феномена «механизм» в экономических, юридических и технических науках / С.А. Мороз, Л.Н. Грень, В.М. Мороз // Научный журнал Академии государственного управления Республики Армения «Публичное управление». 2019. №1. – С. 10–19.

249.

250. Мусієнко І. І. Соціально орієнтована модель державного управління освітою як чинник посилення ефективності національної безпеки України / І. І. Мусієнко // Теорія та практика державного управління. - 2012. - Вип. 3. - С. 268-276. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tpdu_2012_3_38.

251. Мюллер В. К. Полный англо-русский русско-английский словарь. 300 000 слов и выражений / В. К. Мюллер. – М., 2013. – 1328 с.

252. Наукова та інноваційна діяльність України: Статистичний збірник / Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/

253. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті. *Освіта*. 2002. № 26. С. 2–4.

254. Національна парадигма сталого розвитку України / за заг. ред. Б. Є. Патона. Київ, 2012. 72 с.

255. Наукова та інноваційна діяльність України: статистичний збірник / Державна служба статистики України, 2018. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/

256. Наукові дослідження і розробки у 2018 році / Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/

257. Наукові кадри та кількість організацій / Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/

258. Науково–освітній потенціал нації: погляд у XXI століття / Авт. кол.: В. Литвин (кер.), В. Андрущенко, С. Довгий та ін. – К. : Навч. книга,

2003. – Кн.1: Пріоритет інтелекту. 608 с.

259. Національна стратегія розвитку освіти на 2012–2021 роки: Указ від 25.06.2013 р. №344/2013 / Президент України URL: http://zakon4.rada.gov.ua/ laws/show/344/2013.

260. Ніколаєнко С. Про законодавче забезпечення діяльності вищих навчальних закладів I та II рівнів акредитації / С. Ніколаєнко // Вища школа. – 2004. – № 1 – С. 17–21.

261. Ніколаєнко С. М. Вища освіта - джерело соціально-економічного і культурного розвитку суспільства / С. М. Ніколаєнко. - К. : Знання, 2005. - 319 с.

262. Нічуговська Л. І. Економіка освіти в контексті глобалізації / Л. І. Нічуговська, О. Г. Фомкіна // Постметодика. – 2007. – №1. – С. 15–23.

263. Нижник Н. Р. Системний підхід в організації державного управління [Текст] Навч. посіб. / Нижник Н. Р., Машков О. М. / За заг. ред. Н. Р. Нижник. – К. : Вид-во УАДУ, 1998. – 160 с.

264. Новальська Т. В. Наступність здобуття вищої бібліотечно-інформаційної та архівної освіти в умовах реформування / Т. В. Новальська // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. - 2017. - № 1. - С. 4-10. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bdi_2017_1_3.

265. Оболенська Т. Є. Маркетинг освітніх послуг: вітчизняний та зарубіжний досвід. Київ : КНЄУ, 2001. 208 с.

266. Обушна Н. І. Модернізація – сучасний тренд розвитку суспільства: Теорія та практика державного управління. 2015. Вип. 3. С. 36-44. URL: http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/tpdu/2015-3/doc/1/06.pdf.

267. Огаренко В. М. Державне регулювання діяльності вищих навчальних закладів на ринку освітніх послуг: [монографія] / В. М. Огаренко – К. : Вид-во НАДУ, 2005. – 328 с.

268. Огієнко О. І. Тенденції та особливості глобалізації та інтернаціоналізації вищої освіти: досвід німецькомовних країн Електронний ресурс] / О. І. Огієнко – Режим доступу: http://lib.iitta.gov.ua/3023/1/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F_%D0%9E%D0%93%D0%86%D0%84%D0%9D%D0%9A%D0%9E9.pdf.

269. Огнев'юк В. Освіта в системі цінностей сталого людського досвіду: монографія / В. Огнев'юк. – К. : Знання України, 2003. – 448 с.

270. Одінцова Г. С. Теорія і історія державного управління : опорний конспект лекцій і метод. вказівки до проведення практичних занять / Г. С. Одінцова, Н. М. Мельтюхова. – Х. : УАДУ (ХФ), 2001. – 136 с.

271. Олексюк О. М. Теоретико-методологічні засади й пріоритетні напрями модернізації змісту вищої мистецької освіти / О. М. Олексюк // Теоретико-методологічні засади модернізації змісту гуманітарної освіти у вищій школі України: Монографія / [К. Є. Балабанова, Н. М. Дем'яненко, Н. О. Дівінська та ін.] ; За заг. ред. Г. В. Онкович. – К. : Педагогічна думка, 2013. – 282 с.

272. Олійник В. В. Наукові основи управління підвищення кваліфікації педагогічних працівників профтехосвіти : монографія / В. В. Олійник. – К. : Міленіум, 2003. – 594 с.

273. Онікієнко В. В. Удосконалення соціально-трудових відносин як важлива умова забезпечення людського розвитку / В. В. Онікієнко // Демографія та соціальна економіка: Науково-економічний та суспільно-політичний журнал. – 2004. – №1–2. – С. 102–109.

274. Орлов В. И. Метод и педагогическая технология / В. И. Орлов // Педагогика. – 2010. – №8. С. 30–37.

275. Ортинський В. Л. Педагогіка вищої школи: навн. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / В. Л. Ортинський – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 472 с.

276. Освіта в Україні: базові індикатори інформаційно-статистичний бюлетень результатів діяльності галузі освіти у 2017/2018 н. р. – Режим доступу: https://mon.gov.ua/storage/app/media/nova-ukrainska-shkola/1serpkonf-informatsiyniy-byuleten.pdf

277. Освітня політика в контексті євроінтеграції. Гуманітарна політика української держави в новітній період. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://old.niss.gov.ua/book/Zdioruk2/07.pdf.

278. Освітній менеджмент: навч. посібник / за ред. Л. І. Даниленко, Л. М. Карамушки. Київ: Шкільний світ, 2003. С. 73–94.

279. Основи європейської та євроатлантичної інтеграції України: навч. посіб. / В. В. Говоруха, В. Г. Бульба, Ю. П. Сурмін та ін.; за заг. ред. академіка НАН України, д.т.н. В. П. Горбуліна. – К. : ДП «Євроатлантик-інформ», 2006. – 416 с.

280. Павко А. І. Модерн та постмодерн у контексті діалогу культур [Електронний ресурс] / А. І. Павко. – URL: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Vdakk/2011_2/9.pdf.

281. Павлюк С. В Модернізація освітньої системи Німеччини у працях українських та зарубіжних вчених [Електронний ресурс] / С. В. Павлюк. – URL: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Nzspp/2009_5/statti/66.html.

282. Паламарчук М. О. Виклики модернізації в Україні: політичні аспекти : монографія / М. О. Паламарчук ; за ред. О. В. Литвиненка. – К. : НІСД, 2014. – 152 с.

283. Пасєка С. Р. Концептуальні підходи до модернізації соціально-трудового потенціалу регіону [Електронний ресурс] / С. Р. Пасєка. – URL: http://ir.kneu.edu.ua:8080/bitstream/2010/3678/1/256%20-%20266.pdf.

284. Паращук О. Неформальное образование в Украине. Неформальное образование для региональных демократических трансформаций / под общ. ред. Д. Карпиевича и Г. Усатенко. Киев: Фонд «Европа XXI», 2012. 176 с.

285. Парпан У. М. Провідні принципи розвитку сучасної вищої освіти України в контексті євроінтеграції / У. М. Парпан // Lex Portus : юрид. наук. журн. / редкол. : С. В. Ківалов (голов. ред. ради), Б. А. Кормич (голов. ред.), І. В. Сафін (заст. голов. ред.), Т. В. Аверочкіна (наук. ред., відп. секр.) [та ін.] ; НУ "ОЮА", ГО "МА Святий Миколай". - Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2018. - № 1. – С. 62-73.

286. Патон Б. Є. Наука – інноваціям. *Наука та інновації*. 2008. Т.4, № 5. С. 19–20.

287. Пасєка С. Р. Концептуальні підходи до модернізації соціально-трудового потенціалу регіону / С. Р. Пасєка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ir.kneu.edu.ua:8080/bitstream/2010/3678/1/256%20-%20266.pdf.

288. Пашков В. О. Стратегії модернізації вищої освіти: світовий

досвід (друга половина XX – початку XXI сторіччя) / В. О. Пашков // Стратегічні пріоритети, №1 (22), 2012 р. – С. 137–141.

289. Петрашенко Д. Державна освітня політика України на сучасному етапі: цілі, складові, перспективи. Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. 2013. № 6. – С. 141–144.

290. Петрова І. Л. Модернізація освіти як фактор інноваційної праці / І. Л. Петрова // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 18 : Економіка і право. - 2014. - Вип. 24. - С. 38-46. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_018_2014_24_8.

291. Петровський П. М. Гуманітарна парадигма в системі державного управління : монографія / П. М. Петровський. – Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2008. – 252 с.

292. Пінчук О. П. Проблема визначення мультимедіа в освіті: технологічний аспект / О. П. Пінчук // Нові технології навчання: наук.-метод. зб. – К., 2007. – №46. – С. 55–58.

293. Пилипчук А. Ю. Система освіти як об'єкт інформатизації: структура системи освіти: Інформаційні технології і засоби навчання. 2008. №4. С. 25-32. URL: http:// www.nbuv.gov.ua/e-journals/ITZN/em8/content/08payset.htm.

294. Пінчук Є. А. Генезис поняття і сутності модернізації освіти / Є. А. Пінчук // Вісник Київського націо-нального університету ім. Т. Шевченка. Філософія. Політологія. – К., 2009. – Вип. 91–93. – С. 29–35.

295. Плахотнік О.В. Модернізація освітнього процесу у вищій школі на засадах компетентнісного підходу: Ukrainian Journal of Educational Studies and Information Technology Vol. 2, No 2 (2015) с. 69-82 URL: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:8eo9jJvQWqwJ:ojs.mdpu.org.ua/index.php/itse/artcle/view/1810+&cd=1&hl=uk&ct=clnk&gl=ua

296. Поденко В. Стратегія освіти України, глобалізаційні виклики та її суперечності /Віктор Поденко // Наукові здобутки молоді – вирішенню проблем харчування людства у XXI столітті : програма і матеріали 80 міжнародної наукової конференції молодих учених, аспірантів і студентів, 10–11 квітня 2014 р. – К.: НУХТ, 2014. – Ч. 4. – С. 76-83.

297. Полякова Г. Вплив освітнього середовища ВНЗ на формування професійної компетентності фахівців / Г. Полякова // Вища школа. – 2010. – №10. – С. 78–87.

298. Полякова Л. П. Державне управління інформаційно-освітнім середовищем інноваційних університетських комплексів: автореферат монографії … доктора наук з державного управління / Л. П. Полякова. – Донецьк, 2010. – 40 с.

299. Поліщук І. В. Механізми забезпечення розвитку професійного потенціалу державних службовців в Україні: дис. … канд. наук з державного управління / І. В. Поліщук. – К., 2018. – 315 с.

300. Пономаренко І. О. Майбутнє людського капіталу в Україні [Електронний ресурс] / І. О. Пономаренко. – Режим доступу: http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=75237.

301. Пономаренко В.М. Дослідження та аналіз освітньої політики в Україні: автореф. дис. … на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук: 23.00.01 «Теорія та історія політичної науки» / В. М. Пономаренко. Київ, 2010. – 21 с.

302. Поступна О. В. Механізми державного управління вищою освітою України / О. В. Поступна // Стратегічні пріоритети. – №1. – 2010 р. – С. 107–111.

303. Порядок визнання здобутих в іноземних вищих навчальних закладах ступенів вищої освіти: Наказ від 05.05.2015 р. № 504 / Міністерство освіти і науки України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0614-15

304. Присвитла О. В. Инновационная составляющая в условиях развития глобального рынка образовательных услуг. Проблемы устойчивости социально-экономического развития в условиях глобализации : материалы международной научно-практической конференции (г. Душанбе, 7–8 апреля 2015 г.). С. 225–228.

305. Приходько В. П. Механізм державного регулювання та управління економічною безпекою / В. П. Приходько // Інвестиції: практика та досвід 2013. – №15. – С. 6–8.

306. Приходько І. П. Основні етапи розвитку державного управління

системою вищої освіти в аграрному секторі [Електро- нний ресурс] / І. П. Приходько // Науковий вісник Академії муніципального управління : зб. наук. праць. Серія “Управління”. – 2010. – Вип. 4. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/- portal/soc_gum/Nvamu_upravl/2010_4/- 26.pdf.

307. Приходченко К. І. Підхід до організації навчально-виховного процесу з погляду середовища: теоретичний аспект / Приходченко К. І. // Педагогіка і психологія. – 2011. – № 3(72) – С. 17–31.

308. Про визнання таким, що втратив чинність, наказу Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 29.03.2012 р. №384 «Про затвердження форм документів з підготовки кадрів у вищих навчальних закладах I-IV рівнів акредитації»: Наказ від 03.03.2014 р. №209 / Міністерство освіти і науки України. URL: http://old.mon.gov.ua/ua/about-ministry/normative/2063.

309. Про визнання таким, що втратив чинність, наказу Міністерства освіти України від 02.06.1993 р. №161 «Про затвердження Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах: Наказ від 13.11.2014 р. №1310 / Міністерство освіти і науки України. URL: http://old.mon.gov.ua/ua/about-ministry/normative/3321.

310. Про визнання таким, що втратив чинність, наказу Міністерства освіти і науки України від 30.12.2005 р. №774 «Про впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу»: Наказ від 17.09.2014 р. №1050/Міністерство освіти і науки України. URL: http://old.mon.gov.ua/ua/about-ministry/normative/2864.

311. Про визнання таким, що втратив чинність, наказу МОН України від 09.07.2009 №642 «Про організацію вивчення гуманітарних дисциплін за вільним вибором студента»: Наказ від 25.11.2014 №1392. / Міністерство освіти і науки України. URL: http://old.mon.gov.ua/ua/about-ministry/normative/3236.

312. Про визнання такими, що втратили чинність, деяких наказів МОН України (наказ МОН від 10.02.2010 р. №99 «Про Концепцію організації підготовки магістрів в Україні»; наказ МОН від 10.02 2010 №101 «Про структуру освітньо-професійних програм та навчальних планів підготовки

бакалаврів»: Наказ від 13.03.2017 р. №373 / Міністерство освіти і науки України. URL: http://old.mon.gov.ua/ua/about-ministry/normative/7118.

313. Про вищу освіту : Закон України від 01 липня 2014 р. № 1556-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 37–38. – Ст. 2004.

314. Про вищу освіту Закон України №2233-VIII від 07.12.2017 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/en/1556-18.

315. Про внесення змін до Порядку та умов надання освітньої субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам: Постанова від 27 лютого 2019 р. № 193 / Кабінет Міністрів України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/193-2019-%D0%BF

316. Про внесення змін до Статуту Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти: Постанова від 27 липня 2016 р. № 531 / Кабінет Міністрів України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/531-2016-%D0%BF.

317. Про внесення змін до формули розподілу освітньої субвенції між місцевими бюджетами: Постанова від 6 лютого 2019 р. № 65 / Кабінет Міністрів України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/65-2019-%D0%BF

318. Про деякі питання імплементації Закону України «Про вищу освіту» Лист від 26.05.2016 р. №1/9-263. / Міністерство освіти і науки України. URL: http://old.mon.gov.ua/ua/about-ministry/normative/5553.

319. Про деякі питання проведення акредитації напрямів підготовки, спеціальностей: Наказ від 12.05.2016 р. №498. / Міністерство освіти і науки України. URL: http://old.mon.gov.ua/ua/about-ministry/normative/5527.

320. Про додаткові заходи щодо забезпечення реформ із децентралізації влади: Указ від 6 грудня 2018 року № 412/2018 / Президент України https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/412/2018

321. Про додаткові заходи щодо підвищення кваліфікації педагогічних працівників у 2018 році: Розпорядження від 17 січня 2018 р. № 17-р / Кабінет Міністрів України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/17-2018-%D1%80

322. Про затвердження Вимог до вищих навчальних закладів та закладів післядипломної освіти, наукових, освітньо-наукових установ, що надають освітні послуги за дистанційною формою навчання з підготовки та підвищення кваліфікації фахівців за акредитованими напрямами і спеціальностями: Наказ від 30.10.2013 р. № 1518 / Міністерство освіти і науки України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1857-13

323. Про затвердження галузевої Концепції розвитку неперервної педагогічної освіти: Наказ від 14 серпня 2013 р. №1176 / Міністерство освіти і науки України. URL: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/36816/.

324. Про затвердження Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності закладів освіти: Постанова від 30 грудня 2015 р. № 1187 / Кабінет Міністрів України. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1187-2015-%D0%BF.

325. Про затвердження Ліцензійних умов»: Лист від 02.03.2016 р. №1/9-114 / Міністерство освіти і науки України. URL: http://old.mon.gov.ua/ua/about-ministry/normative/5237.

326. Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти: Постанова від 29 квітня 2015 р. № 266 / Кабінет Міністрів України. URL: https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/248149695.

327. Про затвердження Переліку професій, спеціальностей, напрямів підготовки та підвищення кваліфікації, для навчання за якими може бути виданий ваучер: Наказ від 25.06.2015 р. № 661 / Мінсоцполітики України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0817-15.

328. Про затвердження персонального складу сектору вищої освіти Науково-методичної ради Міністерства освіти і науки України: Наказ від 19.02.2016 №136. / Міністерство освіти і науки України. URL: http://old.mon.gov.ua/ua/about-ministry/normative/5141.

329. Про затвердження Плану дій щодо забезпечення якості вищої освіти України та її інтеграції в європейське і світове освітнє співтовариство на період до 2010 року: Наказ від 13 липня 2007 р. N 612 / Міністерство освіти і науки України . URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0612290-

07.

330. Про затвердження Плану заходів із вдосконалення нормативно-правової бази вищої освіти на 2016/2017 навчальний рік: Наказ від 27.10.2016 р. №1288 / Міністерство освіти і науки України URL: http://old.mon.gov.ua/ua/about-ministry/normative/6381.

331. Про затвердження Плану заходів МОН щодо виконання Закону України від 1 липня 2014 р. №1556-VII «Про вищу освіту»: Наказ від 16.09.2014 № 1048 / Міністерство освіти і науки України. URL: http://old.mon.gov.ua/ua/about-ministry/normative/2876.

332. Про затвердження Положення про Державну інспекцію навчальних закладів України: Указ від 8 квітня 2011 р. № 438 / Президент України. URL: http://dinz.gov.ua/index/ua/ category/11.

333. Про затвердження Положення про підвищення кваліфікації тренерів (тренерів-викладачів) та інших фахівців у сфері фізичної культури і спорту Наказ від 13.09.2016 р. № 3520 / Мінмолодьспорт;. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1321-16.

334. Про затвердження та введення в дію Методичних рекомендацій щодо розроблення стандартів вищої освіти: Наказ від 01.06.2016 р. № 600 / Міністерство освіти і науки України. URL: http://old.mon.gov.ua/ua/about-ministry/normative/5555.

335. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року: Указ від 25 червня 2013 р. № 344/2013 / Президент України. URL: http://vnz.org.ua/dokumenty/spysok/4075-ukaz-prezydenta-ukrayiny-vid-25-chervnja-2013-roku-3442013.

336. Про освіту: Закон від 5 вересня 2017 р. № 2145-VIII / Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19.

337. Про особливості запровадження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, затвердженого: Постанова від 20.04.2015 №266 / Кабінет Міністрів України. URL: http://old.mon.gov.ua/ua/about-ministry/normative/4636.

338. Про Стратегію державної кадрової політики на 2012–2020 роки: Указ Президента України від 01 лютого 2012 р. № 45/2012 [Електронний

ресурс]. – URL: http://www.president.gov.ua.

339. Про Стратегію сталого розвитку «Україна 2020»: Указ від 12.01.2015 р. № 5/2015 / Президент України. – http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5/2015.

340. Про утворення Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти: Постанова від 15 квітня 2015 р. № 244 / Кабінет Міністрів України. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/244-2015-%D0%BF.

341. Прокопенко І. Ф., Євдокімов В. І. Педагогічні технології: навч. Посібник / І. Ф. Прокопенко. – Харків: Колегіум, 2005. – 224 с.

342. Радченко О. В. Родові ознаки категорії «механізм» в соціальних науках / О. В. Радченко // Публічне управління : теорія та практика : зб. наук. пр. Асоціації докторів держ. управління. – Х. : Вид-во АДНДУ, 2013. – № 3(15). – С. 19-25.

343. Резнік В. С. Модернізація, самоорганізація та легітимація соціального порядку у сучасному перехідному суспільстві: концепція дослідження / В. С. Резнік // Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства. – Х., 2014. – Вип. 20. – С. 21–26.

344. Рекомендації парламентських слухань «Про стан і перспективи розвитку вищої освіти в Україні»: Постанова від 23 жовтня 2013 р / Верховна Ради України. URL: http://profspilka.kiev.ua/soc-zahust/other/3159-rekomendacyi-parlamentskih-sluhan-na-temu-dostupnst-ta-yakst-zagalnoyi-serednoyi-osvti-stan-shlyahi-polpshennya.html.

345. Реформування освіти в Україні: державно-управлінський аспект : навч.-наук. вид. / Н. Г. Протасова, В. І. Луговий, Ю. О. Молчанова та ін. ; за заг. ред. Н. Г. Протасової. – К. ; Львів : НАДУ, 2012. – 456 с.

346. Рідей Н. М. Управління педагогічною інноватикою: освіта для сталого розвитку. Актуальні проблеми державного управління. 2010. № 2. С. 137–145. URL: http:// www.kbuapa.kharkov.ua/ebook/apdu/2010-2/doc/2/09.pdf (дата звернення: 21.01.2019).

347. Рідей Н. М., Кацеро О. К., Баштовий В. І. Концептуальні і стратегічні аспекти реформування системи вищої та післядипломної освіти для сталого розвитку. *Освіта впродовж життя: соціальні запити, сучасні*

виклики та пріоритети в реалізації: матеріали конференції. Київ, 22 березня 2018 року. К., 2018. 181 с.

348. Рожанська Н. Корупція у вищій освіті: порівняльний аналіз соціальних уявлень студентів та викладачів ВНЗ півдня України / Н. Рожанська, О. В. Вольф // Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія : Психологічні науки. - 2016. - № 1. - С. 171-176. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmdups_2016_1_31.

349. Розвиток людського капіталу: на шляху до якісних реформ: центр Розумкова. 2018. URL: http://razumkov.org.ua/uploads/article/2018_LUD_KAPITAL.pdf.

350. Ромін А. В. Державне регулювання системи надання освітніх послуг вищими навчальними закладами України. *Теорія та практика державного управління*. 2015. Вип. 2 (49). С. 172–177.

351. Рудніцька Р. М. Механізми державного управління: сутність і зміст / Р. М. Рудніцька, О. Г. Сидорчук, О. М. Стельмах; за наук. ред. М. Д. Лесечка, А. О. Чемериса. – Львів : ЛІДУ НАДУ, 2005. – 28 с.

352. Садковий В. П. Вдосконалення державних механізмів управління якістю вищої освіти України // Державне будівництво : електрон. наук. фах. вид. / Харк. регіон. ін-ту держ. упр. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. Харків : Вид-во ХарРІ НАДУ «Магістр», 2014. № 1. URL: http://kbuapa.kharkov.ua.

353. Садковий В. П. Інноваційні механізми розвитку професійної освіти та їх практична реалізація // Демократичне врядування : електрон. наук. фах. вид. / Львів. регіон. ін-т держ. упр. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2013. № 2(12). URL: http://www.lvivacademy.com/visnik12/index.html.

354. Садковий В. П. Механізми державної освітньої політики у сфері впровадження європейських освітніх стандартів суспільстві // Теорія та практика державного управління : зб. наук. пр. / Харк. регіон. ін-т держ. упр. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. Харків : Вид-во ХарРІ НАДУ «Магістр», 2014. Вип. 1(44). С. 190–194.

355. Садковий В. П. Державне управління в сфері формування освітніх стандартів підготовки фахівців цивільного захисту України : монографія. Харків : НУЦЗУ ; Міська друкарня, 2013. 237 с.

356. Садковий В. П. Державне формування освітньої політики в напрямку впровадження європейських освітніх стандартів // Вища освіта України : теор. та наук.-метод. часопис / Ін-т вищої освіти АПН України. Київ, 2013. № 3. С. 79–83.

357. Садковий В. П. Державні механізми стандартизації в галузі професійної освіти як запорука якості підготовки фахівців // Держава та регіони наук.-вироб. журн. Серія : Державне управління / Класич. приват. ун-т. Запоріжжя, 2013. № 3 (43). С. 78–82.

358. Садковий В. П., Домбровська С. М. Механізми демократизації вищої освіти і автономізації навчальних закладів // Наукові праці : наук.-метод. журн. Серія : Педагогіка / Чорномор. держ. ун-т ім. Петра Могили. Миколаїв, 2013. Вип. 203, т. 215. С. 114–116.

359. Садковий В. П. Механізми управління та вдосконалення професійної освіти в сучасному українському суспільстві // Теорія та практика державного управління : зб. наук. пр. / Харк. регіон. ін-т держ. упр. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. Харків : Вид-во ХарРІ НАДУ «Магістр», 2013. Вип. 3(42). С. 190–194.

360. Садковий В. П. Сучасні технології впровадження державних механізмів щодо розробки нових напрямів розвитку вищої освіти // Державне управління та місцеве самоврядування : зб. наук. пр. / Дніпропетр. регіон. ін-т держ. упр. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. Дніпропетровськ, 2014. Вип. 1 (20). С. 107–116.

361. Сайт Міністерства освіти і науки України. URL: https://mon.gov.ua/ua.

362. Салимова К. Педагогика народов мира: История и современность / К. Салимова, Н. Додде. – М., 2001. – 576 с.

363. Салун М. М. Відтворення та модернізація трудового потенціалу

підприємства (території): Монографія / М. М. Салун. – Харків: Вид. ХНЕУ, 2011. – 236 с.

364. Сбруєва А. А. Тенденції реформування середньої освіти розвинених англомовних країн в контексті глобалізації (90-ті рр. XX – початок XXI ст.) : монографія / А. А. Сбруєва. – Суми : ВАТ «Сумська обласна друкарня» ; Видавництво «Козацький вал», 2004. – 500 с.

365. Семенець-Орлова І. А. Державне управління освітніми змінами: наукові категорії, методологія та актуальна проблематика досліджень на основі досвіду України та США / І. А. Семенець-Орлова // Університетські наукові записки. – 2015. – №1(53). – С. 302–311.

366. Сєбкова Х. Акредитація і забезпечення якості вищої освіти в Європі / Х. Сєбкова // Вища школа. – 2006. – № 2. – С. 77–84.

367. Сергеєва Л. М. Інституційний аналіз у діяльності професійно-технічних навчальних закладів. *Моніторинг якості освіти: теорія та практика*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. Київ : КМПУ ім. Б. Д. Грінченка, 2009. С. 174–178 с.

368. Серьожникова Р. К. Формування творчого педагогічного потенціалу майбутнього викладача у процесі професійної підготовки в університеті : автореф. дис. … д-ра пед. наук : 13.00.04 / Р. К. Серьожникова. – Одеса, 2009. – 48 с.

369. Сікорська І. М. Удосконалення державного управління вищою освітою в контексті європейської інтеграції : автореф. дис. канд. держ. упр. : 25.00.02 / І. М. Сікорська. – Донецьк, 2006.

370. Силадій І. Розвиток освіти в контексті основних викликів глобалізації / І. Силадій // Вища освіта України. 2016. № 4. С. 34-38. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vou_2016_4_7.

371. Сисоєва С. О., Кристопчук Т. Є. Освітні системи країн Європейського Союзу: загальна характеристика: навчальний посібник / С. О. Сисоєва, Т. Є. Кристопчук. – Рівне : Овід, 2012. – 352 с.

372. Сисоєва С. Освітні реформи: освітологічний контекст / С. Сисоєва // Теорія і практика управління соціальними системами. – Харків : Видавничий центр НТУ «ХПІ», 2013. – С. 44–55.

373. Сиченко В. В. Механізми регулювання системи освіти: сучасний стан та перспективи розвитку : монографія. Донецьк : Юго-Восток, 2010. 400 с.

374. Совсун І. Новий порядок денний для вищої освіти в Україні: перший етап змін // Вища освіта в Україні: порядок денний для реформ. KAS Policy Paper / за заг. ред. Є. Б. Ніколаєва [Електронний ресурс]. – URL: https://www.skeptic.in.ua/wp-content/ uploads/KAS-PP-28-Higher-Education-in-Ukraine.pdf.

375. Соловйов С. Г., Даниленко В. Г. Проблеми розвитку електронної демократії в умовах модернізації державного управління України. Київ: НАДУ, 2012. 68 с.

376. Соціальна педагогіка: теорія і технології: підручник для студ. вищ. навч. закладів / за ред. І. Д. Звєрєвої. – Київ: Центр навчальної літератури, 2006. – 316 с.

377. Співаковський О. Грунтовна методика визначення потреби у фахівцях з вищою освітою відсутня: Інформаційно-аналітичний портал про вищу освіту в Україні та за кордоном. URL: http://vnz.org.ua/novyny/podiyi/10724-gruntovna-metodyka-vyznachennja-potreby-u-fahivtsjah-z-vyschoju-osvitoju-vidsutnja-oleksandr-spivakovskyj.

378. Співаковський О., Панич О. Якою має бути політика у сфері української освіти? http://education-ua.org/ua/articles/885-yakoyu-mae-buti-politika-u-sferi-ukrajinskoji-osviti

379. Стасюк Г.Є. Освіта як чинник державотворення : Автореф. дис…канд.. філос.. наук 09.00.10 / Г. Є. Стасюк; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К., 2008. – 21 с.

380. Старушенко Г. А. Моделі державного управління вищою освітою: огляд та аналіз зарубіжного досвіду / Г. А. Старушенко, С. В. Базилевський // Право та державне управління. - 2015. - № 1. - С. 126-132. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ptdu_2015_1_27.

381. Стадник В. В., Йохна М. А. Інноваційний менеджмент: Навчальний посібник / В. В. стадник, М. А. Йохна. – К. : Академвидав, 2006.

– 464 с.

382. Стадний Є. Українське студентство за кордоном: дані до 2017/18 навчального року: Аналітичний центр „CEDOS”. URL: https://cedos.org.ua/uk/articles/ukrainske-studentstvo-za-kordonom-dani-do-201718-navchalnoho-roku.

383. Степко М. Ф. Відповідність стану сучасного глобалізованого суспільства – головне стратегічне завдання розвитку системи вищої освіти / М. Ф. Степко // Педагогічна і психологічна науки в Україні (до 15-річчя АПН України) / ред. Колегія: Сухомлинська О. В., Бех І. Д., Луговий В. І. – К. : Педагогічна думка, 2007. – Т. 4.Педагогіка і психологія вищої школи. – 439 с. – С. 28–36.

384. Стефанишин О. Людський потенціал економіки України / О. Стефанишин. – Львів, 2006. – 316 с.

385. Стратегія реформування державного управління України на 2016–2020 роки: Розпорядження від 24 черв. 2016 р. № 474-р.: Кабінет Міністрів України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/ru/474- 2016-р.

386. Стрельник С. О. Пріоритети державної політики у сфері вищої освіти: Електронне наукове фахове видання [Електронний ресурс] / С. О. Стрельник / Ефективна економіка. – 2012. – №11. – URL: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1578.

387. Сучасна професійна освіта: концептуальні засади реформування професійної освіти України. МОН України Київ. 2018. URL: http://education-ua.org/ua/component/cck/?task=download&collection=blog_files_x&xi=0&file=blog_files&id=2230.

388. Тамм А., Поступна О. Вища освіта як об’єкт державного управління. URL: http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/putp/2011-3/doc/4/02.pdf.

389. Теорія і практика впровадження інноваційних технологій навчання у професійну підготовку кваліфікованих робітників: монографія / [Лузан П.Г., Манько В. М., Нестерова Л. В, Романова Г. М.]; за заг. ред. Г.М. Романової. – К. : ТОВ «НВП Поліграфсервіс», 2014. – 216 с.

390. Тицька Я. О. Державна політика у сфері освіти: правовий аспект.

Прикарпатський юридичний вісник. Випуск 2(23), 2018. С. 55–60.

391. Тихомиров Ю. А. Курс административного права й процесса [Текст] / Ю. А. Тихомиров. – М. : 1998. – С. 482–483.

392. Тімар Т. Б. Як домогтися досконалости в освіті / Т. Б. Тімар, Д. Л. Кірп; [пер. з англ. А. Кам'янець; наук. ред. П. Хобзей]. – Л. : Літопис, 2004. – 174 с.

393. Тодосова Г.І. Шляхи розвитку державно-громадського управління освітою в Україні: європейський досвід та українська реальність [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://academy.gov.ua/ej/ej11/txts/10thidur.pdf.

394. Топузов О. М., Калініна Л. М. Організаційні механізми управління закладами освіти: методології та теоретичні засади. *Український педагогічний журнал*. 2017. № 4. С. 34–44.

395. Трубич С. Ю. Соціально-економічна сутність та особливості формування людського потенціалу/ С. Ю. Трубич, З. М. Пушкар // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – №4 (58). – С. 186–192.

396. Улановська А. С. Модернізація вищої освіти: характеристика понятійного апарату дослідження / А. С. Улановська // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології / голов. ред. А. А. Сбруєва. – Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2014. –№1 (35). – С. 260–270.

397. Умови праці у вищій освіті в Європі – звіт «Eurydice»: Профспілка працівників освіти і науки України. URL: https://pon.org.ua/novyny/5738-umovi-prac-u-vischy-osvt-v-yevrop-zvt-eurydice.html.

398. Університети та бізнес: міжнародний досвід співпраці та перспективи для України. URL: http://www.cost.ua/news/421-college-business-cooperation (текст з екрану).

399. Усов М. А. Теоретические основы формирования системы управления качеством профессионального образования / М. А. Усов // Экономика образования в системе социальных координат: тезисы докладов региональной научно-практической конференции. – Тамбов, 2006. – С. 330–

332.

400. Федорова І. І. Академічна мобільність українських студентів сучасного освітнього простору [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://osvita.ua/abroad/higher_school/39508/

401. Федорчак О. В. Класифікація механізмів державного управління [Електронний ресурс] / О. В. Федорчак // Демократичне врядування: зб. наук. пр. – Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2008. – Вип. 1. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/DeVr/2008-01/O_Fedorchak.pdf

402. Федорчак В.В. Механізми державного управління ризиками виникнення надзвичайних ситуацій в Україні: дис.. д-ра наук з держ. упр. – 25.00.02 / Федорчак Віктор Васильович; Нац. ун-т цивіл. захисту України. – Харків, 2018. – 373 с.

403. Феномен інновацій: освіта, суспільство, культура: монографія / за заг. ред. В. Кременя. Київ, 2008. 472 с.

404. Філіппова В. Д. Специфіка державного регулювання в галузі освіти України / В. Філіппова // Теоретичні та прикладні питання державотворення. – 2013. – Вип. 12 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/tppd_2013_12_12.

405. Фінкільштейн О. В. Особливості застосування понять «державне управління» та «державне регулювання» у сфері вищої освіти. URL: http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/apdu/2015-1/doc/1/08.pdf.

406. Фініков Т. Сучасна вища освіта: світові тенденції та Україна / Т. Фініков. – К. : Таксон, 2002. – 176 с.

407. Філософські засади моделювання системи освіти в XXI столітті [Електронний ресурс]. – URL: http://info-library.com.ua/books-text-4039.html.

408. Фуллан М. Сили змін. Вимірювання глибини освітніх реформ / пер. з англ. Г. Шиян і Р. Шиян. Львів : Літопис, 2000. 269 с.

409. Хачатурян Х. Державне управління в контексті соціальної модернізації українського суспільства // Вісник НАДУ. 2005. № 2. С. 73–79.

410. Химинець В.В. Інноваційна освітня діяльність. URL: http://zakinppo.org.ua/2010-01-18-13-44-15/151-2010-03-22-13-05-06.

411. Хмиров І. М., Домбровська С. М., Левчук В. Г. Державне регулювання інформатизацією українського суспільства // Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія : Державне управління : зб. наук. пр. / Нац. ун-т цив. захисту України. Харків : НУЦЗУ, 2018. Вип. 1 (8). С. 312–318.

412. Хмиров І. М. Міжнародний досвід державного управління якістю електронного навчання у системі вищої освіти // Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія : Державне управління : зб. наук. пр. / Нац. ун-т цив. захисту України. Харків : НУЦЗУ, 2019. Вип. 2 (11). С. 323–330.

413. Хмиров І. М. Міжнародний досвід державного управління якістю електронного навчання у системі вищої освіти // Вісник Національного університету цивільного захисту України : зб. наук. пр. Серія : Державне управління / Нац. ун-т цив. захисту України. Харків : НУЦЗУ, 2019. Вип. 2 (11). С. 323–330.

414. Ходикіна І. Ю. Інноваційна спрямованість реформування та модернізації вищої освіти України // Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Регіональні суспільні системи : ресурси і механізми ефективного управління : зб. наук. пр. / НАН України, Ін-т регіональних досліджень. Львів, 2006. Вип. 2 (58). С. 537–549.

415. Ходикіна І. Ю. Трансформація університетської системи в концепції університету XXI сторіччя // Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Конкурентний потенціал і євроінтеграція (регіональні аспекти) : зб. наук. пр. Львів, 2006. Вип. 1 (57). С. 207–215.

416. Хомишин І. Ю. Принципи інформатизації освіти в умовах глобалізації суспільства. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки* : збірник наукових праць. 2016. № 850. С. 123–128.

417. Цалько Ю. Диверсифікація джерел фінансування вищої освіти у державах східної та центральної європи: Вісник Київського національного

університету імені Тараса Шевченка. Серія „Економіка”. 2011. №27. С.64–67. URL: http://bulletin-econom.univ.kiev.ua/wp-content/uploads/2016/01/127_17.pdf.

418. Черняк В. І., Котович С. М. Актуальні проблеми отримання та продовження вищої освіти за кордоном для студентів і випускників українських ВНЗ.URL: http://confcontact.com/2013_04_11/23_Chernyak.htm. - Текст з екрану.

419. Шайгородський Ю. Поняття «трансформація» як інструмент аналізу соціальних змін / Ю. Шайгородський // Освіта регіону: політологія, психологія, комунікації. – 2010. – №4. – С. 51–53.

420. Швець Д. Є. Управління системою вищої освіти: регуляція і дерегуляція // Гуманітарний вісник ЗДІА. 2014. № 59. С. 22–33.

421. Шевченко В. М. Особливості формування механізмів державного управління вищими навчальними закладами в умовах євроінтеграції та інноваційного розвитку України: Державне будівництво. 2010. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2010_1_47.

422. Шевченко С. О. Державно-громадський механізм управління якістю вищої освіти: відповідь на виклики часу / Сергій Олексійович Шевченко // Управління в освіті : збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної конференції, 14–16 квітня 2011 року / Інститут інноваційних технологій і змісту освіти [та інші]. – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2011. – С. 348–349.

423. Шеломовська О. Реформування державного управління вищою освітою в Україні на основі європейського досвіду / О. Шеломовська // Публічне адміністрування: теорія та практика. – 2014. – № 1. – С. 1–16.

424. Шелюк Л. Модернізація освіти як інноваційний процес / Л. Шелюк // Вісник Інституту розвитку дитини. Сер. : Філософія, педагогіка, психологія. - 2013. - Вип. 29. - С. 31-36. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vird_2013_29_8.

425. Шилова В. Державні пріоритети: гуманізація та гуманітаризація вищої освіти / В. Шилова // Держава та регіони. Серія управління. – 2005. – № 2. – С. 205–208.

426. Штомпка П. Социология социальных изменений / Пер. с англ.; под ред. В. А. Ядова / П. Штомпка. – М. : Аспект-Пресс, 1996. – 416 с.

427. Шульга Н. Д. Сутнісні характеристики поняття «державна освітня політика». Державне управління: теорія і практика. 2011. № 2. URL: http://academy.gov.ua/ej/ej14/txts/Shulga.pdf.

428. Шульгіна В. Д., Яковлев О. В. Розвиток національної освіти в Україні в умовах відкритого інформаційного простору // Професіоналізм педагога : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., присвяченої 60-річчю Крим. держ. гуманіт. ун-ту. Ч. 1. Ялта, 2004. С. 78–82.

429. Щербина І. Ф. Забезпечення людського розвитку через механізми бюджетного регулювання: дис. … канд. екон. н. / І. Ф. Щербина. – К., 2009. – 248 с.

430. Щодо використання у практичній роботі вищих навчальних закладів англомовного варіанту Переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти: Лист від 05.02.2016 №1/9-64 URL: http://old.mon.gov.ua/ua/about-ministry/normative/5048.

431. Щодо розробки стандартів вищої освіти: Лист від 15.01.2016 №1/11-240 URL: http://old.mon.gov.ua/ua/about-ministry/normative/4891.

432. Якайтіс І.Б. *Механізми державного управління інноваційним розвитком вищої освіти в Україні: автореф. дис…* канд. наук з держ. упр.: спец. 25.00.02 «Механізми державного управління» / Інга Бронюсівна; Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу МОН України. – Івано-Франківськ, 2018. – 21 с.

433. Яковенко Л. І. Економічні основи модернізації вищої освіти в умовах становлення економіки знань / Л. І. Яковенко, О. В. Пащенко. – Полтава : Скайтек, 2011. – 216 с.

434. Янченко З. Б. Сучасні особливості та перспективи розвитку венчурного фінансування в Україні: Електронний журнал «Ефективна економіка» URL: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=361.

435. Bauman Z. Liquid Modernity / Zygmunt Bauman. – Cambridge, UK : Polity Press, 2000. – 229 p.

436. Birzea C. Reformni proces ve skolstvi transformujicich se zemi sredni a vychodni Evropy / Cezar Birzea // Reformyskolstvi ve sredni a vy-chodni Evrope. Prubehy a vysledky. – Praha, 1996. – S. 6–19.

437. Charlton B. The Modernisation Imperative / B. Charlton, P. Andras. – Exeter, UK : Imprint Academic, 2003. – 85 p.

438. Drucker P. Age of Social Transformation / P. Drucker // The Atlantik Monthly 274. – November, 1994. – S. 56.

439. Enders I. Higher Education, Internationalization, and the Nation-State: Recent developments and challenges to governance theory / I. Enders // Higher Education. – Vol. 47. − №2. – 2004. – P. 367–368.

440. Floricel S., Ibanescu M. Using R & D portfolio management to deal with Dynamic Risk // R & D Management. 2008. Vol. 38. № 5. P. 452–467.

441. Carneveale D. A new technology lets collèges spread information to people who want it // The chronicle of higher éducation. 2004. № 23. P. A23. URL: http:// chronicle.com/weekly/v50/i23/23a03101 .htm.

442. Carneveale D. For online adjuncts, a seller's market: part-time professors, in demand, fill many distance-education faculties // Information technology. 2004. № 34. P. A31. URL: http:// chronicle.com.

443. Charlton B. The Modernisation Imperative / B. Charlton, P. Andras. – Exeter, UK : Imprint Academic, 2003. – 85 p.

444. Constructing Knowledge Societies: New Challenges for Tertiary Education. The World Bank. Washington DC, 2002. 236 p.

445. Giddens A. The Consequences of Modernity / A. Giddens. – Stanford : Stanford University Press, 1990. – 186 p.

446. Habermas J. Faktizität und Geltung: Beiträge zur Diskurstheorie des Rechts und Staatstheorie. Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1994. 704 s.

447. Knight J. Updating the Definition of Internationalization // International Higher Education. – 2003. – № 33. – P. 1–3.

448. Knöbl W. Theories That Won’t Pass Away: The Never-ending Story of Modernization Theory / Wolfgang Knöbl // Handbook of Historical Sociology ; ed. by Gerard Delaty, Engin F. Isin. – L. : SAGE, 2003. – P. 96–107.

449. Komorowski T. Prawo oswiatowe w praktyce: poradnik dla nauczycieli i kadry kierowniczej oswiaty. Wyd. 3. Poznan: eMPi2, 2010. 191 s.

450. Lampikoski, K. Who Determines Quality in Distance Education? //David Sewart, ed., One World Many Voices: Quality in Open and Distance Learning. Selected papers from the 17th World Conference of the International Council for Distance Education, Birmingham, United Kingsom, June 1995. Vol. 2, P. 117-120.

451. Luxton, A. Quality Management in Higher Education. General Conference Department of Education, 2005. - 44 p.

452. Macintosh A. Using information and communication technologies to enhance citizen engagement in the policy process. *In OECD report: Promise and problems of e-democracy, challenges of online citizen engagement*. Paris: OECD, 2003. URL: http://www.oecd.org/gov/digital-government/2536857.pdf.

453. Martinelli A. Global Modernization: Rethinking the project of modernity / A. Martinel-li. – London : SAGE Publications, 2005. – 159 p.

454. Masluk J. The development of the personal subjective features in the distant system of education // Науковий потенщал св1ту '2004 : матер1али nepinoi M1ждународно1 науково-практично} конференцп. Т. 37. Дистанщйна освгга у вищш rnmni. - Дшпропетровск: Наука і осеіТа, 2004. С. 8–11.

455. Nyborg P. Higher education as public good and a public responsibility // Higher education in Europe. 2004. № 3. P. 55–61.

456. Okoń W. Słownik pedagogiczny / W. Okoń. – Warszawa 1992, PWN. – 246 s.

457. OECD. Internationalisation and trade in Higher Education ; Opportunities and Changes. *OECD Publication*. Paris, 2004. 315 p.

458. Pawlenko W. Реформування польської системи загальної середньої освіти XX – початку XXI століття / Wita Pawlenko // Zbiór artykułów naukowych. Konferencji Miedzynarodowej Naukowo-Praktycznej «Pedagogika. Priorytetowe obszary badawcze od teirii do prartyki.» (30.05.2016-31.05.2016) – Warszawa : Wydawka : Sp.z o.o. «Diomond trading tour», 2016. – 124 str. – Str. 85–88.

459. Punch K. F. Introduction to social research: Quantitative and qualitative approaches. London : Sage, 2005.

460. Saddington J. Management Potential [Електронний ресурс] / John Saddington. – 17.02.2017. – Режим доступу: https://john.do/management-potential/.

461. Reformni proces ve skolstvi transformujicich se zemi sredni a vychodni Evropy / Cezar Birzea // Reformyskolstvi ve sredni a vychodni Evrope. Prubehy a vysledky. – Praha, 1996. – S. 6–19.

462. Rheingold H. A Slice of Life in My Virtual Community. URL: http://www.informatik.uk/gnomic/rheingold.html.

463. The Bologna Declaration of 19 June 1999. Joint declaration of the European Ministers of Education. – P. 3 // http://www.bologna-derlin2003.de/pdf/bologna_declaration.pdf.

464. The Global Competitiveness Report 2011-2012 / ed. by K. Schwab. – Geneva: World Economic Forum, 2011. – 528 p. – URL: http://www.weforum.org/reports/global-competitiveness-report-2011.

465. The Encyclopedia of Higher Education. Pergamon Press. – Oxford, New Jork, Tokio: First Edition: V. 1: National System of Higher Education, V. 2, 3: Analitical Perspectives, V. 4: Academic Disciplines and Indexes. 2010. – P. 80–82.

466. Tolbert W. The Power of Balance: Transforming Self, Society and Scientific Inquiry. London: Sage, 1991. 124 p.

467. Social movements and organization theory / Ed. by G.F. Davis, D. McAdam, W.R. Scott, etc. Cambridge : Cambridge University Press, 2005.

468. S.Soroka, T. Akimova The Higher Education of Ukraine in the Global Educational Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolayiv, Ukraine, Volume 23 № 2 2020, 24-42.

469. Vavrenyuk S.A Influence of the process of reforming the higher education of Ukraine on the healthy lifestyle of student youth // S.A. Vavrenyuk // Pablic management: collection. – №5 (20) – December 2019. – Kyiv: ДП «Видавничий дім «Персонал», 2019. – P.34-44.

470. Vavrenyuk S.A. Improving the efficiency of public administration of the development of the system of higher education of Ukraine // S.A. Vavrenyuk // Pablic management: collection. – №4 (19) – September 2019. – Kyiv: ДП «Видавничий дім «Персонал», 2019. – P.34-43.

471. Vavrenyuk, S. (2019). Quality of education as one of the state safety factors. East journal of security studies, 5(2), 37-47 .Retrieved from https://ejss.nuczu.edu.ua/index.php/ejss/article/view/21.

472. Vavrenyuk S.A. Features of governmental regulation in the sphere of educational services of Ukraine // S.A. Vavrenyuk // Pablic management: collection. – №2 (17) – March 2019. – Kyiv: ДП «Видавничий дім «Персонал», 2019. – P.25-34.

473. Vavrenyuk S. Государственное регулирование реформирования высшего образования Украины на современном этапе /С.А. Вавренюк// East journal of security studies: наук. журнал. – National University of Civil Protection of Ukraine, Pomeranian University in Slupsk, 2018. – Вип. 2(12). – С. 15-24.

474. Vavrenyuk S. Преимущества модульной системы подготовки студентов в системе высшего образования Украины /С.А. Вавренюк// East journal of security studies: наук. журнал. – National University of Civil Protection of Ukraine, Pomeranian University in Slupsk, 2018. – Вип. 3(1). – С. 77-85.

ДОДАТКИ

УКРАЇНА
ХАРКІВСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ
ДЕПАРТАМЕНТ НАУКИ І ОСВІТИ

Держпром, 9 під'їзд, 4 поверх, м. Харків, 61022, тел. (057)705-02-88, факс (057)705-09-39
E-mail: priemnaya@dniokh.gov.ua, веб-сайт https://dniokh.gov.ua, код ЄДРПОУ 02146446

26.03.2021 № 01-35/1428 на № _____ від _____

ДОВІДКА
про впровадження результатів дисертаційного дослідження

Вавренюка Сергія Анатолійовича за темою «Механізми державного управління реформуванням вищої освіти України»

Видана в тому, що робота старшого викладача кафедри пожежної профілактики в населених пунктах Національного університету цивільного захисту України Вавренюка Сергія Анатолійовича за темою «Механізми державного управління реформуванням вищої освіти України» на здобуття наукового ступеня доктора наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 – механізми державного управління має безумовну практичну значущість, містить нові науково обґрунтовані результати в галузі науки державного управління та розв'язує важливе науково-прикладне завдання, яке полягає в обґрунтуванні напрямів удосконалення механізмів державного управління вищою освітою України.

Окремі наукові результати дисертаційного дослідження Вавренюка С.А. (модель комплексного механізму державного управління реформуванням вищої освіти України) розглянуто, схвалено та використовуються в практичній діяльності Департаменту освіти і науки Харківської обласної державної адміністрації.

Довідка видана для представлення у спеціалізовану вчену раду за місцем захисту дисертації.

Довідка видана без фінансових зобов'язань перед автором.

Заступник директора Департаменту – начальник відділу науки, вищої, професійної освіти та кадрового забезпечення Володимир ІГНАТЬЄВ

ДНІПРОВСЬКА МІСЬКА РАДА
ДЕПАРТАМЕНТ ГУМАНІТАРНОЇ ПОЛІТИКИ
УПРАВЛІННЯ ОСВІТИ

просп. Дмитра Яворницького, 75, м. Дніпро, 49000, тел. 744 63 14, e-mail: humpolitic@dniprorada.gov.ua
e-mail: dnepr.uon@gmail.com

09.04.2021 № 14/6 -13 На № _____ від _____

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
старшого викладача кафедри пожежної профілактики в населених пунктах
Національного університету цивільного захисту України
Вавренюка Сергія Анатолійовича
на тему: «Механізми державного управління реформуванням вищої освіти України»

Державна освітня політика являє собою складне явище, яке відображає процес прийняття державою певних зобов'язань в освітній сфері. Політика в сфері освіти формується на основі цілей держави в галузі освіти, а так само визначається тими діями, які необхідні для досягнення поставлених цілей. Це говорить про те, що освітня політика потребує постійного процесу управління для досягнення співвідношення цілей та дій.

У зв'язку з цим, варто досягати такого співвідношення проведення подальших реформ в освіті й трансформацію всієї системи, котра забезпечить підвищення ефективності використання коштів бюджету при оптимізації структури фінансування системи освіти, виконуючи поряд з цим стратегічні цілі всієї державної освітньої політики.

Результати дисертаційного дослідження Вавренюка С. А. можуть бути використані у практичній діяльності управління освіти департаменту гуманітарної політики Дніпровської міської ради в контексті комплексного вивчення процесів і результатів діяльності підприємств і закладів освіти з метою активізації розвитку взаємодії освіти і виробництва; використанні зарубіжного досвіду підготовки кваліфікованих робітників за дуальною формою навчання.

В цілому, дисертаційне дослідження Вавренюка С. А. містить результати, що відіграють суттєву роль у забезпеченні взаємодії органів виконавчої влади, профспілок, об'єднань роботодавців й інших громадських об'єднань за принципами партнерства з метою налагодження результативного зворотного зв'язку між виробництвом й освітою.

Довідка видана для представлення у спеціалізовану вчену раду за місцем захисту дисертації.

Довідка видана без фінансових зобов'язань перед автором.

Заступник директора – начальник управління освіти департаменту О. В. Салогуб

УКРАЇНА
ЛУЦЬКА МІСЬКА РАДА
УПРАВЛІННЯ ОСВІТИ
вул. Шевченка, 1,
м. Луцьк, 43025
Тел.(0332) 724800,
факс (0332) 724800
E-mail: uo_lutsk@ukr.net
Web: http:// www.osvitam.lutsk.ua
Код ЄДРПОУ 02141673

22.09.2020 № В-123/16.2-20

На № _____ від _____

ДОВІДКА
про впровадження результатів дисертаційного дослідження

Вавренюка Сергія Анатолійовича за темою «Механізм державного управління реформуванням вищої освіти України»

Видана в тому, що робота докторанта Національного університету цивільного захисту України Вавренюка Сергія Анатолійовича за темою «Механізм державного управління реформуванням вищої освіти України» на здобуття наукового ступеня доктора наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 -- механізми державного управління має безумовну практичну значущість, містить нові науково обґрунтовані результати в галузі науки державного управління та розв'язує важливе науково-прикладне завдання, яке полягає в обґрунтуванні напрямів удосконалення механізмів державного управління вищою освітою України.

Окремі наукові результати дисертаційного дослідження Вавренюка С.А. (Методологія підвищення ефективності діяльності кадрового складу вищої освіти в умовах реформування) розглянуто, схвалено та використовуються в практичній діяльності Управління освіти Луцької міської ради.

Довідка видана для представлення у спеціалізовану вчену раду за місцем захисту дисертації.

Довідка видана без фінансових зобов'язань перед автором.

Начальник управління Зіновія ЛЕЩЕНКО

УКРАЇНА
ПУСТОМИТІВСЬКА МІСЬКА РАДА
ВІДДІЛ ОСВІТИ

вул. Грушевського, будинок 46; м.Пустомити, Львівська область, 81100 ; тел. факс
http://pustomyty-miskarada.gov.ua, e-mail: viddilosvitythpustomyty@gmail.com, КодЄДРПОУ 44069391

від 25.02.2021 року № 105

ДОВІДКА
про впровадження результатів дисертаційного дослідження старшого викладача кафедри пожежної профілактики в населених пунктах Національного університету цивільного захисту України, кандидата наук з державного управління Вавренюка Сергія Анатолійовича
«Механізми державного управління реформуванням вищої освіти України»

Видана в тому, що робота викладача кафедри пожежної профілактики в населених пунктах Національного університету цивільного захисту України, кандидата наук з державного управління Вавренюка Сергія Анатолійовича **«Механізми державного управління реформуванням вищої освіти України»** на здобуття наукового ступеня доктора наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 – механізми державного управління має безумовну практичну значущість, містить нові науково обгрунтовані результати в галузі науки державного управління.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що основні теоретико-методологічні положення, висновки й рекомендації в дисертації можуть бути використані в процесі вдосконалення та реформування державної освітньої політики, у практичній діяльності центральних й регіональних органів влади щодо розробки стратегій та програм розвитку вищої освіти, а також для підготовки навчальної й методичної літератури. Крім того, результати дослідження можуть бути використані під час підготовки й підвищення кваліфікації державних службовців, працівників органів місцевого самоврядування, у роботі наукових установ та громадських організацій.

Окремі науково-методологічні результати дисертаційного дослідження Вавренюка Сергія Анатолійовича, зокрема управлінський аспект обгрунтування стратегічних напрямів реформування освіти на сучасному етапі в Україні було розглянуто та обговорено для використання в практичній діяльності відділом освіти Пустомитівської міської ради Львівської області. Довідка видана для представлення у спеціалізовану вчену раду за місцем захисту дисертації.

Начальник відділу **Надія КОГУТ**